

Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab

Overs. Dan. Vid. Selsk. 1977-78 (1978)

Oversigt
over
Selskabets Virksomhed

Juni 1977 – Maj 1978

With an English Summary

Kommissionær: Munksgaard

København 1978

Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab udgiver følgende publikationsrækker:

The Royal Danish Academy of Sciences and Letters issues the following series of publications:

	<i>Bibliographical Abbreviation:</i>
Oversigt over Selskabets Virksomhed (8°) <i>(Annual in Danish)</i>	Overs. Dan. Vid. Selsk.
Historisk-filosofiske Meddelelser (8°)	Hist. Filos. Medd. Dan. Vid. Selsk.
Historisk-filosofiske Skrifter (4°) <i>(History, Philology, Philosophy, Archeology, Art History)</i>	Hist. Filos. Skr. Dan. Vid. Selsk.
Matematisk-fysiske Meddelelser (8°) <i>(Mathematics, Physics, Chemistry, Astronomy, Geology)</i>	Mat. Fys. Medd. Dan. Vid. Selsk.
Biologiske Skrifter (4°) <i>(Botany, Zoology, General Biology)</i>	Biol. Skr. Dan. Vid. Selsk.

Adresse/*The address is:*

*Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab/
The Royal Danish Academy of Sciences and Letters,
H. C. Andersens Boulevard 35,
DK-1553 Copenhagen V,
Denmark.*

Post til sekretariatet/*Post for the Secretariate:*

*Dantes Plads 5,
DK-1556 Copenhagen V,
Denmark.*

Selskabets kommissionær/*The publications are sold by the agent of the Academy:*

*MUNKSGAARDS BOGHANDEL,
6, Nørregade,
DK-1165 Copenhagen K.
Denmark.*

Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab

Overs. Dan. Vid. Selsk. 1977–78 (1978)

Oversigt

over

Selskabets Virksomhed

Juni 1977 – Maj 1978

With an English Summary

Kommissionær: Munksgaard

København 1978

Den nye version af Selskabets segl er tegnet af Poul T. Christensen efter et signet fra 1820 med benyttelse af den i 1973 vedtagne ændring af Selskabets latinske navn.

Redaktionen sluttet den 31. maj 1978.

Færdig fra trykkeriet september 1978.

Korrektion

til Oversigten 1976–1977 p. 131 lin. 3:

30. okt. 1909–16. juli 1976

Indholdsfortegnelse

Selskabets medlemmer	1
Selskabets tillidshverv	35
Beretning om møder	48
Behandlede sager	60
Mindeord:	
<i>H. Topsøe-Jensen</i> , ved Erik Dal	76
<i>Jeppe Ørskov</i> , ved Ole Maaløe	90
<i>Johs. Brøndum-Nielsen</i> , ved Poul Lindegård Hjorth	98
<i>Magnus Degerbøl</i> , ved Bent Christensen	118
<i>Holger Hjelholt</i> , ved Povl Bagge	134
<i>Axel Schou</i> , ved Niels Nielsen	146
<i>Kaj Birket-Smith</i> , ved Johannes Nicolaisen	156
 Beretninger:	
<i>Diverse beretninger og regnskaber:</i>	
1. Selskabets regnskab	170
2. Udvalget for udadrettet virksomhed i Danmark	172
3. Selskabets Bidragsfond	173
4. Niels Bohr Legatet	175
5. European Science Foundation (ESF)	176
6. Kommissionen til Udforskning af Landbrugsredskabernes og Agerstrukturernes Historie	178
7. Kommissionen for forskningsarealer	181
8. Kommissionen til undersøgelse af de i dansk privateje bevarede kilder til dansk historie	183
9. Kommissionen for registrering af litterære kilder til dansk historie	185
10. Kommissionen for den oldrussisk-nedertyske håndbog	185
11. Kommissionen for Corpus Lexicographorum Graecorum	186
12. Den 12. internationale lingvistkongres	186
13. Geomedicinsk symposium i Oslo	187
14. Council for International Organizations of Medical Sciences (CIOMS)	188
15. <i>Union Académique Internationale (UAI)</i>	188
16. I. Corpus Vasorum Antiquorum (CVA)	191
17. V. Novum Glossarium Mediae Latinitatis (NGML)	191
18. XII. Monumenta Musicae Byzantinae (MMB) (Regnskab side 171)	191
19. XVIII. A Critical Pāli Dictionary (CPD)	192
20. XX. Corpus Antiquitatum Americanensium (CAA)	193
21. XXVI. Sylloge Nummorum Graecorum (SNG)	193
22. XXVIII. Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae (LIMC)	194
23. XXXI. Atlas Linguarum Europae (ALE)	194
24. XXXII. Répertoire International de la Littérature de l'Art (RILA)	195

<i>International Council of Scientific Unions (ICSU)</i>	196
25. International Astronomical Union (IAU)	196
26. International Geographical Union (IGU)	196
27. International Mathematical Union (IMU)	197
28. International Union of Biochemistry (IUB)	197
29. International Union of Biological Sciences (IUBS)	198
30. International Union of Crystallography (IUCr)	199
31. International Union of Geodesy and Geophysics (IUGG)	199
32. International Union of Geological Sciences (IUGS)	201
33. International Union of the History and Philosophy of Science (IUHPS)	202
34. International Union of Immunological Societies (IUIS)	203
35. International Union for Pure and Applied Biophysics (IUPAB)	204
36. International Union of Pure and Applied Chemistry (IUPAC)	205
37. International Union of Pure and Applied Physics (IUPAP)	206
38. International Union of Physiological Sciences (IUPS)	207
39. Committee on Space Research (COSPAR)	
Scientific Committee on Solar Terrestrial Physics (SCOSTEP)	208
40. Global Atmospheric Research Programme (GARP)	212
41. International Mineralogical Association (IMA)	213
42. International Union for Quaternary Research (INQUA)	214
43. Inter-Union Commission on Geodynamics (ICG)	215
44. Scientific Committee on Oceanographic Research (SCOR)	215
Summary of the report	217
Henvisninger vedr. publikationer, fundatser etc.	221

DET KONGELIGE DANSKE
VIDENSKABERNE S SELSKAB

JUNI 1978

PROTEKTOR:
HENDES MAJESTÆT DRONNINGEN

Præsident: Professor, dr. phil. P. J. Riis

Formand for den humanistiske klasse: Professor, dr. phil. Henrik Glahn

Formand for den naturvidenskabelige klasse: Professor, dr. med. Ole Maaløe

Sekretær: Professor, dr. phil. Christian Møller

Redaktør og arkivar: Administrator, dr. phil. Erik Dal

Kasserer: Professor, dr. phil. E. Sparre Andersen

Sekretariat: H. C. Andersens Boulevard 35, 1553 Kbh. V. ☎ (01) 11 32 40*

Fuldmægtig: Lise Fremm, Gaunøvej 29, 2700 Brønshøj ☎ 60 14 15

Inspektør: Aage Mølgaard Hansen, Sandholtvej 81, 2650 Hvidovre.
☎ 78 94 33

Assistent: Hanne Larsen, Rubinsteinsvej 12, 2450 SV

Assistent: Henrik Caspersen, Scharlingsvej 21, 2500 Valby

Køkken: Ella Nielsen Mortensen, Kiselvej 17, 2730 Herlev

INDENLANDSKE MEDLEMMER (166)

Humanistiske klasse: 65 (kursiv)

Naturvidenskabelige klasse: 52 mat.-fys. gruppe, 49 biol. gruppe

Fortegnelse efter anciennitet

Nørlund	<i>Becker</i>	Birkelund	Larsen, Olesen
† <i>Pedersen, Johs.</i>	<i>Glob</i>	<i>Bjerrum, A.</i>	Marcker
Kristensen, M.	Hald, A.	Böcher	Nathan
Jessen, B.	<i>Hald, Kr.</i>	Christensen, Bent	Strid
Strömngren	Huus	<i>Dal</i>	<i>Thomsen, Niels</i>
Møller, C.	Nielsen, Overgaard	<i>Egerod</i>	Andersen, Sv. O.
<i>Blinkenberg</i>	Rudkjøbing	<i>Jacobsen, E.</i>	Berthelsen
Holter	Troels-Smith	Kjeldgaard	Bjørnholm
Nielsen, Niels	Andersen, Sparre	Kristensen, Leif	Dansgaard
Rehberg, Brandt	Asmussen, E.	Kruhøffer	Engberg
Buchthal	Asmussen, R. W.	Lund, Bodil Jerslev	Fenchel, Tom
Bjerrum, J.	<i>Bagge</i>	<i>Nicolaisen</i>	<i>Fink</i>
Fenchel, W.	<i>Bech</i>	Pihl	<i>Fischer</i>
Jensen, K. Arne	<i>Jensen, P. Johs.</i>	<i>Skyum-Nielsen</i>	<i>Hendriksen</i>
<i>Blatt</i>	Kauffmann	<i>Stief</i>	Holmsgaard
† <i>Birket-Smith</i>	Kjær	<i>Glahn</i>	<i>Johansen, H. Friis</i>
Pedersen, Kai	Lindhard, J.	<i>Asmussen, Jes</i>	Lundquist
Jensen, Tovborg	<i>Schiørring</i>	<i>Blegvad, M.</i>	Mackintosh
<i>Riis</i>	Syrach-Larsen	Andersen, Sv. Th.	Maunsbach
Bøggild	Bak, Thor	<i>Bach, H.</i>	Pedersen, Kjærgård
<i>Helgason</i>	Ballhausen	Behnke	Schäffer
Noe-Nygaard	Jørgensen, Barker	<i>Bjøl</i>	<i>Spang-Hanssen</i>
<i>Steensberg</i>	Kofoed-Hansen	<i>Dalgård</i>	<i>Sørensen, Søren</i>
Bang	Skou, J. C.	Ellitsgaard-	Thaysen, Hess
Bohr	<i>Skrubbeltrang</i>	Rasmussen	<i>Waaben</i>
Ussing	v. Wettstein	<i>From</i>	<i>Brøndsted</i>
<i>Jansen, Billeskov</i>	<i>Hammershaimb</i>	<i>Hjorth, Lindegård</i>	<i>Christensen, Torben</i>
<i>Skautrup</i>	<i>Thomsen, Rudi</i>	Jensen, Højgaard	Dahl, J. P.
Andersen, E.	<i>Andersen, Poul</i>	<i>Kabell</i>	<i>Gjødesen</i>
Bak, Borge	<i>Christensen, A. E.</i>	Lassen, Ulrik	Hansen, Hans J.
<i>Hansen, Aage</i>	Crone	Mottelson	<i>Johansen, K. Friis</i>
Lassen, N. O.	<i>Fischer-Jørgensen</i>	<i>Rasmussen, Nørre-</i>	Lassen, Niels A.
Nielsen, Steemann	Fuglede	<i>gaard</i>	Lund, Ebba
Teilum	<i>Glamann</i>	Seidenfaden	Madsen, Ib
Zeuthen	Mohr	Siim	Munch-Petersen
Lund, Hakon	Møller,	<i>Gelting</i>	Møller, Bjerrum
Reiz	Knakkegård	<i>Gomard</i>	Pedersen, Olaf
Wingstrand	Peters	<i>Hvidtfeldt</i>	<i>Petersen, Ladewig</i>
<i>Larsen, J. P.</i>	Simonsen	Klenow	<i>Rasmussen, Holger</i>
Maaløe	Sten-Knudsen	<i>Monberg</i>	<i>Rischel</i>
Ottesen	Winther	<i>Nykrog</i>	<i>Sørensen, Algot</i>
† Schou	<i>Ellehøj</i>	<i>Sass</i>	Sørensen, Henn.
Tornehave	<i>Læssøe</i>	<i>Favrholdt</i>	Wieth, J. O.

INDENLANDSKE MEDLEMMER (166)

*Sidst anførte parentes gælder indvalg. * Nye medlemmer.*

DEN HUMANISTISKE KLASSE (65)

- Andersen, Poul Max Henrik (f. 8.6.1901), dr. phil., fh. professor i dansk dialektologi ved Kbh.s Universitet. Markvej 11, 2400 Kbh. NV (5.4.68)
- Asmussen, Jes Peter (f. 2.11.1928), dr. phil., professor i iransk filologi ved Kbh.s Universitet. R. Bredgade 77, 1260 Kbh. K (13.4.73)
- Bach, Peter Heinrich Nielsen (f. 17.7.1905), dr. phil., fh. professor i germansk filologi ved Århus Universitet. K. Æblehaven 1, 8240 Risskov (5.4.74)
- Bagge, Povl (f. 30.11.1902), dr. phil., fh. professor i historie ved Kbh.s Universitet. Sortedam Dossering 69, 2100 Kbh. Ø (6.4.62)
- Bech, Gunnar (f. 23.3.1920), dr. phil., fh. professor i germansk filologi ved Kbh.s Universitet. R. Østerbrogade 150, 2100 Kbh. Ø (6.4.62)
- Becker, Carl Johan (f. 3.9.1915), dr. phil., professor i nordisk arkæologi og europæisk forhistorie ved Kbh.s Universitet. R¹. – Formand for kassekommissionen. – Egernvej 23, 2000 Kbh. F (7.4.61)
- †Birket-Smith, Kaj (f. 20.1.1893, d. 28.10.77), dr. phil. & scient., fh. overinspektør ved Nationalmuseet, fh. lektor i etnografi ved Kbh.s Universitet. K., FM. 2*. Plejehjemmet Liselund, 9310 Vodskov (13.4.51)
- Bjerrum, Anders Poulsen (f. 12.3.1903), dr. phil., fh. prof. i dansk sprog ved Kbh.s Universitet. Skovgårdsvej 8, 2920 Charlottenlund (2.4.71)
- Bjøl, Erling (f. 11.12.1918), dr. scient. pol., professor i statskundskab ved Århus Universitet. Arnakvænge 13, 8270 Højbjerg (5.4.74)
- Blatt, Franz (f. 31.8.1903), dr. jur. & phil., fh. professor i klassisk filologi ved Århus Universitet. K¹, DM. Stetteagergård, Stetteager 6, Gevninge pr. 4000 Roskilde (22.4.49)
- Blegvad, Mogens (f. 25.6.1917), dr. phil., professor i filosofi ved Kbh.s Universitet. R. – Formand for Udvalget for udadrettet virksomhed. – Soldalen 7, 2100 Kbh. Ø (13.4.73)
- Blinkenberg, Andreas Peter Damsgaard (f. 13.2.1893), dr. phil. & litt., fh. professor i romansk filologi ved Århus Universitet. K. Strandvænget 7, 8240 Risskov (14.4.44)

- *Brøndsted, Mogens Holger (f. 12.11.1918), dr. phil., professor i nordisk litteratur ved Odense Universitet, Åløkken 50, 5681 Bellinge (1978)
- Christensen, Aksel Erhard (f. 11.9.1906), dr. phil., fh. professor i historie ved Kbh.s Universitet. Fuglesangsvej 27 H, 3460 Birkerød (5.4.68)
- *Christensen, Christen Torben (f. 29.3.1921), dr. theol., professor i kirkehistorie ved Kbh.s Universitet. R¹. Skovduevej 13, 2970 Hørsholm (1978)
- Dal, Per Johan Erik (f. 20.12.1922), dr. phil., administrator ved Det danske Sprog- og Litteraturselskab. – Selskabets redaktør. – R. Forchammersvej 1, 1920 Kbh. V (2.4.71)
- Dalgård, Sune Bysted (f. 9.5.1922), dr. phil., landsarkivar ved Landsarkivet for Sjælland. R. Italiensvej 56, 2300 Kbh. S (5.4.74)
- Egerod, Søren Christian (f. 8.7.1923), dr. phil., professor i østasiatiske sprog med særligt henblik på kinesisk ved Kbh.s Universitet. R¹. Rågevej 10, 2900 Hellerup (2.4.71)
- Ellehøj, Svend Aage Jensen (f. 8.9.1924), dr. phil., professor i historie ved Kbh.s Universitet. R. Otto Mønstedts Gade 1, 1571 Kbh. V (3.4.70)
- Favrholdt, David Cornaby (f. 24.4.1931), dr. phil., professor i filosofi ved Odense Universitet. Oehlschlægersvej 57, 5000 Odense (1976)
- Fink, Troels Marstrand Trier (f. 18.4.1912), dr. phil., fh. professor i historie ved Århus Universitet. K. Vægterpladsen 1, 6200 Åbenrå (Udenl. medl. april 74, indenl. medl. april 77)
- Fischer, Erik (f. 8.10.1920), mag. art., overinspektør, lektor i kunsthistorie ved Kbh.s Universitet. R. Den kgl. Kobberstiksamling, St. Mus. f. Kunst, Sølvgade, 1307 Kbh. K (1977)
- Fischer-Jørgensen, Eli (f. 11.2.1911,) dr. phil., professor i fonetik ved Kbh.s Universitet. Kongestien 45, 2830 Virum (5.4.68)
- From, Franz Gustav (f. 14.2.1914), dr. phil., professor i psykologi ved Kbh.s Universitet. R¹. Azaleavej 28, 2500 Valby (5.4.74)
- Gelting, Jørgen Henrik (f. 19.12.1912), dr. polit., professor i nationaløkonomi ved Århus Universitet. Krathusvej 6, 8240 Risskov (1975)
- *Gjødesen, Mogens (f. 15.7.1915), mag. art., fh. museumsdirektør ved Ny Carlsberg Glyptotek. Store Kongensgade 77, 1264 Kbh. K (1978)
- Glahn, Henrik (f. 29.5.1919), dr. phil., professor i musikvidenskab ved Kbh.s Universitet. – Formand for den humanistiske klasse. – R¹. Asgårdvej 13, 1811 Kbh. V (7.4.72)
- Glamann, Kristof (f. 26.8.1923), dr. phil., professor i historie ved Kbh.s Universitet. Frederiksberg Bredegade 13A, 2000 Kbh. F (5.4.68)

- Glob, Peter Vilhelm (f. 20.2.1911), dr. phil., rigsantikvar, fh. professor i nordisk arkæologi og europæisk forhistorie ved Århus Universitet. Frederiksholms Kanal 12, 1220 Kbh. K (7.4.61)
- Gomard, Bernhard (f. 9.1.1926), dr. jur., professor i retsvidenskab ved Kbh.s Universitet. R¹. Hyldegårds Tværvej 10 A, 2920 Charlottenlund (1975)
- Hald, Kristian (f. 9.9.1904), dr. phil., fh. professor i nordiske sprog ved Kbh.s Universitet. Grundtvigs Vej 8 A, 1864 Kbh. V (7.4.61)
- Hammershaimb, Erling (f. 3.3.1904), dr. theol. & phil., fh. professor i semitisk filologi ved Århus Universitet. K. Jens Munks Vej 25, 8200 Århus N (1.4.66)
- Hansen, Aage Kristian (f. 3.9.1894), dr. phil., Slotsvej 16, 2920 Charlottenlund (11.4.58)
- Helgason, Jón (f. 30.6.1899), dr. phil., fh. professor i islandsk sprog og litteratur ved Kbh.s Universitet. Kjørstrupvej 33, 2500 Valby (9.4.54)
- Hendriksen, Hans (f. 6.6.1913), dr. phil., professor i indisk-østerlandsk filologi ved Kbh.s Universitet. R¹. Søllerød Park 9/1, 2840 Holte (1977)
- Hjorth, Poul Valdemar Lindegård (f. 24.7.1927), dr. phil., professor i dansk sprog ved Kbh.s Universitet. R. Anemonevej 25, 2970 Hørsholm (5.4.74)
- Hvidtfeldt, Anton Poul Arild Peter (f. 26.6.1915), dr. phil., professor i religionssociologi ved Kbh.s Universitet. Dommergården, 4243 Rude (1975)
- Jacobsen, Eric August (f. 5.4.1923), dr. phil., professor i engelsk sprog og litteratur ved Kbh.s Universitet. Schweizerdalstien 51, 2610 Rødovre (2.4.71)
- Jansen, Frederik Julius Billeskov (f. 30.9.1907), dr. phil., fh. professor i dansk litteratur ved Kbh.s Universitet. K. Frydendalsvej 20, 1809 Kbh. V (12.4.57)
- Jensen, Povl Johannes (f. 3.5.1911), dr. phil., professor i klassisk filologi ved Kbh.s Universitet. R¹. Ellekærgård, Håstrup, 5600 Fåborg (6.4.62)
- Johansen, Holger Friis (f. 29.4.1927), dr. phil., professor i klassisk filologi ved Århus Universitet. Fortebakken 38, 8240 Risskov (1977)
- *Johansen, Karsten Friis (f. 5.12.1930), dr. phil., professor i antik og middelalderlig filosofi ved Kbh.s Universitet. Hjortekærvej 177 B, 2800 Lyngby (1978)
- Kabell, Aage Nicolai (f. 25.7.1920), dr. phil., professor i nordisk litteratur ved Århus Universitet. Marselis Boulevard 21, 8000 Århus C (5.4.74)

- Larsen, Jens Peter (f. 14.6.1902), dr. phil., fh. professor i musikvidenskab ved Kbh.s Universitet. *R*¹. Bernstorffs Vej 244, 2920 Charlottelund (8.4.60)
- Læssøe, Jørgen (f. 2.6.1924), dr. phil., professor i assyriologi ved Kbh.s Universitet. *R*¹. Bredgade 77, 1260 Kbh. K (3.4.70)
- Monberg, Torben (f. 25.7.1929), dr. phil., professor, overinspektør ved Nationalmuseets etnografiske samling, Kbh. Veksebo, 3480 Fredensborg (1975)
- Nicolaisen, Arne Johannes (f. 27.5.1921), dr. phil., professor i etnografi ved Kbh.s Universitet. Borgmester Godskesens Plads 4, 2000 Kbh. F (2.4.71)
- Nykrog, Per (f. 1.11.1925), dr. phil., professor i romansk filologi ved Århus Universitet. *R*. Vestervang 2, 8000 Århus C. (1975)
- †Pedersen, Johannes Peder Ejler (f. 7.11.1883, d. 22.12.1977), dr. theol. & phil., fh. professor i semitisk-østerlandsk filologi ved Kbh.s Universitet. *SK.*, *DM.* – Selskabets præsident 1963–69. – Valby Sogns Plejehjem, Sdr. Fasanvej 90, 2500 Valby (11.4.24)
- *Petersen, Erling Ladewig (f. 1.4.1929), dr. phil., professor i historie ved Odense Universitet. Bredesvinget 2, 2830 Virum (1978)
- *Rasmussen, Holger (f. 8.4.1915), dr. phil., overinspektør ved Nationalmuseet, Brede. *R*. Fuglsangvej 30, 2830 Virum (1978)
- Rasmussen, Poul Nørregaard (f. 9.5.1922), dr. polit., professor i nationaløkonomi ved Kbh.s Universitet. Strandboulevard 32, 2100 Kbh. Ø (5.4.74)
- Riis, Poul Jørgen (f. 26.5.1910), dr. phil., fh. professor i klassisk arkæologi ved Kbh.s Universitet. – Selskabets præsident fra 1975. – Roskildevej 102, 2500 Valby (10.4.53)
- *Rischel, Jørgen (f. 10.8.1934), dr. phil., professor i lingvistik ved Kbh.s Universitet. Stenhøjgårdsvej 57, 3460 Birkerød (1978)
- Sass, Else Kai (f. 6.1.1912), mag. art., fh. professor i kunsthistorie ved Kbh.s Universitet. Brolæggerstræde 5, 1211 Kbh. K (1975)
- Schiørring, Nils (f. 8.4.1910), dr. phil., professor i musikvidenskab ved Kbh.s Universitet. *R*¹. Forchammersvej 2, 1920 Kbh. V (6.4.62)
- Skautrup, Jens Peter Andreas (f. 21.1.1896), dr. phil., fh. professor i nordiske sprog ved Århus Universitet. *K.*, *DM.* Stationsgade 23, 8240 Risskov (12.4.57)
- Skrubbeltrang, Fridlev Sørensen (f. 5.8.1900), dr. phil., fh. lektor i landbohistorie ved Kbh.s Universitet. Hulsøvang 18, 2960 Rungsted Kyst (9.4.65)

- Skyum-Nielsen, Niels Holger (f. 17.10.1921), dr. phil., professor i historie ved Kbh.s Universitet. R. Langhøjvej 6, 2650 Hvidovre (2.4.71)
- Spang-Hanssen, Henning (f. 22.1.1920), dr. phil., professor i anvendt og matematisk lingvistik ved Kbh.s Universitet. Moltkesvej 40, 2000 København F (1977)
- Stensberg, Axel (f. 1.6.1906), dr. phil., fh. professor i materiel folkekultur, med særligt henblik på Norden, ved Kbh.s Universitet. R¹. Cæciliavej 30, 2500 Valby (9.4.54)
- Stief, Carl (f. 11.8.1914), dr. phil., professor i slavisk filologi ved Kbh.s Universitet. R¹. Vespervej 34, 2900 Hellerup (2.4.71)
- *Sørensen, Bengt Algot (f. 24.11.1927), dr. phil., professor i germansk filologi ved Odense Universitet. Campusvej 55, 5230 Odense M (1978)
- Sørensen, Søren (f. 29.9.1920), dr. phil., professor i musikvidenskab ved Århus Universitet. R¹. Lindevangsvej 4, 8240 Risskov (1977)
- Thomsen, Niels Jørgen (f. 21.4.1930), dr. phil., professor i historie ved Kbh.s Universitet. Christiansholms Parallelvej 1, 2930 Klampenborg (1976)
- Thomsen, Rudi (f. 21.7.1918), dr. phil., professor i oldtidens historie ved Århus Universitet. Funch Thomsens Gade 4, 8200 Århus N (14.4.67)
- Waaben, Knud (f. 6.6.1921), dr. jur., professor i retsvidenskab ved Kbh.s Universitet. Åmosebakken 8, 2830 Virum (1977)

DEN NATURVIDENSKABELIGE KLASSE (101)

fys betegner den matematisk-fysiske gruppe (52), biol den biologiske gruppe (49)

- Andersen, Einar Anton (f. 16.9.1905), dr. phil., fh. professor i geodæsi ved Kbh.s Universitet, fh. direktør for Geodætisk Institut. K¹. Kildeskovsvej 81, 2820 Gentofte (11.4.58 – fys)
- Andersen, Erik Albrecht Sparre (f. 29.12.1919), dr. phil., professor i matematik ved Kbh.s Universitet. – Selskabets kasserer. – Søbredden 14, 2820 Gentofte (6.4.62 – fys)
- Andersen, Svend Olav (f. 9.10.1929), dr. phil., professor i zoofysiologi ved Kbh.s Universitet. Platanvej 24, 1810 Kbh. V (1977 – biol)
- Andersen, Svend Thorkild (f. 12.9.1926), dr. phil., statsgeolog ved Danmarks geologiske Undersøgelse. Nordvangsparken 35, 3460 Birkerød (5.4.74 – biol)

- Asmussen, Erling (f. 6.8.1907), dr. phil., fh. professor i gymnastikteori ved Kbh.s Universitet. Kollegievej 17, 2920 Charlottenlund (6.4.62 – biol)
- Asmussen, Johannes Robert Wirenfeldt (f. 26.3.1903), dr. phil., fh. professor i kemi ved Danmarks tekniske Højskole. *K*¹. Allégade 8a, 2000 Kbh. F (6.4.62 – fys)
- Bak, Børge Nielsen (f. 31.12.1912), dr. phil., extraord. professor i molekylspektroskopi ved Kbh.s Universitet. *R*¹. Søager 18, 2820 Gentofte (11.4.58 – fys)
- Bak, Thor Anders (f. 28.4.1929), dr. phil., professor i kemi, fh. rektor ved Kbh.s Universitet. Egernvej 65, 2000 Kbh. F (9.4.65 – fys)
- Ballhausen, Carl Johan (f. 4.4.1926), dr. phil., professor i kemi ved Kbh.s Universitet. *R*¹. Holmegårdsvej 31, 2920 Charlottenlund (9.4.65 – fys)
- Bang, Thøger Sophus Vilhelm (f. 27.6.1917), dr. phil., professor i matematik ved Kbh.s Universitet. *R*¹. Vagtelvej 8, 2000 Kbh. F (15.4.55 – fys)
- Behnke, Olav (f. 3.5.1929), dr. med., professor i cytologi ved Kbh.s Universitet. Frederikkevej 19, 2900 Hellerup (5.4.74 – biol)
- Berthelsen, Asger (f. 30.4.1928), dr. phil., professor i geologi ved Kbh.s Universitet. *R*. Biskop Svanes Vej 22A, 3460 Birkerød (1977 – fys)
- Birkelund, Tove (f. 28.11.1928), dr. phil., professor i historisk geologi ved Kbh.s Universitet. *R*. Birkehøj 18, 2900 Hellerup (2.4.71 – biol)
- Bjerrum, Jannik (f. 5.4.1909), dr. phil., professor i kemi ved Kbh.s Universitet. *K*. Regensen, St. Kannikestræde 2, 1169 Kbh. K (2.4.48 – fys)
- Bjørnholm, Sven (f. 8.9.1927), dr. phil., docent i fysik ved Kbh.s Universitet. Frederiksberg Allé 45, 1820 Kbh. V (1977 – fys)
- Bohr, Aage Niels (f. 19.6.1922), dr. phil. & scient., professor i fysik ved Kbh.s Universitet. *R*¹. Granhøjen 10, 2900 Hellerup (15.4.55 – fys)
- Buchthal, Fritz (f. 19.8.1907), dr. med., fh. professor i neurofysiologi ved Kbh.s Universitet. *R*¹. Søbredden 24, 2820 Gentofte. (Udenl. medl. 12.4.46, indenl. medl. 1947 – biol)
- Böcher, Tyge Wittrock (f. 25.10.1909), dr. phil., professor i botanik ved Kbh.s Universitet. *R*¹. Fortunvej 90, 2920 Charlottenlund (2.4.71 – biol)
- Bøggild, Jørgen Kruse (f. 30.7.1903), dr. phil., fh. professor i fysik ved Kbh.s Universitet. Kirsteinsgade 2, 2100 Kbh. Ø (9.4.54 – fys)

- Christensen, Bent (f. 22.8.1930), dr. phil., professor i systematisk zoologi ved Kbh.s Universitet. Rypevej 19, 2970 Hørsholm (2.4.71 – biol)
- Crone, Ulrik Christian (f. 1.2.1926), dr. med., professor i fysiologi ved Kbh.s Universitet. Toldbodgade 79, 1253 Kbh. K (5.4.68 – biol)
- *Dahl, Jens Peder (f. 30.7.1934), dr. phil. (civilingeniør, lic. techn.), professor i kemisk fysik ved Danmarks tekniske Højskole. Digevænget 5, 2730 Herlev (1978 – fys)
- Dansgaard, Willi (f. 30.8.1922), dr. phil., professor i massespektrometri ved Kbh.s Universitet. Trørødvej 55, 2950 Vedbæk (1977 – fys)
- Ellitsgaard-Rasmussen, Knud (f. 23.6.1923), mag. scient., direktør for Grønlands geologiske Undersøgelse. *R.*, *FM. 2**. Hummeltoftevej 111, 2830 Virum (5.4.74 – fys)
- Engberg, Ingemar (f. 1.3.1935), med. dr., professor i fysiologi ved Århus Universitet. Stokrosevej 93, 8330 Beder (1977 – biol)
- Fenchel, Moritz Werner (f. 3.5.1905), dr. phil., fh. professor i matematik ved Kbh.s Universitet. Sønderengen 110, 2860 Søborg. (Udenl. medl. 12.4.46, indennl. medl. 1948 – fys)
- Fenchel, Tom Michael (f. 19.3.1940), dr. phil., professor i zoologi ved Århus Universitet. Vestervang 6, 8000 Århus C. (1977 – biol)
- Fuglede, Bent (f. 8.10.1925), dr. phil., professor i matematik ved Kbh.s Universitet. *R.* Trongårdsparken 67, 2800 Lyngby (5.4.68 – fys)
- Hald, Anders Hjorth (f. 3.6.1913), dr. phil., professor i matematisk statistik ved Kbh.s Universitet. Furesøvej 87 A, 2830 Virum (7.4.61 – fys)
- *Hansen, Hans Jørgen Steen (f. 6.8.1939), dr. phil., docent i geologi ved Kbh.s Universitet. Mølleparken 28, 2800 Lyngby (1978 – biol)
- Holmsgaard, Erik (f. 21.6.1921), dr. agro., forstander ved Statens forstlige Forsøgsvæsen, *R*¹. Springforbi. 2930 Klampenborg (1977 – biol)
- Holter, Heinz Alois Alfred Friedrich (f. 5.6.1904), dr. med. & phil., fh. professor ved Carlsberg Laboratoriet og fh. forstander for dets fysiologiske afdeling. *R*¹. Farendløse Enghave, 4100 Ringsted (14.4.44 – biol)
- Huus, Torben (f. 5.12.1919), dr. phil., professor i fysik ved Kbh.s Universitet. *R*¹. Vordingborggade 11, 2100 Kbh. Ø (7.4.61 – fys)
- Jensen, Aksel Tovborg (f. 8.2.1911), dr. phil., professor i kemi ved Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole. *K.* Bjerregårdsvej 11, 2500 Valby (4.4.52 – fys)
- Jensen, Henning Højgaard (f. 21.11.1918), professor i fysik ved Kbh.s Universitet. Rødtjørnevej 18 A, 2720 Vanløse (5.4.74 – fys)
- Jensen, Kai Arne (f. 27.3.1908), dr. phil., professor i kemi ved Kbh.s Universitet. *R*¹. Bøgehøj 64, 2900 Hellerup (2.4.48 – fys)

- Jessen, Børge Christian (f. 19.6.1907), dr. phil., fh. professor i matematik ved Kbh.s Universitet. Dantes Plads 3, 1556 Kbh. V (14.4.39 – fys)
- Jørgensen, Carl Christian Barker (f. 11.8.1915), dr. phil., professor i zoofysiologi med særligt henblik på sammenlignende fysiologi ved Kbh.s Universitet. Slettevej 8, 2860 Søborg (9.4.65 – biol)
- Kauffmann, Fritz Josua (f. 15.1.1899), dr. med., fh. professor, fh. overlæge ved Statens Seruminstitut. *R*¹. Amagerfælledvej 27, 2300 Kbh. S (6.4.62 – biol)
- Kjeldgaard, Niels Ole (f. 2.6.1926), dr. phil., professor i molekylær biologi ved Århus Universitet. Emil Hornemanns Vej 8, 8000 Århus C (2.4.71 – biol)
- Kjær, Anders Clausen (f. 10.8.1919), dr. phil., professor i organisk kemi ved Danmarks tekniske Højskole. *R*¹. Opnæsgård 45, 2970 Hørsholm (6.4.62 – fys)
- Klenow, Hans (f. 7.2.1923), dr. phil., professor i biokemi ved Kbh.s Universitet. *R*. Skovmindevej 21, 2840 Holte (1975 – biol)
- Kofoed-Hansen, Otto Mogens (f. 25.4.1921), dr. phil., professor i reaktor-fysik ved Forsøgsanlæg Risø. Forelvej 12, 3450 Allerød (9.4.65 – fys)
- Kristensen, Leif (f. 4.1.1934), dr. phil., professor i matematik ved Århus Universitet. Vesttoften 2, 8250 Egå (2.4.71 – fys)
- Kristensen, Martin Kristian (f. 6.5.1888), dr. med., fh. overlæge ved Statens Seruminstitut. *K*. Nybodergården, vær. 205, Kronprinsesse-gade 61, 1306 Kbh. K (3.4.36 – biol)
- Kruhøffer, Poul Weber (f. 15.11.1914), dr. med., professor i fysiologi ved Kbh.s Universitet. Helsingørsvej 39, 3480 Fredensborg (2.4.71 – biol)
- Larsen, Peder Olesen (f. 7.9.1934), dr. phil., professor i organisk kemi ved Landbohøjskolen. *R*. Hvidegårdsparken 8, 2800 Lyngby (1976 – biol)
- *Lassen, Niels A. (f. 7.12.1926), dr. med., overlæge ved Bispebjerg Hospitals klinisk-fysiologiske laboratorium. Rosavej 14, 2930 Klampenborg (1978 – biol)
- Lassen, Niels Ove (f. 18.5.1914), dr. phil., professor i eksperimentalfysik ved Kbh.s Universitet. *R*¹. Søndervej 43, 2830 Virum (11.4.58 – fys)
- Lassen, Ulrik Vilhelm (f. 17.4.1930), dr. med., professor i zoofysiologi, med særligt henblik på almen fysiologi, ved Kbh.s Universitet. Skovmindevej 26, 2840 Holte (5.4.74 – biol)
- Lindhard, Jens (f. 26.2.1922), professor i teoretisk fysik ved Århus Universitet. J. F. Willumsens Vej 4, 8270 Højbjerg (6.4.62 – fys)

- Lund, Bodil Jerslev (f. 30.4.1919), dr. phil., professor i kemi ved Danmarks farmaceutiske Højskole. *R*¹. Heslegårdsvej 39, 2900 Hellerup (2.4.71 – fys)
- *Lund, Ebba (f. 22.9.1923), dr. scient., professor i veterinær virologi og immunologi ved Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole. *R*. Dronningensgade 9, 1420 Kbh. K (1978 – biol)
- Lund, Hakon (f. 2.2.1898), dr. phil., fh. professor i kemi ved Århus Universitet. *K*. Skolevangs Allé 20, 8240 Risskov (3.4.59 – fys)
- Lundquist, Frank (f. 31.5.1916), dr. phil., professor i biokemi ved Kbh.s Universitet. Kastanievej 46, 2840 Holte (1977 – biol)
- Mackintosh, Allan Roy (f. 22.1.1936), dr. phil., professor i eksperimentel faststoffysik ved Kbh.s Universitet. *R*. Henrik Thomsens Vej 4, 3460 Birkerød (1977 – fys)
- *Madsen, Ib Henning (f. 12.4.1942), Ph. D., lektor i matematik ved Århus Universitet. Vestervang 2, 8000 Århus C (1978 – fys)
- Marcker, Kjeld Adrian (f. 27.12.1932), professor i biologisk kemi ved Århus Universitet. Toftevej 1, 8250 Egå (1976 – biol)
- Maunsbach, Arvid B. (f. 9.5.1937), med. dr., professor i anatomi ved Århus Universitet. Agrivej 1, 8240 Risskov (1977 – biol)
- Mohr, Jan Gunnar Faye (f. 10.1.1921), dr. med., professor i medicinsk genetik ved Kbh.s Universitet. *R*. Skodsborgparken 62, 2942 Skodsborg (5.4.68 – biol)
- Mottelson, Ben Roy (f. 9.7.1926), dr., professor ved Nordisk Institut for teoretisk Atomfysik, Kbh. Abildgaardsgade 32, 2100 Ø (Udenl. medl. 11.4.58, indnl. medl. 1974 – fys)
- *Munch-Petersen, Inger Agnete (f. 8.9.1917), dr. phil., professor i biologisk kemi ved Kbh.s Universitet. Prins Valdemarsvej 26, 2820 Gentofte (1978 – biol)
- Møller, Christian (f. 22.12.1904), dr. phil., fh. extraord. professor i matematisk fysik ved Kbh.s Universitet. *R*¹. – Selskabets sekretær. – Frølichs Vej 42 A, 2920 Charlottenlund (2.4.43 – fys)
- Møller, Christian Knakkergård (f. 4.7.1920), dr. phil., professor i kemi ved Odense Universitet. Bødtchersvej 8, 5230 Odense M (5.4.68 – fys)
- *Møller, Hans Bjerrum (f. 11.5.1932), dr. phil., leder af fysikafdelingen ved Forsøgsanlæg Risø, 4000 Roskilde (1978 – fys)
- Maaløe, Ole Urban (f. 15.8.1914), dr. med., professor i mikrobiologi ved Kbh.s Universitet. – Formand for den naturvidenskabelige klasse. – Ahlmanns Allé 38, 2900 Hellerup (8.4.60 – biol)

- Nathan, Ove Heymann Wandall (f. 12.1.1926), dr. phil., professor i fysik ved Kbh.s Universitet. Svanevænget 4, 2100 Kbh. Ø (1976 – fys)
- Nielsen, Christian Overgaard (f. 16.1.1918), dr. phil., professor i zoologi med særligt henblik på almen zoologi, ved Kbh.s Universitet. Ravsnæsvej 72, 3460 Birkerød (7.4.61 – biol)
- Nielsen, Halfdan Einer Steemann (f. 13.6.1907), dr. phil., fh. professor i ferskvandsbiologi ved Kbh.s Universitet. *R¹*, *FM*. 2*. Vejlesøparken 9⁵ tv., 2840 Holte (11.4.58 – biol)
- Nielsen, Niels (f. 3.10.1893), dr. phil., scient. & litt., fh. professor i geografi ved Kbh.s Universitet. *K.*, *DM*. Strandvejen 227 B, 2920 Charlottenlund (14.4.44 – fys)
- Noe-Nygaard, Arne (f. 30.7.1908), dr. phil., fh. professor i geologi med særligt henblik på dynamisk geologi, ved Kbh.s Universitet. *K.*, *FM* 2*. Lundehave, Nordre Strandvej 26, 3000 Helsingør (9.4.54 – fys)
- Nørlund, Niels Erik (f. 26.10.1885), dr. phil., scient., ing. & agro., fh. professor i matematik ved Kbh.s Universitet, fh. direktør for Geodætisk Institut. *SK.*, *DM.*, *FM*. 1. – Selskabets præsident 1927–33. – Breelteparken, 2970 Hørsholm (28.4.16 – fys)
- Ottesen, Martin (f. 14.12.1920), dr. phil., professor ved Carlsberg Laboratoriet og forstander for dets kemiske afdeling. Gl. Carlsberg Vej 10, 2500 Valby (8.4.60 – biol)
- Pedersen, Gert Kjærgård (f. 13.4.1940), dr. phil., professor i matematik ved Kbh.s Universitet. Grants Allé 11, 2900 Hellerup (1977 – fys)
- Pedersen, Kai Julius (f. 31.3.1899), dr. phil., fh. docent i kemi ved Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole. *R*. Agerkær 13, 2610 Rødovre (13.4.51 – fys)
- *Pedersen, Olaf (f. 8.4.1920), dr. phil., professor i de eksakte videnskabers historie ved Århus Universitet. Elbækvej 16, 8240 Risskov (1978 – fys)
- Peters, Bernard (f. 22.12.1910), dr. phil., professor, bestyrer af Dansk Rumforskningsinstitut. Lundtoftevej 155 A, 2800 Lyngby (Udenl. medl. 7.4.61, indenl. medl. 1968 – fys)
- Pihl, Mogens (f. 22.4.1907), dr. phil., fh. professor i fysik ved Kbh.s Universitet. Skovshovedvej 51, 2920 Charlottenlund (2.4.71 – fys)
- Rehberg, Poul Kristian Brandt (f. 29.3.1895), dr. med., phil. & med. vet., fh. professor i zoofysiologi ved Kbh.s Universitet. V. Søgade 14, 1601 Kbh. V (14.4.44 – biol)
- Reiz, Sven Anders Torsten (f. 7.6.1915), fil. dr., professor i astronomi ved Kbh.s Universitet. Løvspringsvej 3B, 2920 Charl. (3.4.59 – fys)

- Rudkjøbing, Mogens Hegelund (f. 6.9.1915), dr. phil., professor i astronomi ved Århus Universitet. Hejrebakken 22, 8220 Brabrand (7.4.61 – fys)
- †Schou, Axel Villiam (f. 18.8.1902, d. 6.9.1977), dr. phil. & scient., fh. professor i geografi ved Kbh.s Universitet. K. Strandboulevarden 112, 2100 Kbh. Ø (8.4.60 – fys)
- Schäffer, Claus Erik (f. 31.1.1930), cand. polyt., lektor, afdelingsleder ved Kbh.s Universitets uorganisk-kemiske lab. Rønnebærvej 136B, 2840 Holte (1977 – fys)
- Seidenfaden, Gunnar (f. 24.2.1908), dr. phil. & scient., botaniker, ambassadør, udenrigsråd. *K*¹, *FM*. 2*. Borsholmgård, 3100 Hornbæk (5.4.74 – biol)
- Siim, Jørgen Christian (f. 1.10.1915), dr. med., overlæge, direktør for Statens Seruminstitut. Rosenørns Allé 10, 1970 Kbh. V (5.4.74 – biol)
- Simonsen, Morten (f. 31.3.1921), dr. med., professor i transplantations- og immunbiologi ved Kbh.s Universitet. Nørre Allé 71, 2100 Kbh. Ø. (Udenl. medl. 9.4.65, indnl. medl. 1968 – biol)
- Skou, Jens Christian (f. 8.10.1918), dr. med., professor i fysiologi ved Århus Universitet. Rislundvej 9, 8240 Risskov (9.4.65 – biol)
- Sten-Knudsen, Ove (f. 14.3.1919), dr. med., professor i biofysik ved Kbh.s Universitet. Smakkegårdsvej 8, 2820 Gentofte (5.4.68 – biol)
- Strid, Arne Krister (f. 7.3.1943), fil. dr., professor i systematisk botanik ved Kbh.s Universitet. Tulipanvej 4, 3450 Allerød (1976 – biol)
- Strömngren, Bengt Georg Daniel (f. 21.1.1908), dr. phil. & scient., fh. professor i astronomi (astrofysik) ved Kbh.s Universitet. *K*¹. – Selskabets præsident 1969 – 1975. – Æresboligen Gl. Carlsberg, 2500 Valby (Indnl. medl. 14.4.39, udenl. medl. 6.2.59, indnl. medl. 1968 – fys)
- Syrach-Larsen, Carl (f. 6.7.1898), dr. jur., phil. & agro., fh. arboretforstander ved Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskoles arboret i Charlottenlund. *K.*, *DM*. Breelteparken 114, 2970 Hørsholm (6.4.62 – biol)
- *Sørensen, Henning (f. 20.4.1926), dr. phil., professor i petrologi ved Kbh.s Universitet. Furesøvej 81 B, 2830 Virum (1978 – fys)
- Teilum, Gunnar (f. 18.8.1902), dr. med., fh. professor i patologisk anatomi ved Kbh.s Universitet. R. Vagtelvej 42, 2000 Kbh. F (11.4.58 – biol)
- Thaysen, Jørn Hess (f. 19.10.1921), dr. med., professor i intern medicin ved Kbh.s Universitet. *R*¹. Frederik V's Vej 21, 2100 København Ø (1977 – biol)

- Tornehave, Hans Marius Nielsen (f. 24.4.1915), dr. phil., professor i matematik ved Kbh.s Universitet. Tornebakken 45, 2830 Virum (8.4.60 – fys)
- Troels-Smith, Jørgen Andreas (f. 7.6.1916), dr. phil., overinspektør ved Nationalmuseet, fh. lektor i mosegeologi ved Kbh.s Universitet. Grønemose Allé 103, 2860 Søborg (7.4.61 – biol)
- Ussing, Hans Henriksen (f. 30.12.1911), dr. med., phil. & scient., professor i biokemi ved Kbh.s Universitet. *R*¹. Carl Blochs Allé 17, 2860 Søborg (15.4.55 – biol)
- Wettstein Ritter von Westersheim, Diter Holger (f. 20.9.1929), fil. dr., dr. rer. nat., professor ved Carlsberglaboratoriet og forstander for dets fysiologiske afd. *R*. Åsevej 13, 3500 Lille Værlose (9.4.65 – biol)
- *Wieth, Jens Otto (f. 31.12.1932), dr. med., afdelingsleder, lektor i biofysik ved Kbh.s Universitet. Hummeltoftevej 150, 2830 Virum (1978 – biol)
- Wingstrand, Karl Georg (f. 2.3.1919), fil. dr., professor i sammenlignende anatomi og morfologi ved Kbh.s Universitet. *R*¹. Dyssegårdsvej 55, 2860 Søborg (3.4.59 – biol)
- Winther, Aage (f. 8.5.1926), dr. phil., professor i teoretisk fysik ved Kbh.s Universitet. Dyssegårdsvej 39, 2860 Søborg (5.4.68 – fys)
- Zeuthen, Erik (f. 15.11.1914), dr. phil., professor ved Carlsbergfondets biologiske Institut. *R*. Vangeleddet 71, 2830 Virum (11.4.58 – biol)
-

UDENLANDSKE MEDLEMMER (274)

DEN HUMANISTISKE KLASSE (94)

- Akurgal, Ekrem (f. 30.3.1911), dr., professor i klassisk arkæologi ved Universitetet i Ankara (1977)
- Alföldi, András Ede Zsigmond (f. 27.8.1895), dr., fh. professor i gl. historie ved Institute for Advanced Study, Princeton, N. J. (22.4.49)
- †Alsdorf, Ludwig Wilhelm (f. 8.8.1904, d. 25.3.78), dr., fh. professor i indologi ved universitetet i Hamburg (14.4.67)
- Amundsen, Leiv (f. 30.5.1898), dr., fh. professor i klassisk filologi ved universitetet i Oslo (9.4.65)
- Attman, Artur (f. 31.10.1910), professor i økonomi ved universitetet i Göteborg (1977)
- Axelson, Bertil Folke Bonde (f. 22.12.1906), dr., professor i romersk veltalenhed og poesi ved universitetet i Lund (3.4.70)
- Ayer, Sir Alfred Jules (f. 29.10.1910), professor i logik ved universitetet i Oxford, England (London) (1976)
- Bailey, Sir Harold Walter (f. 16.12.1899), dr., fh. professor i sanskrit ved universitetet i Cambridge, England (12.4.46)
- Balassa, Iván (f. 5.10.1917), dr., direktør for det ungarske landbrugsmuseum i Budapest (1975)
- *Baldwin, John Wesley (f. 13.7.1929), professor i historie ved The Johns Hopkins University, Baltimore, Maryland (1978)
- Barth, Thomas Fredrik Weybye (f. 22.12.1928), professor i socialantropologi og etnografi ved universitetet i Oslo (1976)
- Bendz, Claes Gerhard Mortimer (f. 16.10.1908), fil. & med. dr., professor i latin ved universitetet i Lund. R. (9.4.65)
- Benediktsson, Sigurður Jakob (f. 20.7.1907), dr., hovedredaktør af den islandske ordbog, Reykjavík (7.4.61)
- *Bengtsson, Lars Ingmar Olof (f. 2.3.1920), professor i musikvidenskab ved Institutionen för Musikvetenskap i Uppsala, Stockholm (1978)
- *Bergsagel, John Dagfinn (f. 19.4.1928), dr., lektor i musikvidenskab ved Kbh.s Universitet (1978)
- Bergsland, Knut (f. 7.3.1914), dr., professor i finsk-ugriske sprog ved universitetet i Oslo (3.4.64)

- Bischoff, Bernhard (f. 20.12.1906), dr., professor i latinsk middelalderfilologi ved universitetet i München (11.4.69)
- *Bottéro, Jean (f. 30.8.1914), professor i assyriologi ved l'Ecole Pratique des Hautes Etudes, la Sorbonne, Paris (1978)
- *Boyce, Norah Elizabeth Mary (f. 2.8.1920), professor i iranske studier ved universitetet i London (1978)
- Bredsdorff, Elias Lunn (f. 15.1.1912), dr., Reader in Scandinavian Studies ved universitetet i Cambridge, Engl. (1975)
- Clark, Sir George Norman (f. 27.2.1890), dr., fh. professor i nyere historie ved universiteterne i Oxford og Cambridge, Provost of Oriel College, Oxford (12.4.57)
- Clark, John Grahame Douglas (f. 28.7.1907), dr., professor i arkæologi ved universitetet i Cambridge, Engl. K. (3.4.64)
- Collinder, Erik Alfred Torbjörn (Björn) (f. 22.7.1894), dr., fh. professor i finsk-ugriske sprog ved universitetet i Uppsala (7.4.61)
- Czapliński, Władysław Eugenius (f. 5.10.1905), dr., professor i historie ved universitetet i Wrocław (5.4.74)
- Duchesne-Guillemin, Jacques-Alfred-Maurice (f. 21.4.1910), professor i iransk sprog og kultur ved universitetet i Liège (1975)
- Düring, Hans Ingemar (f. 2.9.1903), dr., fh. professor i klassisk filologi (græsk sprog og litteratur) ved universitetet i Göteborg (6.4.56)
- Erdmann, Karl Dietrich (f. 29.4.1910), dr., professor i historie ved universitetet i Kiel (5.4.68)
- Fehrman, Carl Abraham Daniel (f. 3.2.1915), dr., professor i litteraturhistorie ved universitetet i Lund (11.4.69)
- Fellerer, Karl Gustav (f. 7.7.1902), fh. professor i musikvidenskab ved universitetet i Köln (1976)
- Filip, Jan (f. 25.12.1900), dr., fh. professor i forhistorisk og tidlignhistorisk arkæologi ved universitetet i Prag, direktør for akademiets arkæologiske institut (9.4.65)
- Finley, Moses I. (f. 20.5.1912), professor i oldtidshistorie ved universitetet i Cambridge, Engl. (1975)
- Firth, Sir Raymond William (f. 25.3.1901), dr., fh. professor i antropologi ved universitetet i London (1.4.66)
- Gilson, Étienne (f. 13.6.1884), dr., fh. professor i den middelalderlige filosofis historie ved Collège de France i Paris (Toronto) (10.4.53)
- Gjerstad, Erik Paul Einar (f. 30.10.1897), dr., fh. professor i klassisk arkæologi og antikkens historie ved universitetet i Lund (10.4.53)

- Grabar, André (f. 26.7.1896), dr., fh. professor i byzantisk arkæologi ved Collège de France, Paris (13.4.51)
- Grøtvedt, Per Nyquist (f. 24.3.1891), dr. philos., fh. lektor, Oslo (1977)
- Gurney, Oliver Robert (f. 28.1.1911), professor i assyriologi ved universitetet i Oxford, Engl. (1976)
- Hagendahl, Karl Oskar Harald (f. 31.8.1889), dr., fh. professor i klassiske sprog ved universitetet i Göteborg (3.4.70)
- Haugen, Einar Ingvald (f. 19.4.1906), dr., professor i nordisk og almen sprogvidenskab ved Harvard University, Cambridge, Mass. (3.4.70)
- Haavelmo, Trygve Magnus (f. 13.12.1911), dr., professor i nationaløkonomi ved universitetet i Oslo (1975)
- Ingholt, Kai Harald (f. 11.3.1896), dr., fh. professor i arkæologi ved Yale University, New Haven. R. (12.4.57)
- Jacobsen, Thorkild Peter Rudolph (f. 7.6.1904), dr., fh. professor i assyriologi ved Harvard University, Cambridge, Mass. (4.4.52)
- Jakobson, Roman Osipovič (f. 11.10.1896), dr., fh. professor i slavisk sprog og litteratur og i almen sprogvidenskab ved Harvard University og ved Massachusetts Inst. of Technology, Cambridge, Mass. (22.4.49)
- Jansson, Erik Valter (f. 22.5.1907), dr., professor i svensk sprog ved universitetet i Uppsala (11.4.69)
- Karlgren, Klas Bernhard Johannes (f. 5.10.1889), dr., fh. professor i østasiatisk sprogvidenskab og kultur ved Göteborgs Högskola, fh. professor og forstander for Östasiatiska Samlingarne, Stockholm (3.4.36)
- Kellenbenz, Hermann (f. 27.8.1913), dr., professor i historie ved universitetet i Nürnberg (7.4.72)
- Kuhn, Johann (Hans) Christoph Bernhard Theodor (f. 13.7.1899), dr., fh. professor i germansk og nordisk filologi ved universitetet i Kiel (5.4.74)
- Kuiper, Franciscus Bernardus Jacobus (f. 7.7.1907), dr., professor i sanskrit og indisk oldtidskundskab ved universitetet i Leiden (5.4.68)
- Kunze, Emil (f. 18.12.1901), dr., professor, fh. førstedirektør ved Deutsches Archäologisches Institut i Athen (München) (5.4.63)
- †Kuryłowicz, Jerzy (f. 26.8.1895, d. 28.1.1978), fh. professor i almen sprogvidenskab ved universitetet i Kraków (11.4.47)
- Lehmann, Winfred Philipp (f. 23.6.1916), professor i lingvistik og tysk sprog ved University of Texas, Austin (1975)
- Leser, Paul (f. 23.2.1899), dr., fh. professor i antropologi ved Hartford Seminary Foundation, Hartford, Conn. (7.4.72)

- Lindbeck, Assar Carl Eugen (f. 26.1.1930), dr., professor ved Institut for International Økonomi, Stockholm (1977)
- Lombard, Alf (f. 8.7.1902), dr., fh. professor i romanske sprog ved universitetet i Lund (13.4.51)
- L'Orange, Hans Peter (f. 2.3.1903), dr., fh. professor i klassisk arkæologi og kunsthistorie ved universitetet i Oslo (Rom) (12.4.46)
- Lönnroth, Nils Erik Magnus (f. 1.8.1910), dr., professor i historie ved universitetet i Göteborg (1.4.66)
- Mallowan, Sir Max Edgar Lucien (f. 6.5.1904), dr., fh. professor i Vest-Asiens arkæologi ved universitetet i London (5.4.74)
- Malmberg, Bertil (f. 22.4.1913), dr., professor i almindelig sprogvidenskab ved universitetet i Lund (5.4.74)
- Malmqvist, Nils Göran David (f. 6.6.1924), fil. dr., professor i sinologi ved Stockholms Universitet (1976)
- Martinet, André (f. 12.4.1908), dr., professor i almen sprogvidenskab ved universitetet i Paris (9.4.54)
- *Maybury-Lewis, David H. P. (f. 9.5.1929), professor i antropologi ved Harvard University, Cambridge, Mass. (1978)
- Meier, Harri Ernst Hinrich Friedrich (f. 8.1.1905), dr., professor i romansk filologi ved universitetet i Bonn (5.4.68)
- Mitchell, Phillip Marshall (f. 23.9.1916), dr., professor i germanske sprog ved University of Illinois, Urbana, Ill. (2.4.71)
- †Moberg, Carl-Allan (f. 5.6.1896, d. 19.6.1978), dr., fh. professor i musikforskning ved universitetet i Uppsala (5.4.68)
- †Morgenstjerne, Georg Valentin von Munthe av (f. 3.1.1892, d. 3.3.1978), dr., fh. professor i indisk filologi ved universitetet i Oslo (12.4.46)
- Needham, Joseph (f. 9.12.1900), dr., sinolog, fh. Reader i biokemi ved universitetet i Cambridge, Engl. (1975)
- Norberg, Dag Ludvig (f. 31.7.1909), professor i latinsk sprog og litteratur ved Stockholms universitetet (3.4.64)
- Nordenfalk, Carl Adam Johan (f. 13.12.1907), fil. dr., fh. professor i kunsthistorie, fh. dir. f. Stockholms Nationalmuseum (1977)
- Odén, Agnes Birgitta (f. 11.8.1921), professor i historie ved Lunds Universitet (1977)
- Polotsky, Hans Jakob (f. 13.9.1905), dr., professor i ægyptologi ved universitetet i Jerusalem (14.4.67)
- Romilly, Jacqueline de (f. 26.3.1913), dr., professor i græsk ved universitetet i Paris (7.4.61)

- Rudolph, Kurt (f. 3.4.1929), professor i religionshistorie ved Karl-Marx-Universität, Leipzig (1976)
- Schaeffer, Claude-Frédéric-Armand (f. 6.3.1898), dr., fh. professor i arkæologi ved Collège de France og direktør ved Centre National de la Recherche Scientifique, Paris (St. Germain-en-Laye) (3.4.59)
- Schieder, Theodor (f. 11.4.1908), dr., professor i historie ved universitetet i Köln (2.4.71)
- Seip, Jens Laurits Arup (f. 11.10.1905), dr., professor i politisk idéhistorie ved universitetet i Oslo (5.4.74)
- Skard, Eiliv (f. 19.10.1898), dr., fh. professor i antik åndshistorie ved universitetet i Oslo (1.4.66)
- Snell, Bruno Karl Johannes Richard (f. 18.6.1896), dr., fh. professor i klassisk filologi ved universitetet i Hamburg (13.4.51)
- †Stang, Christian Schweigaard (f. 15.3.1900, d. 2.7.1977), dr., fh. professor i slaviske sprog ved universitetet i Oslo (5.4.68)
- Steen, Sverre (f. 1.8.1898), dr., fh. professor i historie ved universitetet i Oslo (9.4.65)
- Strunk, Oliver (f. 22.3.1901), dr., fh. professor i musikvidenskab ved universitetet i Princeton (Grottaferrata) (1.4.66)
- Strömbäck, Dag Alvar (f. 13.8.1900), dr., fh. professor i nordisk og sammenlignende folkemindeforskning ved universitetet i Uppsala (12.4.57)
- Sveinsson, Einar Ólafur (f. 12.12.1899), dr., fh. professor i islandsk litteratur ved universitetet i Reykjavík (6.4.56)
- *Svendsen, Paulus (f. 17.4.1904), dr., fh. professor i europæisk litteratur og idéhistorie ved universitetet i Oslo (1978)
- Syme, Sir Ronald (f. 11.3.1903), fh. professor i antikkens historie ved universitetet i Oxford (13.4.51)
- Säflund, Lars Gösta (f. 1.3.1903), dr., fh. professor i klassisk sprogvidenskab og kulturforskning ved universitetet i Stockholm (11.4.69)
- Säve-Söderbergh, Torgny (f. 29.6.1914), dr., professor i ægyptologi ved universitetet i Uppsala (1975)
- Thompson, Homer Armstrong (f. 7.9.1906), dr., professor i klassisk arkæologi ved Institute for Advanced Study, Princeton, N.J. (2.4.71)
- Thompson, Stith (f. 7.3.1885), dr., fh. professor i engelsk og folkløse ved Indiana University, Bloomington, Ind. (4.4.52)
- Turner, Eric Gardner (f. 26.2.1911), professor i papyrologi ved universitetet i London (1975)

- Vogt, Hans Kamstrup (f. 1.6.1903), dr., professor i almindelig sprogvidenskab ved universitetet i Oslo (12.4.57)
- Waszink, Jan Hendrik (f. 27.10.1908), fh. professor i klassisk arkæologi og filologi ved universitetet i Leiden (1976)
- †Wedberg, Anders Erik Otto (f. 30.3.1913, d. 20.2.1978), fil. dr., professor i teoretisk filosofi ved Stockholms Universitet (1977)
- Weibull, Curt Hugo Johannes (f. 19.8.1886), dr., fh. professor i historie ved universitetet i Göteborg (12.4.57)
- Wessén, Elias Gustaf Adolf (f. 15.4.1889), dr., fh. professor i nordiske sprog ved Stockholms Universitet (22.4.49)
- Wilson, Charles Henry (f. 16.4.1914), professor i moderne historie ved universitetet i Cambridge, Engl. (3.4.70)
- Wistrand, Erik Karl Hilding (f. 24.1.1907), dr., fh. professor i klassiske sprog ved universitetet i Göteborg (2.4.71)
- von Wright, Georg Henrik (f. 14.6.1916), dr., kansler for Åbo Akademi, fh. professor i filosofi ved universitetet i Helsingfors (5.4.74)
- Wyller, Egil Anders (f. 24.4.1925), dr., professor i antik åndshistorie ved universitetet i Oslo (7.4.72)
- Zilliacus, Johan Henrik (f. 23.1.1908), dr., professor i græsk litteratur ved universitetet i Helsingfors (7.4.72)
- Öhmann, Emil (f. 25.1.1894), dr., fh. professor i germansk filologi ved universitetet i Helsingfors (12.4.57)

DEN NATURVIDENSKABELIGE KLASSE (180)

fys betegner den matematisk-fysiske gruppe (88), biol den biologiske gruppe (92)

- †Adrian of Cambridge, Edgar Douglas, Baron (f. 30.11.1889, d. 4.8.1977), dr., fh. professor i fysiologi ved universitetet i Cambridge, Engl. (13.4.51 – biol)
- Ahlfors, Lars Valerian (f. 18.4.1907), dr., professor i matematik ved Harvard University, Cambridge, Mass. (1977 – fys)
- Ahrland, Sten Harald (f. 4.8.1921), dr., professor i uorganisk opløsningskemi ved universitetet i Lund (1975 – fys)
- *Alfsen, Erik Magnus (f. 13.5.1930), dr., professor i matematik ved universitetet i Oslo (1978 – fys)
- Alfvén, Hannes Olof Gösta (f. 30.5.1908), fh. professor i plasmafysik ved Stockholms tekniska Högskola (5.4.68 – fys)

- Ambartsumian, Viktor Amazaspovich (f. 18.9.1908), professor, direktør for Astrophysical Observatory i Erevan, Armenien, ASSR (2.4.71 – fys)
- Andersson, Bengt Erik (f. 12.1.1923), VMD, professor i fysiologi ved Karolinska Institutet, Stockholm (1977 – biol)
- Anfinsen, Christian Boehmer (f. 26.3.1916), dr., National Institutes of Health, Bethesda, Maryland, (9.4.65 – biol)
- Auerbach, Charlotte (f. 14.5.1899), dr., fh. professor i genetik ved universitetet i Edinburgh (5.4.68 – biol)
- Barton, Derek Harold Richard (f. 8.9.1918), dr., professor i organisk kemi ved Imperial College of Science and Technology i London (7.4.72 – fys)
- Bastiansen, Otto Christian Astrup (f. 5.9.1918), dr., professor i teoretisk kemi ved universitetet i Oslo (14.4.67 – fys)
- Beadle, George Wells (f. 22.10.1903), dr., fh. professor i biologi ved og fh. præsident for University of Chicago, Ill. (4.4.52 – biol)
- Bell, Ronald Percy (f. 24.11.1907), professor i kemi ved universitetet i Stirling, Skotland (6.4.62 – fys)
- Bénard, Jacques (f. 21.12.1912), dr., professor i fysisk kemi ved universitetet i Paris (5.4.68 – fys)
- Bergsten, Karl Erik (f. 27.7.1909), dr., professor i geografi ved universitetet i Lund (5.4.68 – fys)
- Bergström, Lars Ingmar Valeson (f. 6.9.1921), professor, bestyrer for Forskningsinstitutet för Atomfysik, Stockholm (5.4.74 – fys)
- Bernhard, Carl Gustav (f. 28.4.1910), dr., fh. professor i fysiologi ved Karolinska Institutet, Stockholm (1975 – biol)
- Best, Charles Herbert (f. 27.2.1899), dr., fh. professor i fysiologi ved universitetet i Toronto (6.4.56 – biol)
- Beurling, Arne Karl-August (f. 3.2.1905), dr., professor i matematik ved Institute for Advanced Study, Princeton, N.J. (13.4.51 – fys)
- Bogorad, Lawrence (f. 29.8.1921), dr., professor i biologi ved Harvard University, Cambridge, Mass. (1977 – biol)
- Brachet, Jean-Louis-Auguste (f. 19.3.1909), dr., professor i almindelig biologi ved Université Libre i Bruxelles (6.4.56 – biol)
- Bridgwater, David (f. 5.7.1934), geolog, dr. phil., Grønlands Geologiske Undersøgelse, Kbh. (1977 – fys)
- Brinck, Per Simon Valdemar (f. 4.9.1919), dr., professor i zoologi ved universitetet i Lund (7.4.72 – biol)
- de Broglie, Louis-Victor-Pierre-Raymond, Prince (f. 15.8.1892), dr., fh. professor i teoretisk fysik ved universitetet i Paris (12.4.46 – fys)

- Brown, Gerald Edward (f. 22.7.1926), dr., professor ved Nordisk Institut for teoretisk Atomfysik, Kbh., og ved State University of New York, Stony Brook, N.Y. (14.4.67 – fys)
- Braarud, Tryggve (f. 15.9.1903), dr., professor i botanisk marinbiologi ved universitetet i Oslo (9.4.65 – biol)
- Burström, Hans Georg (f. 27.5.1906), dr., fh. professor i plantefysiologi ved universitetet i Lund (5.4.68 – biol)
- Busemann, Herbert (f. 12.5.1905), dr., fh. professor i matematik ved University of Southern California, Los Angeles, Cal. (3.4.64 – fys)
- Carleson, Lennart Axel Edvard (f. 18.3.1928), dr., professor i matematik ved universitetet i Uppsala (3.4.70 – fys)
- Cartan, Henri-Paul (f. 8.7.1904), professor i matematik ved universitetet i Paris (6.4.62 – fys)
- Casimir, Hendrik Brugt Gerhard (f. 15.7.1909), dr., fh. direktør for Philips' Gloeilampenfabriken, Eindhoven, Holland (1975 – fys)
- Christensen, Erik Hohwü (f. 25.9.1904), dr., fh. professor i gymnastikteori ved Kbh.s Universitet, professor i kropsovelsernes fysiologi og hygiejne ved Kungl. gymnastiska Centralinstitutet i Stockholm. (Indenl. medl. 12.4.40, udenl. medl. 1965 – biol)
- Cori, Carl Ferdinand (f. 5.12.1896), dr., fh. professor i biokemi ved Washington University, St. Louis, Miss. (Boston) (6.4.56 – biol)
- Cotton, Frank Albert (f. 9.4.1930), dr., professor i kemi ved Texas A & M University, Texas (1975 – fys)
- Coulomb, Jean-Marie-François-Joseph (f. 7.11.1904), dr., professor i geofysik ved universitetet i Paris (11.4.69 – fys)
- Cramér, Carl Harald (f. 25.9.1893), dr., fh. professor i forsikringsmatematik og matematisk statistik ved universitetet i Stockholm (5.4.68 – fys)
- Dahlgren, Rolf Martin Teodor (f. 7.7.1932), fil. dr., professor i systematisk botanik ved Kbh.s Universitet (Lund) (1976 – biol)
- Darlington, Cyril Dean (f. 19.12.1903), dr., fh. professor i botanik ved universitetet i Oxford, Engl. (13.4.51 – biol)
- Davies, John Arthur (f. 28.3.1927), dr., professor i fysik ved Chalk River Nuclear Laboratories, Ontario (3.4.70 – fys)
- Delbrück, Max (f. 4.9.1906), dr., professor i biologi ved California Institute of Technology, Pasadena, Cal. (11.4.58 – biol)
- Dirac, Paul Adrien Maurice (f. 8.8.1902), fh. professor i matematik ved universitetet i Cambridge, Engl. (6.4.62 – fys)
- Dorf, Erling (f. 19.7.1905), dr., professor i geologi ved Princeton University, N.J. (9.4.65 – biol)

- Edlén, Bengt (f. 2.11.1906), dr., fh. professor i fysik ved universitetet i Lund (6.4.56 – fys)
- Edsall, John Tileston (f. 3.11.1902), professor i biokemi ved Harvard University, Boston, Mass. (11.4.69 – biol)
- Eigen, Manfred (f. 9.5.1927), dr., professor, Max Planck-Institut für Phys. Chemie, Göttingen (2.4.71 – biol)
- Emerson, Sterling Howard (f. 29.10.1900), dr., fh. professor i genetik ved California Institute of Technology, Pasadena, Cal. (5.4.74 – biol)
- Ephrussi, Boris (f. 9.5.1901), dr., fh. professor i genetik ved Western Reserve University, Cleveland, Ohio (Essonne, Frankrig) (6.4.56 – biol)
- von Euler, Ulf Svante (f. 7.2.1905), dr., fh. professor i fysiologi ved Karolinska Institutet, Stockholm (6.4.62 – biol)
- Fey, Hans (f. 30.12.1921), dr., professor, direktør for Veterinär-Bakteriologisches Institut der Universität, Bern (2.4.71 – biol)
- Flerov, Georgii Nikolaevitch (f. 2.3.1913), dr., professor, direktør for laboratoriet for kernereaktioner i Dubna (Moskva) (11.4.69 – fys)
- Flood, Håkon (f. 25.9.1905), dr., professor i kemi ved Norges tekniske Høgskole, Trondheim (3.4.64 – fys)
- Folkow, Bjørn Uno Gottfrid (f. 13.10.1921), dr., professor i fysiologi ved universitetet i Göteborg (5.4.68 – biol)
- Fredga, Arne (f. 18.7.1902), dr., fh. professor i organisk kemi ved universitetet i Uppsala (9.4.65 – fys)
- v. Frisch, Karl Ritter (f. 20.11.1886), dr., fh. professor i zoologi ved universitetet i München (10.4.31 – biol)
- *Fronæus, Sture Adolf (f. 5.10.1916), dr., professor i uorganisk kemi ved universitetet i Lund (1978 – fys)
- Gard, Sven (f. 3.11.1905), dr., fh. professor i virologi ved Karolinska Institutet, Stockholm (3.4.64 – biol)
- Garnham, Percy Cyril Claude (f. 15.1.1901), fh. professor i med. protozoologi ved universitetet i London (1976 – biol)
- Ginzburg, Vitaly Lazarevich (f. 4.10.1916), professor, leder af afd. f. teoretisk fysik ved akademiet i Moskva (1977 – fys)
- Glick, David (f. 3.5.1908), dr., professor i Department of Pathology og forstander for Division of Histochemistry ved Stanford University, Stanford, Cal. (9.4.65 – biol)
- Godwin, Harry (f. 9.5.1901), dr., fh. professor i botanik ved universitetet i Cambridge, Engl. (6.4.62 – biol)
- Goldanskii, Vitalii Iosifovich (f. 18.6.1923), professor, leder af inst. f. kemisk fysik ved akademiet i Moskva (1977 – fys)

- Granit, Ragnar Arthur (f. 30.10.1900), dr., fh. professor i neurofysiologi ved Karolinska Institutet, Stockholm (6.4.56 – biol)
- Gray, Harry Barkus, (f. 14.11.1935), dr., professor i kemi ved California Institute of Technology, Pasadena, Cal. (5.4.74 – fys)
- Groshev, Leonid Vasilievitch (f. 18.3.1907), professor, Institut for Atomenergi, Moskva (9.4.65 – fys)
- Gustafson, Torsten Valdemar (f. 8.5.1904), dr., fh. professor i teoretisk fysik ved universitetet i Lund (6.4.56 – fys)
- Gustafsson, Carl Åke Torsten (f. 8.4.1908), dr., fh. professor i genetik ved universitetet i Lund (14.4.67 – biol)
- Gårding, Lars Jakob (f. 7.3.1919), dr., professor i matematik ved universitetet i Lund (5.4.63 – fys)
- Hamilton, James (f. 29.1.1918), fh. professor i fysik ved University College, London, professor ved Nordisk Institut for teoretisk Atomfysik, Kbh. (14.4.67 – fys)
- Hammen, Thomas van der (f. 27.9.1924), dr., professor i palynologi ved universitetet i Amsterdam (1976 – biol)
- Haraldsen, Haakon Kristian (f. 24.4.1904), dr., professor i kemi ved universitetet i Oslo (7.4.72 – fys)
- Harris, Thomas Maxwell (f. 8.1.1903), dr., professor i botanik ved universitetet i Reading, Engl. (8.4.60 – fys)
- Hartmann, Hermann Leonhard (f. 4.5.1914), professor ved Institut für theoretische und physikalische Chemie, Johann-Wolfgang-Goethe-Universität, Frankfurt a.M. (1977 – fys)
- Hassel, Odd (f. 17.5.1897), dr., fh. professor i fysisk kemi ved universitetet i Oslo (6.4.56 – fys)
- Hastings, Albert Baird (f. 20.11.1895), dr., fh. professor i biokemi ved Scripps Clinic and Research Foundation, La Jolla, Cal. (23.4.51 – biol)
- Hedberg, Hollis Dow (f. 29.5.1903), dr., professor i geologi ved Princeton University, N. J. (3.4.70 – biol)
- Heidelberger, Michael (f. 29.4.1888), dr., fh. professor i biokemi ved Columbia University, New York (12.4.57 – biol)
- Helgason, Sigurður (f. 30.9.1927), dr., professor i matematik ved Massachusetts Institute of Technology, Cambridge, Mass. (7.4.72 – fys)
- Hodgkin, Alan Lloyd (f. 5.2.1914), Foulerton Research Professor of the Royal Society, Physiological Laboratory, Cambridge, Engl. (3.4.64 – biol)
- Hoppe, Ernst Gunnar (f. 24.12.1914), dr., professor i geografi ved Stockholms Universitet (7.4.72 – fys)

- Howard, Richard Alden (f. 1.7.1917), dr., professor i botanik og dendrologi ved Harvard University, Jamaica Plain, Mass. (5.4.68 – biol)
- Hultén, Eric Oscar Gunnar (f. 18.3.1894), dr., fh. professor og forstander ved Naturhistoriska Riksmuseets botaniske afdeling, Stockholm (9.4.65 – biol)
- Hulthén, Lamek (f. 14.12.1909), professor i teoretisk fysik ved Kungliga Tekniska Högskolan i Stockholm (1976 – fys)
- Huxley, Andrew Fielding (f. 22.11.1917), professor i fysiologi ved University College, London (3.4.64 – biol)
- Huxley, Hugh Esmor (f. 25.2.1924), dr., afdelingsleder ved Medical Research Council (molekylær biologi) i Cambridge, Engl. (2.4.71 – biol)
- Hägg, Gunnar (f. 14.12.1903), dr., fh. professor i uorganisk kemi ved universitetet i Uppsala (6.4.56 – fys)
- Hörmander, Lars Valter (f. 24.1.1931), professor i matematik ved universitetet i Lund (11.4.69 – fys)
- Hörstadius, Sven Otto (f. 18.2.1898), dr., fh. professor i zoologi ved universitetet i Uppsala (13.4.51 – biol)
- Jacob, François (f. 17.6.1920), dr., Institut Pasteur, Paris (6.4.62 – biol)
- Jacobsohn, Dora Elisabeth (f. 1.3.1908), dr., professor i endokrinologi ved universitetet i Lund (5.4.68 – biol)
- Jakobsson, Sveinn Peter (f. 20.7.1939), mag. scient., direktør for Naturhistorisk Museum, Reykjavík (1975 – fys)
- Jerne, Niels Kaj (f. 23.12.1911), dr., professor i eksperimentel terapi, direktør for Basel Institut für Immunologie, Basel (5.4.68 – biol)
- Johansen, Kjell (f. 30.9.1932), dr. phil., professor i zoologi ved Aarhus Universitet (Risskov) (1976 – biol)
- Jørgensen, Axel Christian Klixbüll (f. 18.4.1931), dr., professor i uorganisk kemi ved universitetet i Genève (9.4.65 – fys)
- Kadison, Richard Vincent (f. 25.7.1925), professor i matematik ved University of Pennsylvania, Philadelphia (5.4.74 – fys)
- Kahlson, Georg Sigfrid (f. 23.9.1901), dr., fh. professor i fysiologi ved universitetet i Lund (6.4.56 – biol)
- Kalckar, Herman Moritz (f. 26.3.1908), dr., professor i biologisk kemi ved Harvard University, Medical School, Boston, Mass. (indenl. medl. 2.4.48, udenl. medl. 1959 – biol)
- Kapitza, Pjotr Leonidovich (f. 8.7.1894), dr., fh. professor, direktør for det fysiske forskningsinstitut ved akademiet i Moskva (12.4.46 – fys)
- Katz, Bernhard (f. 26.3.1911), dr., professor i biofysik ved University College, London (5.4.68 – biol)

- Keynes, Richard Darwin (f. 14.8.1919), dr., direktør for Institute of Animal Physiology, Babraham, Cambridge, Engl. (2.4.71 – biol)
- Kihara, Hitoshi (f. 21.10.1893), dr., fh. professor i genetik ved universitetet i Yokohama (6.4.56 – biol)
- Kuffler, Stephen William (f. 24.8.1913), dr., professor i neurobiologi ved Harvard University, Boston, Mass. (7.4.72 – biol)
- Landis, Eugene Markley (f. 4.4.1901), fh. professor i fysiologi ved Harvard University, Cambridge, Mass. (5.4.74 – biol)
- Levan, Johan Albert (f. 8.3.1905), dr., fh. professor i cytologi ved universitetet i Lund (6.4.62 – biol)
- Lipmann, Fritz Albert (f. 12.6.1899), dr., fh. professor i biokemi ved Rockefeller University, New York, N. Y. (22.4.49 – biol)
- †Littlewood, John Edensor (f. 9.6.1885, d. 6.9.1977), dr., fh. professor i matematik ved universitetet i Cambridge, Engl. (2.4.48 – fys)
- Lowry, Oliver Howe (f. 18.7.1910), dr., professor ved og forstander for Department of Pharmacology, Washington University, St. Louis (5.4.68 – biol)
- Lundberg, Paul Anders (f. 10.9.1920), professor i neurofysiologi ved universitetet i Göteborg (1976 – biol)
- Lundquist, Arne John Axel (f. 6.6.1920), dr., professor i genetik ved universitetet i Lund (2.4.71 – biol)
- Löwdin, Per-Olov (f. 28.10.1916), dr., professor i kvantekemi ved universitetet i Uppsala (13.4.73 – fys)
- Maak, Wilhelm (f. 13.8.1912), dr., professor i matematik ved universitetet i Göttingen (13.4.73 – fys)
- MacLane, Saunders (f. 4.8.1909), dr., professor i matematik ved universitetet i Chicago (5.4.68 – fys)
- Manton, Irene (f. 17.4.1904), dr., fh. professor i botanik ved universitetet i Leeds (10.4.53 – biol)
- Mayr, Ernst (f. 5.7.1904), dr., professor i zoologi ved Harvard College, direktør ved Museum of Comparative Zoology, Cambridge, Mass. (6.4.56 – biol)
- Melin, Johannes Botvid Elias (f. 28.7.1889), dr., fh. professor i fysiologisk botanik og anatomi ved universitetet i Uppsala. *K.* (2.4.48 – biol)
- Morgan, William Wilson (f. 3.1.1906), dr., professor i astronomi ved universitetet i Chicago, Ill. (14.4.67 – fys)
- Moscowitz, Albert (f. 20.8.1929), dr., professor i kemi ved University of Minnesota, Minneapolis (1977 – fys)
- *Munck af Rosenschöld, Lars Mortimer (f. 19.7.1935), dr., docent i

- genetik ved universitetet i Lund og forskningsleder ved Carlsberg Forsøgslaboratorium, Kbh. (1978 – biol)
- Müntzing, Arne (f. 2.3.1903), dr., fh. professor i genetik ved universitetet i Lund (11.4.58 – biol)
- Nannfeldt, Johan Axel Frithiof (f. 18.1.1904), fh. professor i botanik ved universitetet i Uppsala (6.4.62 – biol)
- Neugebauer, Otto Eduard Hermann (f. 26.5.1899), dr., fh. professor i matematikens historie ved Brown University, Providence, R. I. (6.4.34 – fys)
- Nevanlinna, Rolf Herman (f. 22.10.1895), dr., fh. professor i matematik ved universitetet i Helsingfors (6.4.56 – fys)
- Nicolaysen, Ragnar (f. 9.8.1902), dr., professor i ernæringsforskning ved universitetet i Oslo (9.4.65 – biol)
- van Niel, Cornelis Bernardus (f. 4.11.1897), fh. professor i mikrobiologi ved Stanford University, Stanford, Cal. (5.4.68 – biol)
- Nilsson, Sven Gösta (f. 14.1.1927), dr., professor i matematisk fysik ved Tekniska Högskolan i Lund (7.4.72 – fys)
- Nomura, Masayasu (f. 27.4.1927), dr., professor i genetik og biokemi ved Institute for Enzyme Research, University of Wisconsin, Madison, Wisc. (1977 – biol)
- Nordhagen, Rolf (f. 21.10.1894), dr., fh. professor i botanik ved universitetet i Oslo (12.4.46 – biol)
- Oort, Jan Hendrik (f. 28.4.1900), dr., fh. professor, direktør for observatoriet i Leiden (11.4.47 – fys)
- Ourisson, Guy Henri (f. 26.3.1926), dr., professor i kemi ved Faculté des Sciences i Strasbourg, rektor for Louis Pasteur Universitetet i Strasbourg (5.4.74 – fys)
- Perlman, Isadore (f. 12.4.1915), professor i kemi ved University of California, Berkeley, Cal. (7.4.72 – fys)
- Pethick, Christopher John (f. 22.2.1942), dr., professor ved Nordisk Institut for teoretisk Atomfysik, Kbh. (1977 – fys)
- Pontecorvo, Guido Pellegrino Arrigo (f. 29.11.1907), professor, Imperial Cancer Research Fund, London (1.4.66 – biol)
- Prelog, Vladimir (f. 23.7.1906), dr., professor i organisk kemi ved Eidgenössische Technische Hochschule, Zürich (2.4.71 – fys)
- Ramberg, Hans (f. 15.3.1917), dr., professor i geologi (petrografi) og mineralogi ved universitetet i Uppsala (3.4.64 – fys)
- Rechinger, Karl Heinz (f. 16.10.1906), dr., professor i systematisk botanik og plantegeografi ved universitetet i Wien (2.4.71 – biol)

- Regnéll, Otto Gerhard (f. 19.6.1915), dr., professor i geologi ved universitetet i Lund (11.4.69 – biol)
- Rhoades, Marcus Morton (f. 24.7.1903), dr., fh. professor i genetik ved University of Indiana, Bloomington, Ind. (1977 – biol)
- Rice, Stuart Alan (f. 6.1.1932), professor i fysisk kemi ved University of Chicago, Ill. (1976 – fys)
- Roche, Jean-Casimir-Henri-Hilaire (f. 14.1.1901), dr., fh. professor i almen og sammenlignende biokemi ved Collège de France, Paris (3.4.70 – biol)
- Rosseland, Svein (f. 31.3.1894), dr., fh. professor i astronomi ved universitetet i Oslo og direktør for universitetets institut for teoretisk astrofysik (6.4.62 – fys)
- Russell, Sir Frederick Stratten (f. 3.11.1897), dr., sekretær i Marine Biological Association of the United Kingdom og fh. direktør ved Plymouth Laboratory, Plymouth (7.4.61 – biol)
- Ryle, Sir Martin (f. 27.9.1918), professor i radio-astronomi ved universitetet i Cambridge, Engl. (5.4.68 – fys)
- Sargeson, Alan McLeod (f. 13.10.1930), professor i uorganisk kemi ved Australian National University, Canberra (1976 – fys)
- Schmidt-Nielsen, Knut (f. 24.9.1915), dr., professor i fysiologi ved Duke University, Durham, N.C. (1975 – biol)
- Schwarzenbach, Gerold (f. 15.3.1904), dr., professor i uorganisk og analytisk kemi ved universitetet i Zürich (6.4.56 – fys)
- Schwarzschild, Martin (f. 31.5.1912), professor i astronomi ved Princeton University, N. J. (11.4.69 – fys)
- Segal, Irving Ezra (f. 13.9.1918), dr., professor i matematik ved Massachusetts Institute of Technology, Cambridge, Mass. (1977 – fys)
- Selberg, Atle (f. 14.6.1917), dr., professor i matematik ved Institute for Advanced Study, Princeton, N. J. (14.4.67 – fys)
- Sheline, Raymond Kay (f. 31.3.1922), dr., professor i kemi og fysik ved Florida University i Tallahassee, Florida (5.4.74 – fys)
- Siegbahn, Karl Manne Georg (f. 3.12.1886), dr., fh. professor, forstander for Kungl. Vetenskapsakademiens Forskningsinstitut för experimentel Fysik, Stockholm (21.4.33 – fys)
- Siegel, Carl Ludwig (f. 31.12.1896), fh. professor i matematik ved universitetet i Göttingen (11.4.47 – fys)
- Šorm, František (f. 28.2.1913), dr., professor i kemi ved Karls Universitetet i Prag, direktør for akademiets kemiske institut (9.4.65 – fys)

- Stensiö, Erik Helge Osvald (f. 2.10.1891), dr., fh. professor, fh. forstander ved Naturhistoriska Riksmuseet, Stockholm. *K.* (6.4.34 – biol)
- Stern, Herbert (f. 22.12.1918), professor i biologi ved University of California, La Jolla, Cal. (1976 – biol)
- Strand, Kaj Aage Gunnar (f. 27.2.1907), dr., fh. professor, videnskabelig direktør for U.S. Naval Observatory, Washington, D.C., *R¹*. (9.4.65 – fys)
- Stumpf, Paul Karl (f. 23.2.1919), dr., professor i biokemi ved University of California, Davis, Cal. (1975 – biol)
- Størmer, Leif (f. 1.7.1905), dr., professor i historisk geologi ved universitetet i Oslo (11.4.58 – biol)
- Suomalainen, Esko (f. 11.6.1910), dr., professor i genetik ved universitetet i Helsingfors (5.4.68 – biol)
- †Suomalainen, Paavo (f. 28.10.1907, d. 16.10.1976), dr., professor i fysiologisk zoologi ved universitetet i Helsingfors (6.4.62 – biol)
- Swiatecki, Wladyslaw Jerzy (f. 22.4.1926), dr., kernefysiker, Lawrence Radiation Laboratory, Berkeley, Cal. (13.4.73 – fys)
- Sørensen, Niels Andreas (f. 8.12.1909), dr., professor i organisk kemi ved Norges tekniske Høgskole, Trondheim (13.4.73 – fys)
- Teichert, Curt (f. 8.5.1905), dr., professor i geologi ved Univ. of Rochester, New York (13.4.73 – fys)
- Theorell, Axel Hugo Teodor (f. 6.7.1903), dr., fh. professor, forstander for Karolinska medico-kirurgiska Institutets Nobelinstitut i Stockholm (10.4.53 – biol)
- Thorarinsson, Sigurður (f. 8.1.1912), dr., professor i geologi og geografi ved universitetet i Reykjavík (12.4.57 – fys)
- Tomonaga, Sin-itiro (f. 31.3.1906), fh. professor i fysik ved universitetet i Tokyo (1976 – fys)
- Tosteson, Daniel Charles (f. 5.2.1925), dr., professor i fysiologi ved Duke Medical Center, Durham, N. C. (13.4.73 – biol)
- Tutin, Winifred (f. 8.10.1915), dr., Honorary Reader in Botany, University of Leicester, Engl. (1975 – biol)
- Vallee, Bert Lester (f. 1.6.1919), professor i biokemi ved Harvard Medical School, Boston, Mass. (1977 – biol)
- Vinogradov, Ivan Matveevitch (f. 14.9.1891), fh. professor, matematiker, Moskva (11.4.47 – fys)
- Voigt, Erhard (f. 28.7.1905), dr., professor i geologi og palæontologi ved universitetet i Hamburg (7.4.72 – biol)

- Watson, James Dewey (f. 6.4.1928), dr., professor i biologi ved Harvard University, Cambridge, Mass. (6.4.62 – biol)
- Weisskopf, Victor Frederick (f. 19.9.1908), dr., professor i fysik ved Institute of Technology, Cambridge, Mass., fh. generaldirektør for CERN (European Center for Nuclear Research), Genève (6.4.62 – fys)
- Wergeland, Harald Nicolai Storm (f. 14.3.1912), dr., professor i fysik ved Norges tekniske Høgskole, Trondheim (5.4.63 – fys)
- Wheeler, John Archibald (f. 9.7.1911), dr., professor i fysik ved Princeton University, N. J. (2.4.71 – fys)
- Wickman, Frans Erik (f. 21.3.1915), dr., professor i mineralogi, petrologi og geokemi ved Stockholms Universitet (2.4.71 – fys)
- Wigglesworth, Sir Vincent Brian (f. 17.4.1899), dr., fh. professor i biologi ved universitetet i Cambridge, Engl. (13.4.51 – biol)
- Wildman, Samuel Goodnow (f. 26.5.1912), dr., professor i biologi ved Univ. of Cal., Los Angeles, Cal. (1977 – biol)
- Wilkinson, Geoffrey (f. 14.7.1921), professor i uorganisk kemi ved Imperial College ved universitetet i London (5.4.68 – fys)
- Wilson, Douglas Patrick (f. 7.8.1902), dr., Senior Principal Scientific Officer ved Marine Biological Laboratory, Plymouth (9.4.65 – biol)
- Wright, Sewall (f. 21.12.1889), dr., fh. professor i genetik ved University of Wisconsin, Madison, Wisc. (3.4.70 – biol)
- Yonge, Sir Charles Maurice (f. 9.12.1899), dr., fh. professor i zoologi ved universitetet i Glasgow (6.4.56 – biol)
- *Zamecnik, Paul Charles (f. 22.11.1912), dr., professor i onkologi ved Harvard Medical School, Cambridge, Mass., og chef for Huntington laboratoriet, Boston (1978 – biol)
- Zotterman, Gulle Yngve (f. 20.9.1898), dr., fh. professor i fysiologi ved Kungliga Veterinärhögskolan i Stockholm (5.4.63 – biol)
- Aaboe, Asger Hartvig (f. 26.4.1922), dr., professor i matematik og naturvidenskabernes historie, og i det nære Østens sprog og litteraturer ved Yale University, New Haven, Conn. (1975 – fys)

Efter redaktionens slutning er et udenlandsk medlem, fhv. professor i musikforskning ved universitetet i Uppsala, dr. Carl-Allan Moberg, indvalgt i den humanistiske klasse april 68, afgået ved døden d. 19. juni 1978.

SELSKABETS TILLIDSHVERV

Juni 1978

	Valgt	til april
<i>Præsident:</i> P. J. Riis	1. 6.1975	1980
<i>Klasseformænd:</i>		
Henrik Glahn, hum. kl.	17. 3.1977	1980
Ole Maaløe, naturv. kl.	21. 3.1975	1981
<i>Sekretær:</i> Christian Møller	27.11.1959	1980
<i>Redaktør og arkivar:</i> Erik Dal	1. 6.1975	1980
<i>Kasserer:</i> Erik Sparre Andersen	13. 4.1978	1982
<i>Kassekommissionen:</i>		
C. J. Becker (formand)	5.12.1969	1982
Nils Schiørring	7. 4.1972	1980
C. J. Ballhausen	7. 5.1976	1981
Anders Reiz	30. 3.1978	1979
<i>Revisorer:</i>		
P. Nørregaard Rasmussen	1. 6.1975	1982
Bent Fuglede	30. 3.1978	1980
<i>Revisorsuppleanter:</i>		
Jes Asmussen	30. 3.1978	1982
Gert Kjærgård Pedersen	13. 4.1978	1980
<i>Udvalget for udadrettet virksomhed i Danmark</i>		
Mogens Blegvad (formand)	13. 2.1976	1979
H. Højgaard Jensen	13. 2.1976	1980
Niels Thomsen	28. 4.1977	1981
Diter v. Wettstein	30. 3.1978	1982
<i>Præsidiets:</i> Præsidenten, den afgående præsident (Bengt Strömgren), klasseformændene, sekretæren, redaktøren, kassereren, kassekommissionens formand og formanden for Udvalget for udadrettet virksomhed i Danmark.		

	Valgt	til 30.9.
<i>Carlsbergfondets direktion:</i>		
C. J. Ballhausen	5. 5.1972	1986
Christian Crone	16. 4.1971	1984
Henrik Glahn	1. 1.1978	1982
Kristof Glamann (formand)	24.10.1969	1988
Arne Noe-Nygaard	3. 5.1963	1980
<i>Frederiksborg-Museets bestyrelse</i>		
Valgt af Selskabet: Kristof Glamann	21.11.1969	1988
<i>Bestyrelsen for Carlsbergs Mindelegat for Brygger J. C. Jacobsen</i>		
Valgt af Selskabets præsident: C. Møller	1.10.1963	1979
<i>Tilforordnede til Carlsberg Laboratoriets bestyrelse:</i>		
Ebba Lund	5. 5.1972	1980
Direktør A. W. Nielsen	5. 5.1972	1980

<i>Beboer af Gl. Carlsbergs Hovedbygning (Æresboligen):</i>		
Bengt Strömngren	1. 4.1966	
<i>Bestyrelsen for Grosserer A. Collstrops Hjem for en dansk Videnskabsmand, Lundehave:</i>		
Werner Fenchel	9. 4.1954	1979
Hans Fischer-Møller, advokat (formand)	juli 1970	1979
Gunnar Seidenfaden	23. 2.1978	1979
Sune Dalgaard	28. 4.1977	1979
<i>Beboer af Lundehave:</i>		
Arne Noe-Nygaard	17. 5.1963	
<i>Bestyrelsen for Lægen, Professor ved Københavns Universitet, dr. med. & chir. Knud Sand's Legat:</i>		
A. Tovborg Jensen (formand) og advokat Ivan Schiøler	7.11.1969	1982
Nils Schiørring	6. 3.1970	1982
Suppleanter C. Overgaard Nielsen og advokat		
Jens Jordan	15. 5.1970	1982
B. Gomard	30. 1.1976	1982
<i>Beboer af professor Knud Sands bolig:</i>		
Einar Andersen	8. 5.1970	

	Valgt	til april
<i>Bestyrelsen for Emil Herborgs Legat til unge, danske, mandlige, ubemidlede Naturvidenskabsmænd:</i>		
Jannik Bjerrum	23. 2.1962	1985
Tyge W. Böcher	12.10.1973	1983
Bent Christensen	13. 4.1973	1981
C. C. Barker Jørgensen	3. 4.1970	1986
C. Møller (formand)	30.11.1962	1979
A. Noe-Nygaard	15. 4.1955	1982
N. E. Nørlund	2. 5.1941	1980
Anders Reiz	9. 4.1976	1984
 <i>Bestyrelsen for Mag. art. Marcus Lorenzens Legat:</i>		
Tyge W. Böcher	12.10.1973	1980
Kristian Hald	19. 2.1971	1980
C. Møller (formand)	21.11.1969	1980
 <i>Bestyrelsen for Selskabets Bidragsfond:</i>		
C. J. Becker, Gunnar Seidenfaden (formand) og J. Chr. Siim	16. 5.1975	1979
 <i>Bestyrelsen for Niels Bohr Legatet:</i>		
C. J. Becker	30. 3.1978	
Aage Bohr	22. 3.1963	
C. Møller	11.12.1959	
N. E. Nørlund	18. 1.1946	
P. J. Riis (formand)	1. 6.1975	
 <i>Bestyrelsen for legatet Ole Rømer Medaillen</i>		
Valgt af Selskabet: Bengt Strömgren	5. 4.1968	til 31.10. 1980
 <i>Bestyrelsen for Det danske Institut i Rom</i>		
Valgt af Selskabet: Franz Blatt	10.10.1969	til 31.3. 1980
 <i>Bestyrelsen for Kaj Linderstrøm-Lang's Guldmedaillefond</i>		
Valgt af Selskabet: Diter v. Wettstein	12.11.1976	1986

Planlægningsrådet for Forskningen og Statens Forskningsråd

Følgende af Selskabets medlemmer er for tiden indvalgt: H. Højgaard Jensen i Planlægningsrådet for Forskningen; i Statens humanistiske Forskningsråd: Jes Asmussen, Mogens Brøndsted, Johs. Nicolaisen, Henning Spang-Hanssen og Søren Sørensen; i Statens lægevidenskabelige Forskningsråd: Niels A. Lassen; i Statens naturvidenskabelige Forskningsråd: Sv. Olav Andersen, Tove Birkelund, Sven Bjørnholm, Tom Fenchel, N. O. Kjeldgaard, Leif Kristensen, Hans Bjerrum Møller og Henning Sørensen.

*Kommissioner fælles for de to klasser:**Koordinationsudvalg i sager vedr. European Science Foundation og International Council of Scientific Unions/Union Académique Internationale:*

Jes Asmussen, Peder Olesen Larsen og P. J. Riis (formand), valgt 20.1.1977

Kommissionen til udforskning af landbrugsredskabernes og agerstrukturernes historie:

Johs. Nicolaisen, Axel Steensberg (formand) og J. Troels-Smith

Kommissionen for forskningsarealer:

Svend Th. Andersen, C. Overgaard Nielsen, A. Noe-Nygaard og J. Troels-Smith

Danmarks rådgivende komité for Albert Schweitzer Prize Foundation

Prof. Sv. Holm-Nielsen, Povl Johs. Jensen (formand), Jens Peter Larsen og Gunnar Teilum

*Nationalkomiteer under den humanistiske klasse:**Nationalkomiteen for Union Académique Internationale (UAI):*

	Valgt	til
Jes Asmussen	1976	april 1979
Franz Blatt (formand)	1959	juli 1980
P. J. Riis	1970	juli 1980
Rudi Thomsen	1977	april 1980

Nationalkomiteer og repræsentanter i ledelsen af foretagender under UAI. Romertallet angiver den pågældende UAI-kommissions nummer. Valgperioden er 3-årig.

I. <i>Corpus Vasorum Antiquorum (CVA)</i>	Valgt	til april
Franz Blatt	1976	1979
Museumsoverinspektør, dr. phil. Marie-Louise Buhl	1976	1979
Erik Dal	1976	1979
Museumsdirektør, mag. art. Mogens Gjødesen	1976	1979
Museumsdirektør, mag. art. Dyveke Helsted	1976	1979
P. J. Riis (formand og regionalredaktør)	1976	1979
V. <i>Novum Glossarium Mediae Latinitatis (NGML)</i> (Den nye Ducange)		
Franz Blatt (formand og hovedredaktør)	1933	1980
Povl Johs. Jensen	1963	1980
Holger Friis Johansen	1977	1980
XII. <i>Monumenta Musicae Byzantinae (MMB)</i>		
Franz Blatt (formand)	1961	1980
Henrik Glahn (hovedredaktør)	1971	1980
Povl Johs. Jensen	1966	1980
Oliver Strunk	1962	1980
XVIII. <i>A Critical Pāli Dictionary (CPD)</i>		
Jes Asmussen	1973	1980
Erling Hammershaimb	1967	1980
Jørgen Læssøe (formand)	1970	1980
XX. <i>Corpus Antiquitatum Americanensium (CAA)</i>		
Arild Hvidtfeldt, Torben Monberg (formand), Johs. Nicolaisen og P. J. Riis	1975	1982
XXVI. <i>Sylloge Nummorum Graecorum (SNG)</i>		
Museumsoverinspektør, dr. phil. Otto Mørkholm (regionalredaktør) og Rudi Thomsen (formand)	1976	1979
XXVIII. <i>Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae (LIMC)</i>		
Franz Blatt, museumsdirektør, mag. art. Flemming Johansen (formand og regionalredaktør), P. J. Riis og Else Kai Sass	1975	1982

XXXI. <i>Atlas Linguarum Europae (ALE)</i>	Valgt	til april
Poul Andersen (formand), Jes Asmussen, professor, dr. phil. Inger Ejskjær, professor, dr. phil. Kr. Ring- gaard, Århus, og Henning Spang-Hanssen	1977	1980

XXXII. <i>Repertoire Internationale de la Litterature de l' Art (RILA)</i>		
Erik Fischer, red., mag. art. Hugo Johannsen, Danmarks Kirker, overbibliotekar, mag. art., Hakon Lund (formand), Else Kai Sass og P.J. Riis	1977	1980

Andre kommissioner under den humanistiske klasse:

Kommissionen til undersøgelse af de i dansk privateje bevarede kilder til dansk historie:

Povl Bagge (formand), Troels Fink, K. Glamann og førstebibliotekar
Kåre Olsen

Kommissionen for registrering af litterære kilder til dansk historie

Valgt af Selskabet:

Povl Bagge og Erik Dal

<i>Kommissionen for den oldrussisk-nedertyske håndbog</i>	Valgt	til april
H. Bach og Carl Stief	1974	
Roman Jakobson	1961	
Hans Chr. Sørensen (formand)	1963	

Kommissionen for Corpus Lexicographorum Graecorum (CLG)

Dr. Klaus Alpers	1970	1980
Franz Blatt (formand)	1961	1980
professor Paul Burgière	1970	1980
Povl Johs. Jensen	1970	1980
Holger Friis Johansen	1977	1980

Thesaurus Linguae Latinae (TLL)

Franz Blatt (formand) og Povl Johs. Jensen	1976	1979
Holger Friis Johansen	1978	1981

*Nationalkomiteer under den naturvidenskabelige klasse:**Nationalkomiteen for International Council of Scientific Unions (ICSU)*

Svend Th. Andersen, professor Lars Garby, lektor, cand. scient. Sv. Harning, prof., dr. phil. N. Kingo Jacobsen, H. Højgaard Jensen, statsgeodæt Elvin Kejlsø, P. Olesen Larsen (fm.), Bodil Jerslev Lund, Ole Maaløe, Lic. agro. Gunnar Gissel Nielsen, mag. scient. O. B. Olesen, Gert Kjærgård Pedersen, Olaf Pedersen, B. Peters, Mogens Rudkjøbing, Morten Simonsen.

*Nationalkomiteer for unioner under ICSU:**International Astronomical Union (IAU) (ktg. 2930 S.Fr.)*

Valgt nov. 1978–nov. 1981:

Observator Kjeld Gyldenkerne, Astron. Obs., Kbh. U., lektor Erik Høg, Astron. Obs., Kbh. U., lektor Henning Jørgensen, Astron. Obs., Kbh. U., lektor Svend Laustsen, Astron. Inst., Aa. U., lektor Ole Møller, Astron. Inst., Aa. U., lektor Poul Erik Nissen, Astron. Inst., Aa. U., Olaf Pedersen, Inst. f. de eksakte naturvidenskabers historie, Aa. U., afdelingsleder J. Otzen Petersen, Astron. Obs., Kbh. U., Anders Reiz, Astron. Obs., Kbh. U. (sekr.), Mogens Rudkjøbing, Astron. Inst., Aa. U. (fm. og ICSU-rep.), Bengt Strömgren, Videnskabernes Selskab, lektor Ole Ulfbek, Niels Bohr Institutet

International Geographical Union (IGU) (ktg. 150 US \$)

Valgt april 1978–april 1982:

Prof., cand. mag. O. Biilmann, DK's Lærerhøjskole, Geografisk Institut, Kbh., prof., dr. phil. Sofus Christiansen, Geografisk Institut (sekr.), Kbh., lektor, dr. phil. W. Framke, Geografisk Institut, Århus, prof., dr. phil. Viggo Hansen, Geografisk Institut, Kbh., prof., dr. phil. Johs. Humlum, Geografisk Institut, Århus, landinspektør Thorkild Høy, Kartografisk Selskab, Kbh., prof., dr. phil. Niels Kingo Jacobsen, Geografisk Selskab (fm. og ICSU-rep.), Kbh., lektor, cand. mag. Kristen M. Jensen, Geografisk Selskab, Kbh., forskningsbibliotekar, cand. mag. Ib Kejlbo, Det kongelige Bibliotek, Kbh., prof., dr. agro. Kjeld Rasmussen, Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole, Kbh., prof., fil. dr. Harald Svensson, Geografisk Institut, Kbh., viceadmiral S. Thostrup, Geografisk Selskab, Kbh., docent, dr. phil. Aage Aagesen, Handelshøjskolen, Kbh., ekstraordinære medlemmer: Einar Andersen og Niels Nielsen

International Mathematical Union (IMU) (ktg. 1200 S.Fr.)

Valgt februar 1978–februar 1982:

Professor, dr. phil. Ole Barndorff-Nielsen, Matematisk Institut, Århus, professor Svend Bundgaard, Matematisk Institut, Århus, Bent Fuglede, Matematisk Institut, Kbh. (fm.), professor, dr. techn. Erik B. Hansen, Lab. for Anvendt Matematisk Fysik, DTH, Kbh., lektor Vagn Lundsgaard Hansen, H. C. Ørsted Instituttet, Kbh., lektor Hans J. Munkholm, Videnskabernes Selskab, Gert Kjærgård Pedersen, Videnskabernes Selskab (sekr. og ICSU-rep.).

International Union of Biochemistry (IUB) (ktg. 1200 US \$)

Valgt marts 1978–marts 1981:

Civilingeniør, lic. techn. B. Enevoldsen, Biokemisk Forening, professor, dr. phil. Bent Foltmann, Biokemisk Forening (fm.), professor, dr. med. O. Siggaard-Andersen, Dansk Selsk. f. klinisk Kemi, dr. med. Jes Forchhammer, Biologisk Selskab, professor, dr. Brian F. C. Clark, Jydsk Biologisk Selskab (næstm.), Peder Olesen Larsen, Videnskabernes Selskab (ICSU-rep.)

International Union of Biological Sciences (IUBS) (ktg. 1400 US \$)

Valgt marts 1978:

Tyge W. Böcher, Videnskabernes Selskab (fm.), lektor, dr. med. Torben Clausen, Jydsk biologisk Selskab, overlæge, dr. med. K. Riewerts Eriksen, Danmarks mikrobiologiske Selskab, cand. scient. Niels-Erik Franzmann, Dansk ornithologisk Forening, professor, dr. phil. Niels Haarløv, Entomologisk Forening, lektor, cand. mag. Jørgen B. Kirkegaard, Dansk naturhistorisk Forening i København, lektor, cand. mag. Jørgen Kristiansen, Dansk botanisk Forening, Poul W. Kruhøffer, Biologisk Selskab, lic. agro. Gunnar Gissel Nielsen, Foreningen af Licentiater (sekr. og ICSU-rep.)

International Union of Crystallography (IUCr) (ktg. 220 US \$)

Valgt marts 1978–maj 1979:

Lektor, dr. phil. Erik Krogh Andersen, Kemisk Institut, Odense, lektor, dr. phil. Jacob Danielsen, Kemisk Institut, Århus, lektor, dr. phil. Ove Dietrich, Fysikafdelingen, Risø, professor, dr. phil. Kaj Drenck, Fysisk Laboratorium, Danmarks farmaceutiske Højskole (fm.), lektor, lic. pharm. Ingrid Kjølner Larsen, Kemisk Institut, Danmarks farmaceutiske Højskole (sekr.), professor, dr. techn. A. R. Lindegaard-Andersen, Labora-

toriet for teknisk fysik, DTH, Bodil Jerslev Lund, Videnskabernes Selskab (ICSU-rep.), professor, dr. phil. Harry Micheelsen, Geologisk Institut, professor, dr. phil. H. Pauly, Mineralogisk Institut, DTH, civiling. J. Villadsen, Haldor Topsøe A/S

International Union of Geodesy and Geophysics (IUGG) (ktg. 2400 US \$)

Valgt december 1977–sept. 1981:

Professor Erik Eliassen, Inst. f. teoretisk Meteorologi, professor Niels Jerlov, Inst. f. fysisk Oceanografi, statsgeodæt Jørgen Hjelme, Geodæt. Inst., Seismisk afd., Arne Noe-Nygaard, Mineralogisk Institut

Valgt december 1977–sept. 1983:

Statsgeodæt O. Bedsted Andersen, Geodætisk Institut (sekr.), Willi Dansgaard, Videnskabernes Selskab, statsgeodæt Elvin Kejlsø, Geodætisk Institut (fm. og ICSU-rep.), statsmeteorolog Knud Lassen, Meteorol. Inst., Geofys. afd., statsgeolog Anker Weidick, Grønlands geologiske Undersøgelse

Tværfaglige medlemmer:

Professor Svend Saxov, Geol. Inst., Århus, professor P. V. Sharma, Inst. f. geofysik, Kbh., Einar Andersen, tidl. fm.

International Union of Geological Sciences (IUGS) (ktg. 800 US \$)

Valgt december 1977–november 1979:

Direktør, dr. phil. O. Berthelsen, Danm. Geol. Unders., Knud Ellitsgaard-Rasmussen, Videnskabernes Selskab (fm.), afdelingsgeolog E. Heller, Dansk Geol. Foren., mag. scient. O. B. Olesen, Grøn. Geol. Under. (sekr. og ICSU-rep.)

Valgt december 1977–november 1980:

Professor, dr. phil. H. Pauly, Mineralogisk Inst., DTH, lektor T. C. R. Pulvertaft, Geol. Centralinstitut, professor S. Saxov, Geol. Inst., Århus, lektor, dr. scient. Finn Surlyk, Geologisk Museum

Valgt december 1977–november 1981:

Tove Birkelund, SNF (vedr. Int. Geol. Correlation Programme under UNESCO), lektor, mag. scient. T. Jørgart, RUC, statsgeodæt, mag. scient. Elvin Kejlsø, Nat. kom. f. IUGG, lektor, mag. scient. B. Larsen, Inst. f. tekn. Geologi, DTH, professor, dr. phil. N. Spjeldnæs, Inst. f. Genetik og Økologi, Århus, amtsgeolog, cand. scient. K. Thamdrup, Amtsrådsforen. i Danm., J. Troels-Smith, Nationalmuseets naturvidensk.afd.

International Union for the History and Philosophy of Science (IUHPS)
(ktg. 250 US \$)

Valgt april 1978–april 1982

Mogens Blegvad, Videnskabernes Selskab, apoteker, dr. pharm. Kurt Bærentsen, Dansk Farmacihistorisk Selskab, professor V. Gaunø Jensen, Danm. farmaceutiske Højskole, afd.leder, mag. scient. K. Max Møller, Nationalkomiteen for IUHPS, lektor, cand. scient. Kurt Møller Pedersen, Inst. f. de eksakte vidensk.hist. (sekr.), Olaf Pedersen, Inst. f. de eksakte videnskabers historie (fm. og ICSU-rep.), professor, dr. phil. E. Rancke-Madsen, Kemisk Inst., Danm. Lærerhøjskole, professor, dr. phil. Olaf Schmidt, Matematisk Inst., Kbh., professor, dr. med. & phil. E. Snorrason, Det lægevidensk. fakultet, Kbh., docent, dr. phil. C. M. Taisbak, Inst. f. klassisk filologi, Kbh., professor, dr. phil. J. Witt-Hansen, Filosofisk Inst., Kbh.

International Union of Immunological Societies (IUIS) (ktg. 265 US \$)

Valgt februar 1978:

1. reservelæge Vagn Andersen, Rigshospitalets Epidemifdeling, lektor, dr. med. Nils Axelsen, Proteinlaboratoriet, Kbh., professor, overlæge, dr. med. Gunnar Bendixen, Rigshospitalet (Klinisk Immunologi), lektor, dr. med. Iver Heron, Institut for Medicinsk Mikrobiologi, Århus, Morten Simonsen, Videnskabernes Selskab (fm. og ICSU-rep.), forstander, dr. phil. Jørgen V. Spärck, Statens Seruminstitut, professor, dr. med. vet. Sven-Erik Svehag, Institut for Immunologi, Odense, overlæge, dr. med. Arne Svejgaard, Vævstypelaboratoriet, Rigshospitalet, overlæge, dr. med. Søren Freiesleben Sørensen, Rigshospitalet (Klinisk Immunologi), overlæge, dr. med. Bent Weeke, Rigshospitalet (Klinisk Allergologi), lektor, dr. med. Ole Werdelin, Institut for Patologisk anatomi, Kbh.

International Union for Pure and Applied Biophysics (IUPAB)

(ktg. 550 US \$)

Valgt februar 1978:

Professor, dr. Brian Clark, Laboratoriet for biostrukturkemi, Kemisk Institut, Århus, Ulrik Lassen, Zoofysiologisk Laboratorium B, August Krogh Instituttet, professor, dr. phil. A. Michelsen, Biologisk Institut, Odense, Ole Maaløe, Videnskabernes Selskab (fm. og ICSU-rep.), Jens Chr. Skou, Biofysisk Institut, Århus, Ove Sten-Knudsen, Institut for biofysik, Kbh., Hans H. Ussing, Institut for biologisk Kemi, Kbh.

International Union of Pure and Applied Chemistry (IUPAC) (ktg. 1725 US \$)

Valgt marts 1978–marts 1980

Lektor, civiling. Aage Fredenslund, Ph. D., Inst., for kemiteknik, DTH, professor, dr. techn. Laurits T. Muus, Kemisk Institut, Århus

Valgt marts 1978–marts 1982:

Lektor, cand. scient. Sven Harnung, Kemisk labororium I, H. C. Ørsted Institutet (sekr. og ICSU-rep.), Anders Kjær, Videnskabernes Selskab (fm.), civiling. Rune Strube, Dansk Gærings-Industri, professor, dr. techn. Per Søtoft, Inst. for kemiteknik, DTH

International Union of Pure and Applied Physics (IUPAP) (ktg. 1200 US \$)

Valgt maj 1978–maj 1981

Dr. Jens Als-Nielsen, Forsøgsanlæg Risø, professor Thorkil Andersen, Århus universitet, professor Ivar Balslev, Odense Universitet, Aage Bohr, Niels Bohr Institutet (fm. til 1.2.1979), Professor Verner Frank, DTH, Torben Huus, Niels Bohr Institutet, professor Fritz Ingerslev, DTH, H. Højgaard Jensen, H. C. Ørsted Institutet (ICSU-rep.), O. Kofoed-Hansen, Niels Bohr Inst. og Risø, Jens Lindhard, Aarhus Universitet, A. R. Mackintosh, H. C. Ørsted Institutet (fm. fra 1.2.1979), professor Peter Sigmund, Odense Universitet

International Union of Physiological Sciences (IUPS) (ktg. 250 US \$)

Valgt februar 1978–februar 1982

C. C. Barker Jørgensen, Zoofysiologisk Laboratorium A, Kbh., Christian Crone, Videnskabernes Selskab (fm.), Ingemar Engberg, Fysiologisk Institut, Århus, professor Lars Garby, Fysiologisk afdeling, Odense Universitet (ICSU-rep.), professor Kjell Johansen, Zoofysiologisk Laboratorium, Århus, Poul Kruhøffer, Medicinsk-fysiologisk Institut B, Kbh., Niels A. Lassen, Klinisk-fysiologisk afdeling, Bispebjerg Hospital, professor, dr. med. Niels A. Thorn, Med.-Fysiologisk Institut C

Andre komiteer under ICSU:

Committee on Data for Science and Technology (CODATA)

Korrespondent for Danmark: H. Højgaard Jensen

Committee on Science and Technology in Developing Countries (COSTED)

Korrespondent for Danmark: Mogens Pihl

Committee on Space Research (COSPAR) (ktg. F.Fr. 6725)*Special Committee on Solar Terrestrial Physics (SCOSTEP)* (ktg. 200 US\$)

Begge valgt marts 1978

Einar Andersen, tidl. formand (associeret medlem), dr. A. Bahnsen, Dansk Rumforskningsinstitut, afd.meteorolog, cand. mag. I. K. Ebbesen, Meteorologisk Institut, professor, dr. techn. Preben Gudmandsen, Elektromagnetisk Institut, DTH, mag. scient., lektor E. Høg, Astronomisk Observatorium, statsgeodæt, mag. scient. Elvin Kejlsø, Geodætisk Institut, statsmeteorolog, dr. phil. K. Lassen, Meteorologisk Institut, B. Peters, Dansk Rumforskningsinstitut, Videnskabernes Selskab (fm.), lektor, Lic. techn. E. Ungstrup, Dansk Rumforskningsinstitut

Inter-Union Commission on Geodynamics (ICG)

Tidsbegrænset til 1981:

Knud Ellitsgaard-Rasmussen, Grønlands geologiske Undersøgelse (fm.), statsgeodæt Elvin Kejlsø, Geodætisk Institut, Arne Noe-Nygaard, Videnskabernes Selskab

attacheret:

David Bridgwater, Grønlands geologiske Undersøgelse, geolog C. K. Brooks, Geologisk Centralinstitut

International Mineralogical Association (IMA) (affilieret IUGS)

(ktg. 90 US \$)

Afdelingsleder Ole Valdemar Pedersen, Geologisk Museum

International Association for Quaternary Research (INQUA) (affilieret IUGS)

(ktg. 550 S.Fr.)

Reorganiseret i 1975:

Svend Th. Andersen, Videnskabernes Selskab (fm.), Asger Berthelsen, Institut for Almen Geologi, professor, dr. phil. N. Kingo Jacobsen, Geografisk Inst., professor, dr. phil. Gunnar Larsen, Geologisk Institut, Århus, geolog, mag. scient. Ib Marcussen, Danmarks geologiske Undersøgelse (sekr.), lektor, mag. scient. Nanna Noe-Nygaard, Institut for Historisk Geologi, J. Troels-Smith, Nationalmuseets naturvidenskabelige afdeling, statsgeolog, dr. phil. Anker Weidick, Grønlands geologiske Undersøgelse

Scientific Committee on Oceanographic Research (SCOR) (ktg. 800 US \$)

(En reorganisering af denne komité (Dansk Nationalråd for Oceanologi) har ved redaktionens slutning endnu ikke fundet sted)

Einar Andersen, dr. Erik Bertelsen, dr. Ole Berthelsen, direktør Jørgen Møller Christensen, K. Ellitsgaard-Rasmussen (formand), statshydrograf Frede Hermann, statsbiol. Sv. Aa. Norsted, prof. N. Kingo Jacobsen, prof. Nils Jerlov, prof. H. Lundgren, prof. S. Saxov, afd.chef Milan Thamsborg, viceadmiral S. S. Thostrup og dr. Torben Wolff (sekretær)

Andre komiteer og foretagender under den naturvidenskabelige klasse:

Council for International Organizations of Medical Sciences (CIOMS)

(ktg. 250 US \$)

Valgt af Selskabet: Christian Crone, Jan Mohr, J. C. Skou

Valgt af Dansk Medicinsk Selskab: overlæge Povl Riis, J. Chr. Siim (formand), prof. E. Strömngren og overlæge, dr. med. Kjeld Winkler

International Foundation for Science (IFS) (kontingent 100 US \$)

Valgt november 1974

Aage Bohr, professor Frode Bramsnæs, DTH, Laboratoriet for Levnedsmiddelindustri, C. Overgaard Nielsen, Martin Ottesen, Gunnar Seidenfaden (fm.), Diter v. Wettstein

Bestyrelsen for Danmarks Akvarium

Valgt af Selskabet til 31.12.1981:

Afd.leder, dr. Torben Wolff

Bestyrelsen for Dansk Bilharziose Laboratorium

Valgt af Selskabet til april 1982:

Bent Christensen

Pacific Science Association (PSA)

Danmark er ved Videnskabernes Selskab „Honorary Institutional Member“

BERETNING OM MØDER 1977-78

1: TORSDAG DEN 13. OKTOBER 1977

Til stede var 48 medlemmer. Vicepræsident: O. Maaløe, sekretær: C. Møller. Gæster: Fhv. lektor, dr. phil. h.c. Morten Borup, overbibliotekar ved Universitetsbibliotekets 1. afdeling Torben Nielsen.

Erik Dal talte mindeord over *H. Topsøe-Jensen* (Trykt s. 76-88).

E. Steemann Nielsen gav en meddelelse: *Planktonalgernes optagelse af fosfor og kvælstof*.

Produktionen af planktonalger er som oftest begrænset af mængderne af tilgængeligt fosfor og kvælstof. For 30 år siden begyndte man at undersøge forholdet kvantitativt; dog kun for fosforets vedkommende udsendtes publikationer. Man lavede opløsninger med forskelligt indhold af fosfat og fulgte væksten af en alge ved tællinger. Resultaterne syntes at vise, at urimeligt store P-koncentrationer var nødvendige. Først i de allerseneeste år har nogle forskere ved hjælp af den såkaldte kemostat, hvor der til stadighed tilføres P, vist, at kun små P-koncentrationer er nødvendige for at opnå optimal vækst. Taleren kunne nu vise, at grunden til de førstes fejlagtige resultater skyldtes dyrkningsmediet, idet et stof heri bandt det meste af P. Det havde endvidere vist sig nødvendigt at arbejde med overordentlig lave koncentrationer af celler. Ved denne metode kunne nu også optagelsen af kvælstofkilderne nitrat og ammonium undersøges. Eksperimentelle undersøgelser foretaget i de seneste år havde givet fejlagtige oplysninger. Kun en teoretisk model havde givet noget i retning af det rigtige. Foredragsholderen kunne vise, at 0,3 milliontedele af et gram ammonium-kvælstof pr. liter kan bevirke en vækst, der er 75 % af den optimale. Såfremt N-kilden er nitrat, må koncentrationen være ca. 20 gange så høj. For forståelsen af produktionen i oceanerne er dette af stor betydning.

2: TORSDAG DEN 27. OKTOBER 1977

Til stede var 63 medlemmer. Præsident: P. J. Riis, sekretær C. Møller. Udenlandske medlemmer: Lamek Hulthén, Stockholm, David Bridgwater, Kbh., W. J. Swiatecki, Berkeley, Cal., Albert Moscowitz, Minnesota, Minn., og S. P. Jakobsson, Reykjavík.

K. A. Jensen gav en meddelelse: *Kemisk nomenclatur – en oversigt over dansk og internationalt reformarbejde gennem 40 år.*

Foredragsholderen, der siden 1940 har været medlem af den danske kemiske nomenclaturkommission og siden 1947 har fulgt både det uorganisk-kemiske og det organisk-kemiske nomenclaturarbejde inden for IUPAC, gav en oversigt over de foreslåede reglers betydning for den kemiske litteratur og den kemiske undervisning. Såvel rent kemiske som sproglige problemer blev diskuteret.

Jes Asmussen gav en meddelelse: *Om lys og meloner eller Gud, frelse og fortabelse i manikæismen.*

Nye tekster og nye interpretationer af gamle tekster har i de seneste årtier i høj grad fremmet forståelsen af visse fundamentale sider af manikæisk teologi. F. eks. stilles Augustins hadske angreb i et helt nyt lys, men mere overraskende er, at de tilsyneladende absurde og for religionens integritet helt fatale konklusioner, de givne *manikæiske* præmisser fremtvinger, også drages af den fromme manikæer uden tilsløring af de anfægtelser, de har fremkaldt. Perseren Mani (3. årh. e.Kr.) var en uhyre dristig tænker, nu og da – i vore »ikke-manikæiske« øjne – måske dumdristig. Og dog opnåede hans lære at blive statsreligion hos de tyrkiske uighurer i Centralasien (8.-9. årh.).

3: TORSDAG DEN 10. NOVEMBER 1977

Til stede var 61 medlemmer. Præsident: P. J. Riis, sekretær: C. Møller. Udenlandsk medlem: Richard Kadison, Philadelphia, Penna. Gæster: Universitetslektorerne Inger Dübeck og Axel Bolvig.

Bent Christensen talte mindeord over *Magnus A. Degerbøl* (Trykt s. 118–132).

Niels Skyum-Nielsen gav en meddelelse: *Kunstværker som historiske kilder – Principbetragtninger.*

Den fra de skriftlige og skriftløse kilder kendte inddeling i levn og beretning lader sig også med fordel overføre til kunstværker (malerier, tegninger, klip, stik og skulpturer). Den kan yderligere underinddeles på disse felter. Nogle af værkerne i de mange kunstretninger, særlig inden for maleriet, vurderedes ud fra en historikers synsvinkel, når han eller hun benytter dem som beretninger om fortiden. Et af udgangspunkterne for vurderingen var de fotokemisk fremstillede billeder i foto og film. Det forsøgte principielt at bestemme tendenser i kunstværker.

Begge klasser holdt møde med dagsorden:

- 1) Forslag til J. C. Jacobsen Memorial Lectures i 1978.
- 2) Eventuelt.

4: TORSDAG DEN 24. NOVEMBER 1977

Til stede var 58 medlemmer. Vicepræsident: Henrik Glahn, sekretær: C. Møller. Udenlandske medlemmer: David Bridgwater, Kbh., W. J. Swiatecki, Berkeley, Cal., Rolf Dahlgren, Lund, og Christian Klixbüll Jørgensen, Genève. Gæster: Fru Kirsten Böcher, universitetslektor Allan Karker, Mundelstrup, og prof., dr. phil. Chr. Westergård-Nielsen, Århus.

Tyge W. Böcher gav en meddelelse: *Træer og trægrænser med særligt henblik på Grønland.*

En træarts naturlige grænse kan være bestemt af klima- og jordbundsforhold, genetisk konstruktion (»proveniens«) og indvandringshistorie. Rødgran er ikke naturligt indvandret til Danmark, men gror jo udmærket i landet; dens nordgrænse ligger i det nordligste Skandinavien. Bøgens nordgrænse nås nær Oslo, men herfra går den skråt mod sydøst gennem Europa til Sortehavet. Bøgen kaldes subatlantisk, fordi dens nordøstgrænse er betinget af artens atlantisk betonedede klimakrav. Forsøg på at forklare en arts grænser fører til fordybelse i dens økologiske fordringer og indvandringshistorie.

I Grønland er der kun to træarter: Dun-birk og grønlandsk røn; men bjerg-el, der bliver 2–4 m høj, er et lille træ eller en stor busk. Blågrå pil kan blive 4–5 m, men er nærmest en stor busk. En diskussion af årsager til de grønlandske træers grænser medfører, at man må skelne mellem flere skovfjendske faktorer, der enten alene eller flere i samvirke betinger grænserne. Klimaet kan være for koldt, for maritimt eller for kontinentalt. Hertil må lægges biotiske faktorer (træfældning, afgræsning).

I Sydgrønland er der foretaget vellykkede plantningsforsøg især med nåletræer (sibirisk lærk, flere nordamerikanske granarter).

Aage Kabell gav en meddelelse: *Skjaldedigtningens oprindelse.*

Den i både metrisk og stilistisk henseende ekstremt komplicerede gammelnorske skjaldedigtning, hvis ældste bevarede dele stammer fra det niende århundrede, har i den nyere tid bestandig virket som en genre uden for al litterær og litteraturhistorisk sandsynlighed. Under hensyn til Hans Kuhns antagelse af, hvorledes skjaldenes foretrukne form dróttkvætt, »det for hirden fremførte«, må være afledt af den enklere episke allitterationsstrofe, søgtes problemet belyst ud fra den teknik, der allerede har kendetegnet selve allitterationsverset.

5: TORSDAG DEN 8. DECEMBER 1977

Til stede var 62 medlemmer. Præsident: P. J. Riis, sekretær: C. Møller. Udenlandske medlemmer: W. J. Swiatecki, Berkeley, Cal., Albert Moscowitz, Minnesota, Minn., Asger Aaboe, New Haven, Conn., Gerald Brown, Stony Brook, N.Y., James Hamilton, Kbh., og Sten Ahrlund, Lund. Gæster: Fru Johanne Brøndum-Nielsen, fru Karen Louise Hjorth og dr. Tadeus Swiatecki, London.

Poul Lindegård Hjorth talte mindeord over *Johannes Brøndum-Nielsen* (Trykt s. 98–115).

C. Møller forelagde en afhandling: »*Om krisen i gravitationsteorien og en mulig løsning*«.

Samtidig med at den almene relativitetsteoris klassiske effekter endelig efter mere end et halvt århundrede er blevet bekræftet med stor nøjagtighed af erfaringen, har nyere undersøgelser vist, at teorien under særlige omstændigheder fører til inkonsistente resultater. Teorien forudsiger nemlig, at et veldefineret system med en tilstrækkelig stor masse efter en endelig tid kan gå over i en ufysisk tilstand, hvor begreberne rum og tid bliver meningsløse. Man har i denne forbindelse talt om fysikkens sammenbrud. Dette forhold tyder dog snarere på, at en generalisation af Einstein's teori er nødvendig. I det foreliggende arbejde er det vist, hvorledes en sådan generalisation kan tænkes gennemført under bibeholdelse af de mest tiltrækkende sider af Einstein's teori.

Formanden for Udvalget for udadrettet virksomhed, Mogens Blegvad, forelagde foredragsplanerne for forårssemestret.

6: TORSDAG DEN 12. JANUAR 1978

Til stede var 65 medlemmer. Præsident: P. J. Riis, sekretær: C. Møller. Udenlandske medlemmer: David Bridgwater, Kbh., og W. J. Swiatecki, Berkeley, Cal. Gæst: Lic. scient. Claus Hammer, Geofysisk Isotop Laboratorium, Kbh.

Kristof Glamann gav en meddelelse: *Ædelmetalstrømme og verdenshandel i 16.—18. århundrede*.

Europæernes opdagelse af den ny verden åbnede for en global strøm af ædle metaller fra Amerika, som i mere end 300 år via Europa og de ostindiske kompagnier (eller via Stillehavet) flød videre til Asien. Man var i samtiden meget optaget heraf. Metallernes betydning for pris- og lønudviklingen og deres rolle i de internationale handels- og betalingsmekanismer var således centrale spørgsmål ved udformningen af den klassiske økonomiske teori.

Med udgangspunkt i et par moderne værker og i meddelerens eget bidrag i det netop udkomne 5. bind af *Cambridge Economic History of Europe* diskuteredes den såkaldte »ratioforklaring«, d.v.s. de varierende guld/sølvforholds betydning for handelsudvekslingen mellem Europa og Asien. Materiale fra en række regionale undersøgelser af ny dato omhandlende Øst-, Sydøst- og Sydasiens blev inddraget i diskussionen. Det asiatiske område udspecificeredes, og Japan placeredes som storproducent og -eksportør af guld, sølv og kobber. Meddelelsen satte sluttelig et spørgsmålstejn ved den almindeligt accepterede »ratioforklaring«, ligesom gyldigheden af andre, fra den moderne økonomi hentede, forklaringer (herunder en

»likviditets-præference«-forklaring) anfægtedes. I stedet søgtes en tolkning, som bedre harmonerer med tidsalderens produktions- og afsætningsstruktur i Europa og Asien.

Willi Dansgaard gav en meddelelse: *Absolut-daterede spor i Indlandsisen efter store vulkanudbrud i historisk tid.*

Iskærner fra Indlandsisen indeholder urenheder, der hidrører fra store vulkanudbrud på den nordlige halvkugle. Dateringen kan foretages med en nøjagtighed af nogle få år pr. tusind. De fleste store, historisk kendte udbrud lader sig identificere, og deres størrelse kan vurderes, således Thera, ca. 1400 år f.Kr., hvis produktion af svovl- og halogenholdige luftarter synes at have været en størrelsesorden større end Krakataus, i 1883. Ud over historisk tid kan den vulkanske aktivitet bedømmes tilbage til sidste istid. I moderne tid har udslip af industrielt støv og svovldioxid endnu ikke givet anledning til en forurening af Arktis, der hæver sig signifikant over den naturlige baggrund.

7: TORSDAG DEN 26. JANUAR 1978

Til stede var 70 medlemmer. Præsident: P. J. Riis, sekretær: C. Møller.

H. Bach gav en meddelelse: *Om præfixer i (ældre) tysk, specielt ge-*

Efter nogle indledende bemærkninger om forstavelser i almindelighed gaves en kort redegørelse for de egentlige tyske præfixer *be-/er-/ver-/ent-/zer-* og deres former hos Luther. Forstavelsen *ge-* indtager en særstilling. Efter en kort gennemgang af dens ældre historie og dens funktioner behandledes det ret indviklede bilde, der tegner sig i Luthers sprog.

Ulrik Lassen gav en meddelelse: *Om den elektriske spændingsforskel over cellemembranen af det røde blodlegeme.*

Forskellen i elektrisk spænding mellem de to sider af en biologisk cellemembran er overvejende betinget af diffusion af små permeable joner. Denne spændingsforskel (membranpotentialet) kan derfor udnyttes til at beskrive jonpermeabilitet under forskellige omstændigheder.

Måling af membranpotential i menneske-blodlegemer ved hjælp af selv meget fine mikroelektroder har vist sig umulig af tekniske grunde. Imidlertid er sådanne målinger gennemførlige i blodlegemer fra en kæmpesalamander (*Amphiuma means*), hvis membran-egenskaber ligner menneske-blodlegemets. Ved disse elektriske målinger er det vist direkte, at den meget hurtige udveksling af små joner (som Cl^- og HCO_3^-) kun for en meget ringe del sker ved simpel diffusion. Streng én-til-én koblet udveksling er ca. 1 million gange hurtigere end netto transport af anjoner. Dette forhold har stor betydning for blodlegemernes fysiologiske trans-

portfunktion i kredsløbet. Den hurtige udveksling (og måske nettotransporten) er nært knyttet til et membranbundet protein med en molekylvægt på ca. 100.000.

Den intracellulære koncentration af calciumjoner er ca. 1:10.000 af den extracellulære koncentration. Øgning af den intracellulære Ca-koncentration giver anledning til, at passagen af kaliumjoner øges stærkt. Visse lægemidler (lokalanaestika, psykofarmaka) kan blokere Ca-virkningen på K-permeabiliteten. Bl. a. på denne baggrund trak foredragsholderen en parallel mellem effekten af Ca og af hormoner og neurotransmittere.

Begge klasser holdt møde med dagsorden:

- 1) Nedsættelse af et 2-mandsudvalg til bedømmelse af kandidatforslaget til Generalmajor J. F. Classens Legat.
- 2) Mundtlig anmeldelse af forslag om indvalg af nye medlemmer.
- 3) Eventuelt.

8: TORSDAG DEN 9. FEBRUAR 1978

Til stede var 61 medlemmer. Præsident: P. J. Riis, sekretær: C. Møller. Udenlandske medlemmer: David Bridgwater, Kbh., og Gerald Brown, Stony Brook, N.Y. Gæst: Dr. Ricardo Broglia, Niels Bohr Institutet.

Aksel E. Christensen fremlagde: *Danmarks Historie (Gyldendal), redigeret af Aksel E. Christensen, H. P. Clausen, Svend Ellehøj og Søren Mørch. Bind 1: Tiden indtil 1340 af Inge Skovgaard-Petersen, Aksel E. Christensen og Helge Paludan (1977).*

Efter en redegørelse for værkets plan og omformning siden slutningen af 1960-erne karakteriseredes de tre forfatterskaber i bind 1. Hvert forfatterskab har sin disposition og struktur, men i alle fastholdes kravet om kildenær fremstilling af forløb og struktur placeret i den forskningsmæssige situation, så værket på én gang kan tjene som grundbog for universitetsundervisning og samtidig være egnet for den alment interesserede læser.

Foredragsholderen gav en redegørelse for sin egen fremstilling af perioden 1042–1241, der er et forsøg på i praksis at udfylde hans skitse fra foredraget »Mellem Vikingetid og Valdemarstid. Et forsøg på en syntese« fra 1959 (trykt 1966 i *Historisk Tidsskrift* 12. r. II, genoptrykt i »Danmark, Norden og Østersøen. Udvalgte afhandlinger«, 1976). Ved streng kildeforskning er der sigtet mod en virkelighedsnær fremstilling af denne meget omstridte periode, hvis klassiske historieskrivning på grundlag af Saxo og andre beretninger med fuld ret blev raseret i begyndelsen af dette århundrede af den radikalt-kritiske historieforskning (Weibull'erne). Ved kildekonfrontationer og analyse af kildernes ophavssituation i forhold til begivenheds- og struktursituationer søgtes det kritiske resultat ændret fra en negativ til en positiv holdning. Det ledende historiesyn og den kritiske metode blev illustreret ved eksempler.

Age Winther gav en meddelelse: *Tungionfysik*.

I de senere år har det, ved acceleration af tunge ioner, været muligt at studere sammenstød mellem tunge atomkerner. Det forskningsfelt, som herved åbner sig for at iagttage kernestoffet under betingelser, der ikke hidtil har været tilgængelige, betegnes tungionfysik. De undersøgelser, som hidtil har været foretaget, antyder et rigt forskningsområde for studiet af kernestoffets opførsel under voldsomme ydre påvirkninger, hvor de kollektive bevægelsesformer bliver af afgørende betydning. I meddelelsen blev der givet en oversigt over forsøgsresultaterne og over de primitive modeller, man benytter for at søge at forstå, hvad der foregår.

9: TORSDAG DEN 23. FEBRUAR 1978

Til stede var 49 medlemmer. Præsident: P. J. Riis, sekretær: C. Møller. Gæster: Fru Laura Schou og cand. pharm. fru Gunna Würtzen.

Niels Nielsen talte mindeord over *Axel Schou* (Trykt s. 146–154).

Sune Dalgård gav en meddelelse: *Kirstine Bryskes brev mandag næst før 11000 jomfruers dag. Kritik af en kilde til rigshofmester Poul Laxmands sag*.

Drabet 22. juni 1502 på rigets højeste embedsmand rigshofmester Poul Laxmand, kongens inddragelse i sagen ved den påfølgende forræderianklage mod den dræbte og konfiskationsdommen på hans rige gods er et hændelseskompleks, som har optaget dansk historieforskning fra samtiden til den nyeste tid. De kilder, der umiddelbart knytter sig til det, er få og problematiske. De har derfor været underkastet megen kritik og fortolkning.

Meddelelsen beskæftigede sig – som led i en fornyet kritisk prøvelse af hele kildematerialet – med en enkelt og meget beskeden del af det, nemlig et brev fra drabsmanden Ebbe Strangesens hustru Kirstine Bryske til Henrik Krummedige. Brevet har, siden det fremdroges som kilde til Laxmand-sagen, af alle uden dyberegående prøvelse – skønt i sig selv uden årsangivelse – været henført til 17. oktober 1502 og dermed tolket som et – i kildernes fattigdom – ikke uvigtigt bidrag til belysning af situationen mellem drabet og domfældelsen. Denne datering anfægtedes. I stedet anførtes grunde til at antage, at brevet kan henføres til tiden før drabet og derfor belyser ikke den situation, som var fremkaldt af dette, men snarere den, som førte til det.

Meddelelsen gav således et eksempel på en historisk detail-kritik og hævdede nødvendigheden af tilsvarende over for sagens øvrige centrale kilder.

10: TORSDAG DEN 9. MARTS 1978

Til stede var 55 medlemmer. Vicepræsident: Ole Maaløe, sekretær: C. Møller. Gæst: Organist Inge Bønnerup.

Ole Maaløe talte mindeord over *Jepppe Ørskov* (Trykt s. 90–96).

Henrik Glahn gav en meddelelse: *Det musikalske repertoire ved Christian III's kapel.*

Af de to sæt stemmebøger, som findes bevaret i Det kgl. Bibliotek fra Christian III's hofkapel, hhv. Gl. kgl. Samling 1872. 4° og 1873. 4°, fra hhv. 1540-erne og 1550-erne, er det førstnævnte af størst musikhistorisk interesse. Repertoiret heri spænder over alle tidens genrer (latinske motetter og messesatser, tyske kirkelige og verdslige, franske chansons, italienske madrigaler, rene instrumentalstykker m. v.), i alt 163 kompositioner. En stor del af stoffet kan henføres til kendte komponister (Josquin, Gombert, Isaac, Senfl, Walther o.s.v.) og kan spores til spredte samlinger fra perioden ca. 1520–ca. 1545.

Tilbage bliver imidlertid henved 90 unika, hvis ophav kun delvis har ladet sig bestemme. Meddelelsen beskæftigede sig med såvel repertoirets beskaffenhed som dets kildemæssige problemer, der bl. a. afspejler en nær forbindelse med musikken ved Christian III's svoger, Hertug Albrecht af Preussens Kapel i Königsberg. Stemmebøgernes historie og særlige funktion inden for den musikalske udfoldelse ved Christian III's hof blev belyst og demonstreret gennem enkelte klingende eksempler. Endelig blev der gjort rede for, hvorledes det er lykkedes at identificere manden bag stemmebøgerne – samlingens kompilator og skriver.

Den humanistiske klasse holdt møde med dagsorden:

- 1) Forslag om en repræsentant til nationalkomiteen for videnskabshistorie og -filosofi (under International Union of the History and Philosophy of Science).
- 2) Forslag til medlemskab af European Science Foundation's Standing Committee for the Humanities inden for Lingvistik, Moderne Historie og Filosofi.
- 3) Forslag til medlemskab af European Science Foundation's Social Sciences Committee inden for Lingvistik, Psykologi, Jura, Demografi, Antropologi og Undervisning.
- 4) Eventuelt.

Den naturvidenskabelige klasse holdt møde med dagsorden:

- 1) Valg/genvalg af klasseformand, idet den 3-årige valgperiode for Ole Maaløes vedkommende udløb den 1. april.
- 2) Eventuelt.

11: TORSDAG DEN 30. MARTS 1978

Til stede var 87 medlemmer. Præsident: P. J. Riis, sekretær: C. Møller. Gæst: Seniorstipendiat Per Haugen.

Andreas Blinkenberg forelagde: Amiels dagbog.

Den schweiziske filosof Henri-Frédéric Amiel (1821–81) fik sin første uddannelse i fødebyen Genève, men modtog de definitive påvirkninger under et 5-årigt studieophold i Tyskland.

Hans blivende betydning er knyttet til den dagbog, han påbegyndte i 1839, og som han førte indtil få uger før sin død. Dens ca. 17.000 tætskrevne sider er et gribende »document humain«, der både psykologisk og idéhistorisk har stor værdi. Dagbogen opbevares på universitetsbiblioteket i Genève og er endnu kun fragmentarisk publiceret.

Ove Sten-Knudsen gav en meddelelse: Om initieringen af kontraktionsprocessen i tværstribet muskulatur.

Muskelkontraktion, d.v.s. musklens evne til at udvikle en kraft og til at forkorte sig, er knyttet til to typer af trådformede proteinstrukturer, de tykke (A) og de tynde (I) filamenter, der stikker ind mellem hinanden. I en tværstribet muskel (skeletmuskel) er de to slags filamenter arrangeret i enheder af 2–4 μ længde, sarcomerer, der gentages regelmæssigt i hele musklens længde. Fra de tykke filamenter udgår der forgreninger (såkaldte tværbroer) mod de tynde filamenter. Under kontraktionsprocessen gennemgår disse tværbroer cykliske til- og frahæftninger, hvorved de to slags filamenter forskydes i forhold til hinanden: Denne proces er bl. a. betinget af en frigørelse af calcium-ioner i cellens indre, som derefter forbigående bindes til de tynde filamenter. Frigørelsen af calcium-ioner fremkommer som resultat af udbredningen af det elektriske signal – aktionspotentialet – henover cellens overflademembran.

Der blev gjort rede for forsøg, der er udført (i samarbejde med seniorstipendiat Per Haugen) på enkelte isolerede muskelceller fra frømuskler med det sigte at belyse overgangen fra hvile til aktivitet i filamentsystemet. Muskulens kraftudvikling indledes paradoksalt nok med en lille forbigående afslapning, *latens-relaxationen*. Denne var blevet undersøgt med optiske (laser-diffraktionsteknik) og mekaniske metoder. De opnåede resultater søgtes beskrevet gennem den arbejdshypotese, at latensrelaxationen skyldes en forlængelse af de tynde filamenter på 1–2 Å som resultat af en konformationsændring, der er forårsaget af calcium-ioners binding til I-filamentet.

Den humanistiske klasse holdt møde med dagsorden:

- 1) Afstemning om medlemsindstillinger.
- 2) Selskabets medlemskab af Association Internationale des Études Byzantines og Comité International Permanent des Linguistes.
- 3) Eventuelt.

Den naturvidenskabelige klasse holdt møde med dagsorden:

- 1) Afstemning om medlemsindstillinger.
- 2) Eventuelt.

12: TORS DAG DEN 13. APRIL 1978

Til stede var 76 medlemmer: Præsident: P. J. Riis, sekretær: C. Møller. Udenlandsk medlem: Thorkild Jacobsen, Cambridge, Mass. Gæster: Fru Karen Holter, fru Gudrun Bagge og fru Ingrid Berg.

Poul Bagge talte mindeord over *Holger Hjelholt* (Trykt s. 134–143).

C. Barker Jørgensen gav en meddelelse: *Forplantningsrytmer i de tempererede egne, belyst gennem æggestokkenes årscyklus hos skrubbudsden: En økologisk-fysiologisk undersøgelse.*

Jordens tempererede egne udmærker sig ved årstidernes skiftende klima. Sommeren er væksttiden, hvor dyrene finder føde, kan vokse, formere sig og oparbejde energireserver. Om vinteren tæres der på reserverne. De vilde dyrs livsrytme i de tempererede egne bliver således bestemt af den klimatiske årsrytme. Dyrene har tilpasset deres fysiologi til groft set to former for aktivitet, en sommeraktivitet og en vinteraktivitet. Meddelelsen belyste denne årscyklus i fysiologisk aktivitet med skrubbudsden som eksempel og med særligt henblik på forplantningsfysiologien, specielt æggestokkenes årscyklus.

Meddelelsens eftertitel skulle antyde, i hvilket område af biologien vi befandt os. Formålet var også at henlede opmærksomheden på den økologiske fysiologi som en gren af biologien, der endnu er i sin vorden. Der blev derfor til indledning givet en kort karakteristik af den økologiske fysiologi og dens forhold til nabo-discipliner i biologien.

Den humanistiske klasse holdt møde med dagsorden:

- 1) Indstilling til Selskabet om den foreslåede legatmodtager.
- 2) Forslag til beskikkelse til Forskningsrådene.
- 3) Eventuelt.

Den naturvidenskabelige klasse holdt møde med dagsorden:

- 1) Afstemning om udenlandske medlemsindstillinger.
- 2) Indstilling til Selskabet om den foreslåede legatmodtager.
- 3) Forslag til beskikkelse til Forskningsrådene.
- 4) Eventuelt.

13: TORS DAG DEN 27. APRIL 1978

Til stede var 68 medlemmer. Præsident: P. J. Riis, sekretær: C. Møller. Udenlandske medlemmer: John Bergsagel, Kbh., David Bridgwater, Kbh., Kaj Strand, Washington, D.C., og W. J. Swiatecki, Berkeley, Cal.

Diter von Wettstein gav en meddelelse: *Biosyntesen af reserveprotein i byg - strategi for isolering og karakterisering af et gen hos en højere plante.*

Når bygkernen modner i juli måned, oplagres i depotvævet endospermet, stivelse og protein. Til reserveproteinerne hører de alkoholopløselige hordeiner. Ultrastrukturelle og biokemiske undersøgelser har vist, at hordeinerne syntetiseres ved ribosomer siddende på de endoplasmatiske retikulummembraner. De ny-syntetiserede polypeptidkæder transporteres ind i lumen af membransystemet og derfra videre til vakuolerne, som er det endelige oplagringssted.

Hordeinsyntesen kan udføres in vitro ved hjælp af isolerede membranfragmenter fra det endoplasmatiske retikulum, og hordeinerne messenger-ribonukleinsyre isoleres fra ribosomfraktionen. Mutanten Risø 1508 er blokeret i dannelsen af messenger-ribonukleinsyre for hordeiner og benyttes til at identificere hordeinerne messenger-ribonukleinsyre. Mutantens analyse gør det sandsynligt, at der kun findes ét stort strukturgen for samtlige hordeiner. Strategien for isoleringen af dette gen blev diskuteret. Undersøgelsen var udført i samarbejde med John Ingersen, Anders Brandt og Verena Cameron-Mills.

Troels Fink forelagde: »Da Sønderjylland blev delt«. *Den franske politik i det sønderjyske spørgsmål 1918-20.*

»Da Sønderjylland blev delt« er en skildring af de første faser i Nordslesvigs genforening med Danmark, fremstillingen omfatter perioden oktober 1918 til januar 1920. I et 3. bind skal fremstillingen føres frem til juli 1920. Det har været muligt at anvende en række hidtil ubenyttede arkiver, herunder en række dokumenter fra det franske udenrigsministeriums arkiv. Meddelelsen samlede sig om den franske politik i det sønderjyske spørgsmål 1918-20.

Det var Frankrigs primære mål efter 1. verdenskrig på alle måder at knække Tyskland; Frankrig støttede derfor den retning i Danmark, der ville have mest muligt af Sønderjylland tilbage. Frankrig så det slesvigske problem i sammenhæng med Kielerkanalen, som Frankrig ønskede internationaliseret, således at der oprettedes en kanalzone mellem et til Sli-Danevirke-Ejderen udvidet Danmark og en sydlig grænse parallelt med kanalen i ca. 30 km afstand. Det lykkedes Frankrig i fredsforslaget at få afstemning ned til Sli-Danevirke-Ejderlinjen; men planen om en kanalzone stødte på en uovervindelig modstand fra USA's side, og den danske regering fik i sidste øjeblik forhindret, at afstemningsområdet blev udvidet som af Frankrig ønsket.

Den franske republik var i 1918-19 repræsenteret i København af Alexander Conty, som nærede den dybeste uvilje imod regeringen Zahle, og som egentlig mente, at den burde afløses af en regering, der var acceptabel for vestmagterne. I sommeren 1919 afløstes Conty som gesandt af den berømte forfatter Paul Claudel, som i samarbejde med Danevirke-bevægelsen intrigerede imod regeringen Zahle, og som bidrog til at fremkalde Påskekrisen i 1920.

14: TORSDAG DEN 11. MAJ 1978

Til stede var 70 medlemmer. Præsident: P. J. Riis, sekretær: C. Møller. Udenlandsk medlem: John Bergsagel, Kbh. Gæster: Lektor, dr. phil. Martin Ghisler og frue, museumsinspektør, mag. scient. Henny Harald Hansen, mag. art. Ida Nicolaisen, administrator, skovrider J. E. Due, Løvenholm, og professor Luigi Vananzi, Zürich.

Johannes Nicolaisen talte mindeord over *Kaj Birket-Smith* (Trykt s. 156–169).

Svend Th. Andersen gav en meddelelse: *Brunjord-podzol. Pedogenese be-lyst ved mikrofossilanalyser af jordbundsprofiler i en østjysk bøge-egeskov.*

Forskningsområdet i Løvenholmskovene blev oprettet i 1968 med støtte fra Carlsbergfondet. Pollendiagrammer fra området viser, at den nuværende bøge-egeskov på podzolbund tidligere har været lindeskov. Pedologer antager, at podzolprofiler har udviklet sig fra tidligere brunjordsstadier, men denne proces er så langsom, at den ikke kan iagttages direkte i naturen. Målinger af svampehyfer, som er blevet fragmenteret og nedgravet af jordbundsfaunaen, viser at podzolen tidligere har været brunjord. Pollen begravet af jordbundsfaunaen viser, at ændringen fra brunjord begyndte i en periode, hvor kreaturer græssede i skoven, mens selve podzoleringen fuldendtes ved skovens regeneration efter forbudet mod kreaturgræsning i 1805. Den tidligere kreaturgræsning og fredskovsforordningen har haft afgørende indflydelse på forløbet af jordbundsprocesserne og vore skoves udseende i dag.

Formanden for Carlsbergfondets direktion, Kristof Glamann, forelagde Fondets regnskab 1/10 1976-30/9 1977.

Formanden for Udvalget for udadrettet virksomhed, Mogens Blegvad, forelagde foredragsplanerne for efterårssemestret.

Formanden for Selskabets Bidragsfond, Gunnar Seidenfaden, aflagde beretning og regnskab.

BEHANDLEDE SAGER

Nummer i [] betegner det møde, hvorpå sagen omtales.
Mangler [] er sagen behandlet uden for mødesæsonen.

SELSKABETS FORRETNINGSORDEN

Ændringsforslag til Forretningsordenens § 5.

»Sekretæren meddeler Selskabet klassernes vedtagne forslag i førstkommande medlemsmøde. Meddelelse om forslag vedtaget i en klasse sendes desuden til medlemmerne i den anden klasse, for hvem de motiverede forslag skal være tilgængelige i sekretariatet. For hvert forslag meddeles også antallet af tilstedeværende medlemmer og afgivne stemmer. Forslag om optagelse af nye medlemmer bør behandles med fuldstændig diskretion«. [2].

CARLSBERGFONDETS FUNDATS

Dronningen har stadfæstet den af Selskabet den 12.5.1977 vedtagne ny fundats for Carlsbergfondet og reglerne for Det nationalhistoriske Museum på Frederiksborg, og Justitsministeriet har godkendt Carlsbergfondets nye Statutter og Honorarregler.

RÅDGIVENDE VIRKSOMHED

Nordisk Råd har anmodet Selskabet om at fremsætte en udtalelse eller stille supplerende oplysninger til rådighed med hensyn til medlemsforslag om et »flydende nordisk institut« for medicinsk genetik med særligt sigte på genetisk skaderisiko. Jan Mohr har udarbejdet en lang redegørelse med anbefaling af forslaget, som er tiltrådt af en kreds af Selskabets medlemmer og videresendt til Nordisk Råd. [7].

VALG

Interne tillidshverv og lign.

- Kassekommissionen: Einar Andersen genvalgt som formand [2]. C. J. Becker genvalgt [11], formand [13]. Anders Reiz [11].
- Statsgeodæt Inge Lehmann har anmodet Selskabet om efter hendes død at bestyre et legat til fremme af geofysik og eksperimentel psykologi. Ifølge dr. Lehmanns ønske kom bestyrelsen til at bestå af en eksperimentel psykolog, en geofysiker og endnu en naturvidenskabsmand; valgt blev henholdsvis Franz From (suppl. professor, dr. phil. Ib Moustgaard), statsgeodæt, mag. scient. Elvin Kejlsø (suppl. statsmeteorolog Viggo Laursen) og Tove Birkelund (suppl. E. Sparre Andersen) [2].
- Bestyrelsen for Grosserer A. Collstrops Hjem for en dansk Videnskabsmand, Lundehave: Gunnar Seidenfaden [9].
- Den naturvidensk. klasse: Ole Maaløe genvalgt som formand [11].
- Revisorer: Bent Fuglede [11], P. Nørregaard Rasmussen genvalgt [11].
- Revisorsuppleanter: Jes Asmussen [11], Gert Kjærgård Pedersen [14].
- Udvalget for udadrettet virksomhed: Diter von Wettstein [11].
- Carlsbergfondets direktion: Kristof Glamann genvalgt [11].
- Frederiksborg-Museets bestyrelse: Kristof Glamann genvalgt [11].
- Bestyrelsen for Emil Herborgs Legat: C. C. Barker Jørgensen genvalgt [11].
- Bestyrelsen for Selskabets Bidragsfond: C. J. Becker, Gunnar Seidenfaden og J. Chr. Siim genvalgt [11].
- Kasserer: E. Sparre Andersen [12].

Nationalkomiteer og lign.

- Novum Glossarium Mediae Latinitatis: Holger Friis Johansen, supplerer.
- Franz Blatt og P. J. Riis genvalgt til Komiteen for Union Académique Internationale for en periode på 3 år til juli 1980. P. J. Riis blev i juni måned indvalgt i Union Académique Internationale's forretningsudvalg for en 3-årig periode, medens Franz Blatt stadig er hovedredaktør af Novum Glossarium Mediae Latinitatis (Den ny Ducange) [1].
- Kommissionen til udforskning af landbrugsredskabernes og agerstrukturerne historie: overinspektør Holger Rasmussen, supplerer [1].
- Union Académique Internationale: Rudi Thomsen valgt ad hoc 1978 [8].
- Thesaurus Linguae Latinae: Holger Friis Johansen, supplerer [8].

- Kommission XX under UAI. Corpus Antiquitatum Americanensium: Arild Hvidtfeldt, Torben Monberg, Johs. Nicolaisen og P. J. Riis genvalgt [11].
- Kommission XXVIII under UAI. Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae: Franz Blatt, museumsdirektør, mag. art. Flemming Johansen, P. J. Riis og Else Kai Sass genvalgt [11].
- Af rationaliseringsgrunde har Selskabet bragt sit medlemskab af AIEB (Association Internationale des Etudes Byzantines) og CIPL (Comité International Permanent des Linguistes) til ophør [12].
- Samtlige naturvidenskabelige nationalkomiteer under ICSU (International Council of Scientific Unions) er i vinterens løb blevet reorganiseret i overensstemmelse med Forretningsordenen, og en ny ICSU-komité dannet umiddelbart efter redaktionens afslutning. Sammensætningen står anført s. 41 ff. Det i foregående Oversigt s. 59 omtalte »10. maj-udvalg« er herefter opløst.

OPTAGELSE AF AFHANDLINGER

Ikke-medlemmer

- Henrik Thrane: Sūkās IV. A Middle Bronze Age Collective Grave on Tall Sūkās. (Publications of the Carlsberg Expedition to Phoenicia 5). Trykt som Hist.fil. Skr. 10:1 [1].
- Marie Hammer: Investigations on the Oribatid Fauna of North-West Pakistan. Trykt som Biol. Skr. 21:4 [4].
- Verner Alexandersen: Sūkās V. A Study of Teeth and Jaws from a Middle Bronze Age Collective Grave on Tall Sūkās. (Publications of the Carlsberg Expedition to Phoenicia 6). Trykt som Biol. Skr. 22:2 [5].

Medlemmer

- C. Møller: On the Crisis in the Theory of Gravitation and a Possible Solution. Trykt som Mat.-fys. Medd. 39:13 [6].
- K. A. Jensen & Arne Holm: Investigations of Formaldehyde Oxime, its Polymers and Coordination Compounds. I. Trykt som Mat.-fys. Medd. 40:1 [6].
- Flemming A. Andersen & K. A. Jensen: Investigations of Formaldehyde Oxime, its Polymers and Coordination Compounds. II. Trykt som Mat.-fys. Medd. 40:2[6].

Særlige publikationer

Prisliste over Biologiske Skrifter og Meddelelser 1919–1977, udsendt af Selskabets kommissionær, Munksgaard.

[P. J. Riis:] Kunstværker og historisk inventar (12 s.).

LEGATER OG MEDALJER

Emil Herborgs Legat

600 kr. månedlig i 3 år til stud. scient. Kim Harry Esbensen, Århus [4].

Ørnborgs Legat

2.000 kr. til professor, dr. phil. Poul Høybye til hans arbejde med en dansk–rumænsk ordbog [5].

Mag. art. Marcus Lorenzens Legat

til studiet af dansk flora: biologistuderende Lisbet Heerfordt 2.450 kr., stud. scient. Anne Pia Koch 550 kr. og cand. scient. Marianne Philipp 1.500 kr.

og til studiet af dansk sprog: cand. mag. Jens Normann Jørgensen 1.250 kr., kandidatstipendiat Jan Katlev 2.500 kr., lektor, cand. mag. Svend Erik Larsen 2.500 kr. og cand. mag. Peder Skyum-Nielsen 1.250 kr. [13].

Generalmajor J. F. Classens Legat

5.000 kr. og Selskabets sølvmedalje med randinskription til lektor, dr. phil. Martin Ghisler [14].

GAVER OG DEPOSITA

Carlsbergfondet har i læseværelset deponeret H. C. Andersens Dagbøger I–XII [2] og Diplomatarium Danicum, 1. række, 3. bind, 2. del, samt oversættelsen, Danmarks Riges Breve, Abbed Vilhelms Brevsamling, alle udgivet af Det danske Sprog- og Litteraturselskab [7].

Assyriologisk Institut har overrakt to eksemplarer af »Assyriologien i Danmark« [7].

MÆRKEDAGE

- Børge Jessen 70 år den 19. juni 1977.
 Povl Bagge 75 år den 30. november 1977.
 Bengt Strömgren 70 år den 21. januar 1978.
 Hakon Lund 80 år den 2. februar 1978.
 Andreas Blinkenberg 85 år den 13. februar 1978.
 Gunnar Seidenfaden 70 år den 24. februar 1978.
 Heinz Holters 25-års jubilæum som kasserer den 1. april [12].
 Martin Kristensen 90 år den 6. maj 1978.

REPRÆSENTATION

- International Union of Physiological Sciences, generalforsamling i Paris, juli 1977: Christian Crone.
 International Union of the History and Philosophy of Science, XV. internationale kongres i Edinburgh, august 1977: Olaf Pedersen [2].
 Council Meeting ved 29. International Union of Pure and Applied Chemistry Conference i Warszawa, august 1977: K. A. Jensen [3].
 12. Internationale Lingvistikongres i Wien 28. august–2. september 1977: Eli Fischer-Jørgensen [5].
 Göteborg Kungl. Vetenskaps- och Vitterhets-Samhälle's 200-års dag 24.1. 1978: Andreas Blinkenberg [5].
 International Union of Quaternary Research, X. internationale kongres, august 1977 i Birmingham: Svend Th. Andersen [6].
 Atlas Linguarum Europae, møde i Göteborg september 1977: Poul Andersen [6].
 Indledende forhandlinger om akademisamarbejde med det ungarske akademi, på ungarsk initiativ, oktober 1977 i Budapest: H. Bach, C. J. Becker, Erik Dal.
 Union Académique Internationale, forretningsudvalgs møde i Paris januar 1978: P. J. Riis [7].
 International Foundation for Science, 2. generalforsamling i Stockholm september 1977: Diter v. Wettstein [7].
 Rutherford Laboratoriet, »Users Meeting on Instrumentation Planning«, Oxfordshire, februar 1978: Lektor Kim Carneiro [9].
 Lic. agro. Gunnar Gissel Nielsen deltog i maj som Selskabets repræsentant i nordisk symposium i geomedicin i Oslo, der afholdtes som et led i det nordiske akademisamarbejde [13].
 De delegeredes beretninger er trykt s. 170 ff.

BYTTEFORBINDELSER

Nye

- The National Science Council of Sri Lanka, Colombo (MB).
 Arkæologisk Museum i Stavanger (H).
 UDO5 – Exchanges Lejeunia, Dept. of Botany, Liège (B).
 University of Maryland, Solomons (B).
 Steiermärkische Landesbibliothek am Joanneum, Graz (O).
 Centre de Recherches Archéologiques Laboratoire de Céramologie, Lyon
 (H).
 Department of Scientific and Industrial Research, Auckland, New Zealand (B) [5].
 Earth Physics Branch, Department of Energy, Mines and Resources, Ottawa, Canada (B) [5].
 Macedonian Academy of Sciences and Arts, Skopje, Jugoslavien (H) [11].
 Revista de Biología del Uruguay, Auspiciada por la Facultad de Humanidades y Ciencias, Montevideo (B).

Ophørt

- Japan Documentation Society, Tokyo.
 Société d'Emulation, Brugge.
 Geological Society of London.
 Institute of Technology, Tokyo [5].
 Institut de Recherches Sahariennes, Alger.
 Jewish National & University Library, Jerusalem, har måttet indstille forsendelsen af byttemateriale. Selskabet vil fortsat sende sine publikationer (M) [5].

MØDER I SELSKABETS LOKALER

- Alfred Benzon Fondet afholdt i dagene 5.–9. juni 1977 sit 11. symposium »Osmotic and Volume Regulation«.
 Statens Seruminstitut har 7.–8. september 1977 afholdt 75-års jubilæum med et internationalt symposium »Viral and Bacterial Vaccines. Present Knowledge and Future Development«.
 I anledning af Louisianas udstilling »Pompeji år 79« afholdtes 12. og 13. september et symposium, arrangeret af Louisiana og Videnskabernes Selskab med støtte fra Carlsbergfondet. Et antal italienske og danske forskere deltog.

Assyriologisk Institut holdt symposium 19.–21. september: »Empires in the Ancient World«.

European Medical Research Council holdt møde 22.–23. september, arrangeret af Forskningssekretariatet.

Dansk–Iransk Selskab har ved en sammenkomst den 5. oktober 1977 fået forevist lokalerne.

En halv snes polske akademimedlemmer har ved Carl Stiefs mellemkomst været Selskabets gæster ved en frokost den 9. oktober 1977.

Københavns Universitets Matematiske Institut har i anledning af Børge Jessens 70-års dag den 19. juni 1977 afholdt et festmøde for Børge Jessen den 29. oktober 1977 [4].

Nationaløkonomisk Forening har holdt møde den 22. november 1977 [3].

De nordiske videnskabsakademier forberedte det geomedicinske fællesymposium i et møde den 3. januar [6].

Kommissionen til udforskning af landbrugsredskabernes og agerstrukturerne historie holdt møde den 6. januar 1978 [6].

Selskabet for dansk kulturhistorie mødtes den 27. januar 1978.

Fællesudvalget mellem Videnskabernes Selskab og de 5 forskningsråd holdt møde den 2. februar 1978.

Den danske nationalkomité for geodæsi og geofysik har afholdt et internationalt møde for planlægning af en dyb seismisk profil gennem Fennoskandia, i dagene 14. og 15. marts 1978 [9].

Alfred Benzon Fondet holdt 21.–25. maj 1978 sit 12. symposium »Gaba-Neurotransmitters«.

I anledning af Bengt Strömgrens 70-års dag har der været afholdt et internationalt symposium 30. maj–1. juni 1978: »Important Advances in 20th Century Astronomy«.

Adskillige af nationalkomiteerne har holdt deres møder i Selskabet i løbet af vinteren, ligesom Selskabet til Fædrelandets Historie som sædvanlig har mødtes i Selskabets klasseværelse.

J. C. Jacobsen Memorial Lectures

Takket være Carlsbergs Mindelegat for Brygger J. C. Jacobsen har Selskabet haft mulighed for at afholde to J. C. Jacobsen Mindeforelæsnin-ger. Den 3. november 1977 gav professor, dr. Torgny Säve-Söderbergh, Uppsala, en »Översikt över den samnordiska Nubienexpeditionens resultat«, som Hds. Majestæt Dronningen overværede, og den 16. november talte professor, dr. Thomas van der Hammen, Amsterdam, om »Changes in Life Conditions on the Earth during the Past 1 Million Years«.

Foredragsholderne er udenlandske medlemmer af Selskabet. Foredragene var offentlige, og der var god tilslutning. – Bevillingen giver mulighed for at publicere foredragene.

ØKONOMI

Statstilskud på Finansloven 1978 ($\frac{3}{4}$ finansår): 245.000 kr.

Carlsbergfondet: 550.000 kr. for 1978 [5]. Og aflønning af vikarhjælp under inspektørens sygdom i begyndelsen af året.

Forskningssekretariatet har betalt Danmarks kontingent for 1978, herunder Selskabets andel til European Science Foundation, FF 70.932 [3]. Publikationssalg gennem vor kommissionær Munksgaard i 1977 ca. kr. 75.000 [6].

Statens humanistiske og naturvidenskabelige Forskningsråd har bevilget $\frac{1}{4}$ kontomedarbejder til i et forsøgsår 1. juli 1978–1. juli 1979 at varetage det praktiske arbejde med de internationale unioner og nationalkomiteerne [11] ialt 20.000 kr.

Statens humanistiske Forskningsråd har bevilget 50.000 kr. som tilskud til udgivelse af Heinz Genges disputats »Nordsyrisch–Südanatolische Reliefs I–II«. Og til dækning af Danmarks kontingenter til internationale humanistiske foretagender, hovedsageligt Union Académique Internationale, 12.710 kr. i 1978.

Statens naturvidenskabelige Forskningsråd:

Til Danmarks kontingenter i 1978 til internationale unioner under ICSU (International Council of Scientific Unions) 138.313 kr., deri indbefattet 2000 \$ til First GARP (Global Atmospheric Research Program) Global Experiment [3]. Tillægsbevillinger: 676 \$ [1].

Statens lægevidenskabelige Forskningsråd:

Til Danmarks kontingent til CIOMS (Council for International Organization of Medical Sciences) 250 \$ [3] og til IUIS (International Union of Immunological Societies) 265 \$.

Den grevelige Hielmstjerne-Rosencroneske Stiftelse: 13.230 kr. for 1976.

Det Arnstedske Familiefond har bevilget 100 \$ til kontingent i 1977 til International Foundation for Science.

Folkeuniversitetets Bibliotek har bevilget 37.000 kr. til 1. bind af pjece-serien Grundvidenskaben i dag, der udgives i samarbejde med Folkeuniversitetets Bibliotek af Folkeuniversitetet i København.

PUBLIKATIONER JUNI 1977 – AUGUST 1978

Oversigten

- Oversigt over Selskabets virksomhed juni 1976 – maj 1977. kr.
 With an English summary. 1977. 194 s., 5 portrætter 90,-

Historisk-filosofiske Skrifter

Bind 10 (uafsluttet)

1. Thrane, Henrik: Sūkās IV. A Middle Bronze Age Collective Grave on Tall Sūkās. 1978. (Publications of the Carlsberg Expedition to Phoenicia 5). 64 s., 108 fig 100,-

Biologiske Skrifter

Bind 21

2. Peel, John S.: Systematics and Palaeoecology of the Silurian Gastropods of the Arisaig Group, Nova Scotia. 1977. 80 s., 15 fig. 150,-
 3. van der Land, Jacob, and Nørrevang, Arne: Structure and Relationship of Lamellibrachia (Annelida, Vestimentifera). 1977. 104 s., 26 tavler 200,-
 4. Hammer, Marie: Investigations on the Oribatid Fauna of the North West Pakistan. 1977. 72 s., 34 tavler 150,-

Bind 22 (uafsluttet)

1. Wingstrand, K. G.: Comparative Spermatology of the Crustacea Entomostraca 1. Subclass Branchiopoda. 1978. 8 fig., 20 tavler 150,-
 2. Alexandersen, Verner: Sūkās V. A Study of Teeth and Jaws from a Middle Bronze Age Collective Grave on Tall Sūkās. 1978. (Publications of the Carlsberg Expedition to Phoenicia 6). 56 s., 15 fig. 80,-

Matematisk-fysiske Meddelelser

Bind 39 (uafsluttet)

10. Andersen, J. U.; Andersen, S. Kjær, and Augustyniak, W. M.: Channeling of Electrons and Positrons, Correspondence between Classical and Quantal Descriptions. 1977. 58 s. 70,-

11. Sigmund, Peter: Classical Scattering of Charged Particles by Molecules: Single and Multiple Collisions at Small Angles. 1977. 32 s.	40,-
12. Dahl, Jens Peder: The Spinning Electron. 1977. 33 s.	48,-
13. Møller, C.: On the Crisis in the Theory of Gravitation and a Possible Solution. 1978. 31 s.	40,-

Bind 40 (uafsluttet)

1-4. Investigations of Formaldehyde Oxime, its Polymers and Coordination Compounds.	
1. Jensen, K. A., and Holm, Arne: On the Nature of the So-Called "Triformoxime" and Isolation of the Authentic Trimer, 1,3,5-Trihydroxyhexahydro-1,3,5-triazine. 1978. 23 s., 1 fig.	30,-
2. Andersen, Flemming A., and Jensen, K. A.: The Infrared Spectrum of Poly(formaldehyde oxime). 1978, 24 s., 12 fig. ..	30,-

Særlige publikationer

Kunstværker og historisk inventar. 1977. 12 s.

Priserne er excl. moms.

NY TEKNIK I SELSKABETS PUBLIKATIONER – REDEGØRELSE OG VEJLEDNING

I beretningsåret har Selskabets fire monografiserier været genstand for to tekniske ændringer, hvoraf den ene er mest iøjnefaldende, den anden mest fundamental. En kort redegørelse vil forhåbentlig have interesse – i betragtning af at »ny teknik«, »alternativ fremstilling« etc. i disse år er slagord blandt alle tryksagsproducenter.

Den ene ændring af skriftrækkerne gælder *bogformat og satsformat* og medfører en bedre udnyttelse af papir- og maskinformater med deraf følgende lavere fremstillingsomkostninger. Derfor bliver Hist.-fil. Medd. en smule lavere i bog- og satsformat, Mat.-fys. Medd. bliver smallere, men med uændret satsbredde pga. de lange formler. De to rækker Skrifter får ubetydeligt ændret bogformat, men i layoutet er der sket en væsentlig ændring: Siderne har altid været for brede til bekvem læsning; nu bliver de endnu bredere, men tospaltede, og skønt langt fra alle føler sig tiltalt af tospaltet sats, er det sikkert, at den øger læseligheden og giver fordele (funktionelt og økonomisk) ved formatvalg til illustrationer og placering af dem.

Derimod benytter man ikke lejligheden til at give Skrifter A4-format. Dels går traditionen for den brede proportion langt tilbage – ikke blot til Selskabets ældste skrifter, men til det ældste bogtryk og yderst ude til den middelalderlige papirform, hvis vanlige brede proportion ved foldning gav smal folio, bred kvart og smal oktav. Dels og vigtigst er A4 ganske vist blevet tvangsmæssig til korrespondance og billig mangfoldiggørelse, men det er ikke noget særlig håndterligt bogformat, og råderummet for illustrationer er ikke så meget større end ved vort format, at det kan gøre udslaget.

Den anden ændring går på satsteknikken og i nogen grad på trykteknikken. Den er foretaget af økonomiske grunde – og betegner iøvrigt en tendens, der ventes at sejre næsten totalt i 1980'erne.

Den traditionelle bog har som bekendt været udført i højtryk ved sammenstilling af typer, hvor bogstavet står i relief, og (fra 1890'erne) ætsede streg- og autoklicheer. Udover gamle, nu næsten ubenyttede teknikker har man dog i nyere tid benyttet *offsettryk*, navnlig når der var tale om mange illustrationer. Denne plantryksteknik, der er udviklet af litografien, forudsætter i stedet for en kliché kun en langt billigere film af illu-

strationen; den overføres fotografisk på en trykplade, der gør forskel på trykkende og ikke-trykkende arealer på basis af princippet »fedt skyr vand«, hvor fedtet repræsenteres af trykfarven. Offset er i Selskabets publikationer vistnok første gang anvendt til Hist.-fil. Medd. 37:7 (Thodberg) med dens noder og græsk. I nyeste tid er enkelte bøger udført i bogtryk, men med offsettavler (således Hist.-fil. Medd. 42:2 af Lise Hannestad).

Da et førsteklases aftryk af sats naturligvis som et andet »motiv« kan overføres til film og offset, har nogle publikationer måttet afvejes teknisk-økonomisk. Det kan nævnes, at Hist.-fil. Medd. 47:7 (Axelsen) er udført traditionelt med bogtryk og klicheer, mens samtidig 47:6 (Steensberg) er gennemført offsettrykt. Steensberg havde nemlig modsat Axelsen så mange billeder, at besparelsen ved at fremstille dem i film i st.f. kliché var større end merudgiften ved at lade typesatsen gå omvejen over film.

Samme blandingsteknik anvendtes i de første værker i nyt layout, Hist.-fil. Skr. 9:1 (Hammerich) og 9:2 (Asmussen & Paper) med deres brogede og omfattende materiale af facsimiler, hebraisk maskinskrift etc., som ville have været meget kostbare i kliché og evt. med hebraisk sats.

Det egentlige spring ligger herefter ikke i trykteknikken, men i satsfremstillingen, og det er et spring, der må sammenlignes med overgangen fra håndskrift til bogtryk for over 500 år siden – ikke i social og økonomisk effekt, men i fundamentalt ændret teknisk tænkning. *Fotosatsen* har været undervejs i tyve år og har altså i 1978 fået indpas i Selskabet, først i Mat.-fys. Medd. 40:1 og 2 (K. A. Jensen m.fl.). I denne teknik er blyet forsvundet af produktionen.

Fotosats er mange ting, fra beskedent til meget kostbart apparatur i stadig udvikling. Fælles er, at teksten som hidtil skrives på et »klaviatur«, hvis den ikke går direkte fra et ekstrarfint manuskript med særlige skrivemaskintyper gennem en optisk læsemaskine, men så vidt er Bianco Luno ikke endnu. Anslagene udløser ikke typer eller matricer, men elektriske impulser, der (evt. via tape) omsættes til optiske processer og tilsidst til eksponering af bogstav for bogstav på en film, der senere fremkommer i kopi som spaltekorrektur. Denne læses som sædvanlig. Rettelsen foregår ved »sættemaskinen«, der fremkalder teksten på sin dataskærm, hvor den korrigeres; også en række ombrydningsprocesser foretages direkte på skærmen.

Ved den endelige ombrydning kan ret simple opgaver, f.eks. ren tekst, efter forudgående anvisning ombrydes maskinelt til sider. Ved vore mere

komplicerede publikationer vil ombrydningen oftest bygge på en komplet papirombrydning; nu i overgangstiden leveres denne af redaktøren, der ønsker at nedfælde en konsekvent layoutpraksis. I trykkeriet foregår ombrydningen derpå manuelt, men i stedet for satsspalter i bly og kli-cheer i zink sammenstilles her film af tekst, noter, billeder etc. i endelig slagorden, og en kopi leveres til 2. korr. og senere til sidste kontrol, hvorefter arkene offsettrykkes.

Den arbejdende forsker har mindre brug for at kende teknikken end for at vide dens konsekvenser for hans eget arbejde. I udformningen af manuskriptet er der ingen særlige hensyn at tage; men ingen lejlighed bør forsømmes til at fremhæve den økonomiske betydning af et klart og færdigt manuskript, et reprojekteret billedstof med hensyntagen til publikationernes format og angivne ønsker om endelige billedmål, samt utvetydige overskriftsystemer, noter etc. Ligeså vigtig er tilbageholdenhed ved korrektoren, der bør forbeholdes rettelse af trykfejl og i 1. korr. udfyldning af de sidste mulige smålakuner. Sproget må være definitivt i manuskriptet, både fagligt og stilistisk.

Særlige tegn, herunder sjældne accentbogstaver, har altid frembudt merudgifter og til tider vanskeligheder pga. det i alle teknikker nødvendige »håndarbejde«. Alle nødvendige tegn og accenter bør findes i 1. korr., men hvis noget er galt eller glemt, må forf. rette det hvert enkelt sted, ikke nøjes med en generalanvisning, og forfølge problemet i næste korrektur. Således måtte forfatteren af *Biol. Skr.* 22:2 (Alexandersen) gennemrette bogen med henblik på det centrale navn *Sūkās*, der ikke uden videre kan sættes og derfor i 1. korr. hed *Sukas*, men i 2. korr. *SUKAS!* Fejlen var her trykkeriets, een fejlkodning med konsekvenser for hele bogen.

Tilføjelse eller fjernelse af et ord eller to har mange anset for en ringe rettelse, mens andre har forstået, at den kunne koste nysætning af mange linier, ofte ned til næste »ny linie«; de forstående har været hjælpsomme med en ekstra rettelse til kompensation af bogstavtallet. Dette hensyn er ikke fornødent i fotosats, idet den samme indkodning benyttes fra det rettede sted og fremefter. Til gengæld må forf. kontrollere eventuelle orddelinger frem til næste »ny linie«, idet datamatens orddelingsprogram ikke rummer alle eventualiteter især i sammensatte ord (jvf. de mange ukorrekte orddelinger i dagens aviser).

Typografen udfører rettelser i korrektoren på to måder: Enten ved at fremstille en ny film af hele spalter eller sider, efter at den føromtalt korrektion på skærmen har fundet sted, hvilket naturligvis er en kostbar

proces. Eller ved at fremstille og montere korrekte filmstumper i stedet for de gale; rettelsernes areal ses ofte i 2. korr. som mørkere felter eller rande. Trods alle hjælpemidler nyder man ikke fordelene ved det gamle materiels rationelle standardmål udført i metal. Der kræves derfor stor omhu ved indklæbning af rettelser, som selvfølgelig også er dyre.

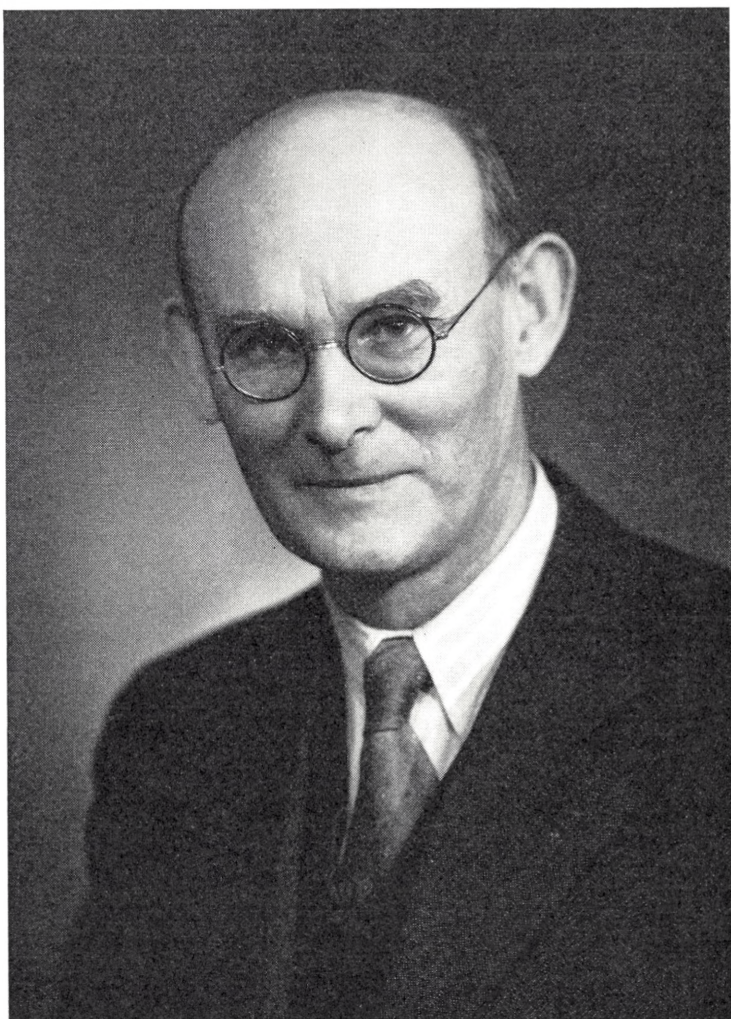
I den ombrudte korrektur må der (uanset teknik!) kun i nødsfald rettes andet end nyttilkomne og mulige uopdagede trykfejl. Og hvis en bog tilgår forf. i det tredje forstadium, færdigmonteret med alt på plads, må det ikke opfattes som en korrektur, som den samvittighedsfulde forsker læser endnu en gang. Dette stadium fremsendes kun, hvis redaktøren ønsker, at forf. overtager det endelige ansvar for indviklede illustrations- og tabelforhold etc. eller for berigtigelsen af et lovlig stort antal nødvendige rettelser i 2. korr.

Det vil stadigvæk forekomme, at en publikation fremstilles med bly-sats, måske pga. en vanskelig tegnbestand, som dækkes af Bianco Lunos gennem årtier opbyggede matriceforråd, måske fordi en billedløs bog undertiden er billigere i bly af hensyn til arbejdsgangen. Således holdes Hist.-fil. Medd. 47 åben til Hans Hendriksens Himachali-tekster og -grammatik, der sættes med Monotype incl. lydtegn, der delvis er lavet til denne udgivelse. Korrekturer af den art er gammeldags korrekturer på almindeligt papir, og typernes præg kan ses på bagsiden af papiret, modsat fotokopier af fotosats, som er helt uden præg. Behovet for at kunne bruge både Monotype og Linotype og fotosats har henvist redaktøren til at vælge mellem de få skrifter, som Luno kan levere i alle teknikker, og valget faldt – uden begejstring og uden tøven – på Baskerville, den velkendte godt 200-årige skrift fra overgangen mellem barok og klassicisme, som også denne og de nærmest foregående Oversigter er sat med. Dermed gled Fransk Antikva i baggrunden efter at have været brugt siden århundredskiftet – en ganske nobel, letlæselig efter-empire-skrift.

Såvidt »ny teknik«. Hvad angår »alternativ teknik«, så må man der-ved forstå brug af maskinskrift, composerskrift etc. som forlæg for offset-tryk, teknikker der har den heldige og i givet fald uheldige egenskab, at et udgiverselskab etc. kan overveje selv at levere »satsen«. Videnskaber-nes Selskab har ingen planer herom. Men et par overslag fra mindre virksomheder og et par realiserede »alternative« tryksager udført for et andet videnskabeligt selskab og efterkalkuleret hos en almindelig større bogtrykker har vist, at vanskelige opgaver også økonomisk har bedst hjemme hos en sådan.

En del af de her realiserede planer har rod i publikationsudvalgets betænkning fra 1973, og den direkte planlægning fandt sted i samråd med konsulent G. Scheldon Andersen i Direktoratet for Statens Indkøb og faktor Kaj Nielsen, faktor Jørgen E. Olsen m.fl. hos Bianco Luno. Jeg takker for godt og venskabeligt samarbejde ved denne lejlighed og i det daglige.

Erik Dal

H. Kipri-Joensuu

MINDEORD

I

H. TOPSØE-JENSEN

15. december 1896 – 19. december 1976

Tale i Videnskabernes Selskabs møde den 13. oktober 1977

Af Erik Dal

Litteraturhistorikeren og biblioteksmanden Helge Topsøe-Jensen fyldte 80 år den 15. december 1976. I det forløbne efterår udkom hans Værk-, Sag- og Stedregister til H. C. Andersens Dagbøger, og han modtog 1. korrektur på Personregister og læste 350 af dets 400 sider. Til fødselsdagen ønskede han at udsende et bind Nye H. C. Andersen-Studier, hvortil en ven gav ham navnet Vintergrønt, og den 8. december skrev han dedikation i sine eksemplarer. Dagen efter fejredes han i H. C. Andersen-Samfundet i København, ikke med dets medaille, som han forlængst havde modtaget, men med en særlig hæderspris. Lidt inde i sin takketal holdt Topsøe-Jensen en uventet pause, lang nok til at de nærmeste fik rejst sig og grebet ham, da han faldt om, ramt af en hjerneblødning. Han lå ti dage, altså henover den runde fødselsdag, og døde så uden at være kommet til bevidsthed. Vennerne modtog planmæssigt hans bog på fødselsdagen.

Dagbogsudgaven, som jeg vender tilbage til i faglig sammenhæng, er flerdobbelt knyttet til afrundingen også af hans forhold til dette Selskab, der havde indvalgt ham i 1953, og hvis møder han holdt meget af at gå til. De to første textbind fremlagde han den 2. april 1971 i det næstsidste af de otte livlige foredrag om små og store Andersen-emner, hvormed han igennem årene glædede medlemmerne. Det tiende og sidste textbind blev kort fremlagt af mig for to år siden som indledning til en meddelelse om et andet Andersen-emne; da var Topsøe-Jensen for sidste gang til et ordinært møde, men havde dog året efter lejlighed til at glæde sig over Carlsbergfondets festforestilling. Og nu, da vi skal mindes vor afdøde kollega, kan fremlægges hans dagbogsregister over 10.000 navne.

Helge Gottlieb Topsøe-Jensen havde to af sine fire navne fra farfaderen G. A. Jensen, der var søn af en jurist i Aarhus og i årtierne omkring 1900 endte en smuk juridisk karriere med at stå som en af Højesterets betydeligste dommere. Hans børn i ægteskab med præstedatteren Caroline Topsøe antog det dobbeltnavn vi kender. En søn nåede en lignende position som faderens, mens to blev kontreadmiraler; af dem var Theodor Topsøe-Jensen blandt de mest fremragende søofficerer i århundredets begyndelse. Han og hans hustru Johanne Vermehren, datter af en københavnsk isenkræmmer, var Helge Topsøe-Jensens forældre.

Ser man henover slægtsartiklerne Vermehren og Topsøe/Topsøe-Jensen i Dansk Biografisk Leksikon og supplerer med omtalte G. A. Jensens svigerfamilie, den ikke-jødiske handelsslægt Wulff, møder øjet en broget blanding af præster, embedsmænd, grosserere, enkelte håndværkere, men ingen landmænd, ingen lærere og kun enkelte kunstnere og videnskabsmænd. Det er ikke overdrevet at føle en stærk forbindelse mellem disse henfarne medlemmer af et gammeldags og nøjsomt, nøgternt og retlinet borgerskab og deres nylig afdøde slægtning; han nærrede selv en stærk bevidsthed om sammenhængen med disse slægter og tider, som var ham menneskeligt og efterhånden også fagligt nærværende; og han var på nogle punkter endda særdeles traditionsbundet i sine anskuelser, omend han var for åndslivlig til at stivne i pieteten. Til den gode arv hørte også et trofast forhold til den danske kirke, konkret sagt Birkerød kirke, idet familien Topsøe-Jensen boede i Birkerød fra 1927.

Efter studenterexamen fra Metropolitanskolen 1914 læste Topsøe-Jensen til magister i sammenlignende litteraturhistorie og var blandt Valdemar Vedels nærmeste elever. Han fandt venner for livet blandt studiefællerne: Morten Borup, Oluf Friis og Paul V. Rubow; for Rubow var Topsøe-Jensen altid en trofast ridder, og i sin tak for det højofficielle H. C. Andersen-legat i 1958 sammenlignede han vennen og sig selv med solstrålen og sneglen i Andersens beske konkurrence-historie Hurtigløberne og henviste udtrykkeligt til Rubows eneste, men geniale Andersen-bog fra 1927. Efter konferensen i 1920 hos Vedel og Vilhelm Andersen var der anledning til en studierejse til Paris, og derefter blev Topsøe-Jensen i 44 år biblioteksmand, en af de få, der har været ansat både i Statsbiblioteket i Aarhus, Det kongelige Bibliotek og Universitetsbiblioteket.

Topsøe var dengang forlovet med den københavnske lægedatter og lægestuderende Caroline Charlotte (Lily) Lübbers. Da han fik stilling i Aarhus, blev de gift; hun opgav studierne og var med sin faste realistiske personlighed livet igennem en stærk og samlende kraft i hjemmet.

Man får det indtryk gennem Topsøes venner og arbejdsfæller fra dengang, at årene 1921–27 i Aarhus var en festlig og lykkelig tid for den unge magister. Han havde foden under eget bord på et nyt sted, han var nygift, tre af ægteparrets fire børn kom til verden i Aarhus, og miljøet var meget levende, iøvrigt skildret af Topsøe selv i antologien *Ung i Aarhus* (1964). Statsbiblioteket og dets plads i dansk biblioteksvæsen var netop da i støbeskeen; vi ved alle, at det endte med at føje universitetsbiblioteksfunktionen til sin status som overcentral for folkebibliotekerne, men om denne udvikling var der, for at sige det ganske svagt, mere end een mening. Topsøe sluttede sig til et decentralistisk Aarhus-standpunkt, det som vandt sejr kort efter at han havde forladt byen. Også i dennes musik- og teaterliv tog Topsøe-Jensen del, bl. a. som anmelder, og heraf har jeg såatsige et fyrretyve år forsinket førstehåndsindtryk: I 1966 bedømte professor Gustav Albeck, Topsøe og jeg en Aarhus-disputats. Vore fælles overvejelser fandt sted ved et møde i mit hjem, og under samvær bagefter faldt talen på Aarhus i 1920'erne. De ti års aldersforskel mellem de to herrer spillede ringe rolle, fordi Gustav Albeck havde levet med i alting fra sin pure ungdom, og hele familien Dal blev nu, hvad der i tyvernes avissprog ville hedde »tavse men grebne vidner« til samstemmende erindringer om tempovalg i enhver symfonisats i enhver Aarhuskoncert anno dazumal, kanoniske og apokryfe personalia ikke at forglemme.

Alligevel: Da bibliotekar Carl Roos – piæ memoriae – blev professor i tysk 1927, trak slægt, venner og arbejdsmuligheder Topsøe-Jensen bort fra Aarhus; han søgte og fik stillingen på Det kgl. Bibliotek, men ikke Roos' arbejdsområde. Ledelsen af musikafdelingen lå i hans hænder i ti år, og i den periode faldt musikhistorikeren S. A. E. Hagens død og testamentariske gave, oprettelsen af Carl Nielsen-arkivet og købet af musikalien fra den ærværdige Musikforening's arkiv; sådanne sager lå på linie med Topsøes andel i skabelsen af Aarhus-musikafdelingen ud fra Wilhelm Hansens kælderfuld af gamle lejbiblioteksmusikalien. Endnu i fjor påtog Topsøe sig, trofast mod Aarhus, trods Andersen-arbejdet at skrive om dette arkiv til Statsbibliotekets festskrift, men det blev kun til excerpter.

Den anden halvdel af sine tyve år ved KB tilbragte Topsøe i Danske afdeling med R. Paulli som chef; han ledede accessionen, herunder pligt-aflæringen med dens særlige problemer i besættelsestiden – iøvrigt sva- rende til hans hovedforpligtelse i Aarhustiden. Som den sidste pligt-aflæ- ringsbibliotekar i hundrede år redigerede han et par store bind af

Dansk Bogfortegnelse, en central nationalbiblioteksfunktion, som siden i en årrække, men forhåbentlig kun for en tid, er flyttet andetsteds hen ved en bibliotekspolitisk forvildelse.

I 1947 blev Topsøe-Jensen overbibliotekar i Fiolstræde. Adskillelsen mellem de to afdelinger af Universitetsbiblioteket var fuldbyrdet nogle år før, og brydninger, som mindede om Statsbibliotekets i tyverne, fik den ny chef nu at føle på sin krop, nemlig spørgsmålet om hans biblioteks plads i hele systemet. Topsøe var en meget belæst humanist og glædede sig ikke bare over bøger – iøvrigt uden at være bibliofil eller boghistoriker – men også over at lede sin institution, stadig med den danske accession som personligt område. Hvis ordet bibliotek derimod blev sat sammen med -væsen eller endda -politik, så var hans interesse ikke med mere, endmindre hans hjerte – men nok hans temperament! Det var ham umuligt at fatte den højere visdom i, at en ret lille institutions glat forløbende processer i rationaliseringens navn skulle henskydes til en overordnet planlægning og delvis udføres andetsteds. Som 67-årig erklærede han, at han nu kunne gå, hvis det blev ham for broget, og faktisk tog han sin afsked halvandet år før de 70, fremmed for en ny tids nødvendige strukturændringer. Hans fortjenester af UB I var imidlertid indenfor de givne rammer betydelige, og et hengivent personale anvendte det i sin flertydighed usædvanlig vittige tilnavn: Toppen.

På Danmarks Biblioteksskole var han i sin tid lærer og derefter en klog og skattet censor i litteratur. Anden undervisning har han aldrig påtaget sig, og han attråede aldrig en universitetskarriere. Universiteterne brugte ham i disputats- og professorkomiteer, men selv vidste han nok, at et velordnet biblioteksmagasin er et af de steder i verden man ånder friest.

Det skal endnu erindres, at ikke blot er UB vort eneste middelalderbibliotek, men, som overbibliotekar Torben Nielsen har mindet om, bygningen er den ældste bygning i landet, der er opført som bibliotek. Topsøe-Jensen var sig dette bevidst, og han gik varmt op i at samarbejde med professor Kaj Gottlob om husets afklarende restaurering, der kunne afleveres på dets hundredårsdag i 1961 og knyttes til en fredning i klasse A. Som bekendt er det det ene og nu det eneste af J. D. Herholdts to hovedværker i italiensk nyrenæssance.

En indsats som litteraturhistoriker indledede den 23-årige magister med det samme. Det meste af hans konferensspeciale med en udførlig sammenstilling af Schiller og Oehlschläger tryktes 1921 i to numre af tidskriftet Edda, og andre bidrag især om Oehlschläger fulgte. Det var det klassicistiske tragediebegreb og dets realisation hos to fundamentalt forskellige digterkarakterer, der stod i centrum af disse stadig læste arbejder, og de førte naturligt til, at Holberg-Selskabet i sin fremragende serie af kommenterede klassikerudvalg i grå omslag indlemmede Oehlschläger med Topsøe som udgiver. De fem bind fra 1926 til 30 er først nu i 70'erne ved at blive delvis afløst, og de repræsenterer en ypperlig kombination af enkeltindledninger med overordnede synspunkter eller emner som konklusion, veludgivne tekster og passende kommentarer, hvorom Rubow skrev: »Som Kommentator hører Topsøe-Jensen til den prisværdige Slags der lader Konversationslexikon-Stoffet ligge og gaar løs paa de vanskelige Steder, navnlig fortjener han Anerkendelse hvor det er usynlige Vanskeligheder han afdækker. Thi det er ikke rigtigt at en Kommentator kun skal behandle de Steder en almindelig dannet læser studser ved. Endnu vigtigere er det at oplyse Steder som Alle vil læse hen over eller de Fleste misforstaa.« (Danske Studier 1929 146). Før Oehlschläger kom en udgave af Vilhelm Topsøes udvalgte værker, men her er noterne kun tekstkritiske, ligesom Vilhelm Andersens lille indledning kun er bibliografisk. Og sidst i 1920'erne kom et par mindre Andersens-udgaver i samvirke med Rubow.

Som selvstændig forfatter fremtrådte Topsøe med en lille bog om Den skandinaviske Litteratur fra 1870 til vore Dage – i praxis til 1. verdenskrig. Den var bestilt til en hollandsk håndbogsserie, overførtes 1928 til en dansk og udkom også i USA. Den kan stadig læses med fornøjelse, bl. a. fordi den har det fortrin at give læseren lyst til at læse de behandlede bøger. Forfatterudvalget er nemlig rimeligt snævert og omtalen derfor rimeligt bred. Varme slår igennem ved visse digtere, der er grublende eller musikalske eller begge dele, og en etisk farvet modbydelighed eller uhygge ved visse værker, deriblandt Fröken Julie og dele af halvfemserlyrikken, hvis hovedfigur for Topsøe-Jensen er Helge Rode – karakteristisk for tyvernes midte. Bogen optryktes i USA endnu i 1971.

De første ti års arbejde udenfor embedet ville række til at sikre Topsøe-Jensen et sympatisk navn blandt litteraturens tjenere. Men hans unike indsats var, som enhver ved, H. C. Andersen-studiet. Det strakte sig over 50 år, og han skrev efter 1930 kun spredte småarbejder derudover. Til gengæld var der kun to ting, han som gammel endnu havde

planer om: En bog om Andersen og hans kloge ældre ven Ingemann med alle deres vigtige breve og en udgave af Andersens knappe almanakker, hvis kommentar ikke nær blev færdig. Begge dele er nu næsten udenfor rækkevidde.

Topsøe-Jensen regnedes allerede i 1940'erne for den førende Andersen-forsker, og efterhånden er vist alle hædersord anvendt. Dette ligger ikke blot i denne forsknings lødighed, men også i dens omfang. Topsøe så og løste simpelthen de fleste centrale opgaver vedrørende udgivelser og placering af Andersens værker, især hans breve og dagbøger, der udgør en legitim del af det samlede oeuvre.

For at begynde kvantitativt: Af de 8 vigtigste brevudgaver har Topsøe alene eller sammen med andre udgivet de 6 i 16 bind og skrevet indledning til endnu en. Af Andersens tre selvbiografier har han leveret den første tekstkritiske og kommenterede udgave. Fire andre bøger er ligeledes udgivet in optima forma. Eventyrene stod i anden række, men Topsøe har dog skrevet større og mindre afhandlinger om ca. 30 stykker, især for bogtrykker C. Volmer Nordlundes nytårsbøger med illustrerede enkelteventyr, der da samtidig fik en tekstkritisk behandling, hvis den ikke forelå i forvejen. Det var her kunstnerne, der valgte eventyrene, hvorfor udvalget er tilfældigt. Og til sidst medvirkede Topsøe ved de ti bind dagbøger og udarbejdede med manges hjælp de to registerbind.

Hertil følger sig tre større og et par mindre bøger og dusinvis af afhandlinger og små udgiverarbejder, ofte meget væsentlige. En del stod naturligt nok i årbogen *Anderseniana*, som Topsøe redigerede fra 1950 s. m. museumsdirektør Svend Larsen i Odense og siden hans efterfølger Niels Oxenvad. Men det spredte stof er ikke forblevet spredt. I 1966 udkom: *H. C. Andersen og andre Studier*, et af de festskrifter, som glæder alle: forfatteren, der får sine spredte neg i lade, vennerne, som ikke skal skrive, redaktørerne, der lader forfatteren arbejde, og gratulanterne, her 613, der ikke har nogen diskretionspligt. I 1971 tog Topsøe selv initiativet til: *Buket til Andersen. Bemærkninger til 25 Eventyr* – i 1976 til: *Vintergrønt. Nye H. C. Andersen-Studier*, tilegnet vennen lektor, dr. Morten Borup.

Det ser så planlagt ud. Men i fortalen til festskriftet redegjorde forfatteren på opfordring for sin vej til H. C. Andersen og anbragte da beskeden sig selv under samme himmeltegn som kammerråden i eventyret *Portnøglen: hjulbørens*. Han skulle nemlig altid skubbes frem. Et par af de første skub kom fra Paul V. Rubow, men også senere hovedarbejder skyldtes ydre tilskyndelse, bl. a. fra Det danske Sprog- og Litteratursel-

skabs stærke hovedpersoner, den første administrator Lis Jacobsen og Topsøes daværende chef Carl S. Petersen.

At Topsøes skildring af disse tilfældigheder ikke er en efter-irrationisering, ses af en pudsig detalje, nemlig hans brug af forkortelser. Den store Edvard Collin-korrespondance citerede han i en række år som Brevveksling, som om der ikke var eller kunne komme andre. Og to forskellige arbejder betegnede han fra tid til anden som T.-J., som om det ikke var de mindst praktiske bogstaver til dette formål.

Topsøe-Jensens hovedinteresse gjaldt H. C. Andersens liv. Bagefter, men nært forbundet, kom forholdet til hans digtning og dernæst denne selv. Den æstetiske sans og skoling var altid nærværende, men indsatsen var i høj grad personalhistorisk betonet, og Topsøe var i over 30 år bestyrelsesmedlem i Samfundet for dansk genealogi og personalhistorie. Selvstændige æstetisk vurderende afhandlinger kom det ikke til, og flere gange gav Topsøe selv udtryk for, at hans arbejder var »småfilologi«, tjenende i forhold til den tolkende litteraturforskning. Denne vilde underdrivelse var ligeså ægte som hans umisforståelige hjertensmening om nykritikere, strukturalister og marxister på frihjul, eller rene amatører, der kørte videre med gamle skrøner eller simpel uvidenhed. Til gengæld kunne hans kvaliteter som sober og uhildet guldalderhistoriker vække genklang udover med-andersenianernes rækker; således havde han i sit sidste leveår glæde af en trykt dedikation i Henning Fengers bog *Kierkegaard-myter og Kierkegaard-kilder*, skønt de to forskere næsten ikke kendte hinanden, og Topsøes arbejder var af begrænset betydning for Fengers bog.

Om detailarbejdet, de mange hundrede petitsider realkommentar, skal det siges, at den slags udarbejdes langs en hyperbel. De første mange oplysninger koster et minimum af ulejlighed, siden bliver det besværligere, og tilsidst er der stor møje og ringe nytte forbundet med at plumbere de næstsidsite huller. Kommentatoren må derfor have mod til at holde for og anlægge arbejdet, til at holde ud og gøre det ordentligt, men også til at holde op. Ellers får han det aldrig afleveret. Han skal også kunne holde op i en anden forstand, nemlig ved altid at huske, at han skal belyse en tekst og ikke skrive selvstændige artikler om ethvert lille emne i teksten. Topsøe-Jensens kommentarer er almindelig anerkendt som fremragende. Et højt men realistisk mål er sat for opgavernes løsning, som derefter gennemføres med sikkert håndlag. Håndlag og viden voxede naturligvis gennem årtierne; omvendt er det imponerende, hvormange utrykte kilder Topsøe havde styr på allerede i 1930'erne; eksempelvis kunne

han til den kommende udgave af Dansk Biografisk Leksikon godkende sin egen artikel fra 1933 med en række bagatelagtige rettelser bortset fra litteraturlisten. Vort Selskab havde en vis andel heri, idet Topsøe ret tidligt registrerede H. C. Andersenmuseets håndskrifter for vor litterære registreringskommission, som han siden blev medlem af til sin død. Højdepunktet i hans brevudgivervirksomhed er Henriette Wulff-korrespondancen fra ca. 1960; han glædede sig, når nogen havde blik herfor, og ærgrede sig, når de tre tykke bind blev oversat af folk, der kunne have haft nytte af dem.

Man må ikke tro, at der ikke er anden ånd i disse udgaver, end brevskriverne havde at byde på. Topsøes store indledninger sætter tingene på plads og hæver sig til nuancerede, menneskekyndige redegørelser af selvstændig værdi. I sammenligning hermed skal de fleste nok se sig for et par gange, inden de retfærdigt kan opfatte de to dagbogsregisterbind som det de er: et stort stykke primærforskning lagt oveni 40 års specialstudium. Forud for syv års arbejde med indsamling af de mange gange 10.000 data gik Topsøes medvirken til tekstens konstituering. Denne påhvilede forsåvidt de tre udgivere med førstebibliotekar Kåre Olsen som højeste redaktørinstans. Topsøes medvirken gik på det reale, dvs. hans viden og deraf følgende mulighed for at identificere navne på værker, steder og personer, der var forskrevet til det ubegribelige.

Det billede, Topsøe giver af sin digter, udformes for alvor i de to bøger om H. C. Andersens utrykte selvbiografi fra før italiensrejsen og om den anden selvbiografi, der først tryktes i Tyskland. Titlerne er: Omkring Levnedsbogen. En Studie over H. C. Andersen som Selvbiograf 1820–1845 (1943) og: Mit eget Eventyr uden Digtning. En Studie over H. C. Andersen som Selvbiograf (1940, tilegnet Paul V. Rubow). Sidstnævnte bog, der altså udkom først, antoges som disputats, og graden konfereredes også, mens det mundtlige forsvar bortfaldt i foråret 1940.

Den planlagte monografi om Mit Livs Eventyr blev aldrig skrevet. Men i de to bøger og i udgaverne af alle tre selvbiografier dokumenteres H. C. Andersens tidligt anlagte og aldrig afladende interesse for at meddele sig om sig selv. De fleste tidlige biografiske artikler om ham, både her og i udlandet, kan trække på skriftlige oplæg fra den biograferede. Tidligt formes digterens teser, der sidst og bredest fremlægges og forsvares i Mit Livs Eventyr: påstandene om det uskyldige naturbarn, der under et nådigt forsyns førelse næsten pr. kontrakt styrer mod målet, det medfødte mål, trods de store vanskeligheder og kontraster i omverdenen og i hans følsomme sind, trods alt det man må gå igennem for at blive

berømt. Om den religiøse overbygning herover har Topsøe-Jensen flere gange skrevet med indlevelse.

Men unægtelig kalder han nu og da disse tesers forfatter kraftigt til orden. Han kan påvise bevidste og ubevidste forskydninger, »grupperinger«, i både erindring og tolkning af denne virkelig sælsomme livsbane. Til andre tider opponerer han mod andre forvrængede eller forskønnede billeder af Andersen. Hans geni glemmes aldrig, men det vises, med hvormegen omhu, ja påholdenhed den gode og stabile borger H. C. Andersen administrerer ikke blot sine penge og sin tilværelse, men også sine indfald og oplevelser. Dette vises ikke mindst i Topsøes senere studier over enkelteventyrs kilder, tilblivelse og modtagelseskritik. Selv en ret tør krumme af oplevelse, reflexion eller sproglig evne kunne Andersen bruge og genbruge, ikke blot på kort sigt, men endog årtier efter. Populære forestillinger om digteren som et naivt lykkebarn, der ved inspireret improvisation skabte sine geniale og mindre geniale værker, vises hjem med et sådant eftertryk, at Topsøe et sted kommer til at sige, at Andersens fantasi ikke var særlig udviklet (»men jeg kan ikke finde Stedet«, som Topsøe skriver et sted i sin magisterafhandling).

Topsøe-Jensens Andersen-forskning er en sluttet blok, og man forstår, at Henning Fenger netop i en kamp mod Kierkegaard-myter fandt støtte i den måde, hvorpå Topsøe havde skabt syn for sagn om den mærkelige mand, sagn der delvis var spundet i Hans Brix' disputats fra 1907, og hvoraf nogle har flere end ni liv. I en større sammenhæng er det ikke svært at se de to forskere på samme linie, fjernt fra Rubows og de nyere skolers, så forskellige disse iøvrigt monne være. Selv skolerette tilhængere af disse kommer dog til tider med tiltalende pragmatisme ud af fodslag, når de kommer ind i Andersens kraftfelt, simpelthen fordi hans liv og hans værker *er* næsten umulige at skille ad. Hvis man på den anden side interesserer sig for det tidløse og universelle hos vor københavnske sølv-alder-digter, så er det iøjnefaldende, hvor få egentlige litterære studier der er fremkommet om ham i forhold til biografiske studier af mange arter, studier over Andersens udbredelse, oversættelser, illustrationer osv. Topsøe-Jensen kan dog ikke lastes for simpelthen at have konstitueret forskningen af vor største forfatter; det værk kan ikke gøres om og kun i enkeltheder forældes. Forgyldning forgår, men svinelæder består.

Helge Topsøe-Jensen var medlem af faglige bestyrelser lige fra Aarhus-tiden, ikke mange, men ofte i årtier, og medlem af Kungl. Humanistiska Vetenskapsamfundet i Lund. I Det danske Sprog- og Litteraturselskab

var han formand 1948–71; perioden faldt næsten sammen med hans tidligere bibliotekskollega og nære ven dr. Albert Fabritius' tid som administrator. Topsøe fulgte selskabets arbejde nøje og i stadigt og tillidsfuldt samarbejde med administrator; hans alsidige og kyndige aktivitet måles sletikke ved det begrænsede behov for møder i det hvert år uundværlige Carlsbergfond o. a. myndigheder eller med udgavernes medarbejdere.

Større vægt bør der dog lægges på hans hverv som sekretær fra 1951 til det sidste i Kammermusikforeningen, også kaldet Natmandsforeningen. Topsøe var dybt musikalsk, spillede godt klaver og leverede endnu i 1975 et par musikindslag til et stort interview i Malmös regionalradio. Han havde glædet sig over det klassisk-romantiske triorepertoire med venner i Aarhus, og en særlig forkærlighed nærrede han for den danske guldalder også i musikken. Men da han efter et besøg hos en gift datter i USA kom hjem med en stak grammofonplader, åbenbares det, at hans smag rakte frem til Mahler og Bruckner, som for hans generation så ofte er spærret inde af Carl Nielsen. Naturligt derfor, at Topsøe var sekretær i nævnte forening. Topsøe ajourførte statistikken over alle opførelser gennem foreningens godt 100 år (se: Kammermusikforeningen 100 år, 1968); og cellisten professor Asger Lund Christiansen oplyser, at sekretæren – efter foreningens vane – gerne tog ordet for karakterfulde små taler om værker og kunstnere. En kritisk overvejelse over Natmandsforeningens gennem alle tider konservative repertoire mødte han med en henvisning til at man dog havde været ganske hurtig med at spille Brahms; men dette forhindrede ham ikke i at vurdere Vagn Holmboes kvartetter efter fortjeneste.

Med en fortræffelig og klar intelligens, der støttedes af en glimrende hukommelse, og med sin lidt gammeldags-forbeholdne facon var Topsøe-Jensen dog især et hjertemenneske, og hans stedvis lidt gammelmodige skriftsprog har i reglen en emotionel, ofte fornøjet undertone. Hans indlevelse og finhed, hans spøg og alvor var ægte, hans interesse for andre mennesker levende. Vi husker stemmen, mærkelig, lys, urolig; »det var som der altid var en Latter under den,« sagde Johs. Brøndum-Nielsen, den sidste gang jeg talte med ham; han havde som docent, vist anno 1920, undervist Topsøe, Borup og Friis i Kingos ungdomsdigtning. Hvis temperamentet blomstrede, gik stemmen helt i diskant, lystig eller forbitret – Topsøe havde sine antipatier, og kom de på tale, gjorde hans kommentar absolut mere indtryk ved udtrykkets end ved argumentationens styrke. Men han kendte andre toner, og det gjaldt også, når han

læste Andersen-eventyr højt, ikke professionelt, men totalt indforstået, netop som overbibliotekar Emanuel Sejr mindes hans klaverspil. Eventyrene er fulde af naturlige skift i tempo og toneleje, og en blød alvor og en mørk ro kunne få overtaget hos oplæseren, der måske få sætninger før havde haft sin digters venlige smil eller skæve grin at forlyste med.

Utallige gange under dagbogsregistrets syvårige tilblivelse udtalte Helge Topsøe-Jensen sit ønske om at se de to bind færdige. Man slog det hen. Han var jo så sund, rørig, usvækket, kun en smule stiliseret i sine reaktioner; derfor evnede han også at rette sig igen efter sin kones ikke uventede død 1973, men ramtes ganske vist siden af flere familiemedlemmers og venners død. Strengen spændtes dog på en mærkelig måde. I sit sidste leveår afkortede han et af sine besøg i USA for registrets skyld, og da ungdomsvennen Emanuel Sejr for netop et år siden fyldte 85, rejste Topsøe med karakteristisk trofasthed til Aarhus for venskabet skyld, men retur samme dag for arbejdet skyld. Først en god måneds tid før sin død sagde han lettet, at nu kunne vi andre uden større besvær gøre hvad der manglede. Han skrev på en redegørelse for registerarbejdet, og jeg foreslog ham titlen Syv år i registerfaget, en hentydning til artiklens spøgefulde anslag. Men da jeg fik den endelige version, hed den: En register-arbejder siger farvel og tak.

Og så brast strengen. De sidste ord, han opfattede, var pointen i Niels Birger Wamberg's elegante festtale, et før benyttet brevcitat af Andersen om hædersgæstens fjerne slægtning: »Hr. Topsøe har ved enhver Leilighed viist, at han har Godhed og Interesse for mig.«

Litterære associationer kan man ikke værge sig imod, og de fleste Andersens-læsere måtte ved dette dødsfald tænke på Andersens Lykke-Peer, der dør på scenen, da han opsamler en laurbærkrans i sit livs triumf. Han er ung og ikke firsårig; men han hører hjemme i H. C. Andersens sidste roman. Han er komponist og sanger og ikke bogmand; men Topsøe-Jensen sagde engang til venner i Kammermusikforeningen, at hvis man til sin tid ville tage hans hjerte ud for at se dets indskrift, ville man læse: kammermusik.

Vi vil mindes vor lærde, muntre og sjælsfine kollega. Vi vil tænke på hans lange virksomme liv, udnytte dets rige frugter og glemme det korte uforståelige mørke. Vi vil ønske, at det evige lys må skinne for ham.

Note: H. Topsøe-Jensens arbejder om H. C. Andersen indtil 1966 blev bibliograferet i festskriftet; en fuldstændig, ajourført oversigt findes i Aage Jørgensen: H. C. Andersen-litteraturen 1875–1968 (1970) med tillæg i Anderseniana 1973 og 1977 (også separat udgivet). Af efterladenskaberne er næppe andet brugbart til udgivelse end et hjælpemiddel, færdiggjort og udsendt 1978 af Det danske Sprog- og Litteraturselskab: Person- og værkregister til C. St. A. Bille og Nicolaj Bøghs udgave af Breve fra og til H. C. Andersen 1877–78.

De vigtigste arbejder uden for dette emne er omtalt ovenfor og nogle trykt i nævnte festskrift. I disse tider, hvor trivallitteratur er blevet forskningsemne, skulle man måske nævne den uventede omstændighed, at Topsøe-Jensen har givet et lille tidligt bidrag til emnet i Danske Studier 1927, optrykt i festskriftet s. 85–100: »Et Stykke Folkepoesi fra vore Dage«. Talen er om en standard-konfirmationssang på melodien Husker du i Høst . . . Allerede i sin originale form er sangen besynderlig til det komiske, fordi anslaget Husker du . . ., rettet til konfirmanden, strækker sig helt frem til den igangværende konfirmationsmiddag; men private omredaktioner, dengang endnu afleveringspligtige, indfører individuelle variationer vedrørende de enkelte piger, drenge, tvillingpar, ja endog brudepar, lige ud i det bogstavelig talt glade vanvid. Den metodiske gennemgang af variantdannelsen er endog meget morsom.

J. Fisher

II

JEPPE ØRSKOV

2. marts 1892 – 11. februar 1977

Tale i Videnskabernes Selskabs møde den 9. marts 1978

Af **Ole Maaløe**

Jeppe Ørskov blev født på Ørskovgaard nær Herning den 2. marts 1892. Han døde den 11. februar 1977, 84 år gammel. Faderen voksede op som hedebonde, men rejste som ung til USA, hvor han imidlertid slet ikke fandt sig til rette, og allerede da Jeppe var 2 år, havde familien bosat sig i Helsingør. Den købmandsvirksomhed, faderen byggede op, gik godt, og familien levede i særdeles gode kår under børnenes opvækst og uddannelse. Alligevel følte Ørskov sig hele livet igennem knyttet til »det jyske«; han talte fx ofte om jyderne som Danmarks »skotter« – i afgjort rosende betydning.

Det er imidlertid overraskende, at Jeppe og hans yngre bror, Søren, begge valgte lægestudiet og senere blev videnskabsmænd. En af årsagerne kan have været, at deres far var meget interesseret i sygdomme og især i nye metoder og apparater til behandling. Denne påvirkning hjemmefra kan også have medvirket til, at Ørskov i sin studietid tænkte mere på praktisk lægegerning end på videnskab.

Den medicinske embedseksamen tog Ørskov i 1917, og i december samme år giftede han sig med Gerda Rusch, datter af en kendt malermester i Helsingør. De første 3 år efter eksamen fungerede Ørskov faktisk som læge, men det hørte meget hurtigt op, da han i 1920 var blevet ansat på Statens Seruminstitut. Mange medicinere har arbejdet der i lange tider og alligevel bevaret kontakten til lægegerningen gennem beskæftigelse med diagnostik og epidemiologi. Det gjaldt ikke Ørskov. Ganske vist skulle han 20 år senere som direktør for Seruminstittet komme til at arbejde med den slags problemer, men da overvejende i kraft af sin chefstilling og i samarbejde med instituttets specialister.

Hvor omgående – næsten hovedkulds – Ørskov blev oplugt af almen bakteriologi, ser man af, at han allerede i 1922 publicerede to små af-

handlinger, hvis titler markerer hans væsentlige og meget personlige indsats:

1. En ganske kort Comptes Rendu artikel hedder: Procédé pour la culture à l'état de pureté d'un élément unique.
2. Og en lidt mere omfattende engelsk version med titlen: Method for the isolation of bacteria in culture from single cells and a procedure for direct tracing of bacterial growth on a solid medium.

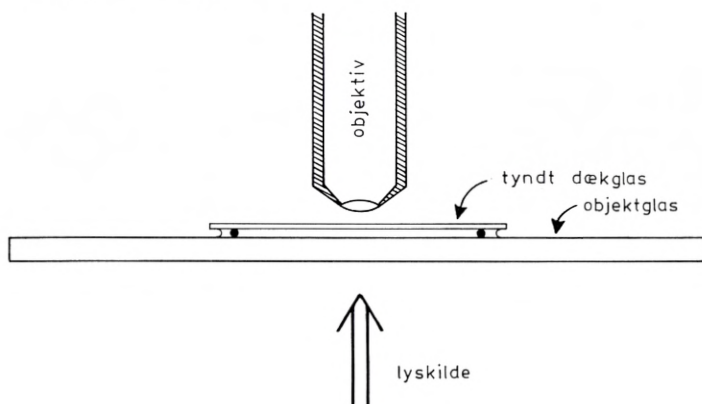
Med disse overskrifter vil jeg gerne understrege det uhyre enkle i Ørskovs arbejdsmåde: for det første afpassede han sin mikroskopiske teknik, så den egnede sig til at iagttage levende, voksende bakterier; og for det andet underordnede han sig disse meget små cellers vækstkrav og vækstrytme. Resultaterne af sådanne forsøg, hvor den samme celle, eller cellegruppe, blev observeret mange gange og ofte gennem lang tid, kunne derfor med sikkerhed føres tilbage til een oprindelig celle. Ørskovs teknik blev kendt verden over som »den direkte agarmikroskopi«, men få har tålmodighed til at bruge den nutildags, hvor man kan opnå det samme med moderne, kostbart udstyr til mikromanipulation og mikrofotografering.

Allerede i 1923 forsvarede Ørskov sin disputats. Den handlede om klassifikation af strålesvampe. Som nævnt lå Ørskovs arbejde fjernt fra den medicinske bakteriologi, som var hovedopgaven i diagnoseafdelingen, hvor han arbejdede hos Martin Kristensen. Det fremgår måske bedst af, at det medicinske fakultet måtte bede en botaniker, professor Kolderup Rosenvinge, om at deltage i bedømmelsen. I sin opposition fremhævede Rosenvinge netop de to ting, som skulle karakterisere Ørskovs arbejde gennem et langt liv som forsker: den metodiske enkelhed og sikkerhed og en dominerende interesse for morfologi. En strålesvamp, der først er beskrevet i disputatsen, bærer officielt navnet *Micromonospora Oerskovia*; og så sent som i 1970 møder man Ørskovs grundlæggende morfologiske iagttagelser i en artikel, hvis forfattere udskiller et nyt genus i *Nocardia*-gruppen og foreslår, at den får navnet *Oerskovia*.

Kort efter forsvaret aflagde Ørskov besøg i USA, men han syntes lige så lidt om det som faderen.

For at vise i hvor høj grad mikroskopet og dets muligheder blev ved at optage Ørskov, og for at illustrere hans arbejdsmåde, har jeg valgt en af hans seneste publikationer: Elementary method for the demonstration of the cytoplasm membrane in bacteria; denne artikel er fra 1964, d.v.s. ca. 5 år efter at Ørskov trak sig tilbage fra direktørstillingen på Serum-instituttet.

Udgangspunktet i disse forsøg var lige som i Ørskovs tidligere arbejder bakterier udsåede på en agaroverflade. Det er velkendt, at man kan overføre de levende celler til et tyndt dækglass ved simpel kontakt. Den variation, Ørskov nu fandt frem til, var at udstyre dækglasset med rækker af små »knopper« af araldit, der blev sat på med en fin pensel. Tegningen nedenfor viser, hvordan han med disse simple midler etablerede et væskefyldt kammer (mellem dækglass og objektglas), hvor bakterierne var hæftet fast til dækglassets underside:

Det vigtige, der er opnået med denne opstilling, er at man nemt kan suge væsken i kammeret ud og erstatte den med en anden, mens man iagttager bakteriecellerne. Ørskov kunne derfor fra første øjeblik se, hvordan cellerne reagerede fx på ændringer i surhedsgrad eller saltkoncentration. Det er ikke, fordi resultatet af disse forsøg afslørede noget nyt, men Ørskovs teknik har i sin enkelhed den store fordel, at man direkte kan iagttage og følge, hvordan de enkelte individer i cellepopulationen reagerer.

Som sagt var Ørskovs dominerende interesse iagttagelse af form og formvariation. Hans forskning havde derfor en vis ensidighed, og han havde en stærk modvilje mod at beskæftige sig med talbehandling og kvantitativ analyse af forsøgsresultater. Det erkendte han fuldtud, og han havde et godt forsvar for sit standpunkt. Hans argument var, at man næsten altid med tålmodighed kan finde frem til forsøgsbetingelser, hvor det fænomen, der iagttages, ytrer sig kvalitativt med en sådan klarhed, at kvantitative målinger er unødvendige. Naturligvis gælder den regel ikke altid, men i bakteriologien – især da i Ørskovs yngre dage – var der mange fænomener, der kunne behandles på den måde.

I den sammenhæng er det rimeligt at nævne, at direkte mikroskopiske iagttagelser i en opstilling, der meget ligner den, jeg lige har gennemgået, af mere talinteresserede bakteriologer er brugt til at analysere vækstprocessen kvantitativt, fx med bestemmelse af variation i delingstid og korrelation mellem længden af delingsperioder hos søsterceller eller mellem moder- og datterceller.

Nu må jeg minde om, at Ørskovs morfologiske studier ikke var rene formbeskrivelser, men at han i høj grad beskæftigede sig med formforandringer under vækst eller under påvirkning udefra. Med andre ord: tidsforløbet indgik i hans iagttagelser, selv om det ikke fik form af grafiske fremstillinger. Det gælder også for den anden meget væsentlige nyskabelse i Ørskovs forskning: hans enkle forsøg til klarlæggelse af forløbet hos forsøgsdyr af kunstigt påførte infektioner. Det er igen helt elementær bakteriologisk teknik, der bruges: fx blev en gruppe mus inficerede ved indsprøjtning af en bakteriesuspension i peritonealrummet, og i dagene eller ugerne efter blev en eller flere mus dissekerede og små prøver fra forskellige organer blev smurt ud på en agarplade, hvor det så viste sig om de inficerede bakterier på det pågældende tidspunkt var nået frem til fx lymfeknuder, milt, lever o.s.v. Resultaterne optegnedes som »ingen vækst«, 1, 2 eller 3 plusser. Påny en semikvantitativ teknik, som imidlertid gav helt klare og tilstrækkelige oplysninger om infektionens fremadskriden. På Statens Seruminstitut blev denne teknik benyttet af Ørskovs yngre medarbejdere i en række værdifulde arbejder; blandt medarbejderne kan nævnes K. A. Jensen, der senere blev professor i almen patologi, H. C. A. Lassen, den senere chef på Blegdamshospitalet, og den kendte overlæge Otto Moltke.

Ørskov kom til at virke på Seruminstittet i næsten 40 år, 20 år før og 20 år efter at han i 1940 overtog direktørstillingen ved Thorvald Madsens afgang. Selv om den traditionelle enevælde fortsatte i Ørskovs tid, formede lederskiftet sig i høj grad som et skift til en ny »stil«. Her er det nødvendigt først at sige et par ord om Thorvald Madsen. I hans tid – fra 1909 til 1940 – voksede Statens Serum Institut fra at være eet enkelt laboratorium med få medarbejdere til en selvstændig institution med 15 afdelinger og lige så mange forskellige aktiviteter; en del af dem var af international karakter, og de var placeret på Statens Seruminstitut bl.a. fordi Thorvald Madsen sad som præsident for Folkeforbundets hygiejnekomité lige fra den blev oprettet. Også hjemme på Seruminstittet var der glans om direktøren og hans hjem; fx hændte det, at Edwin Fischer sad og spillede for dronning Alexandrine i fru Mille Mad-

sens salon. I det hele taget var der både ude og hjemme en tendens til at identificere Statens Seruminstitut med Thorvald Madsen.

Ørskovs indstilling var helt anderledes. Om ham kan man snarere sige, at *han* identificerede sig med Seruminstitutionen. Da han overtog ledelsen, havde han oplevet en lang periode med ekspansion, og efter hans mening var der nu skabt en arbejdsplads af ideel størrelse, inden for hvis rammer der også var plads og frihed til at fordybe sig i videnskabelige problemer uden altid at skele til, om resultaterne var praktisk anvendelige. Han elskede den arbejdsplads og så det som sin måske vigtigste opgave at bevare dens karakter. Når man ser tilbage på mikrobiologiens udvikling i Danmark, er det også iøjnefaldende, at en meget stor del af dansk bakterielogisk, virologisk og immunologisk forskning er udført på Statens Seruminstitut, og årsagen er let at få øje på: uden for instituttet var det næsten umuligt at opnå en stilling, der tillod en yngre forsker at arbejde på disse områder, og inden for instituttet fungerede de essentielle »servicefunktioner« – her tænker jeg på fremstillingen af vækstmedier og på dyreavl – usædvanlig godt også efter en international målestok.

Min egen arbejdsperiode på Statens Seruminstitut begyndte godt et år efter, at Ørskov var blevet direktør, og han fulgte fra begyndelsen mit arbejde med mere end velvillig interesse. Senere viste han mig stor tillid, da han efter nogle år opfordrede mig til at overtage ledelsen af den internationale afdeling for biologisk standardisering (netop en af de funktioner, som Hygiejnekomiteen havde henlagt til Statens Seruminstitut). I det hele taget havde jeg et næsten ideelt forhold til min chef, undtagen ved een lejlighed, og den vil jeg nævne, fordi den viser, hvor højt Ørskov satte Statens Seruminstitut. Midt i 50'erne havde jeg besluttet at flytte til universitetet, hvor der skulle oprettes et nyt mikrobiologisk institut ved det naturvidenskabelige fakultet. På baggrund af Ørskovs ofte udtalte ønske om at fremme den mikrobiologiske forskning troede jeg, lidt naivt måske, at han ville hilse en udvikling, der skabte nye forskningsmuligheder, velkommen. I stedet blev han nærmest vred, da jeg kom og fortalte ham om mine universitetsplaner. Det varede lidt, før det gik op for mig, at det, han reagerede på, var, at en medarbejder, og tilmed en, der havde haft så gode forskningsmuligheder på seruminstitutionen som jeg, overhovedet kunne tænke sig at forlade en så ideel arbejdsplads.

Når man gennemgår Ørskovs forhold til Seruminstitutionen, må det nævnes, at hans romantiske forestilling om, at instituttet burde bevares no-

genlunde, som han modtog det, viste sig at være urealistisk. Da Ørskov trak sig tilbage i 1959, var instituttet ved at sprænges på grund af de mange nye opgaver, der skulle skaffes plads til. Hans efterfølger kom derfor fra starten ind i en omfattende og vanskelig byggesag, som jeg gjorde rede for, da jeg for få år siden talte mindeord over Preben von Magnus.

Jeppe Ørskov blev valgt ind i Videnskabernes Selskab i 1939, og den anerkendelse satte han stor pris på. Han blev aldrig nogen hyppig gæst her, men det skyldtes i hvert fald tildels, at han med årene var generet af tiltagende tunghørhed. Som forsker satte han sit meget personlige præg på den mikrobiologiske udvikling, og vi vil ære hans minde.

DANIEL HVIDT PINX

Johannes Brøndum - Nielsen

III

JOHS. BRØNDUM-NIELSEN

2. december 1881 – 9. marts 1977

Tale i Videnskabernes Selskabs møde den 8. december 1977

Af Poul Lindegård Hjorth

Den 9. marts i år døde et af vort Selskabs ældste og mest trofaste medlemmer, professor, dr. phil. Johs. Brøndum-Nielsen, i en alder af mere end 95 år.

Han havde levet så længe, virket så meget og haft en så vidtrækkende betydning, at det kan føles som en næsten uoverkommelig opgave at skulle give et indtryk af ham. Meget må naturligt blive andenhånds, når opgaven skal løses af en sildefødning, der ikke har kendt den unge og modne mand, kun den aldrende universitetslærer og den pensionerede professor. Og om fuldstændighed kan der ikke blive tale. Den fortrinlige bibliografi, der udkom til hans 80 års fødselsdag, omfatter hele 1224 numre, og produktionen blev fortsat i rigt mål, til pennen faldt ham af hånden; for denne fortsættelse vil der blive gjort rede i et kommende nummer af det tidsskrift, hvis redaktør han var fra 1926, *Acta Philologica Scandinavica*, hvortil der altså kan henvises. Det ville også føre for vidt her at opregne de hartad utallige formands- og redaktørhverv, han har bestredet, de mange lærde selskaber, han har været medlem og æresmedlem af, osv.; herom må henvises til de gængse opslagsværker.

Johs. Brøndum-Nielsen var født den 2. december 1881 i Hejlskov ved Limfjorden, men voksede op i Brudager på Sydøstfyn, hvor hans fader var lærer. Egnens sprog kom han ikke til at tale, men dialekten blev ham fortrolig som et af de sprog, han havde i øret.

Tidligt lagde han en større lærelyst for dagen, end regelret skolegang kunne tilfredsstillere. Hos pastor Bastrup i Gudme modtog han privatundervisning i latin, græsk, fransk og italiensk, og hos seminarielærer Friis i Skårup læste han bl. a. dansk og historie. Naboskabet med Skårup var vel i øvrigt afgørende for, at han i første omgang fik en seminarietud-

nelse, ikke en studentereksamen. Han blev optaget på Skårup seminarium i 1899 og dimitteret herfra 1902. Derefter gik hans vej til København, hvor han i 1904 blev student med udmærkelse fra Lang og Hjorts kursus.

Sine erindringer fik han aldrig skrevet, hvad man må beklage, når man ser de få offentliggjorte tilløb dertil, præget som de er af hans stærke hukommelse og sikre karakteriseringsevne. Om hans studietid, fra han i 1904 påbegyndte til han i 1910 afsluttede konferensen i nordisk filologi, foreligger derfor ikke meget. Han har ved forskellige lejligheder kort omtalt sine lærere. Den højt fortjente Ludvig Wimmer, på det tidspunkt nok en træt og bitter mand, gav ham næppe megen inspiration; han huskede ham som en »knap og klar Underviser til Skoleembedseksamen, og intet mere«. Større betydning fik antagelig Finnur Jónsson og især Verner Dahlerup, grundlæggeren af den store danske ordbog og – hvad der i denne forbindelse er det vigtigste – den, der direkte satte Brøndum-Nielsen i gang med hans første større videnskabelige arbejde. I doktorbiografien takker han for »sproglig belæring og venskabelig hjælp . . . især professor Verner Dahlerup, magister P. K. Thorsen og dr. phil. Marius Kristensen«, og han har senere givet udtryk for, at han navnlig satte pris på P. K. Thorsen, »en lærd og grundig Forsker, men af ufordærvet Almuetype, en diskussionslysten Sokratiker, en Skepticus og Modsigser«, valkendorfianer som han selv. Hvor meget han direkte har lært af de nævnte, er dog et åbent spørgsmål. Det er mest nærliggende at forestille sig, at han var sin egen, velbegavet, systematisk arbejdende, ambitiøs.

Sit videnskabelige svendestykke leverede han allerede før konferensen, og at han var en af dem, man fagligt stillede store forventninger til, fremgår bl. a. af, at han i 1911 hørte til de stiftende medlemmer af Det danske Sprog- og Litteraturselskab og snart blev betroet meget ansvarsfulde opgaver ved to af det nystiftede selskabs største foretagender. Men støtteligheder for lovende unge videnskabsmænd var jo dengang yderst begrænsede, og i en årrække tjente han da til dagen og vejen som lærer ved Den danske Realskoles Seminarium og Statens Lærerhøjskole. Det kunne se ud til, at han har haft fuldt op at gøre; men han var – og forblev – en vældig arbejder, og allerede i 1914 kunne han forsvare sin doktordisputats.

Efter disputatsen virkede Brøndum-Nielsen jævnsides med sit øvrige arbejde som privatdocent ved universitetet, og i årene 1916–20 holdt han i efterårsmånederne også forelæsninger ved Uppsala universitetet, hvor han således, som han selv udtrykte det, oparbejdede lektoratet i dansk.

I 1919 blev han fast knyttet til Københavns universitet som docent, og da Verner Dahlerup trak sig tilbage, blev Brøndum-Nielsen i 1926 hans efterfølger som professor i nordiske sprog. I denne stilling virkede han til sin pensionering i 1952. Og efter den tid blev det forundt ham at leve og arbejde i endnu 25 rige år.

Til et foreløbigt overblik over Brøndum-Nielsens produktion kan man nå ved at operere med en kombination af kronologi, emneområde og publikationsform. Herved tegner sig en opdeling i tre faser, der selv sagt ikke er skilt ved skarpe grænser, men væsensforskellige i kernen.

Den første fase omfatter tiden fra de senere studieår til begyndelsen af 1930'erne, meriteringens og etableringens periode. Der går en lige linie fra den unge, videnskabeligt så tidligt modne konferensstuderendes første udgivelsesarbejde over disputatsen og frem til de håndbøger, hvor med professoren lagde en sikker grund for studiet af ældre dansk. I denne fase fremkommer den første del af Brøndum-Nielsens hovedværker.

Den anden fase strækker sig fra begyndelsen af 1930'erne til pensioneringen. I denne fase er Brøndum-Nielsen overordentlig produktiv som ordbogsredaktør, men sideløbende hermed har han faste dagbladsspalter, hvori han behandler ikke blot sproglige, men også kulturhistoriske og litterære emner, og hans stærke litterære interesser manifesterer sig tillige i flere udgaver og samlinger af litteraturhistoriske studier. Der går forbindelsestråde mellem de forskellige grupper inden for fasens meget store produktion, men der er mindre ligeløb inden for helheden end i første fase. Den indre sammenhæng er måske i væsentlig grad mentalhygiejnisk bestemt: på den ene side ordbogsredaktørens isolation og strenge bundethed til stoffet, på den anden side dels dagbladsskribentens berøring med brede kredse, dels con amore-præget beskæftigelse med selvvalgte emner.

Mens det er svært at hæfte en dækkende etiket på denne fase, giver det næsten sig selv, at den tredje fase, der omfatter tiden fra pensioneringen, må benævnes fuldførelsens periode. Ordbogsarbejdet bliver bragt til afslutning, de litterære studier fra anden fase afrundes, men det iøjnefaldende karakteristikon er, at Brøndum-Nielsen nu vender tilbage til linien fra første fase: han leverer endnu et antal tungtvejende tekstudersøgelse, og han viderefører og afslutter arbejdet med sin monumentale gammeldanske grammatik. Til denne fase hører således den anden del af hans hovedværker.

Som nævnt var det Verner Dahlerup, der satte Brøndum-Nielsen i gang med hans første større videnskabelige arbejde. Allerede i Brøndum-Nielsens andet studieår foreslog Dahlerup ham at udgive de hidtil uudgivne gamle danske dyrerim. Efter Brøndum-Nielsens senere bedømmelse, der ikke ægger til modsigelse, var denne opfordring nærmest letsindig; hverken Dahlerup eller Brøndum-Nielsen var på forhånd klar over »Opgavens farlige Vanskeligheder« af palæografisk, sproglig og editionsteknisk art. Så meget mere imponerende er det da, at Brøndum-Nielsen i alle væsentligere henseender løste opgaven solidt og forsvarligt. Udgaven fremkom 1908–09. Hans eget udbytte af arbejdet var meget betydeligt; bl. a. lagde han her grunden til sit indgående kendskab til dansk palæografi og sin dybe fortrolighed med sproget i den yngre middeldanske periode.

I disse år beskæftigede han sig også med folkevisesproget, der blev emnet for hans magisterforelæsning i april 1910, »De danske folkevisers betydning i sproglig henseende«. Forelæsningen blev senere trykt (og genoptrykt). Af gode grunde har den oversigtens karakter, men den hævder sig den dag i dag som et af de faktisk meget få bidrag til en egentlig filologisk behandling af folkeviserne. Det var Brøndum-Nielsens tanke at gå videre ad denne vej; men der blev kaldt på hans arbejdskraft til andre vigtige opgaver.

Da Det danske Sprog- og Litteraturselskab blev stiftet, var der én opgave, der mere end nogen anden trængte sig på, nemlig udgivelsen af de gamle danske landskabslove. Denne opgave var imidlertid af skræmmende omfang, og det var velkendt, at højt kvalificerede videnskabsmænd tidligere havde måttet opgive at løse den. Netop den opgave blev overdraget til den unge magister Brøndum-Nielsen, og han overvandt de vanskeligheder, som forgængerne var strandet på. Han begyndte i en anden ende end de, nemlig ved Skånske Lov, og det lykkedes ham efter utallige gennemlæsninger og kollationeringer at få bragt orden i det store håndskriftmateriale – ca. 200 håndskrifter – ved hjælp af nøglesteder og typevarianter, der muliggjorde en inddeling i grupper og redegørelse for disse gruppers slægtskab. Denne metode blev afgørende for værkets gennemførelse. Som tingene videre udviklede sig, kom Brøndum-Nielsen kun til at udgive en mindre del, nærmere bestemt tekst I og II af Skånske Lov, der udkom 1920–21, mens resten blev overdraget andre udgivere, men under Brøndum-Nielsens ledelse.

Ved arbejdet med lovudgaven erhvervede Brøndum-Nielsen sig et enestående kendskab til endnu en gammeldansk sprogform, den fornemste

af dem alle, skånsk fra omkring år 1300; og denne indtil da noget oversete og uklart bestemte sprogform indsatte han i sine senere arbejder på den fremskudte plads, som den med rette må indtage i dansk sproghistorie. Han fremdrog af delvis glemsel flere utilstrækkeligt udnyttede håndskrifter af Skånske Lov, fx B 69 og ikke mindst det vigtige B 74, måske det ældste håndskrift på dansk, der først ved hans arbejde opnåede sin retmæssige status som en af de mest værdifulde kilder til belysning af ældre middeldansk. Mange andre gevinster kunne nævnes, naturligvis også den, at han yderligere uddybede sin palæografiske indsigt. Men her kan det være tilstrækkeligt at minde om, at han, netop fordi han var den første, der tilbundsgående arbejdede med gammelskånsk som en dansk sprogform, blev i stand til at korrigere en række ældre fejlbestemmelser, der byggede på uklare forestillinger om forholdet mellem på den ene side fornsvensk og på den anden side gammeldansk, herunder skånsk. Således kunne han efterhånden udvide det middeldanske kildemateriale meget væsentligt ved at tilbageerobre tekster, der tidligere med urette var blevet anset for svenske: *Kølnerverset*, *Mariaklagen*, *Sjælens Trøst*, *Christi Opstandelse*, postillen i Uppsala-håndskriftet C 56.

De opgaver, som var stillet ham af andre, gjorde ham fortrolig med dansk sprog i middelalderen. I arbejdet med sin disputats udvidede han sit personlige erfaringsområde til også at gælde reformationstidens dansk.

Disputatsen, »Sproglig Forfatterbestemmelse« (1914), behandler nogle tekster, der er os overleveret fra begyndelsen af det 16. århundrede: *Christian II's Ny Testamente*, Hr. Michaels Rimværker og de tre ældste danske skuespil. Blandt dens resultater må især fremhæves påvisningen af, at *Christian II's Ny Testamente* har haft tre oversættere, der oven i købet kan bestemmes ved navn: morsingboen Chr. Vinther, skåningen Hans Mikkelsen og – dog med plads åben for en lille tvivl – skåningen Henrik Smith. Hovedsagen er imidlertid, at bogen demonstrerer en metode, som Brøndum-Nielsen også flere gange senere praktiserede, smidigt og indfølelse. Metoden har til formål at bestemme den forfatter, der som egentlig forfatter eller blot som bearbejder eller oversætter har formet sproget, og alt efter overleveringens art må der snart bygges på ortografi og på lyd- og bøjningsforhold, snart på ordvalg o. l. At disputatsens demonstration af metoden blev så overbevisende, kan siges at bero på, at de valgte tekster egner sig oplagt til den; men det kræver lærdom og sporsans at vælge dem. I øvrigt er det en metode, der stiller store krav til sin benytter i retning af at administrere et kvalificeret skøn. Der er givetvis i *Sproglig Forfatterbestemmelse* steder, som ikke honorerer en eftertids

strengere fordringer til bevisførelse eller sandsynliggørelse. Det samme gælder Brøndum-Nielsens senere arbejder af tilsvarende art. Men normalt har man den fornemmelse, at Brøndum-Nielsen har ret, også selv om hans beviser ikke er bindende. Sagen er, at han havde en så sikker føling med tekster, at han kunne omfatte deres sprogform som en totalitet.

Da Verner Dahlerups arbejde med den store danske ordbog truede med at gå i stå, påtog Det danske Sprog- og Litteraturselskab sig i 1915 at videreføre det. Til dem, der da blev sat ind, hørte Brøndum-Nielsen. Han var med til at redigere det prøvehæfte, som ministeriet og Carlsbergfondet havde ønsket at se, og han medvirkede ved udformningen af principperne for ordbogens brug af lydskrift. Og jævnsides med sine utallige andre gøremål var han derefter som redaktør og gennemlæser medarbejder ved Ordbog over det danske Sprog fra først til sidst, altså i mere end en menneskealder. I alt redigerede han næsten 7.500 spalter, hvilket vil sige op mod en femtedel af hele ordbogen eller godt og vel 5 af dens bind. Denne – sandelig heller ikke ringe – indsats er hans vigtigste bidrag til studiet af nyere dansk.

Tidligt indså Brøndum-Nielsen dialektstudiets fundamentale betydning for sprogforskningen. Fra første færd er den dialektgeografiske synsvinkel stærkt fremtrædende i hans arbejder, og kort efter sin ansættelse ved universitetet holdt han – i forårssemestret 1920 – den serie forelæsninger, der senere, i ikke meget afvigende form, blev til bogen »Dialekter og Dialektforskning« (1927, 2. opl. 1951). Hensigten var »at give især de Studerende ved Universitetet et Grundlag for almen Sprogopfattelse og Sprogvurdering, en Realitetsbasis for nordisk Sproghistorie og et Korrektiv til Sproghistoriens tit noget grove skematiske Regler samt gennem en Redegørelse for Dialektforskningens Standpunkt i andre Lande at pege paa nye Veje og nye Maal for den hjemlige Forskning og tilskynde til en stærkere Sysselsættelse med de danske Folkemaal«. Det må siges, at hensigten blev nået i usædvanlig grad. Der blev lagt et grundlag for universitetsundervisning i dialektologi, og den senere tids førende danske dialektologer har samstemmende bevidnet bogens igangsættende værdi; Dialekter og Dialektforskning er, siger Poul Andersen, »den Bog, der mere end nogen anden har været Inspirationen for vor Generation af nordiske Filologer«.

Bogen er delt i to hovedafsnit, hvoraf det første behandler dialektforskningens metoder og resultater, det andet nordiske dialektforhold. I det første hovedafsnit giver Brøndum-Nielsen en historisk og principiel

redegørelse for den europæiske dialektologi (med særlig vægt på fransk, schweizisk og tysk forskning). Det andet indledes med en oversigt over hovedtræk af de nordiske dialektejendommeligheder, hvor den dialektgeografiske metode tjener til belysning af grundlæggende forhold i nordisk sproghistorie; derefter registreres og diskuteres en række danske dialektskel; og endelig slutter bogen med instruktive oversigter over de danske hoveddialekters vigtigste karakteristika, idet Brøndum-Nielsen her bl.a. bygger på fremstillinger, der ved hans universitetsøvelser blev udarbejdet af Ellen Raae, Poul Andersen og Kr. Hald.

Hvad der gør denne introduktionsbog så central i forfatterskabet, er måske især, at den – formentlig i højere grad end noget andet arbejde af Brøndum-Nielsen – aflægger vidnesbyrd om vid horisont, sikkert overblik over europæisk forskning. Hertil kommer, at den giver interessante bidrag til belysning af sin forfatters personlige afklarethed i forholdet til de stridende sprogvidenskabelige skoler, der var hans nærmeste forudsætninger. Endelig var – og er – det en nyttig bog, på smukkeste måde præget af sin forfatters evne til at tilvejebringe overblik over et stort og ofte genstridigt materiale.

Skulle man pege på to og kun to hovedværker inden for Brøndum-Nielsens produktion, måtte Dialekter og Dialektforskning blive det ene.

Det andet, allerede ved sit omfang unægtelig mere iøjnefaldende, antagelig også som standardværk det mest livskraftige, måtte med indlysende selvfølgelighed blive det værk, der ligesom i en sum samler Brøndum-Nielsens livslange gerning i videnskabens tjeneste, »Gammeldansk Grammatik i sproghistorisk Fremstilling« I–VIII (1928–74).

Gammeldansk Grammatik behandler sproget i den gammeldanske periode, her bestemt som perioden fra ca. 800 til godt 1500. Den er et pionerarbejde, tilvejebragt uden nævneværdig støtte i hjemlige forarbejder, hvorimod Brøndum-Nielsen i en vis udstrækning har kunnet hente inspiration hos svenske sprogforskere som Adolf Noreen og – især – Axel Kock, »Mesteren og Vennen«, hvem bind I er tilegnet; men fremfor alt bygger han på sine egne omfattende samlinger.

Et embryonisk forarbejde til Gammeldansk Grammatik havde Brøndum-Nielsen leveret allerede ved privatforelæsninger i foråret 1916, men hans planer tog først fastere form efter universitetsansættelsen. I 1924 påbegyndte han de forelæsninger, som dannede grundlag for bind I, og så var arbejdet for alvor sat i gang. Det gik stærkt i begyndelsen. Bind I udkom i 1928, bind II i 1932; dermed var lydhistorien behandlet. I 1935 blev der taget hul på formlæren med bind III, der behandlede substan-

tivernes deklination; men så så det også ud, som om værket skulle gå i stå. Udgivelsen blev først genoptaget, da forfatteren forlængst havde passeret, hvad man kalder støvets år. Takket være en årlig bevilling fra Carlsbergfondet kunne Karl Martin Nielsen knyttes til arbejdet, og på grundlag af hans foreløbige redaktion udformede Brøndum-Nielsen da manuskriptet til bind IV (om adjektiver, adverbier og numeralier), der udkom i 1962. Derefter gik det igen stærkt, nu med stadig støtte fra Karl Martin Nielsen, hvis betydning for arbejdets gennemførelse må vurderes meget højt; uden hans hjælp var, siger Brøndum-Nielsen, »Arbejdet næppe . . . blevet mig overkommeligt«. Det vældige bind V om pronominerne udkom i 1965, de to første af de i alt tre bind om verberne i 1971, og i sin alders 93. år kunne Brøndum-Nielsen da »med undrende Tilfredshed« konstatere, at værket var afsluttet med bind VIII, der forelå i 1974 (1973, siger titelbladet, men det er udtryk for en for højt spændt optimisme).

Med denne oversigt over udgivelseshistorien er indholdet samtidig antydet: gammeldansk lyd- og formlære. Efter den oprindelige plan skulle også syntaksen have været behandlet, men det nåede Brøndum-Nielsen ikke.

De to bind om lydlæren har en ensartet disposition: først gøres der rede for lydforhold, der går tilbage til indoeuropæisk og urgermansk, så for fællesnordiske lydudviklinger og endelig for gammeldanske lydudviklinger, inddelt efter udviklingens artikulatoriske karakter. Tilsvarende medtager fremstillingen af formlæren altid oplysninger om systemets forudsætninger i ældre sprogtrin, og så følger en minutøs gennemgang af udviklingen i gammeldansk, disponeret efter stammer og klasser.

Adkomst til at blive taget under behandling har principielt enhver form, der optræder i en gammeldansk tekst; i praksis sætter det menneskeligt overkommelige naturligtvis grænser, men de må siges at være vide. Princippet indebærer, at det er uden betydning, om en form ligger på linien til det kommende rigsmål eller har paralleller i senere dialekter eller bare er besynderlig. Det hele skal forklares og bringes på plads, og ofte er det ikke mindst særformerne, de påfaldende undtagelser, der tildrager sig forfatterens opmærksomhed og optages til behandling i anmærkninger, der kan svulme op til hele afhandlinger.

Dokumentationen er særdeles solid, og henvisninger til andre behandlinger i faglitteraturen gives med rund hånd. Af disse omstændigheder kunne nogen måske forledes til at tro, at der er tale om en upersonlig katalogagtig opremsning. Intet kunne være mere forkert. Gammeldansk

Grammatik er i høj grad præget af forfatterens personlighed og klare stillingtagen. Hans tolkninger er – med et træffende ord, der allerede er brugt flere gange af andre – myndige. Karakteristisk for ham er den formel, hvormed fagfællers afvigende synspunkter blev introduceret i de første bind: »anderledes, men urigtigt:«; den blev senere kortet ned til et lakonisk »anderledes:«, der imidlertid er ganske synonymt med den fyldigere variant.

Det første bind af Gammeldansk Grammatik indledes med et motto, der er hentet fra en af dansk sprogvidenskabs pionerer, Folmer Dyrhund: »Lad os for Alting, hvad enten vi vælge vort Udgangspunkt i Nutiden eller i Fortiden, bygge fra Grunden af«. Og Brøndum-Nielsen byggede fra grunden af. Det bygningsværk, han kunne lægge sidste hånd på i sin høje alderdom, udgør det selvfølgelige, solide fundament for alt videre arbejde med dansk sproghistorie. Han har selv udtalt, at han nødigt ville påtage sig en editionsopgave uden at have Gammeldansk Grammatik til rådighed. Det synspunkt kan man uden videre tilslutte sig, ja for en eftertids nordiske filologer er det næppe muligt at forestille sig, hvordan man i det hele taget skulle klare sit arbejde uden at have Gammeldansk Grammatik ved hånden.

Det betyder naturligvis ikke, at værket er hævet over kritik, og kritik er da også blevet fremført.

Af mindst metodisk rækkevidde, men ikke derfor uvæsentlig er den kritik, som skyldes studiefæller, hvis forudsætninger i det store og hele faldt sammen med forfatterens. Denne kritik samler sig dels om de talrige detailundersøgelser, hvoraf mange i sagens natur har ført til diskutabile resultater, dels om den udtalte – og legitime – tilbøjelighed til at bringe alt på plads inden for systemet. Marius Kristensen kan stå som eksponent for denne kritik. I sin artikel om Brøndum-Nielsen i Dansk biografisk Leksikon omtaler han de da udkomne bind af Gammeldansk Grammatik med skyldig respekt, men finder dog, at værket, som Brøndum-Nielsens arbejder i det hele, undertiden er præget af »vel stor Skarpsindighed«, og ved en anden lejlighed har han udtrykt sit forbehold således: »Når jeg ser forskere som Axel Kock og Johs. Brøndum-Nielsen prøve deres kræfter på forklaringen af *ulv* eller *magle*, beundrer jeg deres mod men sandelig ikke deres resultater«.

Alvorligere, i hvert fald tilsyneladende mere tungtvejende er den kritik, som strukturalisterne rettede mod Gammeldansk Grammatik: fremstillingen er atomistisk, den skiller, hvad der rettelig bør ses i sammenhæng. De mange detailudregninger i lydhistorien giver indtryk af en lang

række isolerede foreteelser, ikke af den systembetingede dynamik, ikke af helhed og sammenhæng. Noget tilsvarende gælder bøjningslæren, som er bygget op på det morfologiske system, der var gældende ved den gammeldanske periodes begyndelse, og som skal læses med meget vågen opmærksomhed, hvis man skal blive klar over, at forholdene ved middelalderens udgang var stort set som i dag.

Imidlertid er det tvivlsomt, om der er hold i den kritik. En ting er givet: hvis Brøndum-Nielsen havde ændret værkets plan i takt med omorienteringer inden for sprogvidenskaben, ville resultatet være blevet et ganske usammenhængende arbejde, der næppe lod sig anvende som håndbog; han var reelt bundet til at fuldføre efter sin oprindelige disposition. Men den disposition giver også Gammeldansk Grammatik en klarhed, der gør det let at finde frem til den ønskede oplysning. Materialet er fremlagt i smuk orden og tolket kyndigt af en videnskabsmand, der var dybt fortrolig ikke blot med periodens sprog som helhed, men også med sprogformen i de enkelte kilder. Det står en eftertid frit for at omtolke, at indsætte fænomener i anden sammenhæng; men Gammeldansk Grammatik vil bevare sin værdi som et umisteligt hjælpemiddel.

Værket kan bl.a. ses som svar på de studerendes efterlysning af en systematisk fremstilling, og af forordet til bind I fremgår det, at Brøndum-Nielsen ved udarbejdelsen har taget hensyn til, at bogen foreløbig skulle kunne bruges som erstatning for en kortere lærebog ved universitetsundervisningen. Denne kortere lærebog er for resten ikke kommet endnu, men savnet føles næppe stærkt, da universitetsundervisningen nu om stunder stort set har opgivet sproghistorien. Før verden i så henseende gik af lave, tjente Gammeldansk Grammatik faktisk det angivne formål. Den opnåede i denne funktion en berømmelse, der sandheden i ære nok nærmest må betegnes som herostratisk. Gammeldansk Grammatik har givetvis bragt mange af de danskstuderende, der ikke interesserede sig brændende for sproghistorie, til fortvivlelsens rand; men lige så sikkert er det, at den har lært mange at læse, og nogle af dem har den skænket en ikke blot intellektuel, men også æstetisk nydelse ved sin faste opbygning og sine præcise og velafvejede formuleringer.

Det har været uomgængeligt her at gøre Gammeldansk Grammatik til genstand for en relativ fyldig omtale, eftersom den indtager en så dominerende plads i Brøndum-Nielsens forfatterskab. Prisen bliver, at en række andre værker må behandles ret kortfattet, hvilket i og for sig er uretfærdigt.

I universitetets festskrift til Christian Xs 60 års dag offentliggjorde

Brøndum-Nielsen det næste led i sin kæde af sproglige forfatterbestemmelser. Undersøgelsens genstand var denne gang en så central tekst som den danske rimkrønike, hvis tilblivelse er ganske dunkel. I »Om Rimkrønikens Sprogform og Tilblivelse« (1930), som disse studier hedder, påviser Brøndum-Nielsen, at de forskellige afsnit har forskelligt sprogpræg, om end det på grund af den stedfundne bearbejdelse ikke er muligt at afdække alle de gamle støberande. Til særlig undersøgelse og karakteristik optager han Amlæth-afsnittet, der har en livligt fortællende stil med tilslutning til hverdags sproget, kongedatter-eventyrene, som viser forbindelse med folkevisen og især den mundtlige eventyrfortælling, og Torkil Adelfars rejser, der vidner om bevidst kunst. Af de markante forskelle mellem de enkelte afsnit drager han den slutning, at det må være rigtigst at se Rimkrøniken som et værk, der har krævet flere forfatters medvirken. M.h.t. dateringen når han på grundlag af sprogformen til det resultat, at krøniken ikke er blevet til over et længere tidsrum, men snarest helt og holdent tilhører det 15. århundredes sidste halvdel. Som det nok vil være fremgået, tager han i disse konklusioner stærkere forbehold, end han har for vane. Deri gør han utvivlsomt ret. Det vil være svært, for ikke at sige umuligt, at nå til helt sikre resultater, og diskussionen er da også gået videre. Men det står fast, at Rimkrønikebogen er en elegant undersøgelse, hvis delresultater, navnlig de fine sproglig-stilistiske karakteristikker af udvalgte partier, har blivende værdi.

Brøndum-Nielsens bidrag til nyere litteraturhistorie vidner om interesse for især Bødtcher, Poul Møller, Wied og Stuckenberg: han udgav Bødtcher-manuskripter (1939) og leverede en udgave af Bødtchers samlede digte (1940); arbejdet med Poul Møller resulterede i bogen »Poul Møller Studier« (1940), hvori han bl.a. søgte at sandsynliggøre, at Møller var forfatteren til den anonyme travesti Smørialis' Digtervandring; avisbidrag om Wied blev samlet i bogen »Gustav Wied i Breve« (1946). En rum tid senere afrundede han denne side af forfatterskabet ved at bearbejde nogle af sine avisartikler om Bødtcher, Poul Møller og Stuckenberg; de blev til bogen »Litterærhistoriske Epistler« (1960). Længst beskæftigede han sig med Stuckenberg-kredsen: i et universitetsfestskrift (marts 1962) udgav han nogle nyfundne manuskripter til Fagre Ord og påviste, at Ingeborg Stuckenberg har en meget betydelig andel i romanens tilblivelse; og i vort Selskabs skriftserie udgav han en brevveksling mellem Viggo Stuckenberg og Sophus Claussen (1963).

De syntaktiske eller syntaktisk-stilistiske studier indtager en forholdsvis beskeden plads i Brøndum-Nielsens forfatterskab, men et par af dem

hører til det bedste, han har skrevet. Ikke mindst gælder dette den undersøgelse, som efter forskellige mindre tilløb i form af en afhandling og nogle avisartikler endte med at blive til en hel bog, »Dækning – Oratio tecta i dansk Litteratur før 1870«, der fremkom i et universitetsfestskrift i 1953.

Det fænomen, Brøndum-Nielsen her behandler, har ikke været upåagtet; det har gået og går under forskellige, ikke videre oplysende navne: Høysgaard kaldte det »en *Conjunctivus historicus* i Dansken«, men almindeligvis har man talt om style indirecte, erlebte Rede o.l. De termer, som Brøndum-Nielsen foreslår, er bedre, navnlig den sidste, da den klarere indsætter fænomenet i sammenhængen med de to former for replikgengivelse, det har relation til, den direkte tale eller oratio directa og den indirekte tale eller oratio indirecta. Dækning eller oratio tecta er en mellemform mellem direkte og indirekte tale; den udelader signalet for, at der er tale om replikgengivelse, og den slutter sig til den direkte tale ved at fastholde helsætningsformen, men til den indirekte ved forskydninger i pronominer og i verbets tempus. Ved denne særlige gengivelsesform er det, med Brøndum-Nielsens ord, »muligt at lægge ligesom et tyndt, svagt dækkende Lag, en Lazur, over den refererede Ytring, saaledes at den direkte Tales individuelle Særegenheder kan skinne igennem«.

Oratio tecta-monografien er i lige grad værdifuld ved det righoldige eksempelmateriale og ved analyse og karakteristik af dækningens mange varierende former. Brøndum-Nielsens fine sprogøre kommer rigtigt til sin ret her, i så fuldt mål, at læseren overgiver sig også i de tilfælde, hvor han måske selv har svært ved at erkende, at der faktisk foreligger oratio tecta.

Brøndum-Nielsen afslutter sin monografi med på to punkter at revidere de tidligere forestillinger om dækningens væsen og forekomst: dækningen har sin rod i det talte sprog, den er ikke et litterært eller i det væsentlige litterært fænomen; og den holder ikke sit indtog i dansk litteratur med J. P. Jacobsen, men er solidt hjemlet i kilderne lige fra omkring år 1500.

De erobringstogter i det svenske, som Brøndum-Nielsen påbegyndte i sin tidlige manddom, blev afsluttet med to sejrige fremstød i 1950erne:

Ved en gennemgang af tidsskriftet *Samlaren* fandt han en omtale og gengivelse af et fragment af et såkaldt »Fornsvensk dikt om Christi uppståndelse«. Visse påstande i den første udgivers karakteristik af teksten

måtte umiddelbart vække hans mistanke, og en nærmere undersøgelse godtgjorde, at hele denne bestemmelse var grundigt forkludret: fragmentet var ikke skrevet »på en sydsvensk, troligen sydsmländsk dialekt«, men på gammeldansk, nærmere bestemt skånsk, det skulle ikke dateres til 1360–70, men til ca. 1325, og det var ikke en del af en rimet passionshistorie, men rest af en rimet gengivelse af det apokryfe Nikodemus-evangelium. Det lille fragment var på sine steder svært læseligt, og skadelidt var det også, idet dele af teksten simpelt hen var skåret bort. Brøndum-Nielsen underkastede fragmentet en indgående palæografisk og sproglig undersøgelse. Det lykkedes ham med tilnærmelsesvis sikkerhed at restituere teksten, og han udarbejdede en omfattende tekstkritisk og sproglig kommentar til den. Resultatet udkom i vort Selskabs skriftserie, »Et gammeldansk Digt om Christi Opstandelse« (1955), ejendommeligt nok altså med hovedsagelig bevarelse af den første udgivers noget unøjagtige titel, men med den markante afvigelse i det essentielle: ikke fornsvensk, men gammeldansk. Få gammeldanske tekster, om overhovedet nogen, har fået en tilsvarende udtømmende behandling.

Ikke mindre beundringsværdig er hans sidste større tekstundersøgelse, »Fra Skaanes Senmiddelalder« (1959), der ligesom Rimkrønikebogen fremkom som universitetsfestskrift til en konges 60 års dag, nu Frederik IXs. Fra Skaanes Senmiddelalder behandler en birgittinsk postil, der under titlen Svensk Medeltids-Postilla III blev udgivet af den med rette ansete G. E. Klemming, som i sit kortfattede »Efterord« bidrager til en bestemmelse af sprogformen med følgende bemærkning: »afskrifvarne hafva tydligen varit af Skånsk börd, i följd hvaraf språket företer en mängd danismer och andra egendomligheter«, og som til fem af postillens prædikener knytter den bemærkning, at de »äro på danska«. Endnu engang må Brøndum-Nielsen korrigere: teksten er ikke en daniserende afskrift, men en egentlig dansk oversættelse, i skånsk sprogform (et enkelt afsnit dog på øsmål). Til dette resultat er han nået gennem en indgående sproglig undersøgelse, som også sætter ham i stand til at foretage en sproglig forfatterbestemmelse, altså opdele teksten i afsnit, der har haft forskellige oversættere. Tillige fremdrager han træk, som klart skiller den skånske prædikeform fra den svenske. Og i en meget nyttig afsluttende del, der bærer den alt for beskedne overskrift »Ordregister«, har han bl.a. givet vigtige bidrag til belysning af forholdet mellem skånsk og svensk.

Anders Bjerrum har betegnet Fra Skaanes Senmiddelalder som måske

den bedste af alle Brøndum-Nielsens filologiske tekstbeskrivelser. Den rager i al fald højt op, og den kan således udgøre en værdig afslutning på denne oversigt over forfatterskabet.

Den Brøndum-Nielsen, som blev kendt af en større offentlighed, var i første omgang den lærde mand, som ikke holdt det for et rov at påtage sig en dagbladsskribents skikkelse, men i en lang årrække formidlede sin videnskabs små og store resultater til brede kredse; denne side af hans virke vandt megen påskønnelse. I anden omgang lærte offentligheden ham også at kende som en mand, der i høj grad havde sine meningers mod og ikke tog i betænkning at sige fra, når noget forekom ham at være forkert, traditionens forsvarer eller – vist med Poul Henningsens ord – filologen, der altid var villig til at kæmpe mod fremskridtet (hvad det så er); om denne side af hans virke har der naturligvis været divergerende meninger.

Han indtog en markant holdning i retskrivningsdiskussionen. En ikke helt lille del af hans journalistik er indlæg i diskussionen om de store kontra de små begyndelsesbogstaver i substantiver. I sin ungdom havde han selv brugt den ortografi, som da var på mode i højskole- og filologkredse; bl.a. er disputatsen således skrevet med små bogstaver. Senere kasserede han denne nye ortografi som mindre hensigtsmæssig. Da Hartvig Frisch i 1948 gennemførte sit retskrivningskup, der ikke blot betød små begyndelsesbogstaver i substantiver, men også indførelse af bogstavet *å* og af de under flere synsvinkler højt betænkelige datidsformer *kunne*, *skulle* og *ville*, måtte Brøndum-Nielsen naturligt finde sin plads blandt de kontrarevolutionære, hvor han blev en af de mest aktive. Han hørte til den »Kreds af det danske Sprogs Venner« (blandt andre Christian Elling, Martin A. Hansen, Johannes Jørgensen, Jacob Paludan og Paul V. Rubow), der i 1951 udsendte protestpjecen »Truslen mod vort Skriftsprog«, og han blev formand for den i 1955 stiftede forening »Dansk Sprogværn«, hjemstedet for de mest militante af den nye retskrivnings fjender. I øvrigt skruede han sin egen ortografi tilbage til et endnu ældre stade end det, der var gældende indtil reformen i 1948.

Retskrivningsstriden var ikke den eneste batalje om sproglige spørgsmål, han deltog i. Det føles som en selvfølge, at han måtte tage afstand fra Sven Clausens nordiske målstræv, ikke fordi han var fremmed for nordiske hensyn, men fordi hans sprogfølelse naturnødvendigt måtte opføres over de clausenske excesser.

Man kan mene, at disse gamle stridigheder ikke fortjener at blive dra-

get frem; men de hører med i billedet af Brøndum-Nielsen. Han var ikke bare den stille lærde, men i høj grad også en handlingens mand, en stridsmand, der forfulgte sine mål med overordentlig styrke, ikke god at bide skeer med.

Offentligheden fik lejlighed til at se det igen, da han kæmpede mod udleveringen af de islandske håndskrifter. Som mangeårigt medlem af den arnamagnæanske kommission og dennes formand gennem en år-række havde han et indgående kendskab til, hvad sagen drejede sig om. Argumenter savnede han ikke, heller ikke gode hjælpere, og virkelig kunne han notere flere sejre undervejs; men det afgørende slag blev som bekendt tabt.

Man ser ham for sig i hans vidunderligt righoldige bibliotek med skindryggenes og skrivepultens varme hygge, flittig og koncentreret, med excerptkapsler og de vigtigste håndbøger inden for rækkevidde og med de foreløbige resultater, manuskriptark med hans karakterfulde skrift, lige ved hånden. Han var en utrættelig arbejder med en vældig kapacitet. Samlerflid, grundighed, respekt for detaljen – han besad i høj grad akribi; og det er nødvendigt, men ikke tilstrækkeligt.

Men hertil kom hans klare hjerne, hans evne til at indleve sig i en sprogform og finde frem til det for en tekst karakteristiske, hans konstruktive fantasi, der blev holdt i ave af nøgtern kritik (om end ikke altid helt effektivt – Marius Kristensen kan have ret i at tale om hans undertiden vel store skarpsindighed).

Endnu et træk må føjes til: hans videnskabelige gennemslagskraft var i meget høj grad betinget af, at han var en praktisk mand med styrke og handlekraft og en organisatorisk begavelse, der her ytrede sig som evne til at overskue et meget stort materiale, se linier tegne sig og med fast hånd tilrettelægge en strategi for en behandling.

Med ydmyghed over for sin opgave forbandt han en berettiget faglig selvtillid. Den kunne i visse tilfælde blive til noget, der mindede om faglig stædighed; det faldt ham svært at tilbagekalde tidligere fremsatte påstande.

Vel fordi han havde erfaret holdbarheden af det faglige grundlag, han selv byggede videre på, og erkendt, at meget endnu var ugjort inden for rammerne af den faglige tradition, som han repræsenterede, forholdt han sig afvisende til nyere strømninger inden for sprogvidenskaben; men læser man hans bidrag til den i perioder meget ophedede debat, fx hans indlæg på Nordistmødet i 1946, bliver man slået af det mådehold, han

faktisk lagde for dagen. Med dette skal dog ikke være sagt, at han ligefrem lærte sig at elske strukturalisterne.

Han var akademisk lærer gennem et meget langt årremål og har haft afgørende betydning for mange af sine elever. Det er svært nu at forestille sig tilstandene, før han blev ansat; men sædvanligvis pålidelige kilder har vidnet om, at den unge docent og nybagte professor for sine studenter stod om banebryderen og igangsætter, der tilvejebragte orden og klarhed. Han skabte sig en autoritet, som han bevarede; de af hans elever, der fortsatte inden for videnskaben, har vist – bortset fra enkelte særlig hårdhudede undtagelser – aldrig kunnet frigøre sig for en fornemmelse af, at deres forskningsresultater først var helt i orden, når Brøndum havde sagt god for dem. Den faglige strengthed var ikke nogen hindring for et efter datidige omstændigheder ret nært forhold til de studerende, bl.a. befæstet ved ekskursioner.

I den senere del af hans embedsperiode havde de studerendes interesser taget andre veje, og han kunne virke lidt træt, lidt resigneret. Men pligttopfyldende var han og elskværdig over for studenterne, på en lidt distant måde. Og undervisningens høje akademiske niveau blev fastholdt.

Privat var han nøjsom og fordringsløs, med store cigarer som eneste mere iøjnefaldende last. Hænderne sad godt på ham, han indbandt bøger med håndværksmæssig dygtighed. Han var næsten til det sidste adræt, havde glæde ved at bevæge sig; højt op i årene var han en udholdende cyklist.

Han førte sig med naturlig værdighed, men var i privat omgang ikke tilknapet, tværtimod, han kunne forgylde et samvær med ånd og varme. Lune havde han, stundom krydret med malice, men oftere uden brod, en munterhed over det elementært komiske.

Han havde en aldrig hvilende faglig interesse, men også en levende interesse for mennesker. I Videnskabernes Selskab kunne de to interesser gå op i en højere enhed, og her blev han et meget ydende medlem. Han bidrog gennem årene til det tværfaglige samvær med hele 30 »meddelelser«, vistnok noget i retning af en rekord. Mange medlemmer vil huske den aften, den 1. november 1974, da han gav sin sidste meddelelse her i Selskabet, med den pointe, at han ikke gjorde meget ud af den egentlige anledning, afslutningen af Gammeldansk Grammatik, men i stedet gav et indblik i, hvad der nu optog ham, arbejdet med den anonyme skolekomedie *Vincula Petri* fra omkring 1700. Det arbejde blev også fuldført: den lille bog blev udsendt på hans fødselsdag i 1975.

Mod slutningen var han fysisk svækket, men sin ånds klarhed havde han i behold til det sidste. Han var mæt af dage og havde gjort sit arbejde færdigt, da han døde efter få dages sygdom.

Han var den førende skikkelse inden for dette århundredes nationale filologi. Vi bøjer os i dyb respekt for den gerning, han har øvet.

Vi vil ære hans minde.

Alzanno Gazarböl

IV

MAGNUS DEGERBØL

8. juli 1895 – 14. april 1977

Tale i Videnskabernes Selskabs møde den 10. november 1977

Af **Bent Christensen**

Magnus Degerbøl, der døde den 14/4 1977 i en alder af 81 år, var ekstraordinær professor i kvartærzoologi ved Københavns Universitet, d.v.s. som videnskabsmand placeret i det forskningsmiljø der beskæftiger sig med naturforholdenes udvikling fra istiderne og frem til vore dage.

Som zoolog var han 3. generation. Hans forgænger – forskningsmæssigt – var Herluf Winge, der igen videreførte det arbejde, som den navnkundige Japetus Steenstrup lagde grunden til. Meget kort fortalt fastslog Steenstrup i besvarelsen af en prisopgave udskrevet af Videnskabernes Selskab, at vi gennem de bevarede rester i vores moser kan aflæse tidlige tiders naturforhold. Da både geologer, botanikere, zoologer og arkæologer kunne bruge disse data, udviklede der sig efterhånden et helt specielt og meget frugtbart tværvideenskabeligt forskningsmiljø, som har givet Danmark en fremtrædende plads inden for denne videnskabsgren.

Steenstrup var altså igangsættereren også som zoolog. Hans mangeartede virksomhed gjorde imidlertid, at han kun gav os et fragmentarisk billede. Herluf Winge, derimod, var den omhyggelige museumsmand, der systematisk gennemgik det indkomne materiale, og gennem hans indsats blev hovedlinierne i den danske faunas udvikling siden istiden klarlagt. Da Degerbøl derfor i 1923 efterfulgte Winge, var hovedlinierne fastlagt, de

Magnus Anton Degerbøl f. 8/7 1895 Sjørring (F.: gårdejer Jens Hansen Jensen og Mette Sørensen); g. 1/7 1924 m. Ellen Marie Karberg Jürgensen f. 3/1 1896 Svendstrup (F.: proprietær Chr. K. J. og Marie Olsen). St. (n) Kolding 1913, cand. mag. 1922, dr. phil. 1933, amanuensis. v. Zool. Mus. 1924, mus.best. sst. 1943, professor og bestyrer af Univ. kvartærzool. lab. 1956–66. Nekrologer skrevet af eleven lektor mag. sc. Tove Hatting findes i Vid. Medd. fra Dansk Nat. For. Bd. 140 (1977) samt Københavns Universitets Årbog 1976–77. Her bringes yderligere biografiske data og en omtale af Degerbøls universitetskarriere.

»store opdagelser« var gjort, og man havde efterhånden fået så sikker en viden – d.v.s. gjort så mange fund – at man kunne gå over til det, der vel er næste fase i enhver videnskabsgræns udvikling, nemlig en mere detaljeret og dybtgående behandling af enkeltemner inden for området. Degerbøls disputats, som kom i 1933, kan netop ses som et arbejde, der betegner denne overgang.

Titlen er: *Danmarks Pattedyr i fortiden – I sammenligning med recente former. I. (Oversigt; Rovdyr (Carnivora))*.

At afhandlingen kaldes nummer 1 viser, at der er planlagt flere. Titlen er en slags programerklæring, og dette at man overhovedet kan foretage en sammenligning viser netop, at fundene nu er ret omfattende. Endda så righoldige at en enkelt gruppe pattedyr – rovdirene – kan bære en disputats. Karakteren af et overgangsværk ses deraf, at der som indledning gives en meget udførlig oversigt over pattedyrene i deres helhed baseret på litteraturen – en slags statusopgørelse. Det originale bidrag er en detaljeret fremlæggelse af subfossile rovdire, hvor de enkelte fund er målt på næsten alle leder og kanter. Dette repræsenterer en meget stor arbejdsindsats, og resultatet bliver en meget stor datamængde. Denne bruges til en sammenligning med de nulevende repræsentanter for de samme arter.

Degerbøls hovedtese var, at en sådan sammenligning kunne belyse problemerne omkring dannelsen af nye arter, et centralt evolutionært problem. Denne idé må vurderes ud fra sin samtid – genetikken f.eks. var på daværende tidspunkt slet ikke kommet i fodslag med evolutionsforskningen – den var endnu ikke moden hertil. Man havde to vigtige indicier på en stedfunden evolution. Dels det historiske gennem fossilfund – men det var et groft billede, og de enkelte fund var vidt adskilte i tid. Dels havde man et recent indicium i forekomsten af genetisk forskellige geografiske racer inden for samme art, og hypotesen var, at disse racer var opstået gennem gradvise genetiske ændringer fra oprindelig én population. Degerbøls idé var så at sige at dreje denne problematik 90 grader og se på disse processer tilbage i tiden. De subfossile fund er nemlig på éngang så unge, at vi kan gå ud fra, at de tilhører nulevende arter, og på den anden side ligger de så mange generationer tilbage, at selv den langsomme proces, som man formodede evolutionen var, kunne have efterladt sig spor. En original og god idé, og det var godt set, at vi her i landet gennem vore righoldige mosefund havde et helt enestående materiale til belysning af denne problematik.

Degerbøl drager den konklusion, at fire arter tidligere var større end

nu, én mindre, og hos tre arter kunne der ikke påvises forskelle. I diskussionen behandles udførligt de mulige klimatiske ændringer, der kan have forårsaget en gradvis aftagende størrelse af arterne op mod nutiden, medens det i nogen grad glemmes, at f.eks. de tre arter, der forblev konstante, immervæk var udsat for de samme ydre påvirkninger. Det er som om den ellers så nøgterne Degerbøl er blevet revet med af den spændende idé om fortidens storhed; men dette er han absolut ikke ene om.

Hvis man underkaster materialet en statistisk behandling, må man nogle steder konstatere, at hvor Degerbøl postulerer en forskel, er denne ikke signifikant. Det betyder naturligvis ikke, at Degerbøl ikke kan have ret, men har nok medført at arbejdet ikke har virket tilstrækkeligt overbevisende, den vigtige grundlæggende idé taget i betragtning.

Disputatsen var som nævnt nr. 1 i en serie af arbejder, hvor subfossile fund sammenlignes med recente arter. Disse afhandlinger udgør så afgjort tyngdepunktet i Degerbøls videnskabelige produktion. Det vil derfor være naturligt at fortsætte med en omtale af de senere arbejder, der har samme sigte som disputatsen, selv om vi derved springer i kronologien.

Det næste er et stort arbejde fra 1945 over de danske fund af bison; Johs. Iversen står for pollendateringen. Hovedproblemet er her det forhold, at den nulevende europæiske bison er en skovform, mens pollendigrammerne og andre dyrefund i samme lag fortæller os, at den subfossile bison levede i et steppemiljø fra tiden før skovens ankomst til Danmark. Da disse fund yderligere er forskellige fra de recente, rejser sig spørgsmålet om den subfossile bison er nærmere beslægtet med de nulevende end med en endnu ældre interglacial notorisk steppebison. Konklusionen er et nærmere slægtskab med de nulevende former. Fra 1951 foreligger et arbejde sammen med H. Krog over den europæiske sumpskildpadde, en art hvis nordgrænse nu ligger et godt stykke sydpå i Europa, og hvis tilstedeværelse indicerer, at vi i en periode tidligere har haft varmere somre end nu. Fra 1959 – ligeledes sammen med H. Krog – kan nævnes undersøgelsen over rensdyret i Danmark. Det zoologiske problem er her, at det recente rensdyr forekommer i forskellige økologiske racer – polar-, tundra- og skovren – og at der kun er små og få morfologiske forskelle mellem disse. Det kræver derfor stor dygtighed at kunne henføre de ofte ufuldstændige fund til den rette af disse former. Det vises, at der er tale om tundrarenen. Materialet er meget stort, over 200 stykker – de fleste afkastede gevirer men også andre skeletdele, f.eks. det helt enestående komplette skelet fra Villestofte på Fyn. For alle afhandlingernes vedkom-

mende er der foretaget minutløse målinger, ligesom den botaniske medarbejder har klarlagt de tidsmæssige udstrækninger. For både bison og ren, som er meget tidlige indvandrere, konkluderes, at de forsvandt på grund af den stigende temperatur, altså af klimatiske årsager. Mennesket har formodentlig ikke spillet nogen større rolle. Det har det derimod på flere måder gjort i forbindelse med det eller de dyr, der behandles i den sidste af de afhandlinger, der hører til denne del af Degerbøls produktion, og som blev hans sidste offentliggjorte arbejde overhovedet, nemlig studierne over de subfossile fund af urokse og tamokse fra 1970. Her er den botaniske medarbejder B. Fredskild. Uroksen afløste bisonen som den store skedehornede i vor fauna og udgjorde i 8000 år vel vort fornemste jagtvildt, til sidst dog meget sjælden. Den blev formodentlig udryddet af mennesket for små 3000 år siden. Da uroksen jo er uddød, er det klart, at Degerbøl ikke her kan sammenligne recent og fossilt materiale. Til gengæld opstår et nyt problem gennem menneskets indførsel af tamkvæg, idet det tidligste tamkvæg og de seneste urokser tidsmæssigt overlapper hinanden, og da små urokser og store eksemplarer af tamkvæg yderligere overlapper i størrelse, kan identifikationen ofte være vanskelig. Arbejdet synes at give en god udredning af de eksisterende fund og desuden et interessant bidrag til belysning af tamkvægets udvikling.

Sammenfattende om disse arbejder, der repræsenterer Degerbøls hovedindsats som zoolog, kan siges at de i deres sigte repræsenterer en videreudvikling af kvartærzoologien som fag, og de omfattende målinger er et uvurderligt bidrag til belysningen af den subfossile pattedyrfauna. Det er disse arbejder, der har givet Degerbøl hans anseelse i internationale fagkredse. Han var f.eks. æresmedlem af the American Mammalogical Society.

Som afslutning på omtalen af denne del af Degerbøls produktion skal kort omtales en teoretisk betonet oversigtsartikel fra 1963 publiceret i *Journal of Animal Ecology*. Det der diskuteres her er – uden at selve ordet nævnes – det grundlæggende princip i de historiske naturvidenskaber, nemlig uniformitetsprincippet: dette, at de processer der finder sted nu, er de samme som fandt sted i tidligere perioder. Helt konkret: finder vi i et bestemt lag rester efter plantesamfund, der nu findes i polaregnene, så går vi ud fra, at de fossile planter i sin tid stillede samme krav til det omgivende miljø som de nulevende repræsentanter, og vi kan følgelig konkludere, at der rådede et arktisk klima, da dette lag i sin tid blev afsat. Degerbøl gør imidlertid opmærksom på, at der specielt for pattedyre-

nes vedkommende kan opstå komplikationer. Det kan illustreres f.eks. med bisonen. Går man ud fra de recente, vil man forvente at finde fossile bison i et skovmiljø – de tilhørte imidlertid den tidligere parktundra. Renen kan vise, hvad det er der hos pattedyr kan forårsage komplikationen. Det var her vigtigt at få fastslået, at de danske fund hidrørte fra tundrarenen og ikke fra den nordlige polarren eller den sydlige skovren, idet disse ville give klart forskellige udsagn om datidens klima. Forekomsten af sådanne morfologisk nærstående men med hensyn til kravene til det omgivende miljø helt forskellige økologiske racer kræver – siger Degerbøl – at materialet undersøges meget nøje for om muligt at fastslå den rette økologiske race. Kun hvis det lykkes, kan fundet fortælle os noget sikkert om naturforholdene på stedet. Man kan roligt sige, at Degerbøl gennem sine omhyggelige undersøgelser har levet op til de krav, som specielt hans dyr stiller.

Ser vi på Degerbøls oprindelige hovedtese – at en sammenligning af subfossilt og recent materiale hos samme art kan kaste lys over evolutionens væsen – må man sige, at resultaterne ikke ganske har indfriet forventningerne. Hovedproblemet har været for komplekst og fundene trods alt for ufuldstændige til at der har kunnet drages konklusioner af virkelig generel evolutionær interesse. Hertil kommer at der inden for genetikken – som da Degerbøl påbegyndte sine undersøgelser var uden betydning i denne forbindelse – nu er udviklet populationsgenetiske metoder, som muliggør detaljerede analyser af de evolutionære processer hos nulevende arter. Men stadig – bedømt ud fra sin samtid – var Degerbøls tese god, hans metodik er blot nu blevet overhalet af udviklingen inden for et beslægtet fag.

Det materiale, som Degerbøl benyttede i de nævnte zoologiske arbejder, er for største delen fremkommet ved kombinerede arkæologiske, botaniske og zoologiske udgravninger, og han bearbejdede de fundne dyreknogler fra flere sådanne udgravninger. Man kan nævne stenalderbopladserne ved Bundsø, Dyrholmen og Åmosen og de langt senere Trelleborgfund.

Ved behandlingen af dette materiale forblev Degerbøl zoologen, der sjældent berørte kulturhistoriske aspekter. En undtagelse er hans påvisning af, at stenalderdanskere på Dyrholmen praktiserede kannibalisme – men her er det også selve knoglematerialet, der taler sit barske sprog.

Vi har set, at Degerbøls hovedindsats er en række monografiske behandlinger af vildtlevende dyr, og vi ser, at han udnytter de forskellige bopladsfund på samme måde, nemlig til en detaljeret behandling af

menneskets husdyr. Han nåede dog kun at behandle hunden og tamkvæget. For hundens vedkommende påviser Degerbøl de ældste fund af tamhund (8–9000 år gamle) dels her i landet, dels ved Star Carr nær Cambridge. Hans konklusion er, at selve domestikationen ligger endnu længere tilbage, og han støtter denne antagelse således: (1) de tidligste fund er allerede tydeligt forskellige fra ulven (hvis denne opfattes som stamformen), (2) er sjakalen stamformen, har det krævet sin tid for denne tradition at spredes så langt bort fra sjakalens naturlige udbredelsesområde, (3) der var allerede på dette tidlige tidspunkt forskellige hunderacer, og udviklingen af disse må have taget sin tid. Hunden er altså ikke blot menneskets bedste, den er også dets ældste ven. For tamkvæget påvises en interessant udvikling i størrelse. De allerældste var ret store, så store at de kunne give komplikationer m.h.t. at adskille dem fra de samtidige urokser; senere aftager størrelsen for at nå bunden i en periode fra jernalderen til vikingetiden; derefter sker igen en forøgelse. Problemet er iøvrigt meget komplekst, idet der synes at være forskelle fra egn til egn, ligesom indførelsen af nye driftsformer i landbruget har påvirket størrelsen. I afhandlingen om tamkvæget inddrages også resultater opnået af andre forskere, bl. a. præparator dr. phil. h.c. Ulrik Möhl. Ulrik Möhl har, gennem sin fremragende evne til at identificere knoglemateriale, i mere end en menneskealder været en uvurderlig støtte for Zoologisk Museums fagzoologer. Samtidigt hermed har han haft format til en selvstændig videnskabelig produktion, noget som Københavns Universitet har påskønnet gennem tildelingen af en æresdoktorgrad.

Ud over den danske fauna har Degerbøl beskæftiget sig både med Grønlands, Islands og Færøernes. De grønlandske undersøgelser er ret omfattende. Der er bearbejdelser af knoglefund fra nordbotomterne, som har givet interessante oplysninger om nordboens tilpasning til det stedlige miljø, og der er afhandlinger, der beskæftiger sig med den recente fauna og belyser problemer som moskusoksens og rensdyrets indvandningsveje. Degerbøls store interesse for Grønland kan bl. a. ses deraf, at han under krigen var medstifter af Nordisk Selskab for Arktisk Forskning og redaktør af selskabets tidsskrift *Acta Arctica*. Om den færøske pattedyrfauna foreligger et enkelt arbejde, men til gengæld bringes her nogle meget interessante resultater, der også vedrører det, der var hovedproblemet i undersøgelser over den subfossile danske fauna, nemlig ændringer af arten. Her vises at husmusen i løbet af de godt 500 år den har levet på Færøerne har udviklet en distinkt race, og at nordharen i løbet af knap 100 år ligeledes er blevet forskellig fra den norske population, hvor-

fra de oprindeligt indførte individer stammer. Disse resultater ses ofte citeret i den internationale litteratur og har deres store interesse, fordi vi ser en tydelig genetisk ændring og samtidig har en tidsfaktor, der giver os en idé om, hvor mange generationer der er hengået.

Den recente danske pattedyrfauna har Degerbøl behandlet i et mindre antal arbejder, hvoraf kan nævnes undersøgelsen over muldvarpens fremtrængen nordpå i Jylland i begyndelsen af dette århundrede. Hertil kommer en meget omfattende populærvidenskabelig produktion, selvfølgelig centreret omkring pattedyr i fortid og nutid, men også med generelle emner af evolutionær karakter, f.eks. en bog om menneskets udvikling, alt sammen skrevet klart og levende. Også hans mundtlige fremstilling, som studenterne lærte at kende gennem specialeforelæsninger, var klar og levende. En anden ting man erindrer med glæde var at Degerbøl til forelæsningen ofte medtog de sidst indkomne knoglefund. Det gav de studerende et spændende indblik i arbejdet på afdelingen og gav ofte anledning til en interessant snak, der absolut intet havde med dagens tekst at gøre.

Degerbøl gav som forsker sit fag en ny og for sin tid perspektivrig drejning. Han var en flittig forsker med en omfattende og meget forskelligartet videnskabelig produktion. Han var hertil en fremragende formidler af sit fag.

Jeg vil slutte med et Æret være hans minde.

Bibliografi

- 1923 – Description of a New Snake of the Genus *Glauconia* from Mendoza. Vidensk. Meddr dansk naturh. Foren. 76: 113–114.
- Om Muldvarpens Fremtrængen i Vester-Hanherred. Vidensk. Meddr dansk naturh. Foren. 76: 115–118.
- Et internationalt Selskab til Bevarelse af den europæiske Bison. Naturens Verden p. 470–472.
- 1924 – Muldvarpens Vandring gennem Skodborg og Vandfuld Herred. Vidensk. Meddr dansk naturh. Foren. 78: 201–207.
- Nogle Iagttagelser over en Muldvarp i Fangenskab. Naturens Verden p. 172–186.
- Den sorte Rotte. Naturens Verden p. 31–34.

- 1925 – Bør der tilvejebringes en international Fredning af Moskusoksen? Naturens Verden p. 76–86.
Den amerikanske Ekspedition til Mongoliet. Naturens Verden p. 264–278.
- 1926 – Bibliographia Wingeiana. En Fortegnelse over Herluf Wings Arbejder. Vidensk. Meddr dansk naturh. Foren. 82: 1–41.
- 1927 – Über prähistorische, dänische Hunde. Vidensk. Meddr dansk naturh. Foren. 84: 17–65.
Do Moles (*Talpa europaea* L.) store up Worms? Vidensk. Meddr dansk naturh. Foren. 84: 195–201.
Om Menneskets Oprindelse og Slægtskabsforhold. Naturens Verden p. 337–374.
- 1928 – Mindre Bidrag til Danmarks forhistoriske Dyreverden. I. Et Fragment af Bæver (*Castor fiber* L.) fra Bronzealderen. Vidensk. Meddr dansk naturh. Foren. 86: 75–81.
Mindre Bidrag til Danmarks forhistoriske Dyreverden. II. Sind andere Haustiere als der Hund aus der älteren Steinzeit (Campignien) Dänemarks gefunden worden? Vidensk. Meddr dansk naturh. Foren. 86: 83–91.
Dyreknoget i Langøfundet fra den ældre Stenalder. Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie. p. 174–184.
Människans ursprung och släktskapsförhållanden. Ymer, Tidskrift utgiven av Svenska sällskapet för antropologi och geografi. p. 1–60.
- 1929 – Animal bones from the Norse Ruins at Gardar, Greenland. Meddelelser om Grønland 76: 183–192.
Nogle Jagttagelser over Skovmus i Fangenskab. Naturens Verden p. 163–180.
- 1930 – (M. Degerbøl & N. L. Nielsen) Biologiske Jagttagelser over og Maalinger af Hvidhvalen (*Delphinapterus leucas* (Pall.)) og dens Fostre. (Summary in English) Meddelelser om Grønland 77: 119–143.
Om 3 Tilfælde af dobbelte Stødtænder hos Hvalrossen (*Odobenus rosmarus* L.). Vidensk. Meddr dansk naturh. Foren. 88: 287–292.
(M. Degerbøl & V. Nordmann) En fossil Kæbe af Isbjørn (*Ursus maritimus* L.) fra Danmark. (Summary in English) Vidensk. Meddr dansk naturh. Foren. 88: 273–286.
Om Pattedyr-Faunaen inden for Københavns Bygrænse. Naturens Verden p. 385–413.

- 1931 – Animal Bones from the Sukkertoppen District. *Meddelelser om Grønland* 91: 134–137.
- Om Tandskiftets Forløb hos københavnske Kommuneskolebørn, med Henblik paa Tandskiftet hos de øvrige Primater (Summary in English) *Meddelelser om Danmarks Antropologi* III. Bind, 2. Afd.: 237–327.
- 1932 – Et Fund af Steppe-Antilope (*Saiga tatarica* (Pall.)) i Danmark. (Summary in English) *Meddelelser fra Dansk geologisk Forening* 8: 175–184.
- Blaahvalen (*Balaenoptera musculus* (L.)). En for Danmarks Fauna ny Pattedyrart. *Naturens Verden* p. 193–211.
- 1933 – Danmarks Pattedyr i Fortiden, i Sammenligning med recente Former, I. (Summary in English) *Vidensk. Meddr dansk naturh. Foren.* 96: 357–641.
- 1934 – (M. Degerbøl & F. W. Bræstrup) The Geographical Variation of the Greenland Hares. *Vidensk. Meddr dansk naturh. Foren.* 98: 197–206.
- Animal Bones from the Norse Ruins at Brattahlid. *Meddelelser om Grønland* 88: 149–155.
- Animal Teeth in a Necklace from a Woman's Grave at Kangerdlingsuaq. *Meddelelser om Grønland* Bd. 104 Nr. 9: 11–12.
- 1935 – Animal Bones from the Eskimo Settlement in Dødemandsbugten, Clavering Island. A Contribution to the Immigration History of Musk Ox and Reindeer in East Greenland. *Meddelelser om Grønland* Bd. 102 Nr. 1: 173–180.
- Animal Bones from King Oscar Fjord Region in East Greenland. *Meddelelser om Grønland* Bd. 102 Nr. 2: 93–97.
- Mammals. Part I. Systematic Notes. Report of the Fifth Thule Expedition 1921–24. Vol. II No. 4–5: 1–67.
- (M. Degerbøl & U. Møhl-Hansen) Birds (Aves). The Scoresby Sound Committee's 2nd East Greenland Expedition in 1932 to King Christian IX's Land. *Meddelelser om Grønland* Bd. 104 Nr. 18: 1–30.
- Vore Pattedyr i Fortiden (p. 3–72). Insektædere (p. 76–128). Flagermus (p. 129–159). Rovdyr, Systematisk Indledning (p. 160–168). Sæler, Almindelig Oversigt (p. 232–239). Ringsæl (p. 240–247). Gnavere, Almindelig Oversigt (p. 255–263). Vildkanin (p. 277–280). Skovmus og Halsbaandmus (p. 301–328). Brandmus og Dværghmus (p. 329–336). Studsmus (p. 337–361). Birkemus (p. 362–370). Gnavere, der muligvis kan træffes i Danmark (p. 383–386). Hovdyr, Almindelig Oversigt (p. 387–394). Hvaler (p. 418–456). I: A.L.V. Manniche: *Danmarks Pattedyr*.
- 1936 – On *Mus musculus spicilegus* Pet. in Denmark. *Vidensk. Meddr dansk naturh. Foren.* 99: 233–238.

- Bones from Julianehaab District. *Meddelelser om Grønland* Bd. 118 Nr. 1: 131–133.
- The Former Eskimo Habitation in the Kangerdlungssuak District, East Greenland. *Meddelelser om Grønland* Bd. 104 Nr. 10: 1–48.
- Animal Remains from the West Settlement in Greenland with special Reference to Livestock. *Researches into Norse Culture in Greenland. Meddelelser om Grønland* Bd. 88 Nr. 3: 1–55.
- Nogle Bemærkninger om Grønlands Pattedyr i historisk Tid paa Grundlag af Knoglematerialet fra Affaldsdynger fra Nordbotid og eskimoiske Husruiner og Køkkenmøddinger. *Nordiska (19. skandinaviske) naturforskar-mötet i Helsingfors 1936*. p. 1–3.
- Næbdyr og Myrepindsvin. Pungdyr. Insektædere. Flagermus (p. 417–478). Primater (p. 669–700). I: *Den lille Brehm*.
- 1937 – A Contribution to the Investigation of the Fauna of the Blossville Coast, East Greenland, with special Reference to Zoogeography. *Meddelelser om Grønland* Bd. 104 Nr. 19: 1–36.
- 1938 – Skelettet af en Blaa-hval i Zoologisk Have i København. *Naturhistorisk Tidende*. p. 37–38.
- Om et Fund af Næsehorn fra Danmark. *Ibid.* p. 52–54.
- Om Fund af Kæmpehjort (*Cervus giganteus*) i Danmark. *Ibid.* p. 134–137.
- 1939 – The Field Mouse of Iceland, its Systematic Position (*Apodemus sylvaticus grandiculus* subsp. nov.) and Biology. Appendix to *The Zoology of Iceland* Vol. IV part 76: 39–51.
- Dyrekogler fra Bundsø, en yngre Stenalders Boplads paa Als. (Résumé en français) *Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie* p. 85–198.
- Halvgrindehvalen (*Grampus griseus* Cuv.) strandet i Danmark. En for Danmarks Fauna ny Pattedyrart. *Naturens Verden* p. 226–232.
- Om forekomst af Dværgmus (*Micromys minutus* Pall.) Nord for Limfjorden. *Flora og Fauna* p. 64–65.
- Nogle Bemærkninger om Husdyrene paa Island i Middelalderen. (Summary in English) I: *Forntida gårdar i Island* p. 261–268, 324–325.
- Dyrekogler fra en Stenalderboplads paa Ordrup Næs i Nordvestsjælland (Résumé en français). *Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie*.
- 1940 – Mammalia. *The Zoology of the Faroes* LXV. Vol. III, Part II: 1–132.
- Om kogler fra Havnelev-Strandegaardfundene (Résumé en français). I: *Th. Mathiassen: Havnelev-Strandegaard. Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie* p. 16–17, 23.

- 1941 – Om Kannibalisme i Danmarks Stenalder. Dyr i Natur og Museum. Aar-
bog for Universitetets Zoologiske Museum p. 25–43.
- Om Fund af subfossile Skaller af Østers i Øresund. Naturhistorisk Tidende
Aargang 5: 84–87.
- The Osseus Material from Austmannadal and Tungmeralik, West Settle-
ment, Greenland. Meddelelser om Grønland Bd. 89 Nr. 1: 345–354.
- 1942 – Et Knoglemateriale fra Dyrholm-bopladsen, en ældre Stenalderkøkken-
mødding (Mit deutscher Zusammenfassung). Det Kongelige Danske Vi-
denskabernes Selskab Arkæologisk-kunsthistoriske Skrifter Bind 1 Nr. 1:
79–135.
- Om Parringen og Parringskampe hos Pindsvinet (*Erinaceus europæus* L.).
Flora og Fauna p. 73–76.
- (M. Degerbøl & J. Iversen) On a Find of a Sheat-Fish (*Silurus glanis* L.)
from the Ancylus Period in Denmark. Vidensk. Meddr dansk naturh.
Foren. 105: 435–446.
- Nogle Træk af Biologi-undervisningen i Gymnasiet. Meddelelser fra Øster-
søgedes Gymnasium p. 33–35.
- 1943 – Om Dyrelivet i Aamosen ved Undløse paa Sjælland i Stenalderen. (Re-
sumé en français) Nordiske Fortidsminder III. Bind 3. Hefte p. 165–204.
- Pairing and Pairing Fights of the Hedgehog (*Erinaceus europæus* L.). Vi-
densk. Meddr dansk naturh. Foren. 106: 427–430.
- (M. Degerbøl & U. Møhl-Hansen) Remarks on the Breeding, Conditions,
and Moulting of the Collared Lemming (*Dicrostonyx*). Meddelelser om
Grønland Bd. 131 Nr. 11: 1–40.
- Animal Bones from Inland Farms in the East-Settlement. Meddelelser om
Grønland Bd. 90: 113–119.
- Hvidsiden eller Hvidskævingen (*Lagenorhynchus acutus* Gray) i danske
Farvande. Naturens Verden p. 164–174.
- Færøernes Landpattedyr (Insulation og Racedannelse). Naturens Verden
p. 20–42.
- Vort ældste Husdyr, Hunden – og dens Skæbne i Danmark. Dyr i Natur
og Museum. Aarvog for Universitetets Zoologiske Museum p. 11–36.
- 1944 – Om Dyrekogler i et fynsk Offerfund. I: E. Albrechtsen: Et fynsk Offer-
fund fra den ældre romerske Jernalder. Fynske Aarbøger p. 261–262.
- Om Tamsvinets Afstamning og dets Forekomst i de forhistoriske Tider i
Danmark. Svinet. Haandbog i Svineavl p. 9–25.

- 1945 – (M. Degerbøl & J. Iversen) The Bison in Denmark. A Zoological and Geological Investigation of the Finds in Danish Pleistocene Deposits. Danmarks Geologiske Undersøgelse II. Række Nr. 73. Zoological part p. 1–32.
P. V. Lund og hans Udforskning af Brasiliens forhistoriske Dyreverden. Dyr i Natur og Museum. Aarboeg for Universitetets Zoologiske Museum p. 111–134.
Subfossile Fisk fra Kvartærtiden i Danmark (Summary in English). Vidensk. Meddr dansk naturh. Foren. 108: 103–160.
Mallen i Danmark. Naturens Verden p. 1–10.
- 1946 – Dyreknogeter fra Borggraven ved Søborg Slot. Træk af Husdyrholdet i Middelalderen. Fra det gamle Gilleleje p. 77–88.
Dyreknogeter fra en sen-glacial Boplads ved Bromme. I: Th. Mathiassen: En sen-glacial Boplads ved Bromme. Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie p. 137–142.
Om Dyreknogeter fra en ældre Stenalder-Boplads ved Vedbæk. I: Th. Mathiassen: En Boplads fra Ældre Stenalder ved Vedbæk Boldbaner. Sølle-rødbogen p. 32–33.
- 1947 – Jagten i forhistorisk Tid (p. 9–52). Haarvildtet (p. 117–155). I: Den danske Jagt i Fortid og Nutid.
Dyrelivet. Landet mod Nordvest – Thy og Vester Han Herred II: 19–38.
C. M. Steenberg. 24. November 1882 – 1. Februar 1946. Vidensk. Meddr dansk naturh. Foren. 109: 5–10.
- 1948 – Dyreknogeter fra Vikingeborgen Trelleborg (Summary in English). Nordiske Fortidsminder IV. Bind I. Hefte p. 241–264.
- 1949 – Pattedyr, Insektædere, Flagermus, Gnavere. Vort Lands Dyreliv. I: 11–82.
Mellem sorte Dinkaer og hvide Næsehorn. (Gyldendal) 195 p.
- 1950 – Subfossil Occurrence (p. 5–8). Mammalia (p. 134–150). List of Danish Vertebrates.
Marsvin, delfiner m. m. Frivagten 44: 23–27.
- 1951 – (M. Degerbøl & H. Krog) Den europæiske Sumpskildpadde (*Emys orbicularis* L.) i Danmark. En zoologisk og geologisk undersøgelse af danske postglaciale fund og deres betydning for bedømmelsen af temperaturforholdene i forhistorisk tid (Summary in English). Danmarks Geologiske Undersøgelse II. Række. Nr. 78 p. 1–62, 91–104.

Knoglematerialet fra en ny udgravning i Vistehulen i Norge (Summary in English). I: H. E. Lund: Fangst-Bopladsen i Vistehulen. Stavanger Museum p. 52-84, 125-129, 140-142.

- 1952 – Recent Discoveries of Remains of Mammals from Glacial Deposits in Denmark. *Dicororhinus kirchbergensis* (Jäger), New to the Fauna of Denmark; *Megaloceros giganteus* (Blumenbach) and *Bison priscus* (H. v. Meyer). Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab Biologiske Skrifter, bind 6, nr. 8: 1-26.
- Dyrekogler fra Ørnekul paa Neksøl (Summary in English). I: C. J. Becker: Ørnekul paa Neksøl. Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie p. 89-90, 99.
- 1953 – Campbelløen, søelefanernes og albatrossernes ø. Galatheas jordomsejling p. 251-264.
- Dyrekogler fra Selbjerg Boplads, Øland, Limfjorden. (Summary in English). I: O. Marseen: Fangstfolk på Selbjerg. Kuml. Årbog for Jysk Arkæologisk Selskab p. 113-115.
- Th. Mortensen. 22. februar 1868-3. april 1952. Oversigt over Det Kgl. Danske Videnskabernes Selskabs Virksomhed p. 59-68.
- 1954 – Adolf S. Jensen. 23. maj 1866-29. august 1953: Oversigt over Det Kgl. Danske Videnskabernes Selskabs Virksomhed p. 87-95.
- Fra abe til menneske (Reitzel) 91 p.
- 1956 – Har der levet mennesker i interglaciertid i Danmark? *Naturhistorisk Tidende* 20: 74-76.
- 1957 – The Extinct Reindeer of East-Greenland, *Rangifer tarandus eogroenlandicus*, subsp. nov. Compared with Reindeer from other Arctic Regions. *Acta Arctica* X: 1-57.
- Det uddøde østgrønlandske rensdyr. Grønland, januar 1957: 11-21.
- Über die spätglazialen Säugetiere Dänemarks mit besonderer Berücksichtigung des Rentiers (*Rangifer tarandus*). Inqua V Congrès international. Madrid-Barcelona p. 46-47.
- Från apa till människa. Stockholm. 134 p.
- Nogle bemærkninger om heste og hunde i Ladbykibet (Summary in English). *Nordiske Fortidsminder* VI. Bind 1. Hefte: 115-119.
- 1959 – On Post-Glacial Subspecific Differentiation in Danish Vertebrates. XVth International Congress of Zoology, Sect. II, Paper 35: 152-154.

- (M. Degerbøl & H. Krog) The Reindeer (*Rangifer tarandus* L.) in Denmark. Zoological and Geological Investigations of Discoveries in Danish Pleistocene Deposits. Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab. Biologiske Skrifter. Bind 10 Nr. 4. Zoological part p. 1–106.
- 1961 – On a find of a Preboreal domestic dog (*Canis familiaris* L.) from Star Carr, Yorkshire, with remarks on other Mesolithic dogs. Proceedings of the Prehistoric Society XXVII: 35–55.
- 1962 – Ur und Hausrind. Zeitschrift für Tierzucht und Züchtungsbiologie Band 76, Heft 2/3: 243–251.
Der Hund, das älteste Haustier Dänemarks, mit Bemerkungen über mesolithische Hunde. Zeitschrift für Tierzucht und Züchtungsbiologie Band 76, Heft 2/3: 334–341.
Husdyr og mennesker. Søndagsuniversitetet bind 27, 87 p.
- 1963 – Prehistoric Cattle in Denmark and Adjacent Areas. Occasional Paper No. 18 of the Royal Anthropological Institute p. 69–79.
De første mennesker for en million år siden. I: Tværsnit af jordens og menneskehedens historie. Søndagsuniversitetet bind 40 p. 54–71.
- 1964 – Some Remarks on Late- and Post-Glacial Vertebrate Fauna and its Ecological Relations in Northern Europe. British Ecological Society Jubilee Symposium. p. 71–85.
- 1967 – Dogs from the Iron Age (c. A.D. 950–1000) in Zambia with Remarks on Dogs from Primitive Cultures. Iron Age Cultures in Zambia I: 198–207.
- 1970 – (M. Degerbøl & B. Fredskild) The Urus (*Bos primigenius* Bojanus) and Neolithic Domesticated Cattle (*Bos taurus domesticus* Linné) in Denmark. With a Revision of Bos-Remains from the Kitchen Middens. Zoological and Palynological Investigations. Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab Biologiske Skrifter Bind 17 Nr. 1. Zoological part p. 5–177.
- In press – Om et cranium af ulv (*Canis lupus* L.) fra en nordboplads (Nipaitsoq) i Godthåbsfjorden, Vestgrønland.
The extinct Polar wolves of Greenland, with special reference to the wolves from North-east Greenland.

Holger Hjeltnet.

HOLGER HJELHOLT

12. november 1887 – 21. maj 1977

Tale i Videnskabernes Selskabs møde den 13. april 1978

Af Povl Bagge

Holger Hjelholt blev født i Refsvindinge og boede til han var 18 år i et sydøstfynsk landsbymiljø. Indtrykkene fra denne tid prægede ham for bestandig. Han sugede i resten af sit liv næring af minderne fra Fyn, og i de erindringskitser som han skrev til forskellige fynske og københavnske aviser vendte han gerne tilbage til barndomstiden og -egnen; den personlige forbindelse holdt han ved lige ved jævnlige besøg hos slægtninge og gamle venner dér. Hans far drev et lille uldspinderi. Familien levede af nødvendighed nøjsomt, og Hjelholt var altid gammeldags nøjsom med materielle goder. Men i hjemmet dyrkedes interesser som sønnen også tog i arv. Hans far var en politisk vågen venstremand – Hjelholt blev født i provisorietiden – om sin mor siger han at hun elskede sang, digtning og historie, og hans morfar kunne fortælle om sine oplevelser i slaget på Dybbøl; det var med til at vække drengens kærlighed til sønderjysk historie. Hans forældre var grundtvigianere, Hjelholt voksede naturligt ind i et grundtvigsk menighedsliv, og dér blev han. I København hørte han til Vartov valgmenighed. Han gik først i Vormark grundtvigske friskole hvis lærer Knud Larsen var en ypperlig fortæller og gjorde Danmarkshistorien levende for børnene. Han lånte sin læselystne elev Grundtvigs oversættelser af Saxo og Snorre og drengen slugte dem. Også de nordiske sagn optog ham. Som god gammeldags grundtvigianer påstod han senere over for sin daværende kollega i Rigsarkivet William Norvin at grundlaget for en nordbos dannelse burde være »samlevethed med Nordens gude- og sagnverden«. Norvin som var klassisk filolog mente naturligvis at den klassiske oldtidskultur var det eneste sande dannelsesgrundlag. Det var også Knud Larsen, Henry George-pioneren Jakob E. Langes svigerfar, der først fortalte Hjelholt om George's ideer. De greb ham så stærkt at han fra 1911 en årrække var medarbejder ved

georgeistiske blade, 1917–20 medredaktør af *Retsstaten*, og 1916 medstifter af den sammenslutning der var forløber for Danmarks retsforbund. Senere fjernede han sig politisk fra retsforbundet men bevarede sympatien for flere af dets ideer.

1901 kom Hjelholt i den nyoprettede Hesselager latinskole. Overgangen fra den fri til den »sorte« skole var ikke let, men han fik gode kammerater – et par af dem blev hans venner for livet – og han fandt sig efterhånden til rette. De to sidste skoleår mindedes han endda som »en rig og skøn oplevelse« med et skær af »morgenrødens glans« over sig. 1906 blev han matematisk student – den gammelsproglige retning som han ville have foretrukket fandtes ikke på skolen.

På universitetet fulgte han først sin politiske interesse og begyndte at studere statsvidenskab, men Jens Warmings forelæsninger over Danmarks statistik kedede ham så meget at han snart foretrak cand. mag.-studiet med historie som hovedfag og dansk og tysk som bifag. Professor J. A. Fridericia fik ham til at tage eksamensspeciale i Tysklands historie i 19. årh. Det fik betydning for hans senere forskning. Hjelholt måtte sættes på aktier hos slægtninge og venner af familien for at han kunne holdes til bogen i København, og hans første studieår var trange. Han levede som adskillige andre fattige provinsstudenter yderst sparsommeligt, havde ingen kammerater, deltog ikke i studenterlivet og led af hjemvé. Han skrev senere om deltheden i sindet hos dem der som han var rykket op af deres naturlige grobund, og dette tvesind bevarede han vist til sin død. Hans økonomiske bekymringer var dog forbi da han 1909 kom på Regensen og fik kommuniststipendiet; dermed gled han ind i hvad han kalder »økonomisk velvære og vellevned«. 1912 blev han cand. mag., 1913 fik han universitetets guldmedaille for en prisopgave om Augustenborgerne, samme år blev han assistent i Rigsarkivet og 1923 dr. phil. I Rigsarkivet fik han hele sin embedsgerning. 1938 blev han leder af arkivets 1. afdeling, under rigsarkivar Linvalds ophold i Sverige 1943–45 var han konstitueret rigsarkivar og fra 1946, til han 1956 lod sig pensionere, overarkivar. Han var en overordentlig kyndig arkivmand. Han krævede meget af sine underordnede, men unge kolleger som han anså for dygtige kunne han vise stor venlighed. Mens han var ansat i Rigsarkivet led han to nederlag, og navnlig det første havde han svært ved at glemme: ved rigsarkivarskiftet 1934 søgte han forgæves embedet. Efter denne skuffelse håbede han at blive professor i historie, noget han mente at være »temmelig velegnet til«. Men han blev påny skuffet da han 1936 deltog i konkurrencen om et københavnsk professorat.

Inden jeg prøver at karakterisere Hjelholt som historiker må jeg nævne hans vigtigste arbejder. Gennem de 60 år han drev forskning ændrede han såvidt jeg kan se hverken sit syn på historikerens opgave eller sin metode væsentligt. Jeg kan derfor uden hensyn til kronologien gruppere hans produktion. Den er meget omfattende. Den rummer store og små bidrag til dansk lokalhistorie, til kongerigets almindelige historie, til Slesvigs eller Sønderjyllands historie, til tysk og engelsk historie. Desuden udgav han en lang række historiske kilder og forskellige hjælpemidler til arkivstudium. Jeg må hovedsagelig holde mig til hans bøger og nævner kun en lille brøkdelen af de mange tidsskriftafhandlinger han offentliggjorde (især i *Historisk Tidsskrift* og *Sønderjyske Årbøger*).

Hans første plan om et større videnskabeligt arbejde sigtede mod et emne der måtte ligge en ung og lidt romantisk mand fra landet nær, nemlig de danske møllers historie. Planen blev ikke realiseret, men en lille halv snes forstudier om enkelte møller og mølleproblemer lod han trykke 1916–45, de fleste i historiske amtsårbøger, hvor han også i 1920'erne og 1930'erne behandlede andre lokalhistoriske emner. Hans vægtigste lokalhistoriske arbejde er to svære bind om *Falsters Historie* fra middelalderen til ca. 1800 (1934–35), skrevet på tilskyndelse udefra. Navnlig skildringen af bøndernes liv og landbrugets forhold er indgående og værdifuld. Værket bygger for størstedelen på en gennemgang af næsten alle de tilgængelige utrykte kilder, men det er tænkt som folkelæsning og fremstillingen er som i flere af hans skrifter ikke uden lune.

Hans bidrag til kongerigets almindelige historie er kun få. Et af dem er den udmærkede kritiske afhandling *Et forspil til den store landbokommissions nedsættelse* (Hist. Tidsskr. 1939). Den reducerer den betydning for de store landboreformer som Hans Jensen i sin disputats havde tillagt et forslag fra herredsfoged Bering, og giver nye oplysninger om kommissionens forhistorie. Hans største arbejde i denne gruppe er afsnittet *Under Junigrundloven 1849–66* i jubilæumsværket *Den danske Rigsdag 1849–1949* (1949), som han var med til at redigere. Det er en oversigt over forhandlingerne på rigsdagen, samling for samling. Den viser hans grundige læsning af rigsdagstidende, men giver kun lidt om den større politiske sammenhæng og baggrunden for hvad der blev drøftet i tingene.

Det meste af hans produktion handler om Slesvig og det slesvigske spørgsmål. Hans interesse for emnet var vakt i hans barndom, den blev forstærket i studentertiden på en tur syd for Kongeåen hvor han opsøgte mennesker som H. V. Clausen havde givet ham adressen på, og genfor-

eningen gav ham den afgørende tilskyndelse til at forske i Sønderjyllands historie. Ved Sønderjylland forstod han hele Slesvig. I den kønne lille biografi *Christian Hansen junior. En talsmand for flensborgsk kongetroskab* (1963) skriver han: »Vi sørger over tabet af landsdele, der var den danske nations odelsjord: provinserne øst for Øresund og den »halve part« af Sønderjylland med Ejderen som den gamle grænseflod mod det hellige romerske rige«; og »sørger« er her ikke et tomt ord. Hjelholt virkede efter Danmarks befrielse i pressen og i skriftet *For Sydslesvigs frihed* (1947) sammen med Knud Fabricius for at Sydslesvig kunne få lejlighed til at »orientere sig mod nord« og »vende tilbage til sin fortid«, til sydslesvigernes »sande hjem og det sande slægtskab« med det folk hvis mentalitet lå dem langt nærmere end de væsensfremmede preusseres. Hans standpunkt var historisk begrundet og befæstet gennem mange års studier.

Den første frugt af disse studier var disputatsen *Den danske Sprogordning og det danske Sprogstyre i Slesvig mellem Krigene (1850–1864)* (1923). Den er et vigtigt bidrag til belysning af den danske nationale politik efter treårskrigen. De Tillisch–Regenburgske sprogreskripter 1850–51 indførte bl. a. dansk skolesprog og afvekslende dansk og tysk kirkesprog i en række mellemslesvigske sogne hvor befolkningens sprog helt eller næsten helt var blevet tysk. Det var altså et forsøg på ved tvang at genvinde det tabte, et forsøg som virkede mod sin hensigt og blev udnyttet af tysk propaganda. På grundlag af et stort hidtil uudnyttet kildestof gør Hjelholt omhyggeligt rede for den slesvigske administrations motiver og handlinger og hvad der skete i de enkelte sogne og egne. Det er en fortrinlig redegørelse så langt den rækker, grundig og klar. Hjelholt blev dog kritiseret for at have anlagt undersøgelsen for snævert, noget der også blev indvendt mod flere af hans større arbejder. Opponenten Aage Friis savnede især en placering af sprogreskripterne og deres administration i den hele nationalliberale politik, en karakteristik af de ledende personer og deres forudsætninger og en klar vurderende konklusion. Et par af de punkter som efter Aage Friis' mening burde være behandlet i disputatsen belyste Hjelholt senere i en afhandling om sprogpolitikens fjende *H. L. Martensen og sprogreskripterne* (Hist. Tidsskr. 1929) og i den biografi af Regensburg der var færdigskrevet ved Hjelholts død. Om sprogforholdene i Slesvig i Regenburgs tid handler også et psykologisk interessant portræt af den mellemslesvigske præst Chr. Christiansen, som ikke var dansk nationalt bevidst, men som af religiøse

grunde ønskede dansk kirke- og skolesprog for dem der havde dansk talesprog (Sønderj. Årb. 1926).

Hjelholt blev naturligt medredaktør af den 5-binds *Sønderjyllands Historie* der udkom fra 1930–42, og han skrev til den afsnittet om perioden 1660–1805 (1940–42). Under forarbejderne kom han ind på det af Kr. Erslev behandlede omstridte problem hvad der statsretligt skete 1721 med den tidligere gottorpske del af Slesvig, som Frederik IV erhvervede efter Den store nordiske krig, et spørgsmål der har betydning for opfattelsen af arveretten til Slesvig. Sin undersøgelse forelagde Hjelholt 1937 i en tidsskriftafhandling, der noget omarbejdet indgik i bogen *Inkorporationen af den gottorpske del af Sønderjylland i kronen 1721* (1945). Hjelholt argumenterer skarpsindigt mod Erslevs opfattelse, som var at den gottorpske del blev inkorporeret i den kongelige del. Hjelholts konklusion fremgår af skriftets titel, den blev accepteret af nogle sagkyndige, men bestridt af andre. Han var samtidig nået til det også mod Erslevs opfattelse stridende resultat at kongelovens mandlig–kvindelige arvefølge fra 1721 var indført i hele Slesvig, jfr. hans afhandling *Om enevældens gyldighed i hertugdømmet Slesvig* (Sønderj. Årb. 1945). Han er en af de få af Erslevs elever der har søgt at rukke mesterens overvældende autoritet.

Det større værk af Hjelholt der er lettest tilgængeligt for almindelige læsere er nok *Sønderjylland under Treårskrigen. Et bidrag til dets politiske historie* (I–II, 1959–62). Fremstillingen er levende, flere steder spændende, med mange nye enkeltheder hentet fra et meget stort utrykt kildemateriale. Det vrimler med personer, dansksindede og slesvigholstenere, loyale embedsmænd og edsbrydere, retfærdige og uretfærdige. Mængden af detaljer kan virke overvældende som i flere af forfatterens senere skrifter, og man ønsker med en kyndig anmelder at han havde samlet hovedtrækkene ved slutningen af hvert afsnit og givet os en udførlig konklusion. Værket er ikke destomindre et vigtigt bidrag til Slesvigs historie.

Af hans talrige andre arbejder i denne gruppe nævner jeg blot *Carl Moltke og dannelsen af helstatsministeriet i januar 1852* (Hist Tidsskr. 1957) og *Arvefølgesag og forfatningsforhold i det danske monarki ved midten af 19. århundrede. Fr. v. Pechlins virksomhed for monarkiets opretholdelse cirka 1845–51* (Vid. Selsk. Hist.–filos. medd. 1973). De to afhandlinger viser Hjelholts sympati for loyale tyskdannede statstjenere og hans forståelse for deres tankegang. Carl Moltke og Pechlin mente lige-

som Hjelholt at kongelovens arvefølge gjaldt i hele Slesvig til 1853. Hjelholts beundring for den »kraftige, beslutsomme« helstatsmand Carl Moltke er åbenbar. Hjelholt sympatiserede tilsyneladende mere med kongetro helstatsmænd, dem der ville bevare hele det dansk-tyske monarki og som ikke gik på akkord med slesvigholstenerne, end med de danskere der i dette og forrige århundrede ville dele Slesvig. Genforeningen 1920 anså han for en unational løsning, en tilsidesættelse af den historiske retfærdighed.

En særlig gruppe af Hjelholts arbejder om det slesvigske spørgsmål indeholder væsentlige bidrag til ikke-dansk historie. Hans »inderlige ønske« om »Højnordens enhed« gav ham interesse for den tyske enhedsbevægelse, siger han, og han blev som det vel var naturligt for en tidligere retsstatsmand optaget af problemet statsmoral kontra privatmoral. Begge disse emner belyste han i *Heinrich von Treitschke og Slesvig-Holsten. Tysk liberalisme og Bismarcks politik i det slesvig-holstenske spørgsmål* (1928, tysk oversættelse 1929). Bogen er vokset ud af en oprindelig mere ambitiøs plan om at skildre Treitschke og hans betydning for det tyske kejserdømmes af magtdyrkelse farvede åndspræg. Hjelholt viser hvordan den tyske historiker og forkæmper for Tysklands enhed, oprindelig liberal, først forsvarede Augustenborgernes arveret til Slesvig-Holsten, men 1864 blev talsmand for Preussens anneksion af hertugdømmerne, fordi Preussen havde magten og derfor efter hans mening retten til at samle Tyskland. Hjelholt følger i detaljer, med brede referater af trykt og utrykt materiale, Treitschkes holdning 1864-67, og bidrager til karakteristikken af ham og enkelte andre liberale der i de samme år skiftede standpunkt, især Gustav Freytag. Adskilligt af det Hjelholt fremdrog var nyt også for tyske læsere. Studiet af Treitschkes utrykte papirer som han fik adgang til under et ophold i Berlin 1927 var iøvrigt ikke helt let. Hans dechiffriering af et vigtigt manuskript der udelukkende består af stikord er en ikke ringe bedrift. Det var et arbejde for karlfolk, sagde Svend Aakjær.

Hjelholts to værker på engelsk om britisk mægling i den dansk-tyske konflikt 1848-50 og Englands betydning for ordningen af den danske arvefølge 1850-52 (*British Mediation in the Danish-German Conflict 1848-1850 I-II* og *Great Britain, the Danish-German Conflict and the Danish Succession 1850-52*. Vid.Selsk. Hist.-filos. medd. 1965-66 og 1971) handler om udenrigspolitisk historie. Denne disciplin lå ham temmelig fjernt, i det mindste sådan som den dyrkes nu. Den meget detaljerede fremstilling i de tre bind bygger hovedsagelig på et vældigt

utrykt materiale især fra engelske, danske og tyske arkiver og bringer en fylde af nye enkeltheder. De gør det klart at hovedpersonen udenrigsminister Palmerston der måtte kæmpe mod dronning Victorias og prins Alberts ønske om at England skulle støtte Augustenborgerne, var en rimeligt upartisk mægler mellem Danmark og de tyske magter – Hjelholt mener dog at han var lidt for tyskvenlig. Endvidere at Palmerston holdt fast ved at hele Slesvig statsretligt var dansk og Det tyske Forbund uvedkommende, samt at han ville undgå engelsk militær støtte til Danmark og i det hele begrænse Englands forpligtelser på fastlandet. Men fremstillingen er i hovedsagen indskrænket til hvad der fremgår af den diplomatiske korrespondance. De sagkyndige anmeldere savnede en undersøgelse af beslutningsprocessen i den engelske regering, en forklaring på Palmerstons holdning som et led i Englands almindelige udenrigspolitik og en mere indgående analyse af den europæiske situation og dens betydning for de diplomatiske forhandlinger.

Holger Hjelholt var arkivmand og nærede en ægte ærbødighed for de minder om vor fortid som arkiverne gemmer. Han fandt engang et ukendt brev fra Ludvig Holberg – »hænderne ryster når man får øje på slikt«, skrev han. Han havde sans for de menneskelige træk som historikeren især møder i private breve og optegnelser, og han kunne tale om »det ægte liv, den ligesom fortættede følelse« der fandtes i nogle af dem. I en avisartikel skriver han: »Det er desværre så langt fra alle store hændelser i vort folks historie som vi kan få belyst ved private breve og optegnelser. Men hvor bevæges og glædes vi ikke i de tilfælde hvor dette lader sig gøre. Vi føler da, at vi ligesom har givet dette forgængelige og flygtige liv noget af evighedens præg«. Når man læser Hjelholts skrifter mærker man at han holdt af adskillige af de mennesker han skildrer, både de offervillige jævne folk som vi træffer i hans Sønderjylland under Treårskrigen, og de store personligheder, især dem, der kæmpede for en idé. Når han nævner dem får hans ellers nøgterne sprog et anstrøg af patos. Han taler om «de ædle og oplyste mænd«, opfyldt af tidens frihedsidealer, der gennemførte de store landboreformer, om Regenburgs rene og ædle karakter og ideelle arbejde. Den historiker han beundrede mest var vistnok Friedrich Meinecke. Da Meinecke 1952 fyldte 90 skrev Hjelholt om ham: man møder i hans værker »en rig og frugtbar intelligens, ærefrygt for samvittighedens bud og uafsladelig stræben efter at finde frem til det guddommelige, det sande, skønne, gode og hellige«. Meineckes værker hører til dem der giver den interesserede læser »ud-

bytte såvel for hoved som for hjerte«. Hjelholts videnskabelige arbejder kan næppe røre hjerter. Men i sine fordringsløse dagbladskronikker, navnlig dem der fortæller om hans barndom og ungdom, åbner han undertiden for så meget mere af det der boede i ham, at det nok kan give en modtagelig læser udbytte for hjertet. De citater jeg her har brugt til hans karakteristik er alle hentet fra hans avisartikler.

Det er karakteristisk for Hjelholts historiesyn at han i sine skrifter jævnlig stiller ret og uret op mod hinanden, den statsretlige, den historiske og den moralske: statsretligt gjaldt kongelovens mandlig-kvindelige arvefølge i Slesvig indtil tronfølgeloven 1853, hævder han. Slesvig-Holstenerne havde uret i deres statsretlige opfattelse og i det meste af deres øvrige argumentation. Augustenborgernes arvekrav på Slesvig efter den kongelige mandslinie, som Erslev forsvarede, var efter Hjelholts mening uberettiget. Han mente endvidere at Danmark har den historiske ret til Sydslesvig, selv om han efter 1945 indrømmede at det måtte afhænge af sydslesvigernes ønsker om Sydslesvig blev forenet med Danmark. Han fandt det moralsk forkasteligt og foragteligt at præster og embedsmænd i Slesvig under oprøret og treårskrigen brød deres ed til kongen. Hjelholt var tilfreds når han mente at have vist læserne at Danmark havde retten på sin side. Han troede på at det styrkede danskhedens sag i den aktuelle nationalitetskamp. Han ville som historiker være upartisk, tjene sandhed og retfærdighed, sagde han, men han manglede undertiden blik for at andre synspunkter og vurderinger end hans egne kunne være berettigede eller dog måske fortjente en mildere dom end han undte dem.

Som videnskabsmand var Hjelholt udpræget arkivforsker. Det var hans styrke, men deri lå også hans begrænsning. Han arbejdede helst med utrykte og om muligt hidtil uudnyttede kilder, og refererede og citerede dem gerne udførligt og altid præcist, for nøjagtighed var et af hans første krav til historikeren. Hvad der fandtes om hans emne i litteraturen interesserede ham knap så meget. I mindre undersøgelser af begrænsede problemer hvor han kendte alle eller næsten alle kilder, kunne han overbevise ved skarpsindighed og grundig dokumentation. I de fleste af hans større arbejder, disputatsen, rigsdagshistorien, Sønderjylland under Treårskrigen, de tre bind om Danmark og England, savnede både danske og udenlandske kritikere ikke uden grund vurderende konklusioner af de mange detaljer, eller de beklagede at det begrænsede område som hans kilder belyste ikke var sat ind i en større forklarende sammenhæng. Noget tyder på at han var bange for at komme på usikker grund hvis han bevægede sig ud over de kilder han kendte tilbunds, og det som

direkte og umiddelbart kunne slutes af deres tekst, og at han derfor skyede både videregående konklusioner og de hypoteser som nødvendigvis indgår i historiske forklaringer, navnlig i de mere komplicerede. Han søgte altid at vise hvad der var sket, og det er unægtelig vigtigt for historikeren, men sjældnere hvorfor det skete. Hans arbejder er ikke udelukkende men overvejende deskriptive, og de yngre historikere der vil studere veldefinerede problemer og ønsker at kombinere beskrivelse med analyse og forklaring kunne nok finde hans arbejdsmåde noget gammeldags. Men alle respekterede hans redelighed og anerkendte hans store arbejdsindsats og værdien af de talrige nye oplysninger hans forskning har givet os.

Hjelholt havde ikke et ukompliceret sind, og de skuffelser han led under sin karriere og i sine politiske forhåbninger satte deres spor. Det hjalp ham dog at han både havde lune og selvironi, og han fik gennem årene mange glæder. Han elskede at rejse, især til smukke egne og med en af sine nærmeste. I en kronik fra 1956 fortæller han om en drøm: han planlagde med sin ældre bror en cykeltur ind i sin barndoms fynske landskab og tænker at det er »et landskab der fører op i himlen, hvor der vistnok ser noget lignende ud. Ja, det sidste kan jeg naturligvis ikke helt svare for«. »Man bliver aldrig for gammel til lykken« er titlen på en anden kronik om hans gensyn med Dalarnes storslåede natur efter mange års fravær. Han holdt som sin mor af poesi og anden skønlitteratur, og citerede af ældre danske, svenske, tyske og schweiziske digte og romaner flød let fra hans pen. Gladest og mest indtagende har jeg oplevet ham i festlige sammenkomster med hans familie og nogle få gamle venner, helst nogle der var fortrolige med det åndelige milieu han var opvokset i. Dér følte han sig hjemme, dér var han tryk. Hans forskning bragte ham trods kritikken både arbejdsglæde og fortjent anerkendelse og efterhånden tydelige tegn på faglig anseelse. Han var formand for Den danske historiske Forening 1954–62 og forstander for Det kgl. danske Selskab for Fædrelandets Historie 1960–65, to hædershverv han satte pris på. Og han blev utvivlsomt meget glad da han 1952 blev valgt ind i Videnskabernes Selskab. Han forsøgte nødig et møde og blev vist et af Selskabets mest afholdte medlemmer. Man skønnede på hans tørre lune i samværet og hørte gerne hans klare foredrag. Han var en af de få humanister der viste tilhørerne det hensyn at tale uden manuskript og som kunne gøre det uden at tabe tråden. Han var åndsfrisk til det sidste. Efter sin afskedstale her 12. maj ifjor nåede han at gense Schweiz i selskab med sin ene datter og fik en let død uden forudgående sygdom, i dette land som han holdt af.

Apollon

VI

AXEL SCHOU

18. august 1902 – 6. september 1977

Tale i Videnskabernes Selskabs møde den 23. februar 1978

Af **Niels Nielsen**

Axel Villiam Schou blev født den 18. august 1902 som søn af glarmester Francis Schou og dennes hustru Petrea Schou, født Petersen. Han døde den 6. september 1977 i det danske institut i Rom, hvor han var i færd med at videreføre en undersøgelse fra 1974–75 af Tiberflodens ældre løb og af byen Ostia's betydning som tidligere havneby. Det var hans hensigt at fortsætte arbejderne i Tiberdeltaet bl. a. gennem undersøgelser i arkiverne i Vatikanets biblioteker og samlinger, og det var hans plan at søge frem til en mere detaljeret oversigt over det komplicerede havnesystem, der var en af det antikke Roms veje til sejladsen på Middelhavet.

Axel Schou blev optaget på Gl. Hellerup Gymnasium, og herfra bestod han 1921 studentereksamen. Han havde her haft nogle lærere i de naturvidenskabelige discipliner, der havde vakt hans interesse for disse fagområder, der sikkert påvirkede hans valg af studiefag ved Københavns Universitet, hvor han 1921 begyndte at studere geografi og naturhistorie. Han bestod januar 1927 skoleembedseksamen i disse fag, og han opnåede 1. karakter med udmærkelse. Det fine resultat skyldtes naturligvis hans store interesse og udmærkede evner for disse fag, men det skyldtes også den for ham så karakteristiske energi og det gåpåmod, der fulgte ham hele livet, og som hjalp ham til at overvinde alle vanskeligheder.

Studievilkårene ved Københavns Universitet var dengang ugunstige for mange fag og ikke mindst for faget geografi, der var et nyt fag ved universitetet, og som endnu var under begyndende opbygning. Danmarks første videnskabeligt uddannede geograf var Ernst Löffler, der efter opnået dispensation 1859 tog magisterkonferens i fysisk geografi, og som efter 1866 at have taget doktorgraden begyndte at holde offentlige forelæsninger. 1883 blev han docent ved universitetet, og geografi blev eksamensfag. Han blev ekstraordinær professor 1888 og ordinær professor 10 år senere, men først 1901 fik han rådighed over et auditorium i uni-

versitetets hovedbygning, hvor han holdt forelæsninger og øvelser, og hvor der fandtes en beskeden samling af tidsskrifter, håndbøger og instrumenter. Han døde 1911 i en alder af 76 år, og han afløstes samme år af geografen og etnografen, dr. phil. Hans Peder Steensby, der desværre kun fik en funktionstid på 9 år, idet han døde 1920 i en alder af kun 45 år. Det lykkedes ham dog 1917 at få oprettet et geografisk laboratorium i Studiestræde 6, der som eneste medarbejder fik geografen Einar Storgaard, der sommeren 1915 havde bestået skoleembedseksamen i geografi og naturhistorie. Han kunne kun komme på laboratoriet om formiddagen, da han var optaget af undervisning, bl. a. på Købmandsskolen. Steensbys efterfølger blev geografen, dr. phil. Martin Vahl, der udnævntes 1921, men der gik ret lang tid, hvor Storgaard var alene om at føre institutet videre.

Trods de her skitserede ugunstige betingelser for det geografiske studium fik Axel Schou som nævnt en fin eksamen, men mulighederne dengang og endnu mange år for at opnå en karriere ved universitetet var forsvindende små, og derfor lod Schou sig ansætte august 1927 som adjunkt ved Rysensteen Gymnasium. Den 17. oktober samme år indgik han ægteskab med Laura, født Andersen.

Ligesom det var tilfældet med Axel Schou, havde jeg efter min skoleembedseksamen i 1917 været henvist til gymnasieundervisning senest som lektor ved Sortedam Gymnasium, men 1930 var det lykkedes mig at få oprettet Skalling-laboratoriet, et institut for studier af klit, marsk og vade, og jeg overvejede at inddrage Axel Schou som medarbejder på Skallingen, men jeg måtte opgive tanken. Schou søgte på tilsvarende måde at supplere sin lærervirksomhed med videnskabeligt arbejde, og i 1934 begyndte han et studium af det danske kystland, navnlig ved de østlige farvande. Han valgte områder, hvor visse typiske ændringer foregik, og det lykkedes for ham at danne sig en indgående opfattelse af flere af de mangeårige processer. Han blev under dette arbejde assisteret af sin hustru, og han fik samlet en stor viden om kystprocesserne, men i første række blev det kun til meddelelser af ganske elementær art.

1939 faldt Martin Vahl for aldersgrænsen, og jeg blev udnævnt til hans efterfølger som professor og leder af Geografisk Institut. Maj 1940, altså kort tid efter besættelsen, viste regeringen sig pludselig stærkt interesseret i en detaljeret undersøgelse af det danske vadehav, og jeg kunne oplyse, at vi rådede over et ret stort laboratorium i Esbjerg havn, fremdeles havde vi instrumenter og både, og der fandtes fuldt uddannede folk. Man var også interesseret i gode kort over de indre danske kyster.

Herved fik vi en økonomisk og arbejdsmæssig basis, der også åbnede muligheder for Axel Schou. Det viste sig her at være heldigt, at Schou netop var blevet ansat på Rysensteen Gymnasium, der var en kommunal institution; og skoledirektøren var i disse år Thorkild Jensen, og han og hans forgænger havde opnået tilladelse til at gennemføre orlovsbevillinger til enkelte gymnasielærere, som til videnskabelige arbejder havde brug for at få orlov fra deres tjeneste. Schou opnåede en sådan støtte, og det var hans allerede nævnte studier over de indre danske farvande: Kattegat og Bælterne, der betingede det gunstige resultat af ansøgningen. Det blev en langvarig orlov 1941–44. De aktuelle opgaver var dels et morfologisk atlas over Danmark, dels »Det marine forland«. Hertil kom en række større eller mindre studier på lidt længere sigt.

»Det marine forland« blev Axel Schous første store og godt tilrettede videnskabelige arbejder om Kattegat–Østersø-området; afhandlingen kom som bd. 4 af »Folia Geographica Danica« 1945, og den blev antaget til forsvar for doktorgraden. Schous hustru havde fulgt feltarbejdet og bearbejdelsen af det meget omfattende materiale med stor dygtighed og i erkendelse af, at Axel Schou havde ret i sin udtalelse, at »Fladkysternes formverden i Danmark som følge af landets stærke opdeling og varierende kystforhold er så fuldstændigt repræsenteret som kun få andre steder«. »Det marine forland« er et værk på 236 sider, og det giver en omfattende redegørelse for de processer, der foregår i grænsefladen mellem land og hav, samt bestemmelse af en lang række faktorer, som under meget skiftende omstændigheder gør sig gældende i udformningen af landskabets relief. Man kan i så henseende henvise til hele hans gennemgang af Vendsyssel, Limfjorden, Sjælland, Fyn, Lolland og Møn, og der er især grund til at henvise til Reersø-området, til Rågård i Smålandshavet og til mange af de lokale felter langs de meget komplicerede kystformer mod Østersøen og Bælterne.

Dette arbejde har fået en meget stor betydning også uden for Norden, og det er blevet suppleret med en række tilsvarende analyser fra andre områder.

Schou gennemgår i værket 12 kystområder foruden øen Anholt, som vi vil dvæle et øjeblik ved, idet det giver en for forfatteren karakteristisk analytisk behandling af de enkelte kysttyper, hvor de af de ydre bevægende kræfter forårsagede morfologiske processer nøje forklares. Anholt fremviser hele 3 hovedformer af kysttyper. Mod vest har man en nord-syd-gående kyst, der bl. a. er bestemt af vestkanten af en ca. 1 km bred og 3 km lang blok af morænemateriale. Den sydvest-nordøst-orienterede

sydøstlige kyst og den vest-øst-orienterede nordkyst fortsættes øst for øen i et vanddækket rev, der i en længde af 4–5 km når ud på havdybder på over 20 m, og hvor retningen af revet er omtrent vinkelret på vindvirkeresultanten. Mod syd er der en kyst, hvor kurven for 20 m havdybde forløber i retningen sydvest-nordøst og kun 1 km fra strandbredden. Fænomenet med ringe havdybder langs nordkysten og langt større dybder syd for øen gennemgås omhyggeligt, og Schou påviser, hvorledes detaljerne i Anholts form har været bestemmende for sedimenttransporterne.

Schous andet videnskabelige hovedværk er første bind af »Atlas over Danmark«, der allerede var planlagt 1940, men som på grund af krigen først udkom 1949. Værket omfatter et atlasbind på 32 sider og et dansk-englisk tekstbind på 160 sider. Det omfatter Danmark og Færøerne, men ikke Grønland.

Værket indeholder 2 hovedkort, et fysisk og et geomorfologisk. Endvidere er der 26 kortudsnit, 49 morfologiske kort og specialkort samt, hvad der særlig må fremhæves, 83 blokdiagrammer. Hovedformålet har været at give en fremstilling af et landområde med unge aflejringer, der hviler på et fastere materiale. Aflejringerne har i tidens løb undergået ændringer, der er forårsaget af en lang række faktorer. Danmark er i denne forbindelse af særlig interesse, og derfor bliver studiet af Danmarks udvikling i senglacial og postglacial tid yderst betydningsfuldt.

Første bind af »Atlas over Danmark« er trykt i 5000 eksemplarer, et for et videnskabeligt arbejde betragteligt oplag, hvilket har bevirket, at det ud over danske videnskabelige institutioner og danske skoler findes spredt over hele kloden i biblioteker, universiteter, undervisningsanstalter og hos forskere m. fl. Schous massive og yderst betydningsfulde, nærmest geniale anvendelse af det beskrivende blokdiagram har gjort værket og dets figurmateriale kendt og anerkendt i hele den internationale videnskabelige verden og anvendes nu af alle. Værket har medført, at dets forfatter har optrådt som gæsteforelæser ved over 20 forskellige universiteter, herunder Lund, Uppsala, Stockholm, Oslo, Helsinki og Turku i Norden; endvidere i England, Tyskland, Frankrig, USSR og USA.

Et stort og betydningsfuldt arbejde, men af lidt anden karakter, blev nu overdraget til Schou, idet jeg som medredaktør af den af G. E. C. Gads Forlag planlagte 5. udgave af Trap Danmark ganske naturligt valgte Schou til medarbejder.

Schou påtog sig at skrive dele af amtsindledningerne og lokale redegørelser til sognebeskrivelserne for Danmark indtil Kongeå-grænsen. Ar-

bejdet var meget krævende, da der dels ønskedes en langt fyldigere redegørelse end i tidligere udgaver af *Trap Danmark*, dels skulle tages hensyn til landets ny kommunale inddeling. Til amtsindledningerne som helhed leverede Schou kortbilag, illustrationer og blokdiagrammer samt hvad værket i øvrigt behøvede af kortmateriale. Schou behandlede også Færøerne, men ikke Grønland. Foruden Schous fysisk-geografiske redegørelser og hans bidrag til forståelse af landets almene geografiske situation havde han stor indflydelse på disponeringen af hele værket, og hans arbejde er blevet meget påskønnet. Ved Schous indsats opfylder den ny udgave nu de krav, som moderne forskning stiller til et sådant værk.

Trap Danmark er imidlertid ikke alene af betydning for forskere, men for alle interesserede, og det samme kan siges om topografiske kort. Her var forholdet det, at man indtil 1940 i hovedsagen benyttede tyske vægkort til undervisningsbrug, men under krigen blev det umuligt at skaffe erstatning for opslidte kort, så der opstod et behov for vægkort til undervisningsbrug. Direktøren for Geodætisk Institut, professor N. E. Nørlund, fik derfor den tanke at Institutet skulle påtage sig at fremstille sådanne vægkort; herved ville skolerne også kunne blive forsynet med kort med dansk tekst. Professor Nørlund talte med mig om disse tanker, og jeg henledte opmærksomheden på Axel Schou. Dette førte til et mangeårigt samarbejde, idet Institutet oprettede en Vægkortsektion under dets tekniske afdeling, og Schou blev både rådgiver og redaktør af denne virksomhed.

Kortserien kom til at omfatte: 1) Danmarkskort: Højdekort over Danmark, Landskabskort over Danmark, Erhvervsgeografisk kort over Danmark og kort over Grønland. 2) Verdens- og verdensdels-kort: Klima- og plantebælter, Nedbør og havstrømme, Stater og storbyer, Europa, Asien, Afrika, Sydamerika og Stillehav-området. 3) Blokdiagrammer: Odsherred, Vendsyssel-landskaber, Midtjylland, Marsk og geest, Stevns, Bornholm-landskaber samt Færøkyser.

Ved professor Nørlunds afgang 1955 fortsattes virksomheden under hans efterfølger som direktør, professor Einar Andersen.

Schous mangeårige samarbejde med Institutet frembragte således et rigt materiale af kort og blokdiagrammer, der siden har dækket landets behov for vægkort til undervisningsbrug.

Som nævnt var det Schous studieorlov fra Rysensteen Gymnasium, der muliggjorde hans forarbejder til disputatsen 1945 og til »Atlas over Danmark« 1949, men da orloven udløb 1944, måtte han tilbage til adjunktstillingen, der 1945 blev til en lektorstilling. 1946 begyndte hans til-

knytning til Geodætisk Institut, der varede til 1975. Han benyttede sin doktorgrad til som privatdocent at holde forelæsninger ved Københavns Universitet 1946–48 over geomorfologi og kulturgeografi. Professor Gudmund Hatt havde været ekstraordinær professor i kulturgeografi indtil 1947, og 1949 oprettedes et ordinært professorat i dette fag, men det blev besat af professor C. G. Feilberg. Først 1953 lykkedes det at få oprettet et ekstraordinært professorat i geografi ved Københavns Universitet til Axel Schou, så han kunne få muligheder for videre forskning. Ved min afgang blev han bestyrer af Geografisk Institut, en stilling han beholdt indtil 1971, året før sin afgang.

1947 blev Schou indvalgt i Det kgl. danske Geografiske Selskabs bestyrelse og råd, hvor han 1956 afløste mig som generalsekretær, da jeg var blevet valgt til Selskabets vicepræsident. 1972 afløste han mig som vicepræsident, en post han bevarede til sin bortgang. Som nævnt var der omkring 1930 yderst trange kår for geografien ved Københavns Universitet, men Geografisk Selskab var også ude for vanskeligheder, der dog bedredes noget, da man kunne flytte Selskabets administration og bibliotek til Nationalmuseets Etnografiske Afdeling. I 1960 fik man lokaler i Universitetets ejendom i Kejsergade 1, og da pladsforholdene her blev for beskedne, fik man plads i det nye Geografisk Institut i Haraldsgade 68, hvor man nu råder over fornøden plads både til håndbiblioteket og til det store magasin af bøger og kort. Geografisk Selskab er på denne måde kommet til at spille en meget stor rolle for Geografisk Institut og for de mange studerende. Selskabet spiller også en afgørende rolle for publiceringen af videnskabelige geografiske arbejder, der dels sker gennem Geografisk Tidsskrift, der begyndte at udkomme 1877, året efter Selskabets stiftelse. Senere er publikationsrækken blevet udvidet med »Folia Geographica Danica« og »Kulturgeografiske Skrifter«. Fra 1935 udsendtes også »Meddelelser fra Skalling-Laboratoriet«. Geografisk Selskabs økonomiske indsats på publikationsvirksomheden har den største betydning for dansk geografisk forskning, og Axel Schou har dels gennem egne arbejder i disse publikationer, dels ved sin redaktørvirksomhed af dem navnlig i hans periode som generalsekretær for Geografisk Selskab, indlagt sig den største fortjeneste.

Axel Schou har været medarbejder ved en række atlasværker, lærebøger og håndbøger, bl. a. »Vor Klode«, der udkom 1953. Til brug for den internationale geografkongres i Norden har han i »The Geography of Norden« givet en fremstilling af »Danmarks fysiske Geografi«, der kan bruges som håndbog. I samme serie har han givet en oversigt over kyst-

linierne på Djursland, et typeeksempel på et område med meget komplicerede landformer.

I en række mindre, men væsentlige afhandlinger har han behandlet kystudviklingen i områder uden for Danmark, bl. a. kysterne ved Sortehavet, i Frankrig, Italien, USA, Syd-Amerika og Gran Canaria. Hans sidste arbejde i denne gruppe var hans studier over Roms havneanlæg ved Ostia.

En særstilling indtager »The Construction and Drawing of Block Diagrams«, Nelson & Son Ltd., Edinburgh 1962, der er en ypperlig vejledning i fremstilling af komplicerede geografiske fænomener.

I »Geografi og Velfærdsstat«, der udkom 1966, har Schou behandlet en række processer af geografisk interesse, og som man først for nylig er blevet opmærksom på. Det drejer sig bl. a. om de store luftbevægelser i atmosfæren i højder, hvor lufttrykket er faldet til det halve, og som på den nordlige halvkugle bevirker fremherskende luftstrømme i vest-østlig retning, og som spiller en væsentlig rolle for flyvningen, men som også har indflydelse på luftmasserne i den midterste atmosfære.

Endelig skal omtales afhandlingen »Disharmoniske dalformer på Gran Canaria«, der fremkom i Geografisk Tidsskrift, bd. 72, 1973, og som dannede grundlaget for en meddelelse, som Schou forelagde her i Selskabet under titlen: »Daludvikling under skiftende klimaforhold og havniveauer i vulkansk miljø. Eksempler fra Gran Canaria«. Schou var blevet medlem af Det Kgl. Danske Videnskabernes Selskab 1960.

Afhandlingen redegør for, at det oprindelige relief stammende fra tertiærtiden delvis er blevet bevaret ved dækning af lavastrømme fra en lang række vulkanske udbrud, hvorefter senere vanderosion har gennemskåret de kvartære lavastrømme, der nu står som stejle vægge i dalsiderne. Der åbner sig herved mulighed for en løsning på problemet, hvordan overgangen fra tertiær-relieffet til nedisningsperioden er foregået, og det skulle være muligt gennem profilundersøgelser at dokumentere disse begivenheder i enkeltheder, og så endda i et nuværende tropisk randområde. Beklageligvis kunne Schou af helbredsgrunde ikke videreføre denne undersøgelse.

International Geographical Union, IGU, stiftedes 1923 som den syvende internationale union og som en videreførelse af de hidtidige internationale geografiske kongresser, men geograferne benytter stadig betegnelsen kongres, og Schou har ivrigt deltaget i dette internationale samarbejde, idet han første gang deltog i mødet i Washington D.C. 1952.

Han var formand 1952–72 for IGU's Commission on Coastal Geomorphology. Han rejste meget, og hans gæsteforelæsninger rundt om på kloden har kort været nævnt, men hans virke som gæsteforelæser 1969 ved Kiels Universitet skal her fremhæves. Han blev æresdoktor ved University of St. Andrews 1973, og han var æresmedlem af en række udenlandske geografiske selskaber. Han blev udnævnt til Kommandør af Dannebrog 1977.

Axel Schou vil blive husket for sin forskningsmæssige indsats og for sin effektive og dybt saglige behandling af de problemer, som han arbejdede for.

Jeg beder Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab hædre hans minde.

En fortegnelse over Axel Schous skriftlige arbejder er givet i »Geografisk Tidsskrift« bd. 72. København 1973.

Kaj Birkel-Smith.

KAJ BIRKET-SMITH

20. januar 1893 – 28. oktober 1977

Tale i Videnskabernes Selskabs møde den 11. maj 1978

Af **Johannes Nicolaisen**

Kaj Birket-Smith blev født i 1893 i København som søn af overbibliotekar Sofus Birket-Smith og hustru Ludovica, f. Nielsen. At han var københavner kunne man høre på den lidt særegne måde, han talte på. At han var en studeret mand kunne man næsten se på hans bebrillede, rolige ansigt og den let ludende holdning – han så ud som om han fra naturens hånd var blevet skabt til at læse og skrive – og det er nok ikke helt forkert. Han læste umådelig meget og han skrev umådelig meget og størstedelen af sit liv har han nok tilbragt ved skrivebordet. Han var i og for sig også et bymenneske uden nogen form for sportslig interesse og han hadede at tilbringe ferierne på landet. Som en understregning af dette citerede han undertiden – med et blink i øjet – Poul Henningsens karakteristik af naturen som »det billige skidt«. Alligevel skulle dette lærde bymenneske komme til at studere geografi og naturhistorie og han skulle komme til at leve i og af naturen på barske betingelser under fjerne himmelstrøg, hvad han egentlig ikke skulle synes at være egnet til. Birket-Smiths skæbne blev nemlig den, at han på et meget tidligt tidspunkt kom til at interessere sig for etnografi. Og det blev en interesse så stærk, at han næppe har skelet til ret meget andet gennem hele sit lange liv.

Hvordan Birket-Smith egentlig blev så voldsomt fængslet af etnografien er ikke godt at vide, for det skete som sagt meget tidligt. Alt hvad vi ved er, at der i det populærvidenskabelige tidsskrift *Frem* i året 1908 udkom tre artikler signeret K. B.-S. – en artikel om de gamle amerikanske højbyggere, en anden om Maya-kulturen og en tredje om kannibalisme. Læserne af disse iøvrigt velskrevne artikler ville nok være blevet forbavsede, hvis de havde vidst, at de var forfattet af en 15-årig skole-dreng ved navn Kaj Birket-Smith. Lige så forbavsede er det vel, at Birket-Smith allerede i 1911 udgav en længere afhandling om Guancherne – de Kanariske Øers urbefolkning – i *Geografisk Tidsskrift*. Her forsøgte

han virkelig at foretage en videnskabelig analyse ved at sammenligne de forskellige kulturformer på de enkelte øer. Lad være, at analysen måske ikke helt lykkedes, for det var efter tidens forhold faktisk ikke nogen dårlig afhandling og forfatteren var jo iøvrigt kun 18 år gammel.

Hvis vi tager året 1908 som udgangspunkt for Birket-Smiths forfatter-skab, så vil vi se, at dette næsten strækker sig over en periode på 70 år. Alene hans videnskabelige publikationsliste omfatter mere end 200 af-handlinger og bøger. Hertil kommer så, at han også skrev et væld af pop-ulærvidenskabelige artikler og bøger – i særdeleshed i de yngre år, hvor hans økonomiske situation ikke altid kan have været lige god.

Birket-Smith kom ikke selv til at studere etnografi ved universitetet, hvor faget dengang simpelthen ikke eksisterede. Det fag der kom nær-mest etnografien var kulturgeografien, og da han også syntes at have en vis interesse for geografi og naturhistorie begyndte han på et geografisk-naturhistorisk studium, der i 1917 førte til magistergraden i geografi. Dette studium havde iøvrigt den fordel, at en af hans lærere – den alt for tidligt afdøde professor H. P. Steensby – som antropogeograf faktisk var lige så meget etnograf som geograf og tilmed som sit særlige speciale havde valgt spørgsmålet om eskimokulturens oprindelse.

Birket-Smith betroede mig engang, at han på et meget tidligt tids-punkt i virkeligheden var meget mere fængslet af de kulturhistoriske problemer i Syd-Amerika end i det arktiske område – og at han faktisk be-fandt sig meget bedre i et varmt, tropisk klima end i det arktiske. Allige-vel blev det eskimoerne og de arktiske kulturer, der kom til at stå i cen-trum for hans etnografiske forskning. Faktisk var han på Grønland alle-rede i 1912 som medlem af en zoologisk ekspedition til det sydlige Vest-Grønland. Han var da kun 19 år gammel, men ikke desto mindre førte hans Grønlandsophold til to etnografiske afhandlinger, der blev trykt i Meddelelser om Grønland. I 1918 – året efter at han var blevet magi-ster – var han igen i Grønland, hvor han tilbragte cirka to måneder i Egedesminde-distriktet. Til trods for dette meget korte ophold øvede han igen en meget stor indsats. Hans indsamling af etnografiske gen-stande var så omfattende, at de idag udgør størstedelen af Nationalmu-seets samlinger fra Vest-Grønland. Endvidere blev resultatet den etno-grafiske monografi *Ethnography of the Egedesminde District with Aspects of the General Culture of West Greenland* (Meddelelser om Grønland 66, 1924), som stadig er hovedværket om Vest-Grønlands etnografi – omend med den begrænsning at hovedparten af stoffet vedrører er-hvervslivet og den materielle kultur.

Ejendommeligt nok kom Birket-Smith ikke til at arbejde i Grønland efter rejsen i 1918. Dog genså han Grønland i 1921, men det var på udrejsen til Canada som medlem af Knud Rasmussens 5. Thule Ekspedition.

Birket-Smith havde i 1920 giftet sig med Minna, datter af grosserer Carl Hvilsom og hustru Wilhelmina, f. Rhode. Hun var et livligt og muntert menneske, fuld af charme, og hun fortalte mig engang, hvilke betænkeligheder hun og mange andre nærede, da hendes mand var blevet optaget som medlem af 5. Thule Ekspeditionens lille tapre skare under Knud Rasmussens førerskab. Hvordan skulle det dog gå denne unge magister, der var vant til, når han kom hjem fra byen til sit studerekammer, at blive iført opvarmede hjemmesko og slåbrok? Og så begyndte ekspeditionen endda under de værst tænkelige betingelser. Skibet, der skulle føre ekspeditionens udstyr til Grønland for videre transport med et mindre skib til Canada, forliste nemlig syd for Upernavik. Ved den lejlighed mistede man selve ekspeditionshuset, hvorfor man, da man endelig nåede frem til bestemmelsesstedet ved Lyon Inlet, måtte bygge et stationshus af meget forskelligt materiale – et hus der fik navnet »Blæsebælgen« – på grund af trækken. Man mistede dog heldigvis ikke alt ekspeditionsudstyret – men at man reddede medicinkasserne var til ingen nytte, for de havde ligget så længe i vandet, at alle etiketterne var gået af flaskerne, så ingen turde indtage disses indhold.

Det var Birket-Smiths opgave under ekspeditionen først og fremmest at beskrive de såkaldte rensdyreskimoer, der levede i indlandet på Barren Grounds vest for Hudson Bay – et lille eskimosamfund, hvis medlemmer aldrig kom ud til kysten for at fange sødyr, og hvis kultur derfor var af særlig betydning for en teori om eskimokulturens oprindelse. Det var meningen, at Birket-Smith især skulle beskrive den materielle kultur og hele erhvervslivet, mens Knud Rasmussen med sine særlige forudsætninger for at forstå eskimoernes sprog og tænkevaner skulle tage sig af de mere åndelige sider af kulturen såsom religion, myter, sagn o.l.

Det er naturligvis ikke rimeligt at foretage nogen sammenligning mellem to så forskellige forsker-personligheder som Knud Rasmussen og Kaj Birket-Smith. Men det er rimeligt at nævne, at den unge, belæste Birket-Smith synes at have klaret sig ganske godt som feltforsker. Så vidt jeg kan forstå talte han eskimoisk helt godt, og han synes at have affundet sig med livet i snehytten, hvor temperaturen indendørs er nogenlunde på 0-punktet – uden de opvarmede hjemmesko. Han fortalte engang, at når ekspeditionsmedlemmerne overnattede sammen i snehytter, så indgik de

hver aften et væddemål om, hvem der kunne finde flest lus i skindtøjet. Med megen lune berettede han også om det ægtepar, han var indlogeret hos blandt rensdyreskimoerne: hans plejefar var en forhenværende massemorder med ansættelse i Royal Canadian Mounted Police, og hans plejemor var så omsorgsfuld for ham, at hun hver aften, før de skulle spise, slikkede hans spiseske ren for ham. Han betegnede disse sine plejeforældre som nogle flinke og rare mennesker.

På uhyre primitiv vis levede Birket-Smith blandt rensdyreskimoerne størstedelen af året 1922 og en del af 1923. Det har været en streng tilværelse – især da disse eskimoer hver vinter var udsat for hungerperioder af et sådant omfang, at folk faktisk døde af sult. Mærkværdigt nok klarede han denne hårde og ubarmhjertige livsform. Men det er jo iøvrigt sådan, at de fysiske problemer sjældent er de største under et etnografisk feltarbejde – det er de psykiske problemer, der udgør den største fare, og psykisk set var Birket-Smith en meget stærk personlighed.

Det hedder sig undertiden, at moderne etnografisk feltforskning baseret på såkaldt deltager-observation stammer fra Malinowski's studier over Trobrianderne i Melanesien, men det er nok ikke rigtigt, selv om det må indrømmes, at Malinowski tilførte feltforskningen nogle nye og betydningsfulde principper. Selv sagde Birket-Smith, at Malinowski studerede Trobrianderne fra verandaen på en missionsstation, som ikke omtales i hans monografier. Hvordan det end måtte forholde sig med det, så var Birket-Smith i hvert fald en deltager-observatør, der levede rensdyreskimoernes egen tilværelse, og det samme gælder selvfølgelig for 100 procents vedkommende Knud Rasmussen, som må regnes for en af de største etnografiske feltforskere, der nogensinde har levet. Jeg tror ikke der er ret megen tvivl om, at den feltforskning der blev udøvet af Knud Rasmussen og Birket-Smith under 5. Thule Ekspedition har været i høj grad medvirkende til, at danske etnografer tidligt er kommet ind på deltagerobservationen, der forlanger at man mere eller mindre integreres i det samfund, som man ønsker at studere.

Birket-Smiths værk om rensdyreskimoerne – *The Caribou Eskimos* – udkom i to bind i ekspeditionsserien *Report of the Fifth Thule Expedition 1921–24*, i 1929. Første bind udgøres af den etnografiske monografi. Andet bind vedrører nok rensdyreskimoerne, men i den forstand, at deres kultur tages som udgangspunkt for en omfattende komparativ analyse inden for et så uhyre stort område som det der beboes af eskimoer, arktiske folk i Eurasien og de nordamerikanske indianere. Ligesom første bind af dette storværk om rensdyreskimoerne altid vil bevare sin værdi

som skildring af et folk og en livsform, der nu er gået til grunde, således vil andet bind altid være udgangspunktet for komparative studier over de arktiske og nord-amerikanske folkeslag. Det materiale som Birket-Smith her har samlet fra litteraturen er så omfattende, at man må undres over, at det kunne gøres af én mand.

Andet bind af værket blev Birket-Smiths doktordisputats ved Københavns Universitet. Hans tese var bl.a. den, at den eskimoiske fangstkultur ved kysterne var opstået af en kultur i indlandet uden sødyrfangst, som først var kommet til, da kulturen nåede ud til havet. Den oprindelige eskimokultur måtte i virkeligheden have mindet en del om rensdyr-eskimoernes kultur, uden dog at være identisk med denne.

Ved at fremsætte denne hypotese bygger Birket-Smith i virkeligheden både på Steensby og på Hatt. Steensby mente, at eskimokulturens oprindelse måtte søges i det indre Nord-Amerika, og det er vel i og for sig også, hvad Birket-Smith hævder, omend på en anden måde. Fra Hatt overtog Birket-Smith de to store kulturelle komplekser »indlandskultur« og »kystkultur«, som han omdøbte til »sneskokultur« og »isfangstkultur«. Isfangstkulturen er den ældste arktiske kulturform. Den hørte oprindeligt til omkring floder og søer i indlandet. Her fiskede befolkningen om vinteren fra isen, da man ikke kunne drive jagt i de store skoves dybe sne på denne årstid. Da isfangstkulturen nåede kysten blev den til dels omformet til en specialiseret form for sødyrfangstkultur, som f.eks. eskimoernes. Senere opstod så sneskokulturen, som gjorde det muligt at drive vinterjagt i skovene, men det var en kultur som bl.a. på grund af de særlige geografiske forhold ikke vandt større indpas i det arktiske eskimoområde.

Til trods for indførelsen af nye termer adskiller Birket-Smiths opfattelse af arktiske kulturformer sig ikke meget fra Hatts – dog er det måske nemmere at holde de to kulturformer ude fra hinanden, når man benytter Birket-Smiths terminologi. Det bør imidlertid nok siges, at Birket-Smiths analyse fører os et væsentligt skridt videre med hensyn til forståelsen af de arktiske kulturformers oprindelse. Hatt var selvfølgelig den der genialt og konstruktivt først havde etableret de to kulturformer, men han havde lagt hovedvægten på dragtformernes snit. Nu forsøger Birket-Smith at placere en meget væsentlig del af samtlige arktiske kulturelementer i de to store grupper. Der skete således et væsentligt fremskridt i forståelsen af arktisk kulturudvikling, hvad da også Hatt accepterede.

Det store værk om rensdyreskimoerne blev ikke Birket-Smiths eneste afhandling fra 5. Thule Ekspedition. Der kom flere andre afhandlinger

over så spredte emner som materiel kultur, fysisk geografi, eskimoisk sprog og fysisk antropologi – hvortil kom en mindre monografi over Chipewyan indianerne, som han også havde haft lejlighed til at besøge.

Efter afslutningen af 5. Thule Ekspedition blev Birket-Smith hjemme i ti år indtil 1933, da han sammen med den amerikanske forsker Frederica de Laguna foretog en ekspedition til Prince William Sound i Syd-Alaska. Til trods for at denne ekspedition kun varede i fem måneder gav den stof til tre monografier ved de to forskere, som sammen skrev den vægtige monografi *The Eyak Indians of the Copper River Delta, Alaska*, der blev udgivet af Selskabet i 1938. Det er en monografi på næsten 600 sider om et indiansk samfund på 38 mennesker på randen af fysisk og kulturel udslættelse. Birket-Smith skrev senere også en monografi om Chugach eskimoerne ved Stillehavskysten (*The Chugach Eskimo*, 1953) og specielt denne monografi er meget alsidig, indeholdende et rigt stof vedrørende religion, mytologi og social organisation. I den afsluttende kulturhistoriske analyse kommer dog den materielle kultur i forgrunden. Han beskæftiger sig her med, hvad han kalder circumpolare og circum-pacifiske kulturelementer, idet hans hypotetiske udgangspunkt var sammenstødet mellem to sådanne vældige kulturstrømme, som var løbet ind i hinanden i egnene omkring Beringsstrædet. Det er troligt, at netop dette ophold ved Alaskas Stillehavskyst stimulerede hans interesse for hele Stillehavets etnografi, som kom til at optage ham meget i de sidste forskningsår.

Det er umuligt her at omtale alle bøger og afhandlinger, som Birket-Smith forfattede om eskimokulturen. Endnu et værk fortjener dog en særlig omtale, nemlig bogen *Eskimoerne*, der udkom i 1927 med et meget rosende forord af Knud Rasmussen. Der gives her et fortrinligt billede af de centrale træk i den eskimoiske livsform med særlig hensyntagen til de økologiske kår – først og fremmest kampen for føden og kampen mod kulden. Der gives også en oversigt over udforskningen af eskimokulturens oprindelse. Det er simpelthen en fremragende bog, som da også efterhånden udkom oversat til engelsk, fransk, tysk og spansk i forskellige udgaver. Den udkom iøvrigt i en lidt revideret udgave som et pragtværk med talrige farveillustrationer på dansk i 1961. Og der udkom en lidt revideret engelsk udgave i London i 1959. Det blev engang bebrejdet Birket-Smith, at han i disse sidste udgaver ikke havde beskæftiget sig med den udvikling og kulturændring som havde fundet sted inden for Eskimo-området siden 1927, men jeg vil mene, at en sådan kritik er noget misvisende. Jeg tror ikke, at Birket-Smith i virkeligheden

underkendte værdien af de såkaldte akkulturationsstudier, men han følte selv umådelig ulyst ved at engagere sig i denne del af forskningen. Hans egne interesser var helt de traditionelle, primitive kulturer, som han ønskede at tolke i et kulturhistorisk lys. »Blikdåsekulturerne«, som han undertiden kaldte dem, havde han ingen forståelse for.

Efter 1933 kom Birket-Smith ikke til at drive feltforskning i det arktiske, men i 1950–52 kom han som deltager i en del af »Galatheas Jordomsejling« til at udføre et par mindre feltstudier hos Bontoc Igoroterne på Filippinerne og hos den polynesiske befolkning på øen Rennell. Disse studieophold førte til et par afhandlinger, som blev publiceret af Selskabet i 1952 og 1956.

Da Birket-Smith rejste ud med Galathea-Ekspeditionen for at opleve Stillehavsområdets kulturer var det nok af flere grunde. Han var som nævnt tidligere blevet interesseret i udbredelsen af de circumpacifiske kulturelementer og han var i det hele taget globalt interesseret i etnografi. Han beherskede så at sige den etnografiske litteratur for alle regioner med undtagelse af Afrika syd for Sahara, som aldrig havde interesseret ham i samme grad – skønt hans viden heller ikke var helt ringe for sidstnævnte områdes vedkommende. Men der var en anden ting som gjorde sig gældende: nemlig den at han havde arbejdet så meget med eskimoer og andre arktiske folk, at han var bange for at blive alt for snæver og ensidig i sin almene opfattelse af kultur.

Birket-Smith var ikke blot eskimoforskeren – han studerede eskimoerne for at komme til større klarhed over den samlede kulturs oprindelse og vækst. Han forfattede da også en lang række afhandlinger vedrørende etnologisk teori og metode. Jeg kan ikke komme nærmere ind på alle disse ting og skal nøjes med at referere til hans store, alment etnologiske værk *Kulturens Veje*.

Kulturens Veje udkom første gang som et to-bindes værk 1941–42, derpå samlet til ét bind i 1948 og endelig som en overdådigt illustreret udgave i tre bind i 1966–67. Der er ikke så voldsom stor forskel på de tre udgavers indhold.

Titlen »Kulturens Veje« anslår allerede værkets formål: at gøre rede for kulturens oprindelse, dens vækst og dens spredning udover kloden. Jeg vil gerne karakterisere værket som det bedste af sin art. Det udkom da også efterhånden næsten jorden over og blev trykt på følgende sprog: svensk, tysk, hollandsk, finsk, spansk (i Buenos Aires), fransk, italiensk, portugisisk (i São Paulo), ungarsk, polsk og jugoslavisk. I denne liste over udgaver på 11 fremmede sprog leder man forgæves efter en engelsk

udgave. Der kom en engelsk udgave, men den kom meget sent. Så vidt jeg ved var sagen den, at det engelske forlag, som havde overvejet at udgive bogen, havde haft en britisk socialantropolog som konsulent, og denne havde ikke anbefalet udgivelse. Med noget besvær kom der til sidst en engelsk-sproget udgave i U.S.A. (*The Paths of Culture*, 1965).

Når Kulturens Veje havde så store vanskeligheder med at blive udgivet på engelsk skyldtes det simpelthen, at det var lykkedes de funktionalistiske forskere Malinowski og Radcliffe-Brown at hjernevaske en hel generation eller mere af anglosaksiske forskere til at betragte alle forsøg på kulturhistorisk forskning inden for etnografien som pseudo-historie. Nu må man nok indrømme, at noget af den kulturhistoriske forskning, som funktionalisterne vendte sig imod, var ret ringe. De britiske kulturhistorikere, såsom Elliot Smith og Perry o.a., ville aflede alle højere kulturformer fra det Gamle Ægypten, og på det europæiske fastland dominerede den såkaldte Wienerskole under Pater Wilhelm Schmidts ledelse. Og selv om sidstnævnte havde mange gode sider, så førte dog troen på de verdensomspændende kulturkredse til mange virkelig pseudo-historiske hypoteser. At der kunne laves god kulturhistorie vedrørende de primitive kulturer var det svært at få de anglosaksiske forskere til at tro på. Kulturhistorien var kommet i miskredit – og er det vel desværre i nogen grad stadigvæk, omend mindre.

Selv om man vel næppe kan sige, at alle de hypoteser af kulturhistorisk art, som fremsættes i Kulturens Veje, er holdbare – og det ville da også være mærkeligt hvis de var det – så viser bogen, at der kan laves virkelig god kulturhistorie også vedrørende de helt primitive samfund. Og iøvrigt viser bogen trods sit kulturhistoriske sigte en ikke ringe metodisk alsidighed hos forfatteren. Han redegør indledningsvis for de mange forskellige skoler, der findes inden for etnologien, nogenlunde som følger: Han omtaler den såkaldte environmentalisme eller læren om de ydre kårs indflydelse på kulturen ret positivt. Om den tidlige evolutionisme, der hævdede, at al kultur udviklede sig parallelt gennem de samme stadier, fordi mennesket er psykisk ens, siges det, at man i visse tilfælde bliver nødt til at regne med muligheden af selvstændig kulturel udvikling i adskilte egne. Men, siger Birket-Smith så, en sådan tolkning må ofte vige for tanken om kulturel diffusion, idet det er lettere at låne en idé fra naboen, end det er at skabe den selv. Hermed er vi ved grundlaget for den kulturhistoriske etnologi, der arbejder med studiet af udbredelsesmønstre i nært samarbejde med arkæologien. Det skal i denne forbindelse siges, at selv om Birket-Smith ikke var arkæolog, så var han

næsten lige så belæst inden for arkæologien, som han var det inden for etnografien. Og noget af det fineste i *Kulturens Veje* er måske de afsnit, hvor han søger at kombinere disse to videnskabers resultater.

Med hensyn til de funktionalistiske skoler repræsenteret ved Malinowski og Radcliffe-Brown, så er Birket-Smith slet ikke ensidig i en vurdering af de to forskere, hvis resultater han da også har benyttet. Når han nu og da er kritisk over for funktionalisterne, så er det vel også disses kritik af den kulturhistoriske forskning, han vender sig imod. Og så mener han iøvrigt, at en funktionalistisk tolkning af en kulturel skik eller institution ikke kan stå alene, idet den endelige forklaring må være af historisk art. Når for eksempel Durkheim og Radcliffe-Brown fremsætter den enkle tese, at religionen har til formål at sikre den sociale solidaritet i et primitivt samfund, så siger Birket-Smith: »Vi har ingen som helst borgen for, at der skulle findes en fællesnævner, hvori alt det uensartede, vi kalder religionen, kan gå op.« Og han tilføjer: »Fra flere kilder rinder de strømme, som forener sig for at bære mennesket gennem livet« (*Kulturens Veje*, 3. udg. 1966–67, III, pp. 12 f.). At religionen hos primitive folk ikke blot er et socialt fænomen i snæver forstand, det kunne han iøvrigt overbevise sig om ud fra sit dybe kendskab til eskimoernes livssyn.

Birket-Smith var bred og alsidig, men der var nogle etnologiske skoler han syntes bedre om end andre – og så var der nogle ganske enkelte, som han slet ikke kunne goutere, og da kunne han været ret hård i sin dom. Han afviste totalt Morgans evolutionistiske samfundsmode, som blev videreført af Engels og Marx – han kaldte den »en kolos på lerfodder«. Jeg er ikke helt uenig med Birket-Smith i den argumentation, som han førte imod Morgan. Han afviste ligeledes Lévy-Bruhls og andre franske filosofers forsøg på at etablere en særlig form for primitiv, kollektiv tænkning hos de primitive folk, som skulle adskille sig radikalt fra såkaldt civiliserede mennesker. Han var i særdeleshed hård imod Freud og andre psykoanalytikere, når de ville sammenligne de primitive folks livssyn med schizofrene forestillinger hos syge mennesker i vort eget samfund. Birket-Smith stillede det krav, at hypoteser om kultur skulle være grundlagt på materiale og argumenter. Og han fandt det utilstrækkeligt, at man blot benyttede litteratur om primitive folk. Man måtte selv have oplevet nogle af de primitive samfund og have levet deres tilværelse. Det kan ikke nytte, at man blot går til Bibliothèque Nationale's reoler, som han sagde om de franske sociologer.

Men der var endnu en ting, som kunne få Birket-Smith til at frem-

sætte hård kritik, og det var brugen af en række fine ord, som var indholdsløse og værdiløse. Da han sammen med toppen af internationalt ansete etnografer og antropologer deltog i et Wenner-Gren symposium i New York 1952 for at diskutere fagets nutidige og fremtidige stilling beklagede han sig blandt andet over den voksende brug af nyttige termer i amerikansk arkæologi – termer som hverken dr. Helge Larsen eller han selv havde kunnet anvende på eskimo-arkæologien – og han sluttede af med at udtale følgende:

»As a little boy coming from Hans Andersen's country, I sometimes feel inclined when confronted with elaborate terminologies to say, like the boy in the tale of »The Emperor's New Clothes«: »He has got nothing on«« (Sol Tax & Others (eds.), *An Appraisal of Anthropology Today*. Chicago 1953, p. 80).

Alle vi der har lært af Birket-Smith står i dyb gæld til ham for den ansvarlighed og den nøgternhed han omfattede sin etnografiske videnskab med. Men selvfølgelig er det ikke sådan, at han altid har haft ret i sine egne hypoteser og metoder. I sit forsøg på at tolke den nomadiske erhvervskulturs oprindelse er han nok lidt for meget påvirket af Wiener-skolen, som til dels byggede på Gudmund Hatts studier over rensdyrnoderne. Jeg tror også, der kan nævnes et par eksempler på, at Birket-Smith rent metodisk har taget fejl. Således anlagde han nogle gange et rent statistisk synspunkt på en kulturs elementer og udtalte f.eks. at så og så mange procent af dem hørte til isfangstkulturen, så og så mange til sneskokulturen. Et sådant synspunkt er i hvert fald til dels meningsløst, for det kan være svært nok at bestemme, hvad et element er, og det er jo helt klart, at det ikke er muligt at tillægge alle bestanddele i en kultur samme værdi. Jeg tror, at han overtog denne statistiske metode fra den berømte svenske etnograf Erland Nordenskiöld. Trods den store aldersforskel mellem Birket-Smith og den svenske friherre bestod der et meget varmt venskabsforhold imellem dem. Jeg tror også, at der kan findes enkelte eksempler på, at Birket-Smith har drevet den diffusionistiske metode for vidt. Men dette er de småting, som er at finde i ethvert forfatterskab, og det rokker på ingen måde ved hans videnskabelige indsats som helhed, men understreger blot, hvad vi alle ved, at ingen er helt fejlfri.

Birket-Smith var fast ansat ved Nationalmuseets Etnografiske Samling i 35 år og var i 23 år samlingens leder. Han udbyggede dette verdens ældste etnografiske museum til et af de fornemste i verden, og mange videnskabsmænd fra nær og fjern søgte til museet for at benytte dets

rige samlinger og for at træffe dets berømte leder. Det var en tid, hvor der skete en vældig opblomstring af dansk etnografi, hvilket understregedes af, at Birket-Smith som ekstern lektor ved Københavns Universitet etablerede magistergraden i etnografi i 1945. Alle vidste, at han kunne have fået et professorat ved universitetet, så at sige når han ønskede det – men han ønskede det ikke. Museet stod ham særligt nær og han drev sin museale virksomhed i nøje tilknytning til sin videnskabelige forskning. Han sagde selv engang: »Man kan ikke være en god museumsmand uden også at være en god videnskabsmand!«. At han sammen med sine medarbejdere drev museet ud fra disse principper kunne man let overbevise sig om ved at gå gennem samlingerne. Der var tilstræbt opstilling af hele kulturelle miljøer, hvis det da var muligt, og alle de små brugsgenstande spillede en lige så stor rolle som de sjældne pragtstykker. Eskimoerne og de andre arktiske folk samt de nord-amerikanske indianere var særlig rigt repræsenteret, men der fandtes betydelige samlinger fra så at sige hele kloden. Man kunne også få et indblik i kulturhistorisk teori gennem specielle samlinger. I det store og hele må det siges, at dette var et vidunderligt museum, som da også var højt berømmet i udlandet.

Men Birket-Smith var også glad for den lille kreds af studerende han havde omkring sig; og selv om han unægteligt nok, når han mente det nødvendigt, kunne optræde bestemt og irettesættende, så optrådte han også i den milde og beskyttende faderrolle. Få af hans første studerende vil glemme hans oprigtige venlighed imod dem, da de sammen med ham deltog i den internationale etnologkongres i Bruxelles i 1948. Han var god ven med næsten alle de store forskere inden for den internationale etnologi og førte de studerende sammen med dem. Han nåede at udanne en halv snes magistre i etnografi. Men han var klar over, at det ikke ville være muligt for en enkelt mand at bestride posterne både som afdelingsleder ved museet og lærer ved universitetet. Før sin afgang fra begge stillinger på 70-årsdagen i 1963 tog han da også initiativet til, at der kunne blive oprettet et professorat i etnografi ved Københavns Universitet.

I 1957 mistede Birket-Smith sin hustru Minna. Hendes sygdom og død blev en svær tid for ham at komme igennem, men han kastede sig over arbejdet igen og begyndte at skrive bøger. Samtidig knyttede han sig endnu mere til kollegerne på museet og til de studerende som levede sammen på Etnografisk Samling i et harmonisk og lykkeligt miljø, som vel knap nok mere kan findes noget sted. Han var på én gang afholdt og højt respekteret. Han var en mand, hvis ord havde betydelig vægt både

herhjemme og i udlandet. Han modtog talrige æresbevisninger i form af doktorgrader, ordener og medaljer samt høje tillidsposter i internationale organisationer. Alt dette glædede ham meget, ligesom det glædede ham at blive indvalgt i Selskabet i 1951. Han kom også meget i Selskabet indtil for nogle år siden, da helbredet svigtede.

Om mennesket Birket-Smith skal jeg ikke sige så meget, for jeg er måske ikke den der har kendt ham allerbedst, og iøvrigt var der så forfærdelig mange sider af ham.

Han var en mand, der troede på, at mennesket havde behov for den faste ramme, som kun en kultur kan byde på. Han holdt ikke af at se de primitive kulturer ændre sig og gå i opløsning – og han billigede nok heller ikke for store ændringer i sin egen livsform. Han deltog sjældent i avisernes debat, men jeg husker dog et par læserbreve fra ham. Et af dem vedrørte psykoanalysens betydning for studiet af de primitive kulturer, hvor Birket-Smith endte med at sige noget i retning af, at han ikke kunne acceptere argumenter, der stammede fra underbevidstheden. Og så var der et eller to læserbreve vedrørende linie 2. Den var hans daglige transportmiddel fra hjemmet på Frederiksberg til museet, hvortil han ankom dagligt på slaget 10 for at gå hjem igen på slaget 3 om eftermiddagen. Da linie 2 overgik til fast billettering var det ligesom hele hans verden faldt sammen – i hvert fald for nogle dage.

Men dette med den faste rytme i tilværelsen tegner i virkeligheden kun en enkelt side af Birket-Smith. Han var også verdensmanden, der færdedes i alverdens storbyer og blandt de primitive folk i fjerne arktiske og tropiske egne. Da han engang blev spurgt om, hvad han syntes om hestekød, så svarede han uden koketteri: »Åh, meget godt – det minder om bjørn!« Han var manden, der ligesom kunne rumme det hele, og han kunne være utrolig rar og charmerende. Han taler i første bind af *Kulturens Veje* om de nødvendige forudsætninger for at blive videnskabsmand inden for etnografien og han siger: »Hvad der kræves er kun øjne, hjerne – og hjerte, må man her tilføje, for uden den sympati, der møder de fremmede og fremmedartede folkeslag som medmennesker og ikke som studieobjekter, er al etnologiens stræben forgæves« (*Kulturens Veje*, 3. udg., I, p. 36). Selv om jeg aldrig har oplevet ham blandt primitive folk, så har jeg oplevet ham i situationer, der viste, at han havde disse afgørende forudsætninger for at leve i et primitivt samfund.

Birket-Smiths allersidste år blev desværre ikke meget lykkelige. I nogle år efter sin afgang fra museet arbejdede han med sine circumpacifiske studier, som blev udgivet i Selskabets skrifter. Det forbitrede ham måske

mere end noget andet, at der i løbet af nogle år blev anlagt en helt ny kurs på Nationalmuseets Etnografiske Samling, hvor flere og flere af de store samlinger han havde opbygget fra arktiske folk og indianere blev pakket sammen.

Birket-Smith var en mand, der egenhændigt opbyggede et fag, et museum og en videnskabelig tradition. Det var med Birket-Smith etnografien for alvor blev indført i Danmark. Birket-Smith var også en mand der havde magt, og det ville være forkert at sige, at han ikke lejlighedsvis brugte den. Men det ville sandelig være endnu mere forkert at sige, at han misbrugte den. Når han brugte sin indflydelse, så var det næsten altid i situationer, hvor han også gavnede andre og hele den etnografiske forskning. Han forlangte heller ikke på nogen måde, at hans elever skulle drive etnografisk videnskab på nøjagtig samme måde som han selv. Han ændrede ikke selv sine forskningsmetoder, men han var tolerant over for andre synspunkter og metoder – hvis de da iøvrigt var baseret på materiale og argumenter.

Som personlighed var Birket-Smith unægtelig noget af et paradoks og det kan være vanskeligt at sammenfatte alle de forskellige sider af ham til et hele. Men det er uhyre let at karakterisere ham som en meget stor mand inden for etnografisk videnskab.

Æret været hans minde.

En omfattende bibliografi over Kaj Birket-Smiths videnskabelige arbejder findes i FOLK, Dansk Etnografisk Tidsskrift, vol. 5, udgivet som festskrift i anledning af hans 70-års dag 1963. En supplerende liste over senere arbejder vil foreligge i FOLK, vol. 19, 1977.

BERETNINGER

DIVERSE BERETNINGER

1. Regnskab 1977

<i>Indtægter:</i>	kr.	kr.
1. Kassebeholdning pr. 31.12.1976		131.179,19
2. Renteindtægter		68.069,82
3. Statstilskud		305.000,00
4. Carlsbergfondet		550.000,00
5. Andre tilskud		
a. Forskningsrådene		
Til unionskontingenter	134.782,01	
Til publikationer	17.828,00	
b. Hielmstjerne-Rosencrone (1975)	12.507,19	
c. Suhrs Legat		
Til rådighed for præsidenten	10.569,31	
d. Niels Bohr Legatet	60.000,00	
e. Bidragsfondet	30.000,00	265.686,51
6. Salg af publikationer		69.287,42
I alt		<u>1.389.222,94</u>

Udgifter:

1. Administration		
a. lønninger og hushjælp	381.017,02	
b. rengøring	98.051,45	
c. kontor	64.232,39	
d. porto m.v.	21.251,00	
e. forsikring	7.109,50	571.661,36
2. Publikationer		
a. Oversigten	56.710,21	
b. Meddelelser og Skrifter	373.812,19	
÷ momsrefusion	÷ 44.172,00	386.350,40

3. Offentlige foredrag		
a. Foredragshonorarer	10.000,00	
Rejseudgift for en foredragsholder	350,50	
b. Fællesmøder	272,65	
c. Garderobevagt	1.621,17	
d. Ommøblering m.v.	2.678,50	14.922,82
4. Medlemsmøder		
a. Mødeudgifter	25.930,90	
b. Rejseudgifter	19.500,00	45.430,90
5. Internationale kontingenter		134.775,18
6. Til rådighed for præsidenten		11.080,52
7. Overført til legatkonto		12.507,19
8. Arkivkommissionen		2.000,00
9. Diverse		
a. Istandsættelse og nyanskaffelser	21.170,79	
b. Håndbibliotek	45,37	
c. Omlægning af regnskab (EDB)	13.000,00	
d. Diverse udgifter	3.516,12	37.732,28
10. Kassebeholdning pr. 31.12.1977		172.762,29
I alt		<u>1.389.222,94</u>

*Uddrag af regnskab for Monumenta Musicae Byzantinae for kalenderåret 1977
(jf. beretning s. 191)*

Indtægt:

Overført fra forr. regnskab (se Oversigt 1976-77 s. 174)	37.447,56
Bidrag fra Union Académique Internationale	15.240,50
Renter	2.069,47
Ialt	<u>54.757,53</u>

Udgift:

Fotografier m. v.	132,65
Kassebeholdning	54.624,88
Ialt	<u>54.757,53</u>

Henrik Glahn / J. Raasted

2. Udvalget for udadrettet virksomhed i Danmark

Udvalget har på en række møder arbejdet med planlægning af videreførelsen af »Grundvidenskab i dag«, der startedes i oktober 1976 som en serie offentlige og almentforståelige foredrag. I sæsonen 1977–78 afholdtes 10 foredrag:

- 10/10 Bengt Strömngren: Astronomiens udvikling i de sidste halvtreds år.
- 24/10 Erik Fischer: Om kunsthistorie.
- 7/11 P. Nørregaard Rasmussen: Økonomisk vækst.
- 21/11 C. Overgaard Nielsen: Økologien som grundvidenskab.
- 5/12 Niels Thomsen: Historisk forskning omkring opinions- og meningsdannelse.
- 23/1 Hans H. Ussing: Om årsagerne til elektriske fænomener i levende organismer.
- 6/2 Arild Hvidtfeldt: Religionssociologiens plads blandt humaniora.
- 20/2 Fredrik Barth, Oslo: Sosialantropologien som grunnvidenskab.
- 6/3 Eli Fischer-Jørgensen: Sprogets lyde. Hvordan de frembringes, opfattes og bruges.
- 20/3 Morten Simonsen: Den biologiske skelnen mellem eget og fremmed væv.

Udvalget har, efter at der i juni 1977 sluttedes kontrakt med Folkeuniversitetet i København om udgivelse af de 10 første foredrag i hæfteform, nedsat en redaktion bestående af Selskabets redaktør Erik Dal, udvalgets formand Mogens Blegvad samt C. Overgaard Nielsen. Denne sidste afløstes i april af H. Højgaard Jensen.

Pr. 1. juni 1978 er udkommet følgende hæfter:

1. Mogens Pihl: Hvad er grundvidenskab?
2. Erling Bjøl: Politik som videnskab.
3. Søren Egerod: Det fjerne Østens sprog – sammenhænge og påvirkninger.
4. C. Møller: Omvæltninger i fysikernes tankesæt i vort århundrede.
5. Arne Noe-Nygaard: Jordens nye ansigt.
6. Olaf Pedersen: De eksakte videnskabers historie.
7. P. Nørregaard Rasmussen: Økonomisk vækst.
8. Erik A. Nielsen: Hvad kan litteraturvidenskaben?

3. Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskabs Bidragsfond 1977

I overensstemmelse med bestemmelserne i fundatsens § 9 meddeles nedenstående regnskab for Bidragsfondet for kalenderåret 1977. Det vil ses, at bidrag fra medlemmerne er øget henved 20 % i forhold til 1976, medens indtægterne som helhed er næsten fordoblet som følge af gaver under § 3,1 b og stigende renteindtægter. Bestyrelsen har fundet det hensigtsmæssigt i fondets første år at føre en vis forsigtig konsolideringspolitik og har derfor holdt bidraget til Selskabet uforandret, samtidig med at man med et nogenlunde uforandret rådighedsbeløb har kunnet øge fondets formue ved obligationskøb for henved 60.000 kr., således at den samlede formue ved årsskiftet til gældende kurs var 156.554,17 kr.

Kasseregnskab for året 1977

	kr.	kr.
Bankbeholdning ved årets begyndelse		61.174,82
<i>Indtægter:</i>		
Periodiske gaver (fundatsens § 3, 1 a)	43.700,00	
Andre gaver og bidrag (fundatsens § 3, 1 b)	32.182,99	
Testamentariske gaver (fundatsens § 3, 1 c)	0	75.882,99
Renteindtægter m.v.:		
Obligationsrenter	6.079,00	
Renter af panteobligation	467,96	
Afdrag på panteobligation	2.812,50	
Bankrenter (÷ depotgebyr 138,55)	3.362,99	12.722,45
		<u>149.780,26</u>
<i>Udgifter:</i>		
Bidrag til Selskabet for 1977		30.000,00
Sagfører (udarbejdelse af fundats)		3.000,00
Revision		500,00
Køb af obligationer nom. 76.000 kr.		57.918,09
Bankbeholdning ved årets slutning		58.362,17
		<u>149.780,26</u>

Formueregnskab pr. 31.12.1977

<i>Aktiver</i>	kr.	kr.
Obligationsbeholdning:		
2.000 5 % Stabiliseringslån 1967/92 k: 58,25	1.165,00	
2.000 4½ % Statslån 1997 k: 48,50	970,00	
77.400 7 % Østift. Kred. 19.1 k: 46,75	36.184,00	
31.000 8 % Statsgæld 1979 I k: 91,00	28.210,00	
45.000 10 % Kred. Danm. 43. 2009 k: 63,00	28.350,00	94.879,50
Pantebrev restgæld k: 100		3.312,50
Bankbeholdning		58.362,17
		<u>156.554,17</u>

Bevægelserne i egenkapitalen har i 1977 været:

Saldo ved årets begyndelse		107.118,82
Årets indtægter	88.605,44	
÷ afdrag på panteobligation	2.812,50	
	<u>85.782,94</u>	
÷ årets udgifter	33.500,00	52.282,94
		<u>159.401,76</u>
÷ kursregulering		2.847,59
		<u>156.554,17</u>

København, den 25. februar 1978

C. J. Becker

Gunnar Seidenfaden

J. C. Siim

Ovenstående regnskab har jeg revideret, og jeg har konstateret beholdningernes tilstedeværelse. Jeg anser regnskabet for aflagt efter fundatsens bestemmelser.

København, den 27. februar 1978

Revisionsfirmaet H. E. Noiesen
Niels Noiesen, Statsaut. revisor, cand. jur.

4. Niels Bohr Legatet. 1977

Bilag	Indtægter	kr.	kr.
Konto 5320			
Beholdning ult. 1976			6.752,52
Konto 5130			
Renter			
2068 Krf. Danmark fol. 413078-8		1.385,00	
2069 Jyll. Krf. fol. 2845		1.225,00	
2098 Husej. Krks. fol 2004		1.595,00	
2096 Landcredks. fol. 436		1.240,00	
2096 Øst. husm. Krf. fol 1372		1.260,00	
2096 Kbh. Krf. fol. 2396		1.530,00	
2097 Øst. Krf. fol. 7420-0		28.170,50	
2151 500.000 10 % Krf. Danm. Særl. Real		25.000,00	
2152 Bankrente		733,25	62.138,75
Konto 5330			
Obligationsbevægelser			
2028 Udtr. Øst. Krf. 4½ %		2.000,00	
2029 Udtr. Øst. Krf. 6 %		2.000,00	
2070 Udtr. Jyll. Krf. fol. 2845		2.000,00	
2096 Udtr. Kbh. Krf. fol. 2396		4.000,00	
2094 Udbytte ved obl.-konvertering		638,39	10.638,39
2095 Samlet indtægt			79.529,66
	<i>Udgifter</i>		
Konto 5210			
Bevillinger			
2030 Arkivregistrering 2		274,64	
2071 Arkivregistrering 3		942,57	
2072 Arkivregistrering 4		140,80	
2153 Videnskabernes Selskab		60.000,00	61.358,01
Konto 5320			
Beholdning ult. 1977			18.171,65
Samlet udgift			79.529,66
	<i>Status ult. 1977</i>		
Obligationer (konto 5330)			
524.000 10 % Krf. Dan. Alm. Real 2019	}		1.024.000,00
500.000 10 % Krf. Dan. Særl. Real 2009			
Kassebeholdning (konto 5320)			18.171,65
På bestyrelsens vegne			
P. J. Riis			
Regnskabet er revideret, og beholdningerne forefundet af Selskabets revisorer.			
E. Sparre Andersen		Anders Reiz	

5. European Science Foundation (ESF)

Selskabets udvalg for koordinering af ESF-arbejdet har haft uændret sammensætning (P. J. Riis, J. Asmussen, P. Olesen Larsen). Selskabet var ved ESF's generalforsamling den 1. og 2. november repræsenteret af kontorchef Jytte Kvorning, Forskningssekretariatet.

I ESF's »Executive Council« er i øjeblikket to danske medlemmer, professor, dr. med. Povl Riis og P. Olesen Larsen.

Koordineringen af Selskabets og forskningsrådenes arbejde med ESF er blevet behandlet ved et enkelt møde (2.2.78) mellem repræsentanter for Selskabet og alle de seks forskningsråd. Derudover har der stadig været uformel kontakt via Forskningssekretariatet.

Blandt de arbejdsopgaver, som har været centrale for ESF i det sidste år, kan nævnes:

Oprettelse af et permanent udvalg for de *humanistiske videnskaber*. Danmark har i den forberedende arbejdsgruppe været repræsenteret af Bengt Algot Sørensen, Odense Universitet. Bengt Algot Sørensen er udpeget til formand for det permanente udvalg. Udvalget har påbegyndt et arbejde for bedre information om og koordination af humanistisk forskning i medlemslandene. Derudover planlægger man forskningsprogrammer inden for Kinaforskning og byzantinologi, og en række andre områder er under overvejelse.

Oprettelse af et permanent udvalg for *samfundsvidenskaberne*. Danmark har i den forberedende arbejdsgruppe været repræsenteret af direktør Henning Friis, Socialforskningsinstituttet. Professor H. P. Clausen, Aarhus Universitet, er udpeget til medlem af udvalget. Udvalget har ligeledes påbegyndt et arbejde for bedre information og koordination. Desuden planlægger man forskningsprogrammer om værdiproblemer og økonomiske problemer i sundhedsvæsenet, om videnskabshistorie og -sociologi og om moderne folkevandringer; en række andre områder er ligeledes under overvejelse.

Øget samarbejde inden for *matematik* (dansk deltager i arbejdsgruppen Leif Kristensen, Aarhus Universitet). Arbejdet vil antagelig på den internationale matematikerkongres i Helsinki i august 1978 resultere i oprettelsen af en europæisk matematisk forening. I øvrigt er det franske matematiske institut »Institut des Hautes Etudes Scientifiques« optaget som en supplerende ESF-aktivitet blandt andet med dansk støtte.

Undersøgelser af samarbejdsmulighederne for *arkæologi* i Europa (dansk deltager i arbejdsgruppen professor, dr. phil. Olaf Olsen, Aar-

hus Universitet). En rapport om tekniske og naturvidenskabelige hjælpemidler for arkæologi ventes afsluttet i 1978.

Planlægning af et europæisk center for »*synchrotron radiation*« (danske deltagere i arbejdsgrupper dr. phil. Jens Als-Nielsen og professor B. Buras, Risø).

Samarbejde i en permanent arbejdsgruppe for *naturvidenskab*. Arbejdet har blandt andet været koncentreret om zoologisk systematik (dansk deltager i arbejdsgruppen professor, dr. phil. Axel Michelsen, Odense Universitet) og botanisk systematik (dansk deltager i arbejdsgruppen professor, dr. phil. Valdemar Mikkelsen, Den Kgl. Veterinær- og Landbohøjskole).

Undersøgelser over samarbejdsmuligheder inden for *sammenlignende lovstudier* (dansk deltager i arbejdsgruppen professor, dr. jur. Preben Stuer Lauridsen, Københavns Universitet).

P. Olesen Larsen

Det engelske Science Research Council har besluttet at opstille en *Spallation Neutron Source* på Rutherfordlaboratoriet. Gennem ESF har man orienteret de øvrige lande repræsenteret i ESF om dette, tilbudt samarbejde om udnyttelsen og inviteret til et planlægningsmøde herom i februar 1978. Med støtte fra Statens naturvidenskabelige Forskningsråd deltog undertegnede som dansk repræsentant i dette møde og har på det grundlag orienteret danske fysikere om udviklingen ved et seminar på Risø.

Kim Carneiro

6. Kommissionen til Udforskning af Landbrugsredskabernes og Agerstrukturernes Historie. 1977-78

I det forløbne år har kommissionens arbejde i særlig grad taget sigte på studiet af middelalderlige agerstrukturer. Den videnskabelige medarbejder, museumsinspektør Grith Lerche, har fra Statens humanistiske forskningsråd fået støtte til at påbegynde undersøgelser, der i særlig grad drejer sig om udviklingen af de højryggede agre og deres betydning for dyrkningsprocessen. Formålet er gennem arkæologiske udgravninger at tilføre den internationale teoretiske diskussion, hvori navnlig historikere og geografer har deltaget, nye konkrete iagttagelser.

I Borupris skov ved Tystrup sø, hvor Axel Steensberg og hans medarbejdere siden 1950 har kortlagt og undersøgt en landsby og dens agersystemer (dateret til ca. 900–1200 e.Kr.) har Grith Lerche ladet grave to lange profiler gennem en serie højryggede agre, der må være opstået i den yngre middelalder, efter at landsbyen er nedlagt (se »Atlas over Borups Agre«, 1968, bladene + 1F og + 2F). I disse snit var der mulighed for at undersøge jordlagene i et sæt højryggede agre i sin helhed, og efter at Grith Lerche havde opmålt snittene har arkitekt Mogens Brahde tegnet et »sammenpresset« profil, hvori længden er gengivet i forholdet 1:100 og højden i 1:20. I dette profil kunne den oprindelige markoverflade rekonstrueres og indlægges som en signatur, hvoraf tydeligt fremgik, hvor de temmelig lave rygge fandtes, og hvor de mellemliggende rener (agerfurer) skar sig ned under den oprindelige overflade. Placeringen af sten fra nævestørrelse og opefter spillede en afgørende rolle ved kortlægningen af landsbyens agre, hvorfor Grith Lerche også markerede beliggenheden af større sten i de nævnte profiler. Der viste sig en tendens til, at især de større sten lå i ryggene.

I tilslutning til denne undersøgelse blev der også lagt et snit gennem én af de stenrevler, som i landsbyens levetid var opstået derved, at man havde kastet opsamlede sten fra agrene hen i renerne. Denne undersøgelse vil blive fortsat i sommeren 1978 ved gravning af et snit gennem en hel serie af stenrækker (atlasblad + 3J).

I september 1977 fortsattes undersøgelsen på den anden udvalgte lokalitet, Eremitagesletten nord for København, hvor Grith Lerche og Mogens Brahde, som omtalt i årsberetning 1974–75, tidligere har ompået en del af de højryggede agre tilhørende den i 1670 nedlagte landsby, Stokkerup. I efteråret 1977 gravedes to lange profiler på henholdsvis 93 og 40 m gennem en serie agre nord for slottet. Også her viste sig en ten-

dens til at større sten lå i ryggene (se beretningen i »Humaniora 1976–78«). Det humanistiske forskningsråd har i år bevilget midler til undersøgelsernes fortsættelse.

Undersøgelsen af agerstrukturernes opståen og udvikling kræver imidlertid ikke blot en arkæologisk påvisning af deres opbygning. Den bør også følges op ad eksperimentel vej, så man får en forestilling om, hvorledes opbyggelsen af et højrygget agersystem er foregået med middelalderens redskaber, og hvor lang tid det har taget. I forbindelse hermed har Grith Lerche fået en bevilling fra Carlsbergfondet til rekonstruktion af en middelalder-hjulplov efter de af hende fremstillede arbejdstegninger af ås, sule, løb (besat med indborede slidsten), stjert, langjern, aksel, hjul og hammelstøj etc. Forsøget foretages i samarbejde med Historisk-arkæologisk forsøgscenter i Lejre, hvor ploven bliver fremstillet. En parcel ved en af staten overtaget gård i Gammel Lejre er blevet opmålt og nivelleret til formålet af arkitekt Brahde.

Af andre aktiviteter kan nævnes, at magister Lerche i sommeren 1977 besigtigede nogle pløjesor, der var fremdraget i det dybeste udgravningslag i Kathedralskolens have i Ribe. Det var ikke muligt entydigt at afgøre, om sporene stammede fra en ard eller plov. Ligeledes besigtigedes på stenalderudgravningen i Sarup (Sydfyn) resterne af et højrygget agersystem, der viste sig ved, at de dybestliggende plovfurer i renerne var bevaret, og disse rener løb som parallelle bånd med ca. 14 m imellem over udgravningsarealet. Højryggede agre på Mols blev besigtiget for fortidsmindeforvaltningen.

I »Tools and Tillage« vol. III:2, 1977, har A. Thompson fra Melbourne behandlet opfindelsen af mejetærskerne, hvori Australien spillede en vigtig rolle; Thomas M. Marecek har beskrevet »Shifting cultivation« på New Guinea. Endvidere har J. A. Perkins behandlet høst-teknologi og arbejdsressourcer i Yorkshire 1750–1850. Axel Steensberg har skrevet »Sula. An Ancient Term for the Wheel Plough in Northern Europe?« og Grith Lerche har publiceret sine tidligere nævnte undersøgelser over de såkaldte »dobbeltårer« i artiklen: »Double Paddle-Spades in Prehistoric Contexts in Danmark«. O. F. Raum's artikel i samme nummer af T&T viser, at dobbeltspaden også brugtes i Sydafrika, ligesom man har konstateret dens tilstedeværelse på New Guinea. I det kommende nummer af T&T vil den første arkæologisk fundne dobbeltspade på New Guinea blive publiceret. Axel Steensberg har i seks artikler i »Naturens Verden« 1977–78 offentliggjort en foreløbig beretning om sine undersøgelser på denne ø.

Endnu en af Grith Lerche's tidligere omtalte undersøgelser, nemlig af forhistoriske tørvespader, er nu afsluttet og vil fremkomme som bidrag i Th. Th. Hove's bog om tørvegravning i Danmark og i et af Nationalmuseets skrifter.

Kommissionen og Internationalt Sekretariat for Udforskning af Landbrugsredskabernes Historie har bedt om C-14 datering af flere dobbelte padle-spader, tørvespader og trækulprøver fra Borupris.

I august 1977 holdt Grith Lerche foredrag om »Khubz Tannur. Freshly consumed flat bread in the Middle East« på »III. International Conference on Ethnological Food Research« i Cardiff.

Kommissionen har haft besøg af følgende udenlandske forskere: Arthur Bourne, England, Ivan Balassa, Ungarn, G. Blainey, Australien, og medredaktøren af »Tools and Tillage« Alexander Fenton, der for nylig er udnævnt til direktør for National Museum of Antiquities of Scotland i Edinburgh.

Overinspektør ved Nationalmuseets 3. afd., dr. phil. Holger Rasmussen, indvalgte i januar 1978 som medlem af Kommissionen.

Da Carlsbergfondet fra nytår 1978 ikke mere så sig i stand til at dække lønudgiften til Kommissionens kontormedhjælp, har man søgt denne udgift afholdt fra anden side. Statens humanistiske forskningsråd har for en treårig periode påtaget sig at dække halvdelen af denne udgift, d.v.s. 29.000 kr. årligt, og fra 1/4-78 fandt Nationalmuseet trods alvorlige nedskæringer af sit budget udvej for at dække den anden halvdel, idet Carlsbergfondet har dækket perioden 1/1-1/4 1978 med en afsluttende bevilling på 8.059 kr.

Holger Rasmussen Johannes Nicolaisen J. Troels-Smith Axel Steensberg

7. Kommissionen for forskningsarealer. 1977

FORSKNINGSOMRÅDET STAVNS FJORD

Littorinatransgressioner. I forbindelse med den af dr. Michael Tooley, Durham, foretagne indsamling af prøver fra Littorinaaflejringer syd for Gammelholm er indholdet af Ostracoder blevet undersøgt. Endvidere er der af stud. scient. Lotte Grün blevet foretaget en række boringer i mosen på Hjortholm, således at aflejringerne i et nord-syd- og et øst-vest-gående profil er blevet opmålt. Desuden blev der udtaget prøver til pollenanalytiske undersøgelser.

Botanik. Stud. scient. Lotte Grün har fortsat sine botaniske undersøgelser på Hjortholm med støtte fra Marcus Lorenzens legat. – I tiden 20.–24. maj er forårsvegetationen blevet registreret på hele øen. Endvidere er der foretaget analyser af vegetationen på mosen nord for borgbankerne samt i de otte kær der findes på øen. – I slutningen af juli blev der af Niels Andersen udført statistiske undersøgelser over planternes forekomst i forskellige zoner tværs over Besser Rev udfor Høusepuld. – Mosser er blevet undersøgt af dr. James Dichson, University of Glasgow, i begyndelsen af april, både på Besser Rev og Hjortholm, med henblik på en senere kortlægning af de forskellige mosarter inden for hele forskningsområdet.

Fugle. Dr. Anders Holm Joensen (nu direktør for Naturhistorisk Museum, Århus) har fortsat sine registreringer af fugle inden for området, bl.a. registreringen af rugende edderfugle, ligesom ringmærkningen er blevet fortsat. I tilslutning hertil er der udført en speciel undersøgelse af 5 rugende hunner, over parasiter og sygdomme samt alderskriterier i knoglestrukturen. Det kan oplyses, at der siden 1971 er ringmærket over 9000 edderfugleunger i området. – Sideløbende med edderfugleundersøgelserne er der foretaget registrering af andre svømme- og vadefugle, hvis bestand er kortlagt og såvidt muligt optalt. Antallet af ringmærkede svartbagunger overstiger nu 2000. – En mindre tilbagegang i edderfuglebestanden skyldes formentlig, at det er lykkedes en mår at komme til Hjortholm.

Myrer. Dr. Mogens Gissel Nielsen har fortsat sine undersøgelser over engmyrernes forekomst og biologi på Hjortholm.

Arkæologi. Ordning af det udgravede materiale fra køkkenmøddingen på Hjortholm er fortsat og nærmer sig nu sin afslutning. – Stud. art. Peter Rasmussen har foretaget en mindre arkæologisk udgravning nord for mosen på Hjortholm.

Fredning. Den 15. december 1977 blev der nedlagt fredningspåstand med henblik på sikring af landarealerne omkring og i Stavns fjord med Besser Rev, omfattende ca. 90 sider med kort og bilag. Dette er en meget grundig gennemgang af hele området, og der er al mulig grund til at glæde sig over, at der er taget vidtgående hensyn til de ønsker der har været fremlagt om sikring af specielt det lejede forskningsområde såvel som af strandene langs fjordens bredder. Man må i høj grad håbe, at denne fredning bliver gennemført, således at de enestående muligheder for forskning der her findes bliver sikrede for fremtidens forskning.

Husene på Gammelholm. Pr. 1. april 1977 opsigte ejeren af Gammelholm lejekontrakten af det område hvorpå den lille forskningsstation ligger, og i den forbindelse har der været afholdt en lang række møder og forhandlinger med både fredningsstyrelsen og fredningsplanudvalget i Århus amt. I slutningen af maj 1978 lykkedes det at få løst problemerne, således at der nu er ved at blive udarbejdet en uopsigelig lejekontrakt omfattende hele sydsiden af Gammelholm frem til 1987 – overdrev og strandene – således at disse arealer kan blive inddraget i forskningsområdet. Dette sker takket være Carlsbergfondet, der har bevilget de nødvendige midler til dækning af lejen i de kommende 9 år. Både i forbindelse med fredningssagen og lejemålet på Gammelholm har undertegnede deltaget i en lang række møder.

Ekskursioner. Jysk naturvidenskabelig Forening har besøgt Hjortholm.

J. Troels-Smith

FORSKNINGSOMRÅDET DRAVED

Biodynamik og økologi. Registreringen af ændringer i træbestandene er ført à jour og tidligere indsamlet materiale er bearbejdet. Nedbør- og grundvandsmålinger er fortsat udført af skovløber Juel med støtte fra Carlsbergfondet.

Pollenproduktion. Den årlige pollenregn i skoven på udvalgte stationer har været registreret siden 1967. For perioden 1967–76 har det været muligt at sætte årlige variationer af blomstringsintensiteten i relation til vejrforholdene, og det har vist sig at træernes og urternes blomstring er stærkt afhængig af klimavariationer forud for blomstringen. Det er derfor nu muligt forud for blomstringssæsonen at forudsige dennes intensitet. Disse resultater har vist sig at have stor interesse for bekæmpelsen af pollenallergisygdomme, som er stærkt udbredte i Danmark, og der er indledt et samarbejde med Dansk Astma- og Allergiforbund.

Ekskursioner. Professor H. Dickson, Glasgow, og professor Rose, London, har besøgt skoven, og Draved Skov har været forevist i undervisningsøjemed (Århus Aftenskole, Løgumkloster Højskole).

Publikationer. L. Rasmussen: Epiphytic bryophytes as indicators of the changes in the background levels of airborne metals 1951–75. *Environmental Pollution*, 14, 37–45.

Svend Th. Andersen

FORSKNINGSOMRÅDET LØVENHOLM

Økologi. Det rige oldenår 1976 resulterede i en usædvanlig stor fremspiring af kimplanter af bøg og eg i 1977. Kimplanternes hyppighed er blevet kortlagt, hvorved spiringens afhængighed af kårforholdene kan bedømmes. Kimplanternes overlevelse vil blive fulgt i de kommende år. Analyserne af urtevegetationen fra 1976 er blevet statistisk behandlet (principal component analysis), hvorved arternes fordeling efter jordbundsforhold kan belyses. Der er udarbejdet en afhandling om jordbundsprocessernes forløb (meddelelse i Selskabet den 11. maj 1978).

Publikationer. Svend Th. Andersen: Local and regional vegetational development in eastern Denmark in the Holocene. *Danmarks Geologiske Undersøgelse*, Årbog 1976, 5–27.

Svend Th. Andersen

8. Kommissionen til undersøgelse af de i dansk privateje bevarede kilder til dansk historie. 1977

Kommissionens arbejde har været fortsat ad samme linier som de foregående år. Med de stigende lønninger har det desværre ikke været muligt at opretholde de ordningsarbejder, der ellers har haft så stor betydning for dens image. Det har i tidens løb meget ofte været en »løftestang« i en forhandling, når der som en begyndelse til en aflevering eller som en sikkerhed for arkivejeren har kunnet tilbydes en ordning og registrering. Som sædvanlig har videnskabsmænd og studerende fra ind- og udland søgt kommissionens bistand, og tilgængelige registraturer har været stillet til disposition.

Arbejdet med *de lokalhistoriske arkiver* er blevet fulgt op af deres landssammenslutning med en mønsterbog, der kan danne grundlag for

en ensartet systematisering af samlingerne. Arkiverne kan dog ikke forpligtes til at anvende systemet, og der er stadig betydelige forskelle landet over.

Der har været korresponderet om en eventuel genoptagelse af ordnings- og registreringsarbejderne på *Schackenborg* som måske kan gennemføres således, at kommissionen kun yder teknisk bistand. Sagen er endnu ikke afklaret.

Undersøgelserne vedrørende familierne *Appel* er blevet fortsat og har i 1977 resulteret i hjemtagning af en ganske stor samling breve fortrinsvis vedrørende statskonsulent *Axel Appel* (1858–1926) og hustru samt sidstnævntes familie, *Nutzhorn*.

I Rom ved Lemvig er hos seminarielektor Johs. Møller gennemgået og medtaget arkivalier vedrørende biskop *Christen Møller* (1845–1925) og dennes søn, seminarielærer, dr. phil. *Niels Møller* (1885–1958). Hos professor, dr. phil. Bodil Jerslev, Hellerup, er gennemgået et arkiv vedrørende administrationen af *Anholt* i 19. århundrede. Arkivet tilhører ingeniør Fr. von der Maase, med hvem der skal forhandles om en eventuel deponering i et af landsarkiverne.

Den Lindegaardske Familiesamling er afleveret til Landsarkivet for Fyn.

Som tidligere har kommissionen bistået ved aflevering af forskellige arkiver til Erhvervsarkivet, i 1977 fortrinsvis til lokalsamlingen for Århus. Af sådanne arkiver kan nævnes Arbejdernes Andelsboligforening (1919–76), flere fagforeninger (1883–1974), Håndværkssvendenes Rejse- og Sygeforening (1882–1977), den statsautoriserede vejer og måler (1902–70) og Århus Husmoderforening (1922–50).

Kommissionen har i 1977 til driften modtaget 21.000 kr. Fra Carlsbergfondet og Undervisningsministeriet er modtaget henholdsvis 6.000 og 15.000 kr. Renter udgjorde 303,79 kr.

Udgifterne har beløbet sig til 23.365,15 kr. De fordeler sig på følgende konti: Almindelige driftsudgifter med kontorassistance, materialer, porto, sekretærhonorar 20.867,15 kr., rejser, transport og skrivearbejde 2.178,00 kr., diverse udgifter 320,00 kr. Året sluttede med kasse- og bankbeholdning på i alt 10.014,62 kr. – Regnskabet revideres af Carlsbergfondet.

Århus, Åbenrå og København i juni 1978.

Poul Bagge Troels Fink Kristof Glamann Kåre Olsen
/ *Finn H. Lauridsen*

9. Kommissionen for registrering af litterære kilder til dansk historie

Kommissionen oprettedes i 1922 under Selskabets ægide, men sorterer i nyere tid under Det kongelige Bibliotek og har efter en rekonstruktion i 1977 flg. sammensætning: Rigsbibliotekar Palle Birkelund (fm.), førstebibliotekar dr. Svend Gissel (sekretær); valgt af Selskabet: Povl Bagge og Erik Dal (efter H. Topsøe-Jensen); som nyt medlem: Overarkivar dr. Vello Helk, Rigsarkivet.

Kommissionens arbejde bygger på et finanslov-annuum, der fra 1943 var på 2.500 kr., fra 1968 på 5.000 kr. Aktiviteten har derfor været dalende. En oversigt over de i 1943–76 foretagne registreringer er udfærdiget af fhv. førstebibliotekar Kåre Olsen, der var sekretær i nævnte årsmål, og den vil blive publiceret af Det kongelige Bibliotek. Redegørelsen vil senere blive tilbudt Selskabets medlemmer.

Kommissionen har i juni 1978 besluttet at bruge sine gennem nogen tid opsparede midler til fortsættelsen af registreringen af *Johannes Jørgensen*-arkivet, der beror i Svendborg, men er mikrofilmet til Det kgl. Bibliotek; arbejdet er påbegyndt 1974–75 af cand. mag. H. P. Rohde og ventes fortsat i 1979. Desuden har man planlagt en enquête over for tyske og andre udenlandske institutioner med henblik på registrering af breve etc. vedrørende *Jens Baggesen*.

Erik Dal

10. Kommissionen for den oldrussisk-nedertyske håndbog

Præsidiet har vedtaget at søge det russiske og det nedertyske glossar til Tönnies Fennes håndbog færdiggjort og trykt, medens monografiske studier over værket må fremmes andetsteds. Dr. Paul Waszinks russiske glossar ligger hos Roman Jakobson, Harvard University, der har lovet at slutredigere det til nytår 1979; det nedertyske glossar er i arbejde ved prof. H.-J. Gernentz, Rostock, der også leder et videregående forskningsprojekt om bogen.

Hans Chr. Sørensen

11. Kommissionen for Corpus Lexicographorum Graecorum Etymologicum Genuinum

I årets løb undersøgte den tese, der for nylig er fremsat af F. Lasserre (jf. Oversigt 1976–77) på grundlag af visse iagttagelser vedrørende det korte og i sig selv ikke særlig betydelige »etymologicum Casulanum«. Ifølge denne tese har det såkaldte Zonaras-leksikon ikke benyttet både Et. Gen. og Et. Symeonis, men kun en formodet (nu tabt) mere udførlig version af Et. Symeonis. Afgørelsen af dette vanskelige spørgsmål har den største betydning hvad angår de passager, der mangler eller er dårligt bevidnet i håndskrifterne A og B. På grund af andre påtrængende tjenstlige forpligtelser har det ikke været muligt fuldstændigt at afslutte denne undersøgelse. Det synes dog at vise sig, at en (især fra Stephanus Byzantius) interpoleret version af Et. Gen. var den fælles kilde for Zonaras og Et. Symeonis (og også for Et. Magnum).

Klaus Alpers

Hesychii Lexicon

I årets løb er påbegyndt kollation af resten af håndskriftet samt jævnføringer med visse dele af paralleloverleveringen. Der arbejdes specielt på færdiggørelse af en prøveudgave af bogstavet ρ. Der forudses fremstilling af hjælpemidler nødvendige til udtømmende kollation med paralleloverleveringen og elimination af dobbeltgloser, særlig et index indeholdende Hesych-lemmata og et ikke for snævert udvalg af betydningsbærende ord fra forklaringerne.

Fritz Saaby Pedersen

12. Den 12. internationale lingvistikongres

Fra den 28/8–2/9 1977 deltog jeg i den 12. internationale lingvistikongres som delegeret fra Videnskabernes Selskab. Kongressen blev afholdt i Wien. Jeg fulgte møderne i den fonologiske sektion og deltog også i flere plenarmøder, rundbordssamtaler og arbejdsgrupper. Der var adskillige interessante foredrag i den fonologiske sektion, og også en del af interesse i de andre møder. Desuden havde jeg lejlighed til at diskutere privat med adskillige kolleger.

Ud over det faglige var et af formålene med min deltagelse at samle erfaringer til brug for den internationale fonetikongres der skal holdes

i København i august 1979. Jeg lærte meget både positivt og negativt. En af de positive ting var at man havde delt sektionsmøderne op i grupper på 4 foredrag med 3 i reserve. Derved undgik man at forskyde tidspunkterne for foredragene i tilfælde af afbud.

Eli Fischer-Jørgensen

13. Geomedicinsk symposium i Oslo

I samarbejde med videnskabsakademierne i Danmark, Finland, Island og Sverige og med støtte fra Nordisk Kulturfond og Landsforeningen mod Kræft var Det Norske Videnskaps-Akademi arrangør og vært for et to-dages symposium om geomedicin i Oslo i dagene 22. og 23. maj 1978. De norske forskningsråd har for kort tid siden bevilget midler til undersøgelser over sammenhængen mellem human- og veterinærmedicinske sygdomsproblemer og miljøfaktorernes betydning for sygdommens geografiske fordeling. Derfor ønskede man fra norsk side at lægge mulighederne for samarbejde på tværs af fag- og landegrænser frem til diskussion. Der var ca. 60 deltagere, der repræsenterede et bredt fagområde fra geologi over jordbundslære, planteernæring til præventiv human- og veterinærmedicin.

Foredragene var både af geologisk og medicinsk karakter, og de understregede, hvordan udbredelsen af forskellige sygdomme var sammenfaldende med specielle jordbundsforhold, især koncentrationen af sporstoffer. Således fandt flere, at der er sammenhæng mellem lavt selenindhold i fødekæden og større antal tilfælde af sygdomme som sclerose, hjertekar-sygdomme og forskellige former for cancer. Også lavt mangan syntes at øge risikoen for cancer, men det er et problem i den slags undersøgelser, at man først skal korrigere for den dominerende indflydelse af cigaretrykning. En række andre stoffers og sygdommes geografiske udbredelse blev nævnt, og man diskuterede på mødet, i hvilken grad der var tale om en reel sammenhæng, sådan som det er erkendt for jod/struma, fluor/caries etc.

Mødet sluttede i enighed om at styrke det tværfaglige samarbejde inden for geomedicin, og mødet opfordrer de nordiske videnskabsakademier til at gå videre med dette initiativ, dels i form af nordisk samarbejde, dels i form af fortløbende kontakt med den udvikling i geomedicinen, som allerede er i gang i Storbritannien og USA.

Gunnar Gissel Nielsen

14. Council for International Organizations of Medical Sciences (CIOMS)

I 1977 har CIOMS nedsat en Ethical Review Committee, hvor ét af den danske nationalkomité's medlemmer, professor, dr. med. P. Riis, har sæde. Komiteen er ved at indsamle oplysninger om, hvorledes det videnskabs-etiske arbejde er organiseret i Sverige, UK og USA. Yderligere interesserer komiteen sig for de etiske aspekter ved vaccinationsprojekter i udviklingslandene.

CIOMS har i 1977 udsendt referat fra en rundbordskonference i Ulm den 6.–10. juli 1976, og fra et møde på 10. generalforsamling for CIOMS i Genève november 1976: Health Needs of Society: A Challenge for Medical Education.

Udarbejdelsen af en International Nomenclature of Diseases fortsætter i samarbejde med WHO.

En ny Yearbook forberedes.

I dagene 28/11–1/12 1978 afholdes i Lissabon en konference om Medical Experimentation and Human Rights.

J. Chr. Siim

UNION ACADEMIQUE INTERNATIONALE (UAI)

15. Union Académique Internationale

Forretningsudvalgsmøde

Mødet afholdtes på Institut de France, Paris, den 17. – 18. januar 1978. Dagsorden: (1) administrative spørgsmål, (2) budgetmæssige spørgsmål, (3) gennemgang af UAIs foretagender, herunder de Danmark særligt interesserede nos. I, V, XII, XVIII, XX, XXVI, XXVIII, XXXI, XXXII, (4) forholdet til forskellige internationale organisationer, såsom UNESCO, CIPSH og ESF, (5) forberedelse af årsmødet i Bruxelles den 11.–17. juni 1978, (6) eventuelt.

ad 1) Forretningsudvalget drøftede forskellige forslag fra et særligt i 1976 nedsat udvalg, bl.a. kommissionernes og foretagendernes opdeling i seks faggrupper (1. Europæiske sprog og litteraturer; 2. Den græsk-romerske verden; 3. Orientalistik; 4. Kulturernes historie; 5. Åndshistorie;

6. Kunsthistorie), fastere principper for de årlige kommissionsrapporter, udgivelse af en serie »Cahiers de l'UAI, état actuel de la recherche en sciences humaines«, forlængelse af funktionsperioden for præsident og forretningsudvalg, nyudgave af UAI's håndbog, fællesmøder med andre organisationer. Det meddeltes i øvrigt, at både Østrig og Schweiz havde meldt sig som eventuelt værtsland for årsmødet 1979, Ungarn for 1981. Man overvejede også udvidelse af kredsen af repræsenterende lande.

ad 2) Kontingentet foreslås sat op, således at det maksimalt bliver 60.000 Frs.B., medens den nuværende topgrænse 45.000 Frs.B. bibeholdes som minimum.

ad 3) Af de foretagender, hvori Danmark er direkte engageret, gav kun I (CVA) og V (NGML) anledning til særlige bemærkninger. Vedrørende Corpus Vasorum Antiquorum var der fra et amerikansk firma kommet et ønske og tilbud om en mikrofilmudgave af udsolgte bind, for Danmarks vedkommende fascikel 1. Det fastsloges, at det er det enkelte akademi, ikke unionen, der må tage initiativ til en eventuel nyudgave. Det henstilledes, at kommissionen for NGML i fremtiden ikke søger UAI om tilskud til trykning, men til forberedelse af de enkelte bind.

ad 4) N. Conil Lacoste fra UNESCO og J. d'Ormesson fra CIPSH redegjorde for disse institutioners syn på samarbejdet. CIPSH ønsker hvert år fra UAI rapport, regnskab med bilag og mindst eet eksemplar af udgivne publikationer, til hvis bearbejdelse eller trykning støtte er modtaget fra CIPSH, dog således at materialet sendes direkte fra de enkelte foretagenders ledelse senest den 30. december. E. Turner udpegedes som UAI's observatør i og forhandler med ESF i sager vedrørende humaniora og samfundsvidenskaber og skulle som sådan deltage i et møde i Forskningssekretariatet i København den 31. januar.

ad 5) Der udpegedes præsidenter og vicepræsidenter for de seks under ad 1 nævnte faggrupper, P. J. Riis som vicepræsident for den kunsthistoriske faggruppe.

ad 6) UAI's årsberetning for 1977 og Institut de France's mindeord om Poul Bastid fremlagdes.

P. J. Riis

Årsmøde

På Union Académique Internationale's 51. årsmøde, der afholdtes i Athen den 12.-18. juni 1977, var Det Kgl. Danske Videnskabernes Selskab repræsenteret ved to delegerede: Franz Blatt og P. J. Riis. 26 medlemslande havde sendt repræsentanter, desuden var der observatører fra

Bulgarien, Indonesien og Sydkorea samt fra Conseil Internationale de la Philosophie et des Sciences Humaines (CIPSH).

Arbejdet, der foregik i 26 kommissioner, var blevet omordnet, så at man nu kunne deltage i alle kommissionernes møder og således blive mere grundigt og alsidigt orienteret end førhen. Også på anden måde var kommissionsarbejdet effektiviseret, f.eks. ved at beslægtede kommissioner fik én og samme formand. UAI's publikationsforetagender opdelttes endvidere på en klarere måde, idet der nu skelnes mellem fire kategorier: A) direkte dirigeret af Unionen selv, ledet af en direktør valgt af Unionen i samarbejde med nationalkomiteer under de nationale akademiers tilsyn; B) direkte dirigeret af Unionen, ledet af en direktør valgt af Unionen og hjulpet af en international redaktionskomité; C) dirigeret af et akademi, der er medlem af UAI; D) under UAI's »patronage«, en løsere tilknytning der blot indebærer, at Unionen følger arbejdet gennem årlige rapporter og garanterer en passende videnskabelig standard. Videnskabernes Selskab er særlig engageret i følgende udgivelser: *Corpus Vasorum Antiquorum* (kategori A, direktør P. Devambe, Paris), *Novum Glossarium Mediae Latinitatis* (kategori A, direktør Franz Blatt), *Monumenta Musicae Byzantinae* (kategori B, direktør Henrik Glahn), *A Critical Pāli Dictionary* (kategori C, redaktør L. Alsdorf, Hamborg), *Corpus Antiquitatum Americanensium* (kategori B, direktør I. Bernal, Mexico), *Sylloge Nummorum Graecorum* (kategori D, direktør P. Naster, Louvain), *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae* (kategori D, redaktør Chr. Ackermann, Basel), *Atlas Linguarum Europae* (kategori D, redaktør A. Weijnen, Amsterdam), *Répertoire International de la Littérature de l'Art* (kategori D, redaktør M. Rinehart, Williamstown, Mass.). Hvert af disse foretagender har sin danske nationalkomité, hvis beretninger er trykt nedenfor. Franz Blatt forfattede rapporten om den byzantinske musik og *Catalogus Translationum et Commentariorum*, P. J. Riis den om Pāli-ordbogen.

På afslutningsmødet vedtoges det at optage Videnskabsakademiet i Séoul, Sydkorea, som medlem. P. J. Riis valgtes til medlem af Unionens forretningsudvalg for perioden 1977–80. Endvidere godkendtes følgende publikationer som foretagender under Unionen: *Répertoire d'Art et d'Archéologie* (kategori D) og *Inventaire critique du Ramayana* (kategori C).

Franz Blatt

P. J. Riis

16. I. Corpus Vasorum Antiquorum (CVA)

Det danske manuskript med fotografier til bind I fra *Thorvaldsens Museum*, der omfatter de attiske sortfigurerede vaser, er indleveret til under tegnede. Man er i færd med at forberede tekstens oversættelse til fransk og planchernes ordning til reproduktion.

På *Ny Carlsberg Glyptotek* fortsætter forberedelsen af bind 1, medens *Nationalmuseet* af forskellige grunde midlertidigt har måttet udsætte arbejdet med bind 9.

Nationalkomiteen for CVA har overvejet mulighederne af at offentliggøre et bind om samlingen af antikke vaser på *Odense Universitet*. Det drejer sig især om kyprisk keramik, dels fra bronze- og jernalder, dels fra de arkaiske, klassiske og hellenistiske perioder.

P. J. Riis

17. V. Novum Glossarium Mediae Latinitatis (Den ny Ducangé) (NGML)

Bindet od – operosa har været i arbejde siden maj 1977 og foreligger nu i ombrudt 3. korrektur. Bindet ventes at udkomme i foråret 1979. Arbejdet med bogstav P er fortsat.

F. Blatt

18. XII. Monumenta Musicae Byzantinae (MMB)

I perioden 1. juli 1977–30. juni 1978 er arbejdet på de i sidste beretning omtalte publikationer blevet fortsat. Af *Prophetologium, Pars Secunda* (i serien LECTIONARIA) foreligger første fascikel nu i gennemrettet korrektur, og de dertil hørende apparater (fasc. II) er under fortsat udarbejdelse; forsinkelsen skyldes især vanskeligheder ved at finde en egnet typografisk opstilling, men disse vanskeligheder er nu overvundet. Til den anden igangværende publikation, *Studies on the Fragmenta Chilian-darica Palaeoslavica II* (= SUBSIDIA, Vol. 6), har udgiveren, dr. Christian Hannick, udarbejdet et index, og både tekst og index er nu i sidste korrektur. De sidste rettelser vil være foretaget i sommerens løb, hvorfor trykning og distribution må imødeses inden udgangen af kalenderåret 1978. – Regnskab trykt s. 171.

Franz Blatt

Povl Johs. Jensen

Henrik Glahn

19. XVIII. A Critical Pāli Dictionary (CPD)

Ordbogens Vol. II/10 forelå i korrektur efteråret 1977. Heftet indeholder et større antal artikler, som behandler ret komplicerede emner, således en del filosofiske termer, en omstændighed der har medført gentagne omarbejdelser af manuskriptet. Selv efter at heftet forelå i korrektur, medførte eksistensen af en række uløste og måske uløselige problemer en lang og detaljeret korrespondance mellem professor Alsdorf og lektor Norman. Trykningen blev derfor udsat. Der er i øvrigt til stadighed blevet arbejdet på de efterfølgende afsnit inden for vokalbindene.

Mr. Norman tilbragte en del af sommeren 1977 i København, som tidligere med støtte fra Forskningsrådet. Pālikommissionen har med glæde gennem den danske Unesco-nationalkommission modtaget en bevilling under Unesco's Participation Programme, hvorved det vil være muligt at drage fordel af Norman's medarbejderskab i en større del af indeværende år.

Professor Alsdorf afgik ulykkeligvis ved døden den 25. marts i år efter nogle ugers ophold i Sri Lanka, et stort tab for indologien i almindelighed og for ordbogsarbejdet i særdeleshed. Vol. II/10 vil derfor være det sidste hefte, som i fuldt omfang har nydt godt af hans lærdom og uforlignelige arbejdskraft.

For 1978 er der til arbejdets videreførelse af Carlsbergfondet bevilget kr. 71.800,-; af Statens Humanistiske Forskningsråd kr. 22.000,-; af Union Académique Internationale fr.B. 50.000,-; og af Unesco's Participation Programme U.S. \$ 4.000,-.

Carlsbergfondet og Forskningsrådet har nedsat et fælles udvalg til behandling af spørgsmålet om tilendebringelse af CPD, for så vidt angår vokalbindene udelukkende med støtte fra de to nævnte fonds.

Jørgen Læssøe

20. XX. Corpus Antiquitatum Americanensium (CAA)

Det videnskabelige arbejde for 1977 har bestået i at registrere samtlige keramik-effekter fra Chimu-kulturen. Det hidtidige utilstrækkelige kendskab til genstandenes proveniens har nødvendiggjort en udvidet kontakt med forskere i udlandet, specielt USA, hvortil mag. scient. Inge Schjellerup i foråret 1978 foretog en studierejse. Hovedformålet var at bese de righoldige samlinger af Chimu-keramik ved universiteter og museer, bl.a. California State University, Los Angeles, Berkeley; Field Museum, Chicago; Peabody Museum, Cambridge, samt at få en orientering om de seneste forskningsresultater, der indtil nu kun foreligger i foreløbige rapporter.

Bevilling 1977/78 kr. 44.358 fra Statens humanistiske Forskningsråd.

Der ønskes fra UAI en bevilling til et møde mellem samtlige videnskabelige medarbejdere ved Corpus Antiquitatum Americanensium.

Torben Monberg

21. XXVI. Sylloge Nummorum Graecorum (SNG)

Af Den kgl. Mønt- og Medaillesamlings Sylloge er i efteråret 1977 udkommet fasc. 40 Egypt: The Ptolemies, der indeholder 696 mønter fordelt på 22 plancher. Heftet er udgivet af Anne Kromann og Otto Mørkholm. Til værket sidste del, fasc. 43, Spain-Gaul, foreligger et næsten trykklart manuskript udarbejdet af G. K. Jenkins, British Museum, med assistance af Anne Kromann. Det er hensigten at søge Carlsbergfondet og Forskningsrådet om trykningstilskud til dette hefte i efteråret 1978 med påregnet udsendelse i foråret 1979.

Efter afslutningen af denne store Sylloge, der omfatter ca. 25000 græske mønter, er det meningen at gå i gang med nogle mindre samlinger, der fortjener publikation. De vigtigste er Aarhus Universitets samling, der tæller ca. 1500 græske mønter, og samlingen i Thorvaldsens Museum, København, omfattende knap 2000 græske mønter samlet af Thorvaldsen selv og af arkæologen P. O. Brøndsted.

Otto Mørkholm

22. XXVIII. Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae (LIMC)

Mag. art. Birgitte Rafn har for en bevilling på 8.000 kr. fra Carlsbergfondet fortsat sit arbejde med emnekortene for Ny Carlsberg Glyptoteks antiksamling, og den første større portion kort + fotografier er leveret til hovedredaktionen i Basel.

Komiteen har ansøgt Carlsbergfondet om en større bevilling i 3 år for at arbejdet med den nationale registrant kan accelereres og tilendebringes inden for en treårsperiode.

Da der ikke gives honorar for artikler til leksikonet, har det endnu ikke været muligt at få tilsagn fra ret mange danske forfattere om at levere artikler.

Flemming Johansen

23. XXXI. Atlas Linguarum Europae (ALE)

Efter redaktionskomiteens møde i Warszawa i april 1977 udsendtes i september 77 til de nationale komiteer en ændret (forkortet) udgave af questionnaire 2 med forenklet udgave af »le système de notation phonétique de l'ALE«. Man anmodede om at få foretaget en række prøvebesvarelser af grupper af gram.-syntaktiske spørgsmål i den ny q. 2. Vanskelighederne ved disse besvarelser viste sig at være så store, at de nordiske redaktioner enedes om ved et møde i Göteborg, hvor ALE's generalsekretær også kom til stede, at foretage en grundig diskussion af arbejdet med q. 2. Her samlede kritikken sig om 1° selve spørgsmålene i listen og muligheden af at give entydige svar på dem, 2° ændringerne i den foreslåede lydskrift.

M.h.t. q. 1 har vi indsendt besvarelser af 30 af listens spørgsmål, særlig udvalgte som materiale til forsøgsvis kartografering af de første kort. I nov. 1977 ankom fra Marburgcentralen de første to af disse, og de nationale redaktioner blev anmodet om at sende kritik af resultaterne. Vi har udarbejdet en detaljeret kritik med konstruktive forslag til ændringer i selve arbejdsgangen. Vi fremsendte desuden betragtninger over værdien af lydskrift ved et geografisk så omfattende arbejde, og anbefalede, at »lydbetegnelse« principielt kun var at betragte som en »simpel teoretisk gruppering af de fonetiske muligheder«, et basissystem, som dialekt-

ologerne fra hvert sprogområde kunne indrette sig under efter vedk. sprogs specielle, strukturelle krav.

I redaktionsarbejdet i 1977/78 har vi lagt hovedvægten på – i det omfang tiden tillod det – at færdiggøre selve indsamlingen af stoffet til hele q. 1, hvilket næsten er lykkedes efter at Poul Andersen har foretaget rejser til Bornholm og Samsø med supplerende optegnelser for øje. Lignende rejser står tilbage at foretage til to punkter i nordøstjysk område, fra hvilke institutterne i Kbh. og Århus ikke har de nødvendige store samlinger af materiale. Tolkningen af materialet har vi holdt tilbage, indtil vi ser resultaterne af diskussionen om de nu foreliggende førsteforsøg på fremstillede kort.

Der er hos Statens humanistiske Forskningsråd ansøgt om fornyet bevilling (ca. 35.000,- kr.) for næste finansår til aflønning af formandens arbejde.

De skandinaviske nationale redaktionskomiteer under ALE var indkaldt til fælles drøftelse og konsultation med den hollandske generalsekretær Joop Kruijsen og det skandinavisk-talende hollandske medlem af komiteen Sjef Vromans, i Göteborg den 16.–18. september 1977. Fra dansk side deltog Poul Andersen og professor, dr. phil. Inge Ejskjær.

Poul Andersen ledede møderne, der koncentreredes om 1) lydskriftforhold i tilslutning til hovedredaktionens ændringsforslag til ALE-lydskriften, og 2) en indgående drøftelse af questionnaire 2, idet hver af nationalredaktionerne i forvejen havde foretaget prøvebesvarelser af grupper af denne questionnaire's spørgsmål.

Der viste sig fra nordisk side at være en del kritik og fremhævelse af vanskelighederne ved besvarelse af denne q. 2. De hollandske medlemmer af komiteen ville fremlægge denne skandinaviske kritik for hovedredaktionen. Drøftelserne stod på hele fredagen fra kl. 12.30 og afsluttedes ved 18.30-tiden lørdag aften.

Poul Andersen

24. XXXII. Répertoire International de la Littérature de l'Art (RILA)

Den danske nationalkomité konstitueredes med følgende medlemmer: fra Selskabet Else Kai Sass, P. J. Riis og Erik Fischer. Desuden valgtes redaktør, mag. art. Hugo Johannsen og overbibliotekar Hakon Lund. På

et møde den 11. nov. 1977 valgtes sidstnævnte til formand for nationalkomiteen. På dette møde samt et følgende den 31. marts 1978 fastlagdes de principielle retningslinier for arbejdet med udvælgelse af titler til abstracts, et arbejde der i øvrigt vil blive varetaget af Kunstakademiets Bibliotek.

Hakon Lund

INTERNATIONAL COUNCIL OF SCIENTIFIC UNIONS
(ICSU)

25. International Astronomical Union (IAU)

Den i vinteren 1977/78 reorganiserede danske nationalkomité fastlagde sin forretningsorden på sit konstituerende møde den 16. marts 1978.

I løbet af året 1977 afholdt IAU fire symposier og tre kollokvier, og unionens medlemmer har fra IAU's generalsekretær modtaget den præliminære meddelelse om afholdelsen af den XVII. generalforsamling i dagene den 14.–23. august 1979 i Montreal.

Det årlige kontingent til unionen, 2.930.- Sfrs, udgør to bidragsenheder svarende til, at Danmarks medlemskab er af kategori II.

Mogens Rudkjøbing

26. International Geographical Union (IGU)

Nationalkomiteen har i det forløbne år som sin væsentligste opgave haft reorganisering af strukturen under henvisning til Det Kgl. Danske Videnskaberne Selskabs forretningsorden, § 15.

IGU bulletin XXVIII, 1977, nr. 2 og XXIX, 1978, nr. 1–2, samt 1. Circular vedr. XXIV IGC, Japan 1980, er distribueret i 70 eksemplarer til de geografiske institutter ved højere læreanstalter og til en række videnskabeligt arbejdende geografer.

Der er i det forløbne år afholdt 2 møder i Nationalkomiteen, hvor man i det første bl.a. har drøftet mulighederne for at intensivere arbejdet, spec. kontakten til kommissioner og arbejdsgrupper. Der skal i august 1978 afholdes »regional congress« i Nigeria, og Nationalkomiteen har foreslået professor, dr. Sofus Christiansen til officiel dansk repræsentant.

N. Kingo Jacobsen

27. International Mathematical Union (IMU)

I 1977 har IMU ydet faglig og finansiel støtte til følgende internationale konferencer og symposier: Algebraisk geometri (Kyoto), Topologi og algebra (Zürich), Matematiske problemer i teoretisk fysik (Rom), Differentialligninger (Uppsala i forbindelse med 500-års jubilæet), Universel algebra (Ungarn), Approksimationsteori (Brasilien), Differentialligninger og deres anvendelser (Prag) og Operatoralgebraer (Leipzig). Endvidere har Unionen foreslået to forelæsningsrækker.

Nationalkomiteen har udarbejdet det danske bidrag til den kommende ny udgave af World Directory of Mathematicians. Komiteen har endvidere taget stilling til forslag om optagelse af et nyt medlemsland og om ændret medlemskategori for et andet land.

Bent Fuglede

28. International Union of Biochemistry (IUB)

Ved nationalkomiteens reorganisering blev det besluttet, at komiteen som hidtil skulle rumme repræsentanter for Biokemisk Forening, Selskabet for klinisk kemi, Biologisk Selskab og Jysk biologisk Selskab, hvorved i realiteten alle der aktivt arbejder med biokemiske problemstillinger her i landet skulle være repræsenteret. I modsætning til tidligere anmodes de pågældende videnskabelige foreninger/selskaber om at udpege repræsentanter der kan fungere i mindst 3 år. Biokemisk Forening er repræsenteret med 2 medlemmer, hvoraf den ene er foreningens »internationale« sekretær.

I det forløbne år har unionen ikke afholdt arrangementer eller aktiviteter, hvori man fra dansk side har deltaget. I juli 1979 vil den 11. internationale biokemikongres blive afholdt i Toronto.

Som repræsentanter for Danmark ved generalforsamlingen i Toronto har komiteen foreslået den nuværende formand for komiteen professor B. Foltmann, Københavns Universitet, og professor Brian Clark, Aarhus Universitet, som er komiteens næstformand. Martin Ottesen og Frank Lundquist er udtrådt af komiteen.

Frank Lundquist

29. International Union of Biological Sciences (IUBS)

Den 15. december 1977 vedtog den tidligere nationalkomite for IUBS at opløse sig, og samtidig blev formanden bemyndiget til at henvende sig til en række foreninger og selskaber med henblik på at udpege et medlem hver til en ny nationalkomité.

Ved et orienterende og konstituerende møde valgtes T. W. Böcher til formand og Gunnar Gissel Nielsen til sekretær og repræsentant i ICSU. Ved dette møde drøftedes hvilke aktiviteter det ville være aktuelt at tage op. Ved et møde den 25. maj tog komiteen fat på nogle af de foreslåede emner, bl.a. en henvendelse til Danmarks Radio for at søge at forbedre de biologiske udsendelser i radio og TV. Spørgsmålet om et bredt biologisk blad blev diskuteret, samt andre tværfaglige aktiviteter inden for det biologiske område. Sekretæren havde deltaget i et symposium om medicin, arrangeret af Det norske Videnskapsakademi som et led i det fællesnordiske akademisamarbejde. Referat fra symposiet se side 187.

T. W. Böcher

Societas Internationalis Limnologiae Theoreticae et Applicatae

I dagene 7–14 august 1977 afholdt *Societas Internationalis Limnologiae Theoreticae et Applicatae* – en association under IUBS – sin 20. kongres i København. Der mødte godt 900 aktive deltagere fra hele verden. Med undtagelse af åbningsmødet, der fandt sted i Falkonercentret, afholdtes møderne i H. C. Ørsted Institutet, der var stillet til rådighed af Københavns Universitet. Foruden tilskud fra et par private fonds havde kongressen fået understøttelse fra Undervisningsministeriet og Miljøministeriet. Undertegnede var kongressens præsident, medens lektor Jørgen Kristiansen var dens generalsekretær. Der blev holdt ca. 500 foredrag under kongressen. En af dagene var reserveret til ekskursioner til ferskvandslokaliteter på Sjælland. Før og efter selve kongressen var arrangeret ekskursioner til Grønland, Island, Sverige og Danmark. Der var stor tilfredshed både med hensyn til selve kongressen og med ekskursionerne.

Der blev vedtaget en resolution med opfordring til alle myndigheder om at beskytte alle verdens ferskvandslokaliteter. Men besluttede at afholde næste kongres om tre år i Japan.

E. Steemann Nielsen

30. International Union of Crystallography (IUCr)

Fra 1. januar 1978 overtog Videnskabernes Selskab Akademiet for de tekniske Videnskabers rolle som adhering body over for IUCr. Den danske nationalkomité virker som organ for danske krystallograferes fællesanliggender, bl.a. ved udsendelse af meddelelsesblade, så ofte der skønnes behov for det (2–3 gange årlig).

Nationalkomiteen afholdt med støtte fra Tuborgfondet det 15. danske krystallografmøde 18.–19. maj på Kemisk Institut, Odense Universitet, hvor programmet omfattede såvel inviterede som tilmeldte foredrag samt en poster-udstilling. Der blev samtidig afholdt møde i nationalkomiteen.

Ingrid Kjøller Larsen

31. International Union of Geodesy and Geophysics (IUGG)

Nationalkomiteen har i beretningsåret 1/4 1977–31/3 1978 afholdt 3 møder, et den 13/4 1977 om komiteens reorganisation og dens stilling til IUGG's ekstraordinære generalforsamling, et den 27/9 1977 om resultatet af generalforsamlingen og et den 17/3 1978 om IAGA-forskningen i Danmark.

Nationalkomiteen er reorganiseret efter principperne i Videnskabernes Selskabs nye vedtægter. Desuden er fastholdt princippet om, at komiteen skal have repræsentation af hver af unionens 7 associationer. Valgperioden er 4 år. Endelig accept af komiteens sammensætning forelå ved Selskabets godkendelse af 27/1 1978.

IUGG afholdt den 7/8 1977 i Durham et Councilmøde samt en ekstraordinær generalforsamling med Den kinesiske Folkerepubliks (PRC) ansøgning om medlemskab af IUGG som eneste punkt på dagsordenen. Ansøgningen var indeholdt i en »motion« fremsat af IUGG's Bureau efter overenskomst med PRC. Denne »motions« tre hovedpunkter var følgende: 1. en ansøgning om medlemskab ledsaget af en erklæring om PRC's legitime ret til at repræsentere Kina i IUGG, og at majoriteten af IUGG's medlemslande anerkender Taiwan som en provins af PRC, 2. en erklæring om retten for enhver kvalificeret videnskabsmand fra enhver del af verden til at deltage i IUGG's møder og 3. fastsættelse af PRC's kontingentkategori. 45 stemmeberettigede lande var til stede, 9 lande havde stemt pr. korrespondance. Den danske nationalkomité var repræsenteret ved statsgeodæt J. Hjelme. Afstemningsresultatet i Coun-

cil var 47 stemmer for PRC's optagelse, mens 7 stemmer var imod. Optagelsen blev bekræftet i generalforsamlingen.

International Association of Seismology and Physics of the Earth's Interior (IASPEI)/International Association of Volcanology and Chemistry of the Earth's Interior (IAVCEI) og International Association of Geomagnetism and Aeronomy (IAGA)/International Association of Meteorology and Atmospheric Physics (IAMAP) har holdt intermediære generalforsamlinger i henholdsvis Durham og Seattle i august–september, begge med dansk deltagelse.

Nationalkomiteen har modtaget rapporter fra 4 associationsrepræsentanter, som viser stærk dansk interesse for og samarbejde om internationale geodætiske og geofysiske projekter administreret gennem IUGG. Som eksempler kan nævnes: Satellite Positioning, Analyses of Seismicity and Seismic Risks, Geothermics and Geothermal Energy, Global Atmospheric Research Programme, World Glacier Inventory.

Geofysikkens fremtidige muligheder i Danmark specielt med henblik på IAGA-forskningen har været drøftet i nationalkomiteen på baggrund af det udvalgsarbejde, der for tiden foregår i undervisningsministeriet om placeringen af den geodætiske og geofysiske forskning ved Geodætisk Institut og Meteorologisk Institut. Nationalkomiteen følger omhyggeligt udviklingen på dette område, men har ikke hidtil fundet anledning til nogen form for indgriben.

Nationalkomiteen har som koordinerende organ for geodæsi og geofysik været arrangør af et internationalt møde den 14–15/3 i Videnskaberne Selskab om planlægning af en dyb seismisk profil gennem Fennoskandia. Mødet havde 12 deltagere fra 7 lande. Desuden planlægger nationalkomiteen i efteråret 1978 en konference om rumtekniks anvendelse inden for navigation, geodæsi, oceanografi og fastjordsfysik. Konferencen har til opgave at kortlægge danske anvendelser af rumteknik inden for de nævnte områder, og identificere forskningsmæssige og praktiske aspekter heraf, specielt i relation til European Space Agency's program.

Gennem nationalkomiteen er der indkommet udførlige beretninger fra repræsentanterne for de 7 associationer: International Association of Geodesy, I.A. of Hydrological Sciences, I.A. of Geomagnetism and Aeronomy, I.A. of Meteorology and Atmospheric Physics, I.A. of Volcanology and Chemistry of the Earth's Interior, I.A. of Seismology and Physics of the Earth's Interior, I.A. of Physical Sciences of the Ocean.

Elvin Kejlsø

32. International Union of Geological Sciences (IUGS)

Nationalkomiteens arbejde har været præget af dansk deltagelse i en række internationale projekter og problemer. Den har ved korrespondance givet synspunkter tilkende over for IUGS' præsident vedrørende friheden for alle til at deltage i internationale møder, idet nationalkomiteen har fundet det væsentligt at finde en procedure, hvorved udelukkelse af visse nationer fra deltagelse kunne undgås. Også i forbindelse med en aktuel udelukkelse af israelsk deltagelse fra møde i Commission for Geological Map of Europe har nationalkomiteen støttet en åben og fri deltagelse.

Nationalkomiteen har været involveret i samarbejde med ledelsen af den 26. internationale geologkongres, der planlægges i Paris. Kongressen har ønsket at søge gennemført fire ekskursioner til Grønland og to andre, der vil berøre Danmark. Navnlig de fire grønlandske ekskursioner rummer en lang række problemer i forbindelse med organisation og tilrettelæggelse. Nationalkomiteen har påtaget sig ansvaret for tilrettelæggelsen og kontakten til Paris i forbindelse med arrangementet, men det er dog endnu helt uvist, om ekskursionerne vil blive gennemført.

Nationalkomiteen fungerer i samarbejde med SNF som dansk styregruppe for International Geological Correlation Program. Der er nu fra dansk side ialt tilmeldt kontaktmænd og deltagelse i 14 projekter. Deltagelse i projekterne er selvsagt af varierende intensitet, idet nogle kun følges, mens andre har affødt kraftigere engagement. I forbindelse med omstrukturering af nationalkomiteen er det tilstræbt at få et forstærket forhold til disse vigtige aktiviteter.

Der har fortsat været deltagelse i flere kommissioner og subkommissioner, hvis arbejde er betydningsfuldt for geologien.

Som tidligere har Grønlands Geologiske Undersøgelse og Danmarks Geologiske Undersøgelse deltaget i arbejdet omkring Commission for Geological Map of Europa. Det danske kontingent til dette arbejde er som tidligere afholdt af de to geologiske undersøgelser.

K. Ellitsgaard-Rasmussen

33. International Union of the History and Philosophy of Science (IUHPS)

Nationalkomiteen konstituerede sig den 10. marts med professor, dr. phil. Olaf Pedersen som formand og lektor Kurt Møller Pedersen som sekretær. Nationalkomiteens repræsentant i den danske ICSU-komité er professor, dr. phil. Olaf Pedersen. Valgperioden er 4 år.

Professor E. Rancke-Madsen og lektor Kurt Møller Pedersen deltog i generalforsamlingen i The International Union of the History and Philosophy of Science i Edinburgh i august 1977 samtidig med en stor international kongres for videnskabshistorie og -filosofi. På generalforsamlingen blev professor A. T. Grigorian, USSR, valgt til præsident, dr. E. G. Forbes til sekretær og professor Olaf Pedersen til kasserer. Selskabet har i lighed med foregående år modtaget revideret regnskab fra unionens kasserer. Danmark er fortsat i kategori B, svarende til et årligt bidrag på 150 dollars.

Den 25. og 26. maj 1978 afholdtes en videnskabshistorisk kongres med ca. 40 deltagere på Institut for de eksakte Videnskabers Historie ved Aarhus Universitetet. Dansk Selskab for Videnskabsforskning stod for mødet den 25., medens nationalkomiteen stod for mødet den 26. Hensigten med mødet var at præsentere deltagerne for en række alment informerende foredrag fra videnskabshistoriens forskellige grene og desuden, at interesserede i videnskabshistorie kunne få lejlighed til at mødes og drøfte problemer af fælles interesse.

Kurt Møller Pedersen

XV. Internationale Kongres for Videnskabshistorie

Denne kongres afholdtes i tiden 10.–19. august 1977 på universitetet i Edinburgh. Der var ca. 900 aktive deltagere, hvilket er omkring det normale antal for disse kongresser, der hidtil har fundet sted hvert tredje år.

Blandt de 13 danske deltagere repræsenterede Kurt Møller Pedersen den danske nationalkomité for Videnskabshistorie og -filosofi, medens jeg efter anmodning repræsenterede Videnskabernes Selskab.

Kongressens arbejde var opdelt i 11 videnskabelige sektioner. Hertil kom ialt 10 specielle symposier om særlige emner med indbudte forelæsere, blandt hvilke var lektor Philip Lervig, Århus. Symposierne afholdtes med betydelig økonomisk støtte fra UNESCO.

Under kongressen afholdtes tre bestyrelsesmøder i den historiske afdeling af den internationale union for videnskabernes historie og filosofi,

samt en generalforsamling, der som dansk delegation havde professor E. Rancke-Madsen og lektor Kurt Møller Pedersen. Der valgtes ny styrelse til unionen.

Generalforsamlingen vedtog iøvrigt, at

- 1) næste internationale kongres afholdes i Bukarest i 1981;
- 2) der for fremtiden kun skal afholdes internationale kongresser i den historiske afdeling af unionen hvert fjerde år;
- 3) der i løbet af den kommende fire-års periode vil blive gennemført en forhøjelse af de nationale kontingenter på 33 %.
- 4) Syrien og Ægypten optoges som medlemmer, således at antallet af nationalkomiteer inden for unionen nu er 31.

Under kongressen afholdtes endvidere generalforsamling i Académie Internationale d'Histoire des Sciences, der til ny præsident valgte professor A. Rupert Hall, London.

Olaf Pedersen

34. International Union of Immunological Societies (IUIS)

Den danske nationalkomité for immunologi blev dannet i København den 18. august 1977. Det vedtoges samtidig at udpege nationalkomiteens formand og kontaktperson i Videnskabernes Selskab, Morten Simonsen, til komiteens repræsentant i den danske ICSU-komité.

Nationalkomiteen arrangerede den 27. april 1978 et offentligt møde om et af den immunologiske forsknings mest aktuelle og perspektivrige gebeter, Idiotype-forskningen. Mødet fandt sted på Rigshospitalet under ledelse af komiteens formand. Hovedtalerne var professor Jacob Natvig fra Rigshospitalet i Oslo og dr. med. Bent Rubin fra Statens Seruminstitut, København.

Nationalkomiteen har i øvrigt været repræsenteret ved European Immunology Meeting i Budapest den 12.–14. april 1978 ved Gunnar Bendixen, Iver Heron, Morten Simonsen og Sven-Erik Svehag. Dette møde er det 4. i en række af møder arrangeret af IUIS' European Federation. Som navnet antyder var det først og fremmest et møde for europæiske immunologer, men der var også deltagere og enkelte inviterede foredragsholdere fra USA.

Efter en Plenary Session om Recent Developments in Basic Immunology med 4 foredrag af dr. A. Bussard (Paris), D. Givol (Israel), A. Mit-

chison (London), og G. Klein (Stockholm) blev mødet afviklet som en række af symposier og workshops, der omhandlede de fleste aktuelle emner inden for både den eksperimentelle og den klinisk anvendte immunologi.

Morten Simonsen

35. International Union for Pure and Applied Biophysics (IUPAB)

Unionens arbejde er fortsat koncentreret om at planlægge og afvikle de internationale biofysikkongresser, der finder sted hvert 3. år, og om en række specialiserede symposier, hvis opgave først og fremmest er at udbrede kendskab til biofysikkens metoder og resultater i lande, hvor faget er lidet kendt. Til at løse disse opgaver er der nedsat flere kommissioner: I, Subcellular and Macromolecular Biophysics – II, Radiation and Environmental Biophysics – III, Communication and Control Processes – IV, Cell and Membrane Biophysics – og sidst men ikke mindst V, The Commission on Education and Development in Biophysics. Desuden findes der tre interunion-kommissioner: IUB og IUPAB er fælles om en Bioenergetics Group; IUB, IUPAC og IUPAB har en fælleskommission på området Biothermodynamics; og IUPS har sammen med IUPAB dannet en Commission on Comparative Physiology.

Hver enkelt kommission er sammensat af højt ansete forskere fra mange lande, og det er vanskeligt at få dem til at fungere effektivt, da IUPAB ikke har, og næppe kan vente at få, midler til at afholde regelmæssige kommissionsmøder. Det planlæggende arbejde foregår derfor i høj grad pr. korrespondance, og IUPAB's styrelse (Council), hvoraf undertegnede for tiden er medlem, søger stadig nye veje til at støtte de enkelte kommissionsformænd i deres arbejde, herunder økonomisk støtte til at dække rejseudgifter for symposiedeltagere fra udviklingslande.

Een international og een dansk nyskabelse bør nævnes: ISCU besluttede i 1976 at etablere en »Committee on Genetic Experimentation (COGENE)«. Denne komité holdt sit første møde i Paris i maj 1977, og et af dens medlemmer (K. Murray, UK) er udpeget af IUPAB. Rapporter og materiale fra COGENE stilles til rådighed for de danske udvalg, der beskæftiger sig med »genetic engineering«. – På initiativ fra Odense Universitet er det første danske biofysiske selskab dannet. Det må forventes, at danske forskere med interesse for biofysik i den kommende tid vil mar-

kere sig tydeligere, end det hidtil har været tilfældet, og i takt dermed vil den danske nationalkomité få mulighed for at etablere de indenlandske kontakter, som det har skortet en del på.

O. Maaløe

36. International Union of Pure and Applied Chemistry (IUPAC)

Indtil den 31. december 1977 har Danmark været medlem af Den Internationale Union for Ren og Anvendt Kemi (IUPAC) gennem Danske Kemiske Foreningers Fællesraad for Internationalt Samarbejde, der blev oprettet i 1920 af Kemisk Forening og Dansk Ingeniørforening. Dette er nu ændret, således at Videnskabernes Selskab står som medlem af Unionen, og medlemskabet administreres af Nationalkomiteen for Kemi, der er oprettet med virkning fra den 1. januar 1978. Nationalkomiteen har holdt eet møde.

I beretningsperioden (maj 1976–dec. 1977) har Fællesraadet i bladet Dansk Kemi offentliggjort oplysninger fra IUPAC's sekretariat om de konferencer, symposier og kongresser, der afholdes under Unionens auspicer. Samme sted har de fuldstændige titler på de af IUPAC udsendte Information Bulletins været bragt. Det drejer sig om Technical Report no. 14, Appendices on Provisional Nomenclature, Symbols, Terminology, and Conventions no. 49–no. 69, Bulletin no. 52–no. 54, Comptes Rendus 28th Conference A & B og International Newsletter on Chemical Education no. 4–no. 7. Nærmere oplysninger om de nævnte publikationer kan fås ved henvendelse til Nationalkomiteen.

Den 26. IUPAC kongres afholdtes i Tokyo 4.–10. september 1977.

Den 29. IUPAC generalforsamling afholdtes i Warszawa 12.–21. august 1977. Som medlem af Unionen i kategori B 1 har Danmark ret til at sende fire delegerede til Unionens Råd. Delegerede var Anders Kjær, K. A. Jensen, læge P. Lous og lektor S. E. Harnung. På generalforsamlingen blev professor A. Björkman valgt til formand for Unionens finanskomité og Anders Kjær til medlem af Unionens bureau. For tiden er 25 danske kemikere aktive i Unionens kommissioner.

Fællesraadet har i beretningsperioden deltaget i planlægningen af 21 EUCHEM møder. På disse møder foretages en grundig diskussion af specielle emner inden for den rene og anvendte kemi, og møderne udgør derfor et vigtigt supplement til de store internationale kongresser.

Sven E. Harnung

Council Meeting ved 29. IUPAC konference, Warszawa 1977

De to nomenklaturkommissioner (organisk kemi og uorganisk kemi) afholdt deres møder i et gammelt palads, Jablonna Palac, ca. 25 km fra Warszawa. Foruden at deltage som Associate Member i den uorganiske kommissions møder deltog jeg i et fællesmøde mellem de to kommissioner og overværede som observer nogle af den organiske kommissions møder. Jeg blev genvalgt som associate member for de næste 4 år.

En del af kommissionens arbejde drejede sig om tilføjelser og ændringer til den planlagte 3. udgave af Nomenclature of Inorganic Chemistry («the Red Book»). Emnerne: systematiske navne for grundstoffer med atomnumre højere end 100 og nomenclatur for isotopmærkede forbindelser og nitrogenhydrider kan betragtes som i det væsentlige afsluttede. Herudover diskuteredes nomenclaturproblemer vedr. heteropolysyrer, stereokemi, ring- og kædeforbindelser, polymere m. m., og der blev nedsat 8 arbejdsgrupper til at arbejde med disse spørgsmål i det kommende år.

K. A. Jensen

37. International Union of Pure and Applied Physics (IUPAP)

Komiteen er blevet rekonstitueret efter de nye retningslinier, og forretningsordenen for komiteen udarbejdet. Til formand for nationalkomiteen valgtes Aage Bohr for perioden indtil 1.2.1979, hvorefter Allan Macintosh overtager dette hverv for den følgende treårsperiode. Til sekretær valgtes Jens Als-Nielsen. Til medlem af den danske ICSU komité valgtes Henning Højgaard Jensen. Komiteen har drøftet oplægget til den kommende generalforsamling, som afholdes i Stockholm i september d.å. Man har indsendt nomineringer til eksekutivkomité og til kommissionerne. Et vigtigt punkt på dagsordenen for generalforsamlingen er et forslag fra eksekutivkomiteen om sammenlægning af visse kommissioner. Nationalkomiteen finder, at nogle af disse sammenlægninger vil have uheldige virkninger og har fremsendt alternative forslag til disse kommissioners reorganisering.

Aage Bohr

Jens Als-Nielsen

38. International Union of Physiological Sciences (IUPS)

I juli 1977 afholdtes en international fysiologkongres i Paris med ca. 5000 deltagere.

Redaktionen af »Newsletter« er overgået til professor Garry, Glasgow.

Der er udsendt en »World Directory of Physiologists«, som indeholder adresser for samtlige fysiologer over hele Jorden i den udstrækning disse er medlemmer af anerkendte faglige foreninger. Eksemplarer af fortegnelsen kan rekvireres i sekretariatet i Budapest eller via den danske nationalkomité.

Forberedelserne til den næste kongres i Budapest 1980 er begyndt.

Generalforsamling, Paris 1977

IUPS er medlemsorganisation i ICSU. Den omfatter 37 lande med status som »full members«. Organisationen afholder hvert 3. år en international kongres. Mellem kongresserne udsendes et »Newsletter«, som fordeles til de individuelle medlemmer i hvert land. Danmark er medlem af IUPS gennem Videnskabernes Selskab, der er »member society«. Dette er den almindelige form for tilknytning (i USA er således National Academy of Sciences og i England Royal Society medlemmer etc.). Derudover opereres med »supporting societies«, som omfatter de forskellige nationale fysiologorganisationer, biofysikorganisationer o.lign. interesserede specialselskaber.

Et fremtrædende problem er – som i de fleste internationale videnskabelige organisationer – økonomien. Ikke mindst da støtte fra UNESCO til alle disse organisationer er aftagende. Udgifterne henføres bl.a. til rejseomkostninger i forbindelse med Council-møder i årene mellem kongresserne. Det vedtoges at forhøje taksterne for medlemskab, således at der skal betales 1 à 2 \$ pr. medlem. For Danmarks vedkommende vil denne forhøjelse naturligvis også gælde, hvilket betyder at Danmarks bidrag vil øges til 250 \$ pr. år. En række lande i den ikke-industrialiserede del af verden, ganske særligt Sydamerika, har vanskeligheder ved at få statsfinansiering til medlemskabet.

Et særligt problem knytter sig til fraktioneringen af faget fysiologi. Kongresserne afholdes bl.a. for at holde sammen på det meget store fagområde, men denne samlende virkning modarbejdes i nogen grad af, at der i tilslutning til kongresser afholdes såkaldte satellit-symposier, hvor specialister inden for begrænsede områder mødes uden at andre interesserede har adgang. Dette kan tage noget af kraften af selve kongressen.

Et forslag om at afskaffe satellit-symposier blev ikke vedtaget af Council.

Der vedtoges en *udtalelse om fri cirkulation af videnskabsmænd mellem landene*. Man ser frem til, at Folkerepublikken Kina kan tilslutte sig den internationale fysiolog-organisation, hvilket for øjeblikket forhindres af, at Formosa-Kina er medlem med uafhængig status.

Et survey har vist, at der er ca. 20.000 aktive fysiologer i verden.

Det besluttedes at næste kongres skal finde sted i *Budapest* i tidsrummet *4.-10. august 1980*.

Et særligt aspekt i IUPS' arbejde refererer til organisationens videnskabelige kommissioner, som sammensættes af specialister inden for del-felter af fysiologien. Disse kommissioners arbejde består i at fremme del-disciplinen, gennem afholdelse af specialist-møder mellem kongresserne med det formål at fremme det internationale samarbejde omkring de vigtigste underområder. Der oprettedes flere nye kommissioner, bl.a. en for mikrocirkulation med undertegnede som formand og en for gastro-intestinal fysiologi med S. S. Schultz, USA, som formand, samt enkelte andre.

Christian Crone

39. Committee on Space Research (COSPAR)

Scientific Committee on Solar Terrestrial Physics (SCOSTEP)

Beretning om Rumforskning i Danmark i 1977

Dansk Rumforskningsinstitut

A) *Kosmiske stråler*. Institutet er i gang med konstruktion af et satellit-eksperiment med NASA (National Aeronautic and Space Administration) satellitten HEAO-C (High Energy Astronomical Observatory - C), som skal opsendes i 1979. Eksperimentet udvikles i samarbejde med Centre d'Etudes Nucléaires i Saclay, Frankrig, og skulle være klar til sammenkobling med satellitten i oktober 1978. Formålet med forsøget er at måle den isotopiske sammensætning og sammensætningen af elementer i den primære kosmiske stråling. En prototype af dette eksperiment blev udført i 1977.

COS (Cosmic Radiation) balloninstrumentet blev sendt op igen i maj 1977 med det formål at bevise egnetheden af Cerenkov-tæller-konfigurationen, som er valgt til HEAO-C eksperimentet, og at fortsætte undersøgelsen af det geomagnetiske »cutoff« med eksperimentelle data. Efter

ca. 4 timers indsamling af data måtte flyvningen afsluttes grundet en elektronisk fejl. En gentagelse af flyvningen blev foretaget den 26. september kl. 18.50. Denne gang blev der samlet nyttige data i 43 timer. Flyvningen i maj blev støttet af NASA som del af HEAO-C projektet. DSRI (Danish Space Research Institute) deltog i flyvningen i september med finansiel støtte fra NASA.

B) *Plasma- og rumfysik*. Instituttet drager nytte af det af SCOSTEP organiserede internationale arbejder på flere områder: GEOS (Geostationary Satellite) projekt, raket- og ballonkampagner. GEOS satellitten blev sendt op som planlagt den 20. april 1977. På grund af en fejl i raketten går satellitten, som nu kaldes GEOS-1, i en elliptisk bane med en periode på 12 timer og apogeum på ca. 7 jordradier i stedet for den planlagte geostationære bane. Reservemodellen, GEOS-2, planlægges sendt op i slutningen af juni 1978 i en geostationær bane. Behandlingen af GEOS-1 data er nu godt på vej. Man arbejder på DSRI især med brugen af filterbank og correlatordata fra bølgeeksperimentet sammenholdt med data fra et partikeleksperiment.

Instituttet deltager i det svenske raketprojekt »Substorm Geos« med et bølgeeksperiment. Opsendelse af de tre raketter er planlagt til slutningen af 1978. Udforskningen af magnetosfæren og jonosfæren ved hjælp af elektriske feltmålinger fra stratosfæriske balloner, som blev påbegyndt i 1974, fortsættes. Nye målinger er ikke udført i 1977, og arbejdet er blevet koncentreret om datareduktion og planlægning af 1978-kampagner. Instituttets planlagte aktivitet for 1978 med hensyn til balloner ligger tildels inden for rammerne af IMS (International Magnetospheric Survey), idet det er en kendsgerning, at fra omkring juli 1978 vil tre af de vigtigste satellitter være i bane (GEOS II, ISEE (International Sun Earth Explorer) A og ISEE B). Derudover er et lille antal flyvninger planlagt med henblik på at fortsætte og udvikle det elektriske feltprogram. Formålet er at registrere det elektriske felt længere inde i Polkalotten end vi hidtil har gjort, at måle overensstemmelser mellem det elektriske og det magnetiske felt og at undersøge forbindelsen mellem det elektriske felt, strømmen af udskilte partikler og optagelse af kosmisk radiostøj. Denne kampagne udføres af instituttet.

Meteorologisk Institut

På Meteorologisk Institut beskæftiger tre afdelinger sig med rumforskning: geofysisk afd. I og II og jonosfærelaboratoriet. Rumforskningen er et supplement til instituttets forskningsaktiviteter på jorden.

Rumforskningsprojekter i 1977 gik direkte ud på at undersøge jonsfæren og magnetosfæren på de nordlige og sydlige breddegrader. I samarbejde med universiteterne i New Hampshire og Minnesota udførtes projektet »Ionospheric Auroral Currents«, hvor 2 nyttelaster blev afsendt fra Andøya i Norge i januar og februar 1977 med protonmagnetometre fra Meteorologisk Institut. Nyttelasterne blev med held sendt over og gennem nordlys.

Instituttet deltager i det svenske raketprogram »Substorm-GEOS« med levering af et 2-axialt fluxgate-magnetometer. Grundet GEOS satellittens fejlplacering i bane om Jorden og bestemmelsen om opsendelse af reservesatellitten i sommeren 1978 er raketkampagnerne udsat til vinteren 1978/79. Undersøgelsen af termosfæriske vinde i polaregnene fortsættes.

Geodætisk Institut

Geodætisk Institut benytter satellitter med det formål at opnå mere præcise positionsdata og målinger på jordkuglen.

Elektromagnetisk Institut

Elektromagnetisk Instituts rumaktivitet er koncentreret om telemåling af Jorden. Et luftbåret mikrobølgesystem er blevet udviklet og testet i Grønland. Det består af tre passive radiometre på 5 GHz, 17 GHz og 34 GHz af støjinjektionstypen, en »real aperture side-looking« radar på 10 GHz, og en »synthetic aperture« radar på 300 MHz, sidstnævnte forsynet med en digital azimut-processor til beregning af sand tid.

Elektromagnetisk Institut deltager i NIMBUS eksperimentholdet, som beskæftiger sig med »the Scanning Multichannel Microwave Radiometer System« (SMMR) på NIMBUS-G. Instituttet deltager også i »the SEASAT Users Research Group of Europe«, en arbejdsgruppe under »the European Association of Remote Sensing Laboratories« (EARSel). I dette arbejde skal data fra »the synthetic aperture« radar ombord på SEASAT benyttes til udforskning af den østgrønlandske strøm sammenholdt med data fra SMMR. (NIMBUS og SEASAT er navne på amerikanske satellitter).

Astronomisk Observatorium

Observatoriet i København deltog i fase A-studiet af en astronomisk satellit, bygget af ESA (European Space Administration) og fuldført i 1977.

XX. plenarmøde, Tel Aviv 1977

Mødet varede fra 7. til 18. juni, og den første uge var forbeholdt fire symposier:

1. Symposium on New Instrumentation for Space Astronomy, 2. L. De Feiter Memorial Symposium on the Study of Travelling Interplanetary Phenomena, 3. Viking Science Symposium, 4. W. Nordberg Memorial Symposium on the Contribution of Space Observations to Global Food Information Systems. Den anden uge var forbeholdt Open Meetings for de 8 arbejdsgrupper samt forretningsmøder.

Som rapporteret tidligere igangsætter COSPAR, efter anmodning fra ICSU, et International Solar System Programme (ISSP). En styrelseskomité er blevet udnævnt under Dr. Wm. Pickerings formandskab; komiteen holdt sit første organiseringsmøde under COSPAR mødet. Et andet internationalt program kaldet Middle Atmosphere Program (MAP) er ved at blive påbegyndt i nært samarbejde med Special Committee on Solar Terrestrial Physics (SCOSTEP). MAP vil støtte et program til intensive synkroniserede målinger i den øvre atmosfære med særlig vægt på studiet af vekselvirkninger med ionosfæren. Efter anmodning fra De forenede Nationer udfærdiger COSPAR en teknisk rapport om remote sensing teknikker i forskellige bølgelængder og især om eksisterende instrumenters opløsningssevne og de formål hvortil de har været anvendt.

Blandt de forskellige resolutioner (som for størstedelen drejer sig om at forbedre effektiviteten af dataopsamling i rummet og dataudbredelse), der blev forelagt på plenarmødet, er der en, der er af stor interesse for IUPAP's Cosmic Ray Commission: COSPAR har oprettet en komité til undersøgelse af hvorledes, gennem internationale aftaler, ballonflyvninger med tunge og komplekse instrumenter kan udvides udover de nationale grænser, til hvilke de har været begrænset indtil nu (med få undtagelser). Hvis sådanne aftaler kan træffes vil det blive muligt at flyve sådanne balloner i mange dage og på alle årstider, således at eksperimenter ikke længere vil være begrænset til de to korte sæsonbestemte tidsrum hvor stratosfæriske vindhastigheder er meget lave.

Det første bind i en populær række om rumforskning, der skal udgives af COSPAR, udkommer snart og indeholder følgende kapitler: History and Development of Space Flight, The Sun, Compact Stars and Black Holes, Viewing the Earth from Space, Man in Space, Planets.

COSPAR's næste plenarmøde vil blive afholdt i Innsbruck (Østrig) fra den 25. maj–10. juni 1978. Det videnskabelige program indeholder fem symposier: X-ray Astronomy, Solar Terrestrial Physics, Planetary

Surfaces and Atmospheres, Remote Sounding of the Earth's Atmosphere.

De vil blive efterfulgt af åbne møder for de forskellige arbejdsgrupper.

Udover sit eget plenum vil COSPAR endvidere være sponsor eller medsponsor for en lang række andre internationale konferencer i 1978: COSPAR mødet i 1979 vil finde sted fra den 25. maj–9. juni i Bangalore (Indien). Dets videnskabelige program er endnu ikke kendt, men vil indeholde et symposium over Contribution of Space Observations on the Management of Water Resources. Spørgsmålet om hvorvidt COSPAR møder herefter skal afholdes hvert andet år eller fortsætte årligt vil blive forelagt til afgørelse for the National Academies og International Unions, som er medlemmer af COSPAR.

B. Peters

40. Global Atmospheric Research Programme (GARP)

GARP er fælles program for International Council of Scientific Unions (ICSU) og World Meteorological Organization (WMO) til studiet af de fysiske processer i troposfæren og stratosfæren, som er væsentlig for forståelsen af atmosfærens tilstand manifesteret i de »large-scale« fluktuationer, der betinger ændringer i vejret, og de faktorer, der bestemmer de statistiske egenskaber af atmosfærens generelle cirkulation. Programmet består af to adskilte, men stærkt beslægtede dele: design og afprøvning af beregningsmetoder for en serie af teoretiske modeller af atmosfærens tilstand for udarbejdelse af en mere præcis beskrivelse af de signifikante fysiske processer og deres indbyrdes relationer, og observationelle og eksperimentelle studier af atmosfæren til indsamling af data, som er nødvendige for de teoretiske modellers design og afprøvningen af deres gyldighed.

GARP, der måske er det mest ambitiøse globale forskningsprogram, som nogensinde er iværksat, har i årene op til nu været koncentreret om indledende eksperimenter som GARP Atlantic Tropical Experiment (GATE), hvor der i 3½ måned i 1974 blev foretaget intensive observationer i ca. 1/3 af Jordens tropiske bælt. GATE var en stor succes, der har opmuntret til iværksættelsen af det store globale eksperiment »First GARP Global Experiment«. FGGE startede sin opbygningsperiode 1. dec. 1977, og de egentlige observationsperioder er planlagt til 1979 fra 5. jan. til 5. marts og 1. maj til 30. juni. Observationerne vil omfatte såvel observationer gennem WMO's globale system som observationer fra skibe, fly, specielle balloner og satellitter.

FGGE er baseret på to parallelle dataindsamlings- og dataprocessingssystemer: et World Weather Watch System ved World Meteorological Center, og et system baseret på specielle centre. Det sidste system vil producere de såkaldte Level II-b data, som vil give de mest komplette sæt af initiale tilstandsparametre, der er nødvendige for avancerede analyser. FGGE Level II-b systemet er nu helt etableret.

Ud over det globale program, FGEE, arbejdes yderligere inden for rammerne af GARP med en række regionale programmer, hvoraf skal nævnes: The Asian Monsoon Experiment til bedre forståelse af de regionale og sæsonmæssige fluktuationer i de asiatiske monsuner, The West African Monsoon Experiment med et tilsvarende formål for Afrika, og The Polar Experiment bl.a. til belysning af sne- og isdækkets indflydelse på klimadynamikken. Disse programmer har foruden deres specielle værdi naturligvis også en væsentlig betydning for FGGE.

Den økonomiske basis for GARP er hovedsagelig WMO. I mindre omfang tilgår også nationale bidrag gennem ICSU, således har ICSU gennem Videnskaberne Selskab opfordret Danmark til i en 3-årig periode 1977-80 at støtte arbejdet, hvilket er sket med en bevilling fra Statens naturvidenskabelige Forskningsråd på 2000 \$, foreløbig for 1978.

Elvin Kejlso

41. International Mineralogical Association (IMA)

På den ordinære generalforsamling i Mineralogisk Klub blev samtlige danske medlemmer af IMA's 8 kommissioner genvalgt; som National Representative genvalgte Ole V. Petersen. De 8 kommissioner er følgende: Commission on Abstracts, on Cosmic Mineralogy, on Mineral Data, on Museums, on Ore Microscopy, on Teaching, on Crystal Growth og on New Minerals and Mineral Names. Som dansk medlem af den på mødet i Sydney etablerede nye kommission, Physics of Minerals, valgtes Dr. E. Makovicky.

Ud over det meget vigtige arbejde i kommissionerne, specielt i New Minerals and Mineral Names, har det forgangne år været præget af forberedelserne til det 11. møde i Novosibirsk, 4.-10. september 1978. Til mødet foreligger udkast til flere ændringer af statutterne, og der skal foretages nyvalg til så vigtige poster som President og Secretary; professor H. Sørensen, Institut for Petrologi, Københavns Universitet, er foreslået som medlem af the Council.

Ole V. Petersen

42. International Union for Quaternary Research (INQUA)

INQUA's X. Internationale Kongres blev afholdt i Birmingham, U.K., i august 1977; detaljeret rapport og materiale om kongressen har været udsendt til nationalkomiteens medlemmer. Før og efter kongressen afholdtes der ekskursioner til forskellige dele af de Britiske Øer. Kongressen havde samlet 700 deltagere fra alle lande. Der var 5 danske deltagere. Organisationskomiteens formand var professor F. W. Shotton, University of Birmingham. Kongressen omfattede møder i National Council, kommissioner, 3 symposier, og foredrag opdelt i 5 grupper. Deltagerne modtog en bog med abstracts af alle foredrag og adskillige voluminøse kongrespublikationer.

National Council. Undertegnede repræsenterede Danmark. Det var dog ikke muligt at deltage i alle møderne, da det var vigtigere at høre på foredragene. Der blev aflagt rapporter om Executive Committee's og kommissionernes aktiviteter 1974–77. Disse foreligger i et trykt hefte. Der blev endvidere aflagt regnskab for 1974–77. Der blev afholdt nyvalg af Executive Committee for 1978–82. På invitation fra den russiske delegation besluttedes det at afholde den næste kongres i Moskva.

Kommissioner. Der afholdtes nyvalg til kommissionernes bestyrelser.

Foredrag. De tallose foredrag var opdelt i følgende grupper: Quaternary environments and processes, Present environments as Quaternary analogues, Quaternary flora and fauna, Quaternary stratigraphy, Man and the Quaternary. Foredragene gav et levende indtryk af den enorme forskningsindsats der udføres over hele jordkloden.

Udover kongressen har den stratigrafiske kommission afholdt møde og ekskursion i DDR. Der udarbejdedes en resolution vedr. en stratotype-lokalitet for Elster-formationen. Der var ingen danske deltagere, idet de knappe rejsemidler måtte forbeholdes kongressen i Birmingham.

I 1978 vil der blive afholdt 2 arrangementer af interesse for danske deltagere: kommissionen for Holocæn: Møde og ekskursion i Finland, august–september; kommissionen for Genesis and lithology of Quaternary deposits: Møde og ekskursion i Schweiz, september.

Svend Th. Andersen

43. Inter-Union Commission on Geodynamics (ICG)

ICG er et tiårigt arbejdsprojekt, som Danmark har tilmeldt sig med direkte deltagelse. Sidste år udsendtes en omfattende midt-dekaderapport, og arbejdet har i det nu forløbne år været koncentreret om videreførelse af en række projekter, hvoraf kan nævnes tolkning af geofysiske data fra havdækkede områder langs Vestgrønlands kyst. Projektet sigter mod at belyse bevægelser mellem Canada og Grønland. Et omfattende geologisk kortlægningsprojekt over Nordgrønland vil i forbindelse med canadiske kollegers arbejde belyse lignende forhold som i førstnævnte projekt.

Specialundersøgelser i Østgrønland tilsigter at belyse korrelation af geologiske begivenheder mellem Europa og Østgrønland.

Studier i prækambriske områder i Øst- og Vestgrønland er blevet fortsat, og der tilstræbes et symposium i efteråret 1978 med henblik på at lave en syntese over regionale data fra de to områder.

Det er fortsat under overvejelse at lade ICG afløse af et permanent projekt.

K. Ellitsgaard-Rasmussen

44. Scientific Committee on Oceanographic Research (SCOR)

Nationalrådet for Oceanografi har løbende registreret og behandlet indkomne sager i relation til aktiviteten inden for SCOR. Det har løbende fulgt arbejdet i FN's havretskonference og fremsat synspunkter og rekommandationer dels i forbindelse med arbejdsgruppen under Udenrigsministeriet vedrørende retsordenen på havet, dels direkte som forarbejde til havretskonferencemøderne.

Endvidere har formanden deltaget i en af Udenrigsministeriet nedsat arbejdsgruppe, der havde til opgave at belyse Rockallplateauets geologiske tilhørsforhold og kommentere det irske forslag vedrørende definition af den kontinentale sokkel omkring Rockall. Arbejdet afsluttes med en rapport til brug ved Danmarks videre deltagelse i havretskonferencen.

Nationalrådet har fortsat indsamlingen af data og registrering af havforskende institutioners aktiviteter med henblik på at formulere en dansk havforskningspolitik. Bearbejdningen af materialet er endnu ikke afsluttet, men det forekommer vanskeligt at forfølge målsætningen. Indtil videre synes materialet mest at fremtræde som en registrering af igangværende aktiviteter.

K. Ellitsgaard-Rasmussen

THE ROYAL DANISH ACADEMY OF SCIENCES AND LETTERS

Summary of the Report

In the course of the 1977–1978 season the Academy lost three Danish and nine foreign members, who are indicated by † in the list of members on pp. 7–34.

At its meetings in April, 1978, the Academy elected eighteen new Danish and eleven new foreign members. These are indicated by * in the list of members.

At the end of the season (May, 1978) the Academy numbered 166 Danish and 274 foreign members, of whom 65 Danish and 94 foreign members comprised the section for the Humanities and 101 Danish and 180 foreign members the section for Sciences.

The officers of the Academy and the members elected to commissions, etc., in Danish and international bodies, including a reorganization of all national committees under the International Council of Scientific Unions (ICSU), which was accomplished in the course of 1977/78, are listed on pp. 35–47.

The Academy held fourteen meetings at which the following communications were presented. Summaries of the papers are given on pp. 48–59:

- 13/10 E. Steemann Nielsen: The assimilation of phosphorus and nitrogen by the plankton algae.
- 27/10 K. A. Jensen: Chemical nomenclature – a survey of 40 years' Danish and international reform work.
Jes Asmussen: About light and melons – or God, salvation and damnation in Manichaeism.
- 10/11 Niels Skyum-Nielsen: Works of art as historical sources – main considerations.
- 24/11 Tyge W. Böcher: Trees and timber lines – with special reference to Greenland.
Aage Kabell: The origin of the skaldic poetry.
- 8/12 C. Møller presented: *On the crisis in the theory of gravitation and a possible solution.*

- 12/1 Kristof Glamann: The flow of precious metals, and world trade from the 16th to 18th century.
Willi Dansgaard: Traces in the Ice Cap dated with certainty after major eruptions in historical times.
- 26/1 H. Bach: About prefixes in German, especially *ge-*.
Ulrik Lassen: About the difference in electric potential across the cell membrane of the red blood corpuscle.
- 9/2 Aksel E. Christensen presented: *Danmarks Historie* (The History of Denmark) (Gyldendal), edited by Aksel E. Christensen, H. P. Clausen, Svend Ellehøj and Søren Mørch. Volume 1: *Tiden indtil 1340* (The period until 1340) by Inge Skovgaard-Petersen, Aksel E. Christensen and Helge Paludan (1977).
Aage Winther: Heavy-ion physics.
- 23/2 Sune Dalgård: Kirstine Bryske's letter Monday prior to the Day of the 11,000 Virgins. Criticism of a source in the trial of Poul Laxmand, 1502.
- 9/3 Henrik Glahn: The musical repertoire of Christian III's orchestra.
- 30/3 Andreas Blinkenberg presented: *Amiels dagbog* (Amiel's diary).
Ove Sten-Knudsen: About the commencement of the contraction process in striated musculature.
- 13/4 C. Barker Jørgensen: Propagation rhythm in the temperated areas illuminated by the annual cycle of the toad: An ecological-physiological investigation.
- 27/4 Diter von Wettstein: The biological synthesis of reserve protein in barley – strategy for isolation and characterization of a gene in a higher plant.
Troels Fink presented: *Da Sønderjylland blev delt. Den franske politik i det sønderjyske spørgsmål 1918–20* (When Schleswig was divided. French policy in the Schleswig question 1918–20).
- 11/5 Svend Th. Andersen: Brown earth podsol. Pedogenesis illustrated by microfossil analysis of soil profiles in an East Jutland beech-oak forest.

During the course of the year *obituaries* were presented as follows (printed on pp. 77–169):

- 13/10 H. Topsøe-Jensen by Erik Dal.
10/11 Magnus Degerbøl by Bent Christensen.
8/12 Johannes Brøndum-Nielsen by Poul Lindegård Hjorth.

- 23/2 Axel Schou by Niels Nielsen.
 9/3 Jeppe Ørskov by Ole Maaløe.
 13/4 Holger Hjelholt by Povl Bagge.
 11/5 Kaj Birket-Smith by Johannes Nicolaisen.

The Committee for External Activities in Denmark arranged a series of public lectures during the course of winter, 1977, and spring, 1978, under the joint title *Basic Research Today* as follows:

Bengt Strömgren: The development of astronomy during the past fifty years.

Erik Fischer: About art history.

P. Nørregaard Rasmussen: Economic growth.

C. Overgaard Nielsen: Ecology as basic research.

Niels Thomsen: Historical research on the creation of public opinion.

Hans H. Ussing: About the reasons for electric phenomena in living organisms.

Arild Hvidtfeldt: The position of the sociology of religion in the Humanities.

Fredrik Barth: Social anthropology as basic research.

Eli Fischer-Jørgensen: The speech sounds of language. How they are produced, perceived and used.

Morten Simonsen: The biological differentiation between own and foreign tissue.

A donation has enabled the Academy to hold two public *J. C. Jacobsen Memorial Lectures*. On the 3rd November, 1977, Professor, Dr. Torgny Säve-Söderbergh, Uppsala, gave a "Summary of the results of the Scandinavian Nubian Expedition", which Her Majesty Queen Margrethe II attended. On the 16th November, 1977, Professor, Dr. Thomas van der Hammen, Amsterdam, lectured on "Changes in life conditions on the earth during the past 1 million years". Both lecturers are foreign members.

Works accepted for *publication* in the four monograph series of the Academy and other publications are given on pp. 62–63. Monographs published by the Academy during 1977–78 are listed on pp. 68–69.

Awards made during the year are listed on p. 63. They include:

Emil Herborg's Foundation:

Two young male scientists are at present in receipt of grants of D.Kr. 600 each per month for a period of three years.

Mag. art. Marcus Lorenzen's Foundation:

D.Kr. 12,000 is divided annually in approximately equal shares between the study of Danish flora and Danish language.

Major-General J. F. Classen's Foundation; for 1978:

D.Kr. 5,000 and the Silver Medal of the Academy to Lecturer, dr. phil. Martin Ghisler.

The Academy was represented at *meetings, conferences*, etc. as listed on pp. 64–66.

Ten new *exchange agreements* were entered into and six were discontinued as reported on p. 65.

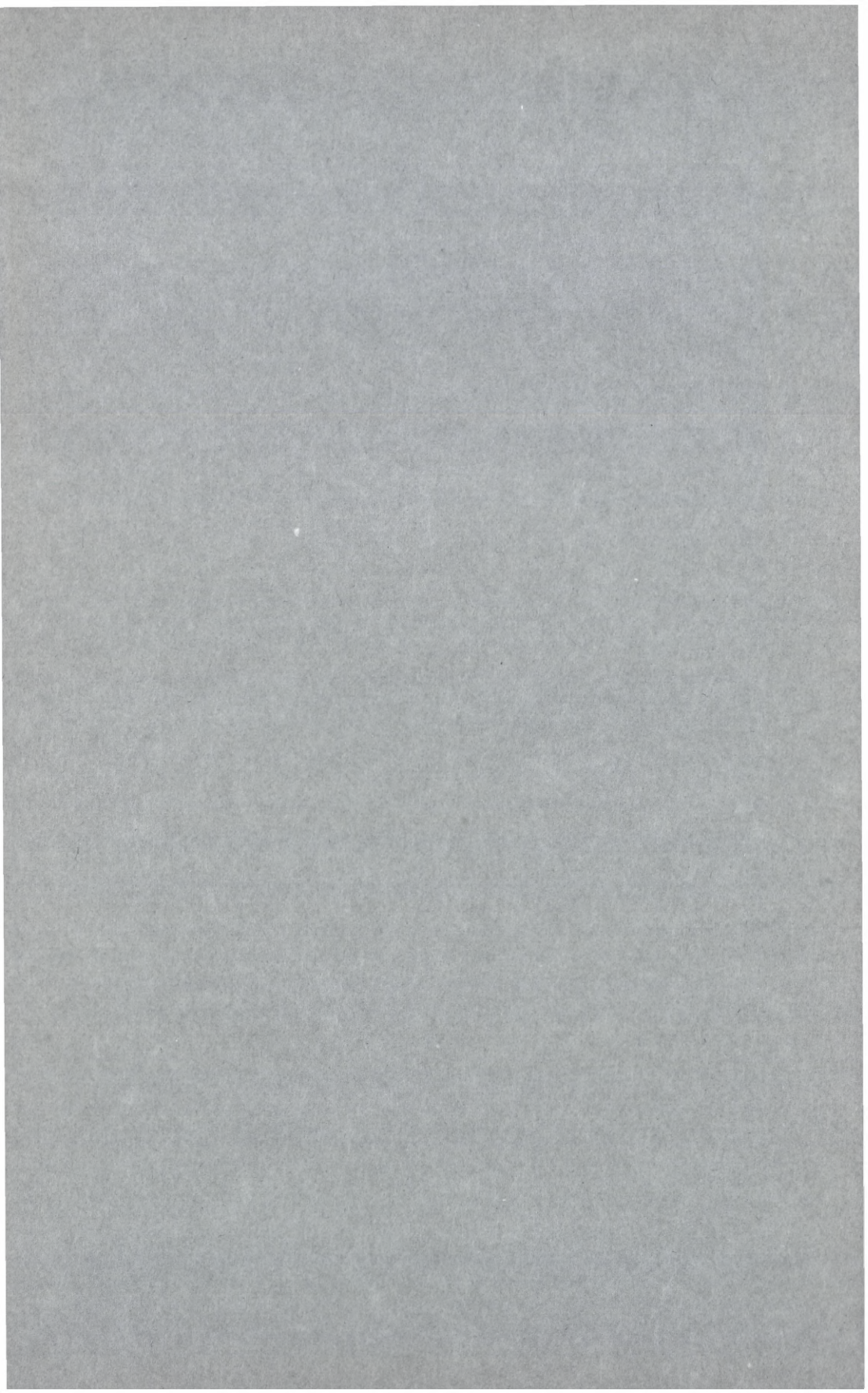
On page 67 are listed the main features of the *finances* of the Academy, comprising the government grant of D.Kr. 245,000 ($\frac{3}{4}$ of the financial year), the block grant from the Carlsberg Foundation D.Kr. 550,000, and the contributions from the Research Councils, approx. D.Kr. 154,000, regarding the international associations.

Pages 170–215 contain reports from the internal *commissions* of the Academy as well as *international committees* under *UAI, CIOMS, ICSU*, etc.

Henvisninger

Selskabet har i 1977 udsendt »Vedtægter og Forretningsorden. Med tillæg om legatbestemmelser etc.« (32 s., 15 kr.).

Selskabets bytteforbindelser	Overs. 1966-67, side	153-177
Selskabets publikationer 1742-1930	Overs. 1929-30, side	175-365
» » 1930-1935	Overs. 1935-36, side	291-308
» » 1936-1940	Overs. 1940-41, side	235-250
» » 1941-1945	Overs. 1945-46, side	123-139
» » 1946-1950	Overs. 1950-51, side	140-153
» » 1917-1956	Særlig publ. side	1- 98
» » 1957-1962	Overs. 1961-62, side	226-242
» » 1963-1968	Overs. 1967-68, side	199-214
» » 1968-1973	Overs. 1973-74, side	171-185
» » prisliste 1966	Overs. 1966-67, side	179-213
Legat- og dotationsbestemmelser	Overs. 1939-40, side	121-153
Fundats for »Niels Bohr Legatet«	Overs. 1945-46, side	39- 40
Beslutning vedr. »Niels Bohr Legatet«	Overs. 1955-56, side	50
Beslutning vedr. »Niels Bohr Legatet«	Overs. 1962-63, side	61
Beslutning vedr. »Niels Bohr Legatet«	Overs. 1964-65, side	75
Beslutning vedr. »Niels Bohr Legatet«	Overs. 1965-66, side	64- 65
Fundats for »Mag. art. Marcus Lorenzens Legat«	Overs. 1946-47, side	41- 43
Tillæg 1955 til fundats for »Grosserer A. Collstrops Hjem for en dansk Videnskabsmand«	Overs. 1954-55, side	41- 42
Tillæg 1966 til fundats for samme	Overs. 1965-66, side	62
Tillæg 1973 til fundats for samme	Overs. 1972-73, side	64- 65
Tillæg 1965 til dotationskrivelse for »J. P. Suhr & Søns Legat«	Overs. 1964-65, side	75- 76
Fundats for »Professor Knud Sands Legat«	Overs. 1969-70, side	53- 56
Forretningsorden for samme	Overs. 1969-70, side	65- 68
Fundats for »Selskabets Bidragsfond«	Overs. 1974-75, side	56- 59

PUBLIKATIONER JUNI 1977 – AUGUST 1978

Oversigten

Oversigt over Selskabets virksomhed juni 1976 – maj 1977. kr.
 With an English summary. 1977. 194 s., 5 portrætter. 90,-

Historisk-filosofiske Skrifter

Bind 10 (uafsluttet)

1. Thrane, Henrik: Sūkās IV. A Middle Bronze Age Collective Grave on Tall Sūkās. 1978. (Publications of the Carlsberg Expedition to Phoenicia 5). 64 s., 108 fig. 100,-

Biologiske Skrifter

Bind 21

2. Peel, John S.: Systematics and Palaeoecology of the Silurian Gastropods of the Arisaig Group, Nova Scotia. 1977. 80 s., 15 fig. 150,-
3. van der Land, Jacob, and Nørrevang, Arne: Structure and Relationship of Lamellibrachia (Annelida, Vestimentifera). 1977. 104 s., 26 tavler. 200,-
4. Hammer, Marie: Investigations on the Oribatid Fauna of the North West Pakistan. 1977. 72 s., 34 tavler. 150,-

Bind 22 (uafsluttet)

1. Wingstrand, K. G.: Comparative Spermatology of the Crustacea Entomostraca 1. Subclass Branchiopoda. 1978. 8 fig., 20 tavler. 150,-
2. Alexandersen, Verner: Sūkās V. A Study of Teeth and Jaws from a Middle Bronze Age Collective Grave on Tall Sūkās. 1978. (Publications of the Carlsberg Expedition to Phoenicia 6). 56 s., 15 fig. 80,-

Matematisk-fysiske Meddelelser

Bind 39 (uafsluttet)

10. Andersen, J. U.; Andersen, S. Kjær, and Augustyniak, W. M.: Channeling of Electrons and Positrons, Correspondence between Classical and Quantal Descriptions. 1977. 58 s. 70,-
11. Sigmund, Peter: Classical Scattering of Charged Particles by Molecules: Single and Multiple Collisions at Small Angles. 1977. 32 s. 40,-
12. Dahl, Jens Peder: The Spinning Electron. 1977. 33 s. 48,-
13. Møller, C.: On the Crisis in the Theory of Gravitation and a Possible Solution. 1978. 31 s. 40,-

Bind 40 (uafsluttet)

- 1-4. Investigations of Formaldehyde Oxime, its Polymers and Coordination Compounds.
 1. Jensen, K. A., and Holm, Arne: On the Nature of the So-Called "Triformoxime" and Isolation of the Authentic Trimer, 1,3,5-Trihydroxyhexahydro-1,3,5-triazine. 1978. 23 s., 1 fig. 30,-
 2. Andersen, Flemming A., and Jensen, K. A.: The Infrared Spectrum of Poly (formaldehyde oxime). 1978. 24 s., 12 fig. 30,-

Særlige publikationer

Kunstværker og historisk inventar. 1977. 12 s.

Priserne er excl. moms.

Pris 90 kr.